

RAPORTUL 1 DE MONITORIZARE A PDR CENTRU 2021 - 2027

**ADR Centru
Decembrie
2024**

Cuprins

Introducere	2
D.S. 1 Dezvoltare urbană, dezvoltarea infrastructurii tehnice și sociale regionale	4
P.1.1 Întărirea capacității administrative a autorităților publice locale în vederea implementării principiilor dezvoltării urbane integrate și sprijinirea cooperării la nivel microregional	8
P.1.2 Extinderea, reabilitarea și modernizarea infrastructurii de transport regional; dezvoltarea infrastructurii de internet, în mod special a infrastructurii de bandă largă	9
P.1.3 Consolidarea rolului și funcțiilor așezărilor urbane din Regiunea Centru ca actori importanți în asigurarea coeziunii teritoriale, sociale și a creșterii economice bazată pe cunoaștere	14
D.S.2 Competitivitate economică, cercetare-dezvoltare, inovare și specializare inteligentă	21
Prioritatea 2.1. Promovarea unui mediu de afaceri inovativ pentru o dezvoltare economică inteligentă	22
Prioritatea 2.2 Extinderea și diversificarea infrastructurii regionale și locale de afaceri, a clusterelor și a rețelelor de cooperare economică	25
Prioritatea 2.3. Dezvoltarea infrastructurii de cercetare, dezvoltare și inovare	26
DS3. Resurse umane, incluziune socială, ocupare și sănătate	30
P.3.1. Îmbunătățirea calității, eficacității și relevanței ofertei educaționale regionale, a serviciilor și accesului la educație la toate nivelurile	33
P.3.2. Sprijinirea măsurilor active de ocupare și modernizarea pieței muncii	40
P.3.3. Dezvoltarea infrastructurii, creșterea accesului și îmbunătățirea serviciilor acordate persoanelor aparținând grupurilor vulnerabile	46
P.3.4. Extinderea și modernizarea infrastructurii de sănătate, creșterea accesului și îmbunătățirea serviciilor de sănătate, cercetare-dezvoltare, inovare în sănătate	52
DS4. Mediu, eficiență energetică și schimbări climatice	68
P.4.1 Creșterea calității mediului înconjurător din așezările urbane și rurale din Regiunea Centru... ..	70
P.4.2 Creșterea eficienței utilizării energiei și a altor resurse materiale	76
P.4.3 Protejarea și conservarea biodiversității regionale	78
P.4.4 Diminuarea efectelor schimbărilor climatice și prevenirea riscurilor naturale	79
DS5. Turism și patrimoniu cultural	85
P.5.1. Conservarea, restaurarea și punerea în valoare a patrimoniului cultural-istoric, valorificarea patrimoniului turistic natural și creșterea utilizării potențialului balnear	87
P.5.2. Modernizarea și extinderea infrastructurii regionale de cazare și de agrement și îmbunătățirea serviciilor specifice	93
P.5.3. Susținerea turismului de nișă, dezvoltarea activităților conexe turismului și integrarea activităților turistice	98
P.5.4. Asigurarea forței calificate de muncă în turism	102
DS6. Dezvoltarea rurală, agricultura și silvicultura	107
P.6.1. Eficientizarea sectorului agroalimentar și îmbunătățirea pregătirii profesionale a fermierilor	109
P.6.2. Susținerea activităților agricole în zonele montane	114
P. 6.3. Valorificarea superioară, într-o manieră durabilă, a potențialului silvic regional	116
P.6.4. Creșterea atractivității economice și diversificarea activităților economice în localitățile rurale	118
P.6.5. Îmbunătățirea infrastructurii tehnico-edilitare a localităților rurale	120
P.6.6. Dezvoltarea infrastructurii sociale, cultural-recreative și susținerea dezvoltării comunitare	122
Concluzii principale și dificultăți întâmpinate în procesul de monitorizare	127

Introducere

Planul de Dezvoltare a Regiunii Centru pentru perioada 2021-2027 a fost elaborat în cursul anilor 2020-2021 de către ADR Centru, printr-o strânsă cooperare cu structurile partenariale regionale¹, a primit Avizul nr. 97/4.08.2022 emis de Ministerul Mediului, Apelor și Pădurilor în urma parcurgerii procedurii de avizare și a **fost aprobat de către Consiliul pentru Dezvoltare Regională Centru prin Hotărârea nr. 17 din 19 octombrie 2022.**

Planul și-a fixat atingerea până în anul 2029 a unor importante obiective de dezvoltare economică și socială prin implementarea la nivel regional a unui set cuprinzător și coerent de priorități și măsuri grupate în următoarele 6 domenii strategice:

- DS1 „Dezvoltare teritorială, dezvoltare urbană durabilă”
- DS2 „Competitivitate economică, cercetare-dezvoltare și inovare”
- DS3 „Resurse umane, incluziune socială, ocupare și sănătate”
- DS4 „Mediu, eficiență energetică și schimbări climatice”
- DS5 „Turism și patrimoniu cultural”
- DS6 „Dezvoltarea rurală, agricultura și silvicultura”

Ca parte a mecanismului de monitorizare a PDR Centru, pe parcursul perioadei de implementare este prevăzută elaborarea a 3 rapoarte strategice care prezintă situația la zi și evoluția socioeconomică față de anul 2020, progresele obținute în procesul de implementare a PDR Centru 2021-2027, cuantificate pe baza indicatorilor de monitorizare precum și gradul de atingere a obiectivelor specifice. Sistemul de indicatori de monitorizare a PDR Centru 2021-2027 a fost construit inițial în etapa de elaborare a Planului, fiind avizat de către CRP Centru și aprobat de către CDR, ca parte integrantă a PDR Centru 2021-2027, prin Hotărârea nr. 17 din octombrie 2022.

În cursul anului 2024, sistemul inițial de indicatori a fost reanalizat, constatându-se imposibilitatea de a fi obținute date la nivel regional în cazul unora dintre indicatori, gradul redus de corelare cu indicatorii de monitorizare a programelor cu finanțare europeană aprobate în perioada 2022-2023 în cazul altora sau relevanța scăzută în raport cu obiectivele specifice ale Planului. Ca urmare, la nivelul echipei de monitorizare s-a luat decizia de revizuire a sistemului de indicatori, acesta cuprinzând, în final, 146 indicatori. Pentru fiecare indicator a fost elaborată o ”mini-metodologie” ce include o definiție oficială sau larg acceptată, o formulă de calcul atunci când este cazul, unitatea de măsură, periodicitatea de raportare, sursa sau modul de obținere a datelor și valoarea de referință a indicatorului. Având în vedere caracterul de document orientativ și lipsa alocărilor financiare pentru PDR, nu au putut fi stabilite valori-țintă pentru indicatorii de monitorizare.

¹ Comitetul Regional de Planificare (CRP Centru), grupurile tematice de lucru, grupurile județene de lucru

Pentru majoritatea indicatorilor s-au utilizat date oficiale publicate de Institutul Național de Statistică, Eurostat, Ministerul Muncii și Protecției Sociale, Ministerul Mediului, Apelor și Pădurilor. Pentru unii indicatori din sfera protecției mediului au fost obținute, la cerere, date de la Agențiile Județene pentru Protecția Mediului, iar pentru indicatorii referitori la implementarea la nivelul Regiunii Centru a diferitelor programe sectoriale și a PNRR s-au formulat solicitări de date către AM-urile și OI-urile cu responsabilități în acest sens.

O atenție particulară a fost acordată monitorizării portofoliului regional de proiecte constituit ca anexă la PDR Centru 2021-2027 și cuprinzând cca 800 proiecte cu o valoare totală de peste 27 miliarde lei. Având în vedere lipsa resurselor de monitorizare a proiectelor incluse în portofoliu, pe de o parte și faptul că programele cu finanțare europeană constituie sursa principală de finanțare pentru majoritatea proiectelor din portofoliul regional, pe de altă parte, s-a considerat că situațiile statistice privind implementarea programelor operaționale aferente Politicii de Coeziune, a PNS și a PNRR pot servi la monitorizarea portofoliului regional de proiecte. Astfel, chiar dacă nu poate fi pus semnul egal între monitorizarea la nivel regional a programelor europene (PR Centru, PCIDIF, PDD, PEO, PS, PTJ, PNS, PNRR etc) și monitorizarea portofoliului regional de proiecte, primul tip de monitorizare acoperă o parte substanțială din monitorizarea portofoliului regional, putând fi un indiciu relevant în ce privește situația implementării aferente fiecăruia dintre cele 6 domenii strategice ale PDR Centru.

Documentul de față, primul dintre cele 3 rapoarte strategice, prezintă atât evoluția socioeconomică la nivel regional în perioada 2020-2023 evidențiată prin prisma principalilor indicatori statistici macroeconomici relevanți pentru fiecare domeniu strategic cât și contribuția programelor de finanțare amintite mai sus, evidențiată prin indicatorii privind implementarea la nivelul Regiunii Centru a programelor/ acțiunilor/ intervențiilor de finanțare relevante pentru cele 6 domenii strategice. Pentru fiecare domeniu a fost selectat un număr restrâns dar suficient de indicatori statistici, cum ar fi: lungimea rețelei rutiere modernizate, numărul de pasageri ai transportului public local la DS1, produsul intern brut, nr. de companii, infrastructura de sprijinire a afacerilor la DS2, indicatorii demografici, indicatorii privind piața muncii și cei privind educația și sănătatea la DS3, indicatorii privind infrastructura tehnică de mediu la DS4 etc pentru a putea obține o imagine corectă a evoluției socioeconomice regionale în perioada 2020-2023.

Raportul final de monitorizare include, de asemenea, scurte prezentări ale principalelor probleme întâmpinate în procesul de implementare a proiectelor din portofoliul regional și a dificultăților și lecțiilor învățate în ce privește monitorizarea Planului.

În conformitate cu procedura inclusă în capitolul referitor la monitorizare, Raportul de monitorizare a PDR Centru 2021-2027 este aprobat de către Consiliul de Dezvoltare Regională Centru, după obținerea avizului din partea Comitetului Regional de Planificare Centru.

D.S. 1 Dezvoltare urbană, dezvoltarea infrastructurii tehnice și sociale regionale

Obiectivul strategic: Creșterea coeziunii teritoriale și reducerea disparităților intraregionale prin îmbunătățirea infrastructurii regionale de transport și comunicații și sprijinirea dezvoltării urbane integrate

În vederea conturării unei imagini obiective privind evoluția înregistrată în ce privește dezvoltarea orașelor și coeziunea teritorială s-au utilizat **21 indicatori de monitorizare**, în corelare cu prioritățile strategice incluse în cadrul domeniului „Dezvoltare urbană, dezvoltarea infrastructurii tehnice și sociale regionale”

Având în vedere contribuția așteptată a fondurilor europene la implementarea priorităților strategice aferente acestui domeniu strategic, în lista indicatorilor de monitorizare au fost incluși 11 indicatori de realizare comuni sau specifici pentru FEDR, Fondul de coeziune, FTJ și FEAMPA, utilizați pentru monitorizarea Programului Regiunea Centru și a PIDS (Programul Incluziune și Demnitate Socială). De asemenea, pentru a evidenția evoluțiile în perioada 2020-2023 și impactul politicilor naționale și județene în sectoarele analizate, au fost utilizați alți 10 indicatori extrași din bazele de date ale Institutului Național de Statistică și EUROSTAT.

Tabel 1.1 Corelarea indicatorilor de monitorizare cu prioritățile de dezvoltare

Prioritatea	Indicatorii
P.1.1 Întărirea capacității administrative a autorităților publice locale în vederea implementării principiilor dezvoltării urbane integrate și sprijinirea cooperării la nivel microregional	<ul style="list-style-type: none">Nr. de strategii de dezvoltare teritorială integrată care beneficiază de sprijinNr. proiecte integrate de dezvoltare teritorialăValoarea totală a proiectelor integrate de dezvoltare teritorială
P.1.2. Extinderea, reabilitarea și modernizarea infrastructurii de transport regional; dezvoltarea infrastructurii de internet, în mod special a infrastructurii de bandă largă <ul style="list-style-type: none">1.2.1 Extinderea, reabilitarea și modernizarea infrastructurii regionale de transport pentru creșterea accesibilității localităților urbane și rurale la rețeaua națională de transport și la rețeaua TEN-T	<ul style="list-style-type: none">Ponderea lungimii drumurilor modernizate în totalul rețelei regionale de transport rutierLungimea drumurilor reconstruite sau modernizate – din afara TENT-TLungimea totală a rețelei de drumuri regionale (județene) modernizatePonderea lungimii drumurilor județene modernizate în total drumuri județene la nivel regionalNr. km de cale ferată electrificatăNr. anual pasageri transport aerianPonderea gospodăriilor cu acces la internet

<ul style="list-style-type: none"> • 1.2.2 Dezvoltarea infrastructurii TIC, în mod special a infrastructurii de bandă largă și îmbunătățirea conectivității digitale în mediul urban și cel rural 	<ul style="list-style-type: none"> • Ponderea persoanelor adulte care comanda bunuri sau servicii prin internet
<p>P.1.3. Consolidarea rolului și funcțiilor așezărilor urbane din Regiunea Centru ca actori importanți în asigurarea coeziunii teritoriale, sociale și a creșterii economice bazată pe cunoaștere</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1.3.1 Sprijinirea mobilității urbane durabile • 1.3.2 Extinderea digitalizării serviciilor administrației publice locale și implementarea de soluții SMART City • 1.3.3 Creșterea coeziunii economice și sociale a orașelor prin implementarea de strategii de dezvoltare locală integrate la nivel de zone urbane marginalizate și prin sprijinirea acțiunilor de regenerare urbană • 1.3.4 Revitalizarea economică și socială a orașelor mici precum și a localităților urbane monoindustriale 	<ul style="list-style-type: none"> • Instituții publice care beneficiază de sprijin pentru a dezvolta servicii, produse și procese digitale • Valoarea totală a contractelor de finanțare pt digitalizarea administrației publice • Ponderea lungimii drumurilor orășenești modernizate • Lungimea totală a pistelor ciclabile care beneficiază de sprijin • Nr. UAT-uri cu sisteme de transport urban digitalizate noi sau modernizate • Număr anual de utilizatori ai transporturilor publice noi sau modernizate • Infrastructuri pentru combustibili alternativi (puncte de realimentare/reîncărcare) • Nr. vehicule in inventar pentru transport public local de pasageri • Nr. anual al pasagerilor TPL • Nr. de GAL-uri urbane la nivel de zonă urbană marginalizată sprijinite prin PIDS • Valoarea proiectelor la nivel de zonă urbană marginalizată sprijinite prin PIDS • Numărul mediu al salariaților în orașele cu mai puțin de 10 000 locuitori • Valoarea proiectelor finanțate prin PR Centru 2021-2027 având ca beneficiar UAT-uri urbane cu populația mai mică de 10.000 de locuitori

Provocări adresate în cadrul Domeniului Strategic 1

Obiectivul global al acestui domeniu strategic este creșterea gradului de coeziune economică și socială la nivelul Regiunii Centru prin reducerea disparităților intraregionale, în special prin întărirea cooperării la nivel microregional și a actorilor din zonele urbane funcționale prin continuarea sprijinului pentru dezvoltarea urbană integrată și prin extinderea și modernizarea infrastructurii regionale de transport și comunicații.

Pe baza datelor statistice analizate, reiese ca o constare generală că, deși s-au făcut anumite progrese în ultimii 10-15 ani în ce privește creșterea gradului de coeziune economice și socială la nivel regional, se mențin încă disparități semnificative în plan economic și social atât între județele Regiunii cât și între diferitele categorii de localități, prezentate în mod succint mai jos:

Disparități de ordin demografic

- **Declinul demografic** în perioada 2014-2024 (scăderea numărului populației rezidente) s-a manifestat în toate județele Regiunii Centru cu excepția județului Brașov, însă cu intensități diferite: 4 județe au înregistrat scăderi mai mari decât declinul înregistrat la nivel regional (-2,8%): Harghita (scădere accentuată de -5,8%) și Mureș (scădere accentuată de -5,1%), Covasna (scădere moderată de -4,3%), Alba (scădere moderată de -3,5%), iar în județul Sibiu s-au înregistrat pierderi de populație mai mici decât media regională (-1,6%). Județul Brașov este singurul județ din regiune care în perioada 2014-2024 a înregistrat o creștere a populației de 1,2%.
- **Trei dintre județele Regiunii Centru sunt predominant rurale** (Covasna, Harghita și Mureș au un *grad de urbanizare* sub 50%), iar în celelalte 3 județe (Brașov, Sibiu, Alba) populația din mediul urban este majoritară, ponderea populației urbane depășind, totodată, gradul de urbanizare la nivel regional de 55,4%.
- Se remarcă continuarea în perioada 2014-2024 a **tendinței de "re-ruralizare"** a Regiunii Centru. Cu toate că la nivelul populației totale s-a înregistrat o scădere de 2,8%, declinul demografic a afectat mediul urban al Regiunii Centru (-6,8% este scăderea înregistrată în perioada 2014-2024) în toate cele 6 județe componente. În schimb, mediul rural a înregistrat o creștere demografică de 2,6% la nivel regional, în decursul ultimului deceniu, iar în cazul județului Brașov și Sibiu numărul populației din mediul rural s-a mărit cu 15,4%, respectiv cu 7,5%. Ca urmare a acestor evoluții, ponderea mediului rural în totalul populației a crescut de la 42,2% în anul 2014 la 44,6% în 2024.

Disparități de ordin teritorial

- **Ponderea populației deservite de sistemul public de alimentare cu apă** în anul 2023 depășea media regională de 82% în județele: Brașov (96,4%), Alba (90,7%) și Sibiu (89%) și se situa sub această medie în județele: Covasna (63,9%), Mureș (64,1%) și Harghita (65,3%)

- **Ponderea populației conectate la sistemele de canalizare și epurare a apelor uzate** în 2023 se situa peste media regională de 72,5%, în județele Sibiu (90,9%) și Brașov (89%), iar în județele Covasna (64,4%), Alba (64,1%), Harghita (59%) și Mureș (57%) sub media regională
- **Ponderea drumurilor modernizate și cu îmbrăcămînți ușoare rutiere în totalul rețelei rutiere** era peste media regională de 71% în județele: Sibiu (84,6%), Mureș (79,5%) și Covasna (78,7%) și sub media regională în județele Harghita (60,1%), Alba (64,1%) și Brașov (67,7%)
- **Existența unor zone cu un grad scăzut de conectivitate:** zona de nord-vest a județului Alba (Munții Apuseni) și zona de nord a județului Harghita precum și câteva localități situate în partea centrală a regiunii. Alte teritorii sunt cele aflate la distanță mare de centrele urbane importante sunt zona Munților Șureanu și Cindrel sau extremitatea estică a județului Covasna, acestea fiind în general și foarte slab populate.

Disparități de ordin economic

- Nivelul de dezvoltare economică al județelor, exprimat prin **PIB/locuitor înregistrat în 2022**, depășește media regională în 2 județe (Sibiu și Brașov), ecartul pozitiv fiind cuprins între 12 și 26 puncte procentuale și se situează sub media regională în județele Mureș, Harghita și Covasna (decalajul față de nivelul regional fiind între 13 și 25 puncte procentuale, iar județul Alba se apropie de media regională)
- Nivelul investițiilor străine directe atrase, reflectat prin nivelul **soldului ISD la sfârșitul anului 2023** este ridicat în județele Brașov, Sibiu, Mureș și Alba și mult mai redus în județele Harghita și Covasna. Raportul la nivelul Regiunii Centru între valoarea cea mai mare la nivel județean a investițiilor străine atrase și valoarea cea mai mică la nivel județean a ISD este 7,3 ori
- **Nivelul exporturilor/ locuitor** este superior mediei regionale în 3 județe (Alba, Sibiu și Brașov) și se situează sub media națională în celelalte trei județe. Discrepanțele intraregionale sunt evidente între județele cu cele mari valori ale exporturilor și ale exporturilor/capita (Alba, Sibiu și Brașov) și celelalte 3 județe ale Regiunii Centru. Raportul în Regiunea Centru între valoarea maximă a indicatorului *exporturi județene/ capita* și valoarea minimă a acestui indicator este de 9,1 ori
- **Câștigul salarial mediu net lunar**, înregistrat în 2023, depășea media regională în județele Sibiu, Brașov și Mureș, iar în celelalte trei se situa sub media regională

Tradiționalul clivaj între cele două medii rezidențiale: urbanul –mai dezvoltat, cu oportunități economice și sociale mai mari, pe de o parte și ruralul, mai puțin dezvoltat, cu oportunități mai puține, pe de altă parte, înregistrează o tendință de estompare. Tot mai multe comune situate în proximitatea orașelor mari dispun de o infrastructură tehnico-edilitară și socială dezvoltată, devenind astfel mai atractive, în timp ce unele orașe, în general mici, se confruntă cu un declin economic accentuat și scădere demografică. Apar, în schimb, noi linii de clivaj: în cadrul

mediului urban, între orașele mari și cele mici, între care se detașează orașele monoindustriale, iar în cadrul mediului rural se accentuează disparitățile între comunele mai izolate, cu accesibilitate redusă, cu populație îmbătrânită și afectate de depopulare, pe de o parte, și comunele situate în apropierea marilor orașe și cele care fac parte din zonele urbane funcționale, pe de altă parte.

P.1.1 Întărirea capacității administrative a autorităților publice locale în vederea implementării principiilor dezvoltării urbane integrate și sprijinirea cooperării la nivel microregional

Cooperarea teritorială la nivel microregional reprezintă un pilon important prin care se asigură o dezvoltare durabilă și echilibrată la nivelul unei regiuni și care contribuie la construirea unei reale coeziuni teritoriale. În perioadele anterioare de programare au fost create diverse tipuri de cooperare sau asociere ale unităților administrativ-teritoriale, între acestea regăsindu-se zonele metropolitane, GAL-urile, ADI-urile sau ITI-urile. În ce privește ultima dintre aceste categorii, până în prezent s-au constituit pe teritoriul Regiunii Centru două ADI: **Asociația de Dezvoltare Intercomunitară «ITI Microregiunea Țara Făgărașului»**, acoperind teritoriul administrativ a 31 unități -administrativ-teritoriale din județele Brașov și Sibiu (Mun. Făgăraș, orașele Victoria, Avrig și Tâlmăciu și 27 comune), aceasta având și o strategie integrată de dezvoltare adoptată și **Asociația de Dezvoltare Intercomunitară „ITI Moții -Tara de Piatra”** care acoperă numeroase unități administrativ-teritoriale situate în arealul geografic al Munților Apuseni din regiunile Vest, Nord-Vest și Centru, inclusiv 4 localități urbane și numeroase comune din județul Alba. În anul 2022, ca urmare a unui proiect de Asistență Tehnică, Asociația de Dezvoltare Intercomunitară «ITI Microregiunea Țara Făgărașului» a reușit să elaboreze și să obțină aprobarea membrilor pentru *Strategia Asociației de dezvoltare intercomunitară ITI Microregiunea Țara Făgărașului (ADI ITI MTF)*, inclusiv derularea consultărilor cu actorii interesați și identificarea portofoliului de proiecte aferent.

Menționăm faptul că cele 2 microregiuni au fost incluse în **Acordul de Parteneriat** încheiat între România și Uniunea Europeană ca zone în care se va implementa mecanismul ITI. Ambele microregiuni vor beneficia de alocări din **PIDS, PEO și Programul Sănătate** pentru finanțarea programelor în Strategiile de Dezvoltare Durabilă. Cea de-a treia asociație de dezvoltare care va gestiona dezvoltarea la nivel de microregiune este **ADI ITI Sebeș- Vințu de Jos**, aceasta aflându-se în prezent în stadiul de operaționalizare.

Etapă de constituire a structurilor decizionale și de creare a capacităților administrative va fi urmată în perioada 2024-2030 de etapa de implementare a strategiilor de dezvoltare la nivel de microregiune prin accesarea de fonduri și implementarea proiectelor aferente obiectivelor operaționale.

P.1.2 Extinderea, reabilitarea și modernizarea infrastructurii de transport regional; dezvoltarea infrastructurii de internet, în mod special a infrastructurii de bandă largă

Din cei 11497 km de drumuri publice din Regiunea Centru, doar **70,9% sunt drumuri modernizate** (îmbrăcăminți din beton-ciment, asfaltice de tip greu și mijlociu și pavaje din piatră cioplită) sau cu **îmbrăcăminți ușoare rutiere (IUR)** la finalul anului 2023. Modernizarea și extinderea infrastructurii rutiere de transport înregistrează întârzieri considerabile. În ce privește construcția autostrăzilor, pe teritoriul Regiunii Centru se înregistrează întârzieri la autostrada Sebeș-Turda (loturile 1 și 2) și la autostrăzile Târgu Mureș-Câmpia Turzii și Comarnic-Brașov. În perioada 2020-2023, lungimea totală a autostrăzilor din Regiunea Centru s-a mărit cu 28%, ajungând la 228 km la sfârșitul anului 2023. Tronsoanele de autostradă finalizate în această perioadă sunt: Alba Iulia-Nord-Aiud (A10, 24 km), Chețani- Câmpia Turzii și Ungheni-Târgu Mureș (A3, 21 km) și Sibiu-Boița (A1, 13 km)

Având în vedere faptul că aceste tronsoane de autostradă fac parte din rețeaua TEN-T, prioritatea națională și implicit prioritatea Regiunii Centru în perioada următorilor ani va fi continuarea și accelerarea lucrărilor de execuție a autostrăzilor începute pentru a fi deschise cât mai curând circulației. În următorii ani **se preconizează finalizarea a încă 126 km de autostradă**, cele mai avansate tronsoane fiind cele din cadrul A1 (Sibiu-Pitești), A8 (Tg. Mureș-Ungheni) și A13 (Sibiu- Bacău), ceea ce va îmbunătăți considerabil conectivitatea cu celelalte regiuni din România

În paralel cu modernizarea șoselelor care fac parte din rețeaua TEN-T, prioritățile la nivel regional în ce privește creșterea accesibilității regionale vizează modernizarea și creșterea capacității de transport a drumurilor de importanță regională care asigură conexiunile la rețeaua TEN-T, precum și realizarea de noi conexiuni rutiere acolo unde situația o impune.

În ce privește **infrastructura de transport de importanță secundară (drumurile județene)**, menționăm că lungimea totală a rețelei de drumuri regionale (județene) însumează 4337 km la finalul anului 2023, mai puțin cu 51 km față de anul 2020, scăderea fiind cauzată de schimbarea categoriei de drum.

Programul Regiunea Centru 2021-2027 alocă prin Prioritatea 5.1 *Investiții în modernizarea infrastructurii rutiere de importanță regională pentru asigurarea conectivității la rețeaua TEN-T*, circa 153 milioane euro pentru proiecte de modernizare a drumurilor județene din Regiunea Centru, iar prin Prioritatea 5.2 *Decongestionarea traficului din jurul marilor municipii* vor fi disponibile alte aproximativ 45 milioane euro.

Până la finalul lunii noiembrie 2024, în cadrul Priorității 5 a Programului Regiunea Centru au fost încheiate 8 contracte pentru finanțarea proiectelor de reabilitare și modernizare a drumurilor județene din Regiunea Centru (aici fiind incluse și proiectele etapizate contractate

inițial în perioada de programare 2014-2020), lungimea totală a drumurilor ce urmează a fi modernizate ajungând la 274 km.

Dacă analizăm împreună **evoluția drumurilor județene modernizate și cea a drumurilor cu îmbrăcăminți** ușoare rutiere, constatăm că lungimea totală a acestor două categorii de drumuri a crescut cu 8,5% în intervalul 2020-2023, iar ponderea celor două categorii în totalul rețelei de drumuri județene a crescut de la 76,8% la numai 84,3% în același interval, pe fondul scăderii lungimii totale a rețelei de drumuri județene. Chiar dacă se constată o îmbunătățire față de situația din anul 2020, totalul drumurilor județene din Regiunea Centru, cu acoperământ din piatră sau pământ, la finalul anului 2023, însumează 682 km, reprezentând 15,7% din lungimea rețelei de drumuri regionale (județene), situația cea mai puțin favorabilă întâlnindu-se în județul Harghita (222 km de drumuri județene pietruite sau de pământ, reprezentând 26,3% din drumurile județene din Harghita).

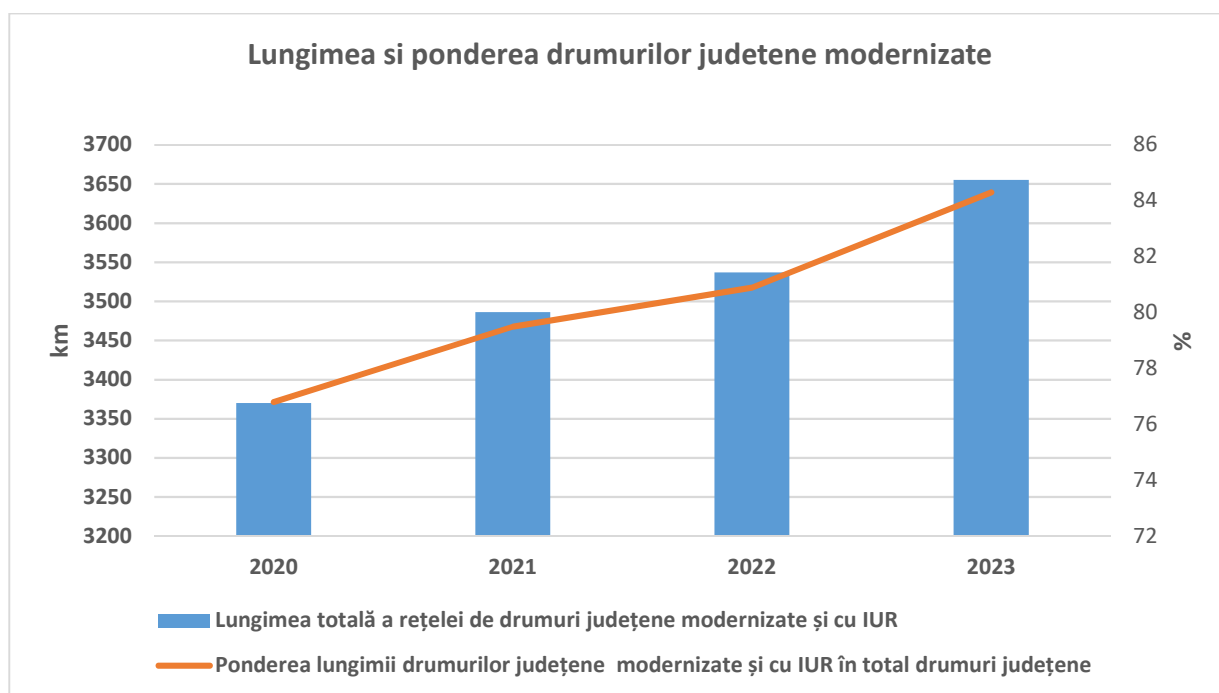

Fig. 1.1 Sursa: Institutul Național de Statistică

De o importanță deosebită sunt drumurile care asigură legătura cu rețeaua de drumuri naționale pentru acele orașe care nu sunt intersectate de o șosea națională. O altă categorie importantă este cea a drumurilor județene care fac legătura între două drumuri naționale sau cele care scurtează semnificativ distanța rutieră între diferite orașe. Astfel, în perioada următoare se vor realiza **conexiunea orașului Cugir la autostrada A1 și noul drum expres Blaj-Teiuș**.

În plus, ținând cont de necesitatea de a decongestiona și fluidiza traficului din orașe și de exigența devierii, pe cât posibil, în afara localităților a traficului greu și a traficului de tranzit, sunt în diverse stadii lucrările la **centurile ocolitoare și drumuri locale noi** care deservesc zonele

metropolitane și zonele urbane funcționale (ex. centura Sfântu Gheorghe, în lungime de 11,5 km - finalizată în octombrie 2024, centura Sibiu – Sud, și drumuri în stadii de proiectare sau de execuție care permit finalizarea până în 2030: varianta ocolitoare Târgu Mureș, Alba Iulia-Nord, Odorheiu Secuiesc Nord, centurile ocolitoare Făgăraș, Reghin, Mediaș, Sighișoara, Miercurea Ciuc).

Rețeaua feroviară din Regiunea Centru însumează 1438 km, în creștere 7,3% cu față de anul 2020 . Gradul de electrificare a căilor ferate la nivel regional este de 45%, față de un procentaj de 38% la nivel întregii țări. Din păcate, cea mai mare parte a infrastructurii de transport feroviar, atât liniile de cale ferată cât și ramele de transport, sunt într-o stare deplorabilă, ceea ce determină o lipsă de atractivitate a transportului feroviar, în special a celui de pasageri. O parte din rețeaua feroviară care traversează Regiunea Centru este **componentă a Coridorului IV pan-european de transport** și a făcut obiectul unor investiții majore de reabilitare și modernizare finanțate prin POIM 2014-2020. Ca și în cazul altor proiecte majore în domeniul transporturilor, se înregistrează întârzieri foarte mari în ce privește reabilitarea căii ferate Brașov –Simeria și a tronsonului Brașov- Predeal. Potrivit rapoartelor oficiale, stadiul fizic al lucrărilor de modernizare a căii ferate între Sighișoara și Simeria este de 100% pe partea de infrastructură, rămânând să fie operaționalizate sistemele de monitorizare și semnalizare de tip ERTMS/ETCS. În ce privește tronsonul Brașov-Sighișoara stadiul de execuție în primul semestru din 2024 era de aproximativ 25%, iar termenul de finalizare a proiectului fiind amânat pentru anul 2027 când ar urma să se poate circula pe calea ferată modernizată de la Brașov la Curtici. În schimb, proiectul de modernizare a căii ferate Brașov -Predeal este întârziat, termenul estimat pentru finalizare fiind după anul 2030.

În aprilie 2022 a fost semnat contractul de modernizare a tronsonului de cale ferată Coșlariu-Cluj Napoca, parte a magistralei M300, acesta fiind un alt proiect major care va permite o mai bună conexiune cu Regiunea Nord-Vest.

Sunt, de asemenea, în derulare mai multe investiții ale CFR SA pentru **modernizarea unor gări** din Regiunea Centru, între acestea numărându-se gările cu statut de monument istoric din Teiuș și Războieni.

Transportul aerian a continuat să se dezvolte în perioada 2020-2023, susținut atât de importante investiții realizate pentru extinderea și modernizarea aeroporturilor din Sibiu și Târgu Mureș cât și prin inaugurarea în iunie 2023 a aeroportului de la Brașov-Ghimbav, singurul aeroport din România construit după 1990. Ca urmare a acestor investiții, **traficul aeroportuar pe cele 3 aeroporturi regionale a crescut în perioada 2020-2023 de 2,9 ori**, ajungând la 886 mii pasageri, valoare încă departe de valorile de trafic înregistrate în alte regiuni ale României.

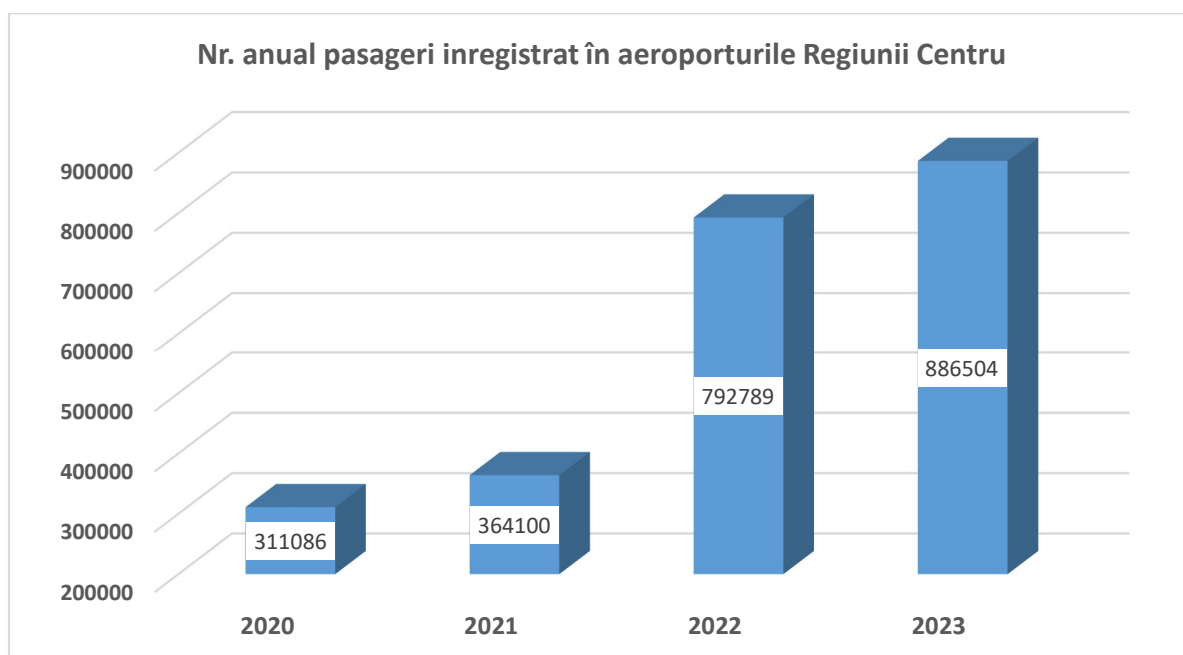

Fig. 1.2 Sursa: Institutul Național de Statistică

Transportul multimodal se derulează la nivelul Regiunii Centru, în primul rând cu ajutorul terminalelor intermodale operate de către compania CFR Marfă. Potrivit informațiilor prezentate în Masterplanul General de Transport al României, dintre cele 26 terminale aparținând CFR Marfă, pe teritoriul Regiunii Centru sunt amplasate 4 terminale operate de SNCFR: un terminal activ la Brașov Triaj, un terminal inactiv la Mediaș și 2 terminale închise: Sibiu și Târgu Mureș Sud. De asemenea, pe teritoriul Regiunii Centru se află câteva terminale intermodale operate de către firme private: terminalele de la Răstolița, Miercurea Ciuc și Brașov Triaj, terminalul de la Sebeș și cel la Brașov. Dintre cele 5 locații propuse pentru dezvoltarea de terminale intermodale (Brașov-Feldioara, Târgu Mureș-Ungheni, Sibiu Vest, Sebeș, Teiuș-Coșlariu) doar în cazul terminalelor Târgu Mureș-Ungheni și Sebeș -Vințu de Jos a demarat etapa de proiectare, iar pentru locația Teiuș, în 2022 a fost finalizat un terminal intermodal cu o capacitate mai mică care va fi operat de către o companie privată. În plus, ca urmare a unei investiții private de peste 20 milioane euro, **în luna mai 2024, a fost inaugurat terminalul intermodal de la Decea**, comuna Mirăslău, județul Alba care va putea deservi în următorii ani companii din județele Alba, Cluj, Mureș, Bistrița Năsăud, Sibiu și Hunedoara și va asigura o bună conexiune pe calea ferată cu Portul Constanța și cu terminale din Europa de Vest.

În perioada de referință 2020-2023, **infrastructura de internet și, în mod particular, infrastructura de bandă largă** a continuat extinderea în Regiunea Centru la nivelul ambelor medii rezidențiale. Această extindere a permis ca **ponderea gospodăriilor cu acces la internet** la nivelul Regiunii Centru să crească de la 85,3%, în anul 2020 la 90,3%, în 2023. Prin aceste valori, Regiunea Centru se situa ușor sub media națională - 95,6%, în anul 2023 - dar sensibil peste media europeană de 78,8% înregistrată în același an.

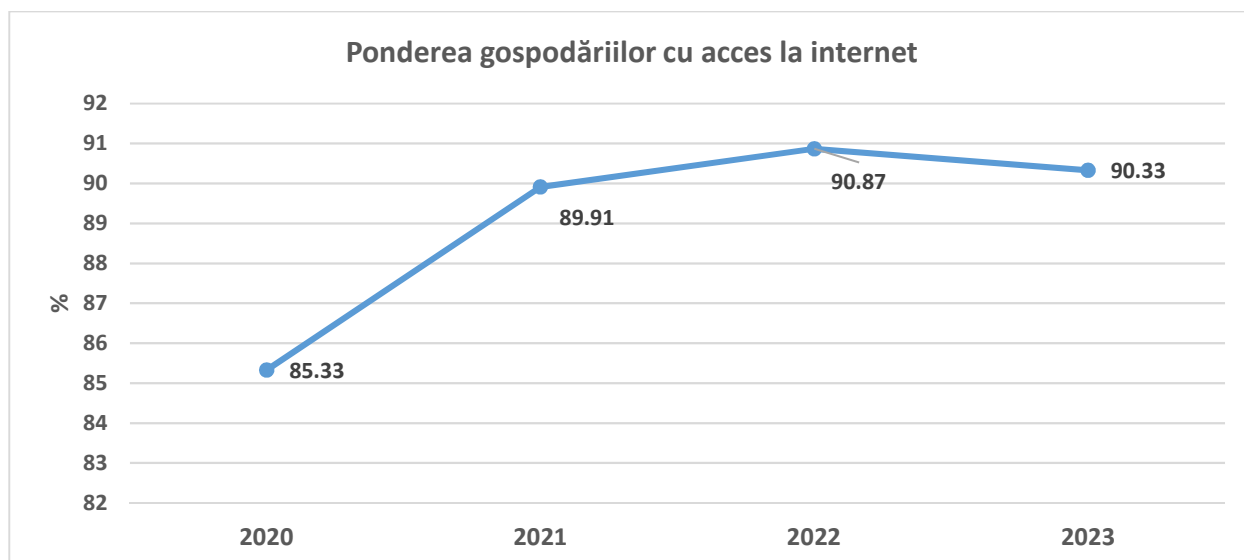

Fig. 1.3 Sursa: Institutul Național de Statistică

Această evoluție pozitivă a fost dublată de evoluția ascendentă în ce privește utilizarea internetului de către public. Un indicator relevant în acest ***ponderea persoanelor în vârstă de 16-74 ani care comandă bunuri sau servicii prin internet***, iar valoarea acestui indicator la nivelul Regiunii Centru a crescut de la 39,5% în anul 2020 la 48,6% în 2023.

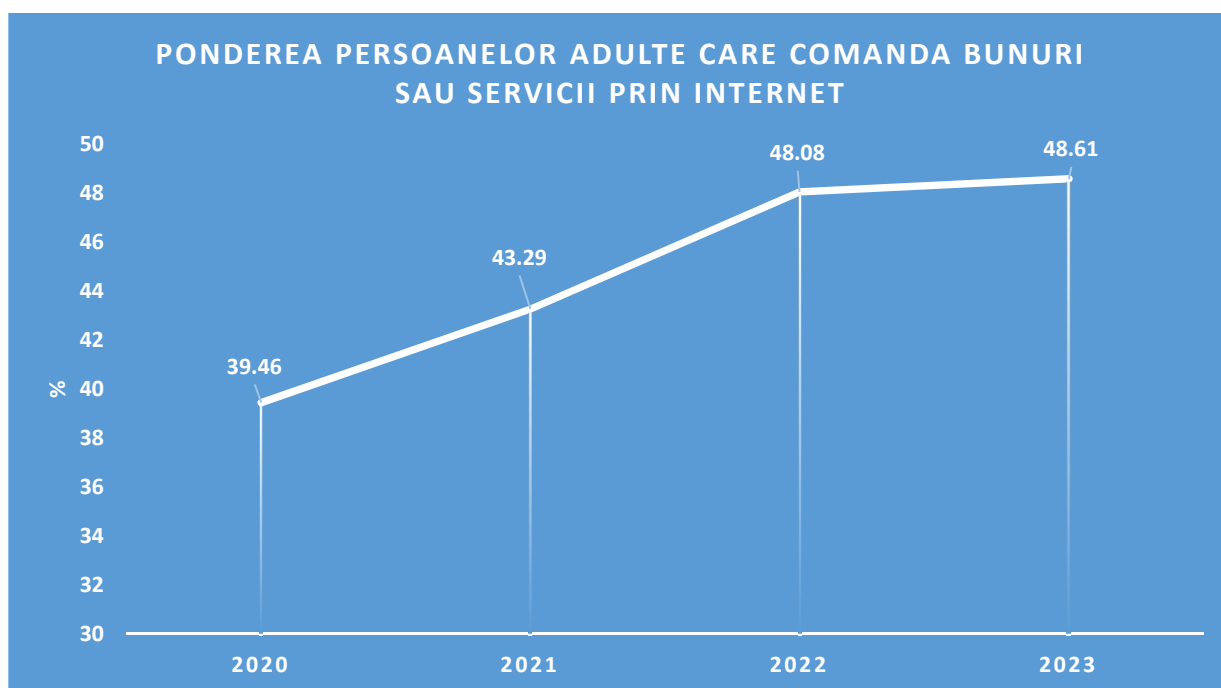

Fig. 1.4 Sursa DESI 2023

P.1.3 Consolidarea rolului și funcțiilor așezărilor urbane din Regiunea Centru ca actori importanți în asigurarea coeziunii teritoriale, sociale și a creșterii economice bazată pe cunoaștere

Considerate drept **motoare ale economiei**, orașele sunt catalizatori pentru creativitate și inovare. De regulă, zonele urbane au un potențial mai mare de creștere și competitivitate, datorită concentrării activităților economice, a infrastructurii mai dezvoltate de transport și comunicații, a resurselor umane calificate și a accesului la servicii publice și private.

În același timp, orașele din Regiunea Centru se confruntă **cu provocări semnificative** precum: extinderea necontrolată a orașelor, întârzieri în dezvoltarea infrastructurii tehnico-edilitare, mobilitatea urbană redusă, sincope și întârzieri în tranziția digitală, spațiile verzi insuficiente și inegal răspândite, zone degradate din interior sau din jurul orașelor. Se constată, totodată în cazul majorității orașelor o accentuare a polarizării sociale și eficiența limitată a măsurilor de sprijin pentru comunitățile marginalizate social. Centrele urbane mici, în special localitățile monoindustriale, au fost considerate o lungă perioadă de timp lipsite de atractivitate atât ca urmare a declinului economic cât și a capacității instituționale mai reduse la nivelul administrațiilor publice locale și participării nesemnificative a cetățenilor la procesul decizional. Putem adăuga la cele menționate anterior și nivelul scăzut de cooperare între centrele urbane și UAT-urile rurale care formează zonele urbane funcționale.

Analizând datele ultimelor 4 recensăminte se observă reducerea ponderii populației urbane în 5 din cele 6 județele Regiunii Centru (face excepție județul Alba), în cazul județului Brașov rata de urbanizare în 2021 fiind mai mică cu 7,5 puncte procentuale față de 1992, iar în cazul județului Covasna scăderea fiind de 6,9 puncte procentuale. Tendința de „re-ruralizare” se datorează creșterii demografice a comunelor situate în zona urbană funcțională a marilor centre urbane, mulți locuitori pensionari dar și un număr important de familii tinere preferând să se stabilească în aceste comune datorită unei bune infrastructuri tehnico-edilitare și sociale și pentru a evita disconfortul aglomerației urbane.

Peste 90% din localitățile urbane din regiune au fost afectate de declinul demografic în perioada 2002-2021. **Dinamica demografică** (evoluția populației *în 2021 față de 2002*) urbană s-a manifestat diferit la nivelul celor 57 UAT-uri urbane din Regiunea Centru:

Dintre localitățile urbane, cele mai afectate de **fenomenul de depopulare** au fost orașele monoindustriale precum Baia de Arieș (-35%), Bălan (-31,5%), Victoria (-28,8%), Făgăraș (-27,2%), Agnita (-30,6%), Abrud (-29,6%) și, în mod surprinzător, orașul Predeal (-28,4%). Localități urbane de talie medie, cu o economie relativ diversificată precum municipiile Mediaș și Sighișoara au înregistrat, de asemenea scăderi importante, de -28,4%, respectiv -25,9%.

Creșteri demografice în intervalul 2002-2021 s-au înregistrat și în cazul unor localități urbane amplasate în zonele urbane funcționale ale celor mai mari 3 municipii din Regiunea Centru: orașele Ghimbav (+41%), Râșnov (+3%) și municipiul Săcele (+3,4%) – situate în zona de atracție a municipiului Brașov, orașul Cîsnădie (+42,4%) – situat în proximitatea municipiului Sibiu, orașul Ungheni (+6,9%) – localitate aflată în ZUF Târgu Mureș.

În perioada 2020-2023, orașele din Regiunea Centru, atât municipiile cât și localitățile urbane mai mici, au continuat să implementeze proiecte cu finanțare europeană și proiecte finanțate prin programe naționale precum Programul Anghel Saligny, stimulându-se astfel dezvoltarea locală și îmbunătățirea vieții locuitorilor. Cu toate că insuficiența datelor statistice la nivel de orașe a fost un obstacol dificil de surmontat, s-a încercat conturarea tendințelor de dezvoltare urbană în perioada 2020-2023 și contribuția așezărilor urbane la dezvoltarea Regiunii Centru cu ajutorul unui număr mai restrâns de indicatori statistici.

Lungimea totală a străzilor orășenești modernizate la nivelul Regiunii Centru a crescut cu 109 km în perioada 2020-2023, ceea ce corespunde unei creșteri de 3,4%. Dacă ținem cont de creșterea lungimii totale a drumurilor orășenești, ca urmare a extinderii urbane în multe orașe și municipii ale Regiunii, se observă că ponderea drumurilor modernizate în totalul drumurilor orășenești a rămas aproape nemodificată în perioada de monitorizare. Conform datelor I.N.S., doar 71,3% din lungimea totală a străzilor orășenești din Regiunea Centru este modernizată (străzi cu îmbrăcăminți de asfalt, beton sau piatră pavată), iar în cazul unor centre urbane mici sau chiar al unora de talie medie, ponderea străzilor modernizate este sub 50%, producând un disconfort resimțit puternic de rezidenți.

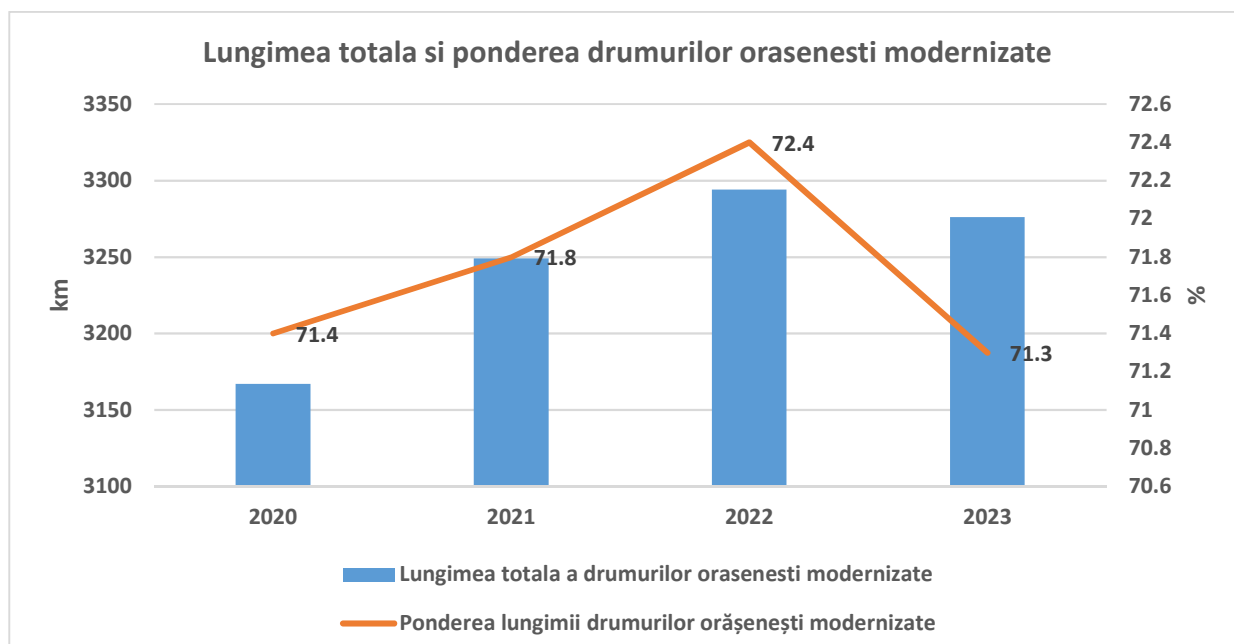

Fig. 1.5 Sursa: Institutul Național de Statistică

Dezvoltarea și modernizarea transportului public local, parte esențială a Planurilor de Mobilitate Urbană Durabilă, a continuat în perioada 2020-2023, iar rezultatele investițiilor în acest domeniu s-au putut vedea după încheierea perioadei pandemice, începând cu anul 2023. Astfel, **numărul anual de pasageri ai transportul public local** în județele Regiunii Centru a crescut în perioada 2020-2023 cu 25,4%, ajungând în anul 2023 la 122 milioane pasageri. În ritm anual, creșterea cea mai mare s-a înregistrat în anul 2023, aceasta fiind de 14%.

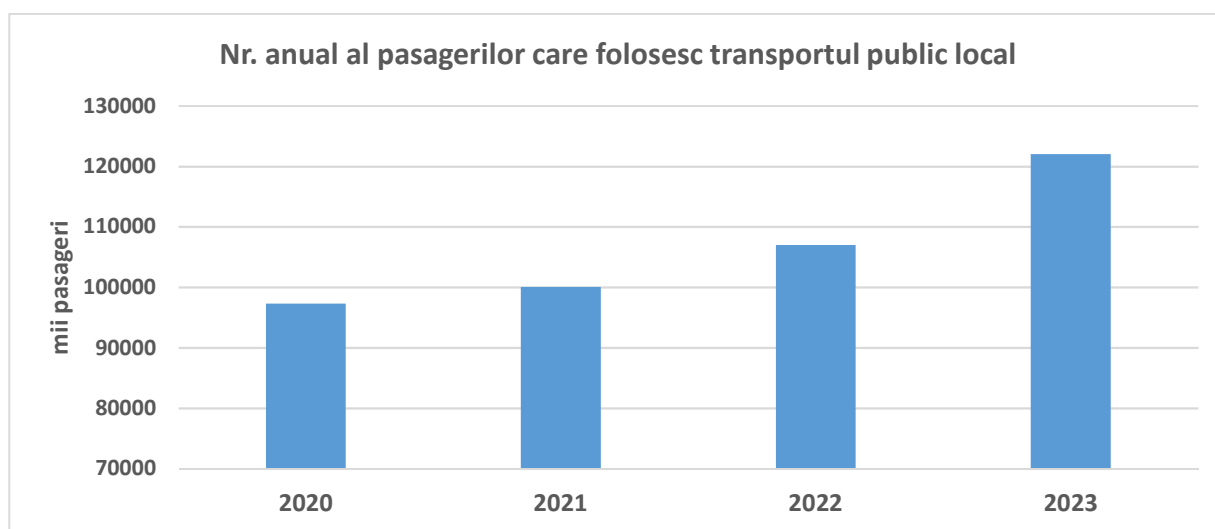

Fig. 1.6 Sursa: Institutul Național de Statistică

La finalul lunii noiembrie 2024, ca urmare a proiectelor finanțate prin Programul Regiunea Centru 2021-2027 (incl. proiectele etapizate - contractate inițial în perioada anterioară de programare), 6,5 milioane pasageri din 9 municipii și orașe ale Regiunii Centru beneficiază anual de sisteme de transport urban digitalizate noi sau modernizate. De asemenea, ca parte a efortului de reducere a gazelor cu efect de seră, urmează a fi construite piste ciclabile cu o lungime totală de 86 km și un număr anual de 2,6 milioane de utilizatori.

La nivelul Regiunii Centru s-a observat o **creștere a disparităților între centrele urbane mari care au beneficiat de finanțări și orașele mici** care dispun de o capacitate administrativă mai redusă și resurse umane limitate, ceea ce a redus șansele acestor localități la accesarea programelor de finanțare nerambursabilă. Potrivit datelor oficiale, 31 din cele 57 dintre orașele Regiunii Centru au o populație mai mică de 10.000 locuitori în anul 2024.

O problemă observată în majoritatea orașelor mici din regiune este infrastructura insuficientă și învechită și ne referim în special la infrastructura de educație, sănătate și cultural - recreativă. Este important să amintim faptul că serviciile de bază (sociale, de sănătate, de educație) sunt factori importanți în de atracție demografică și dezvoltare pe termen lung a orașului. În plus, mai multe dintre orașele mici din regiune sunt localități care au avut până recent un specific monoindustrial, devenind dependente de acesta din punct de vedere al

dezvoltării, al locurilor de muncă și al veniturilor, ceea ce a întârziat procesul de tranziția economică a acestora. Amintim faptul că majoritatea orașelor monoindustriale au trecut printr-un proces de industrializare forțată în anii 70-80 ai secolului trecut, cu importante fluxuri migratorii din mediul rural, iar în ultimele trei decenii au experimentat un declin economic sever.

Pentru perioada 2021-2027, măsurile propuse în cadrul priorității regionale de regenerare economică și socială a orașelor mici vizează:

- creșterea capacității autorităților publice din orașelor mici și cele monoindustriale de a elabora și implementa planuri și strategii integrate de dezvoltare locale
- modernizarea și digitalizarea serviciilor administrației publice
- modernizarea infrastructurii de tehnico-edilitare, a spațiilor urbane degradate/abandonate
- dezvoltarea infrastructurii locale de afaceri
- reabilitarea și modernizarea infrastructurilor de educație, de sănătate, sociale și culturale și modernizarea serviciilor aferente
- conservarea, restaurarea și valorificarea patrimoniului cultural (inclusiv religios)
- dezvoltarea unor infrastructuri de bază necesare dezvoltării activităților turistice

Programul Regiunea Centru 2021-2027 prevede alocări semnificative - pentru municipiile și pentru orașele Regiunii Centru - în cadrul mai multor priorități precum P8, P6, P3, P2, iar orașele mici vor beneficia de un sprijin substanțial. Până la data de 30 noiembrie 2024, în cadrul priorităților P8, P6 și P3 au fost încheiate contracte de finanțare ce vizează regenerarea urbană, eficientizarea energetică a clădirilor și modernizarea infrastructurii educaționale, beneficiarii fiind autoritățile locale din 14 orașe mici din Regiunea Centru, având în total o populație de peste 100 mii locuitori.

Este destul de dificil de monitorizat situația socioeconomică a orașelor mici, în condițiile în care lipsesc importante date statistice dezagregate la nivel de localitate. Cu toate aceste inconveniente, s-a încercat observarea unor tendințe la nivelul orașelor mici, utilizând câțiva indicatori precum numărul populației sau numărul de salariați.

În perioada 2020-2024, **numărul populației din cele 31 orașe mici** a scăzut cu 2%, această scădere fiind mai mică în valoare absolută decât scăderea populației Regiunii în aceeași perioadă (-2,5%) și sensibil mai mică, în valoare absolută, decât scăderea demografică suferită în același interval temporal de mediul urban din regiune (- 5,3%).

Nivelul ocupării s-a îmbunătățit semnificativ în perioada post-pandemică, **numărul salariaților din orașele mici** ale Regiunii Centru în 2023 fiind cu 9% mai mare decât cel înregistrat în anul 2020. Pentru comparație, menționăm că, la nivel regional, numărul mediu al salariaților a înregistrat în aceeași perioadă o creștere de 6,2%.

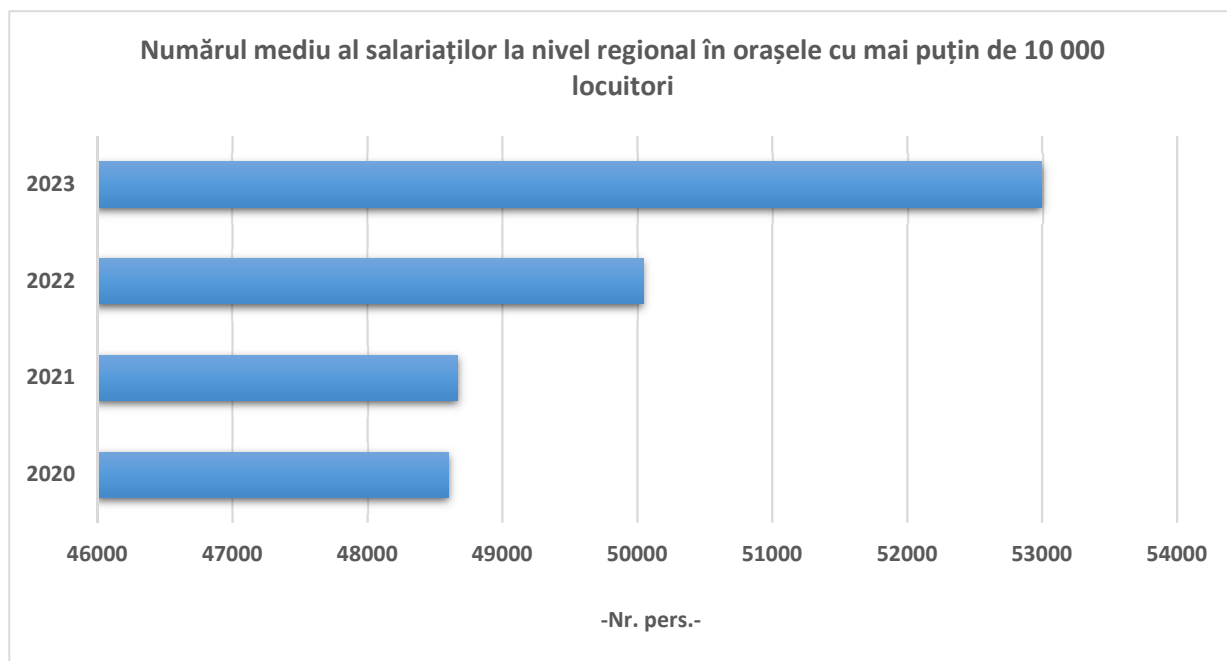

Fig. 1.7 Sursa: Institutul Național de Statistică

Tabel 1.2 Indicatorii de monitorizare aferenți DS1

	Indicator	U.M.	2020	2021	2022	2023	30 nov 2024
DS1_1	Nr. de strategii de dezvoltare teritorială integrată care beneficiază de sprijin	Nr.	n/a	n/a	n/a	1	1
DS1_2	Nr. proiecte implementate în cadrul strategiei de dezvoltare teritorială integrată	Nr.	n/a	n/a	n/a	0	0
DS1_3	Valoarea totală a proiectelor integrate de dezvoltare teritorială	Mil. lei	n/a	n/a	n/a	0	0
DS1_4	Ponderea lungimii drumurilor modernizate și cu IUR în totalul rețelei regionale de transport rutier	%	67,0	68,6	69,5	71,0	n/d
DS1_5	Lungimea drumurilor incluse în proiecte de modernizare prin PR Centru (excl. TENT-T)	Nr.	n/a	n/a	n/a	0	274
DS1_6	Lungimea totală a rețelei de drumuri județene modernizate și cu IUR	Nr.	3370	3486	3537	3655	n/d
DS1_7	Ponderea lungimii drumurilor județene modernizate și cu IUR în total drumuri județene	%	76,8	79,5	80,9	84,3	n/d
DS1_8	Lungimea căii ferată electrificate	km	671	672	649	649	n/d
DS1_9	Nr. anual pasageri transport aerian	Nr.	311086	364100	792789	886504	427161

DS1_10	Ponderea gospodăriilor cu acces la internet	%	85,33	89,91	90,87	90,33	n/d
DS1_11	Ponderea persoanelor adulte care comanda bunuri sau servicii prin internet	%	39,46	43,29	48,08	48,61	n/d
DS1_12	Instituții publice care beneficiază de sprijin pentru a dezvolta servicii, produse și procese digitale	Nr.	n/a	n/a	n/a	0	0
DS1_13	Valoarea totală a contractelor de finanțare pt digitalizarea administrației publice	Mil. lei	n/a	n/a	n/a	0	0
DS1_14	Ponderea lungimii drumurilor orășenești modernizate	%	71,4	71,8	72,4	71,3	n/d
DS1_15	Lungimea totală a pistelor ciclabile care beneficiază de finanțare	km	n/a	n/a	n/a	0	86
DS1_16	Nr. UAT-uri cu sisteme de transport urban digitalizate noi sau modernizate	Nr.	n/a	n/a	n/a	0	9
DS1_17	Număr anual de utilizatori ai transporturilor publice noi sau modernizate	Mii	n/a	n/a	n/a	0	6518,4
DS1_18	Infrastructuri pentru combustibili alternativi (puncte de realimentare/reîncărcare)	Nr.	n/a	n/a	n/a	0	0
DS1_19	Nr. vehicule in inventar pentru transport public local de pasageri	Nr.	746	737	748	732	n/d
DS1_20	Nr. anual al pasagerilor TPL	Mii	97294	100058	106989	122020	n/d
DS1_21	Nr. de GAL-uri urbane la nivel de zonă urbană marginalizată sprijinite prin PIDS	Nr.	n/a	n/a	n/a	0	0
DS1_22	Valoarea proiectelor la nivel de zonă urbană marginalizată sprijinite prin PIDS	Mil. lei	n/a	n/a	n/a	0	0
DS1_23	Nr. proiectelor finanțate prin PR Centru având ca beneficiari UAT-uri urbane cu mai puțin de 10 mii locuitori	Nr.	n/a	n/a	n/a	0	14
DS1_24	Nr. populației din orașele mici beneficiare de proiecte finanțate prin PR Centru	Nr.	n/a	n/a	n/a	0	100795
DS1_25	Nr. populației cu domiciliul în localitățile cu mai puțin de 10 mii locuitori	Pers.	223005	221933	220732	219639	218525

DS1_26	Numărul mediu al salariaților la nivel regional în orașele cu mai puțin de 10 000 locuitori	Nr.	48601	48668	50043	52995	n/d
---------------	---	-----	-------	-------	-------	-------	-----

Tabel 1.3 Matricea de corelare a priorităților de dezvoltare cu programele de finanțare

Priorități DS1		
Întărirea capacității administrative a autorităților publice locale în vederea implementării principiilor dezvoltării urbane integrate și sprijinirea cooperării la nivel microregional	Extinderea, reabilitarea și modernizarea infrastructurii de transport regional; dezvoltarea infrastructurii de internet, în mod special a infrastructurii de bandă largă	Consolidarea rolului și funcțiilor așezărilor urbane din Regiunea Centru ca actori importanți în asigurarea coeziunii teritoriale, sociale și a creșterii economice bazată pe cunoaștere
Programul Asistență Tehnică 2021/2027, Prioritatea 2	Programul Regiunea Centru 2021/2027, Acțiunea 5.2	Programul Regiunea Centru 2021/2027, Intervențiile 2.1.1, 2.1.2, Acțiunile 3.3, 3.4, 8.1, 8.2,
Programul Regiunea Centru 2021/2027, Acțiunile 4.1, 4.2, 5.1, 8.3	Programul Transport 2021/2027, Prioritățile 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7	Programul Creștere Inteligentă, Digitalizare și Instrumente Financiare 2021/2027, Acțiunile 2.2 și 2.3
	Planul Național de Redresare și Reziliență, Investiția 11	Programul Incluziune și Demnitate Socială 2021/2027, Prioritățile P01, P02

D.S.2 Competitivitate economică, cercetare-dezvoltare, inovare și specializare inteligentă

Obiectivul strategic: *Tranziția spre o economie regională bazată pe cunoaștere prin modernizarea tehnologică și digitalizarea întreprinderilor, intensificarea cooperării economice și prin creșterea contribuției cercetării-dezvoltării-inovării la dezvoltarea economică a Regiunii Centru*

În vederea conturării unei imagini cât mai obiective privind evoluția și progresul direcțiilor de dezvoltare în perioada 2021-2027, au fost utilizați **20 indicatori de monitorizare**, în corelare cu prioritățile strategice incluse în cadrul DS2 „Competitivitate economică, cercetare-dezvoltare, inovare și specializare inteligentă”

Tabel 2.1 Corelarea indicatorilor de monitorizare cu prioritățile strategice

Prioritatea	Indicatorii
P.2.1 Promovarea unui mediu de afaceri inovativ pentru o dezvoltare economică inteligentă	<ul style="list-style-type: none">• Produsul intern brut regional/ locuitor• Raportul dintre PIB/locuitor la nivel regional și media europeană• Numărul de IMM-uri la 1000 locuitori• Ponderea întreprinderilor inovatoare• Valoarea exporturilor /locuitor• Soldul investițiilor străine directe/ locuitor• Nr. întreprinderi care beneficiază de sprijin prin PR Centru 2021-2027 și POCIDIF 2021-2027• Întreprinderi care ating un nivel ridicat de intensitate digitală• Întreprinderi mici și mijlocii (IMM-uri) care introduc inovații în materie de produse sau procese• IMM-uri care introduc inovații în materie de comercializare sau organizare
P.2.2.Extinderea și diversificarea infrastructurii regionale și locale de afaceri, susținerea clusterelor și dezvoltarea rețelelor de cooperare economică	<ul style="list-style-type: none">• Nr. infrastructuri de susținere a afacerilor beneficiare de sprijin prin PR Centru 2021-2027• Întreprinderi nou înființate care beneficiază de sprijin prin PR Centru 2021-2027• Număr de noi afaceri (start-up) sprijinite prin PEO 2021-2027

<p>P.2.3. Susținerea sectorului regional de cercetare-dezvoltare pentru o creștere economică inteligentă</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Cheltuieli totale pentru activitatea de cercetare-dezvoltare • Numărul salariaților din Cercetare-Dezvoltare • Nr. de structuri de CDI și TT finanțate prin PR Centru 2021-2027 • Valoarea nominală a echipamentelor pentru cercetare și inovare • Întreprinderi care cooperează cu organizații de cercetare
<p>P.2.4. Creșterea gradului de internaționalizare a economiei și sectorului regional de CDI</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Nr. companii care primesc sprijin pentru internaționalizare • Nr. de persoane beneficiare ale schimburilor internaționale de cercetători

Prioritatea 2.1. Promovarea unui mediu de afaceri inovativ pentru o dezvoltare economică inteligentă

În perioada 2021-2023 economia Regiunii Centru s-a situat pe un trend ascendent, după recesiunea înregistrată în anul 2020 (-4,3%) ca urmare a pandemiei COVID 19.

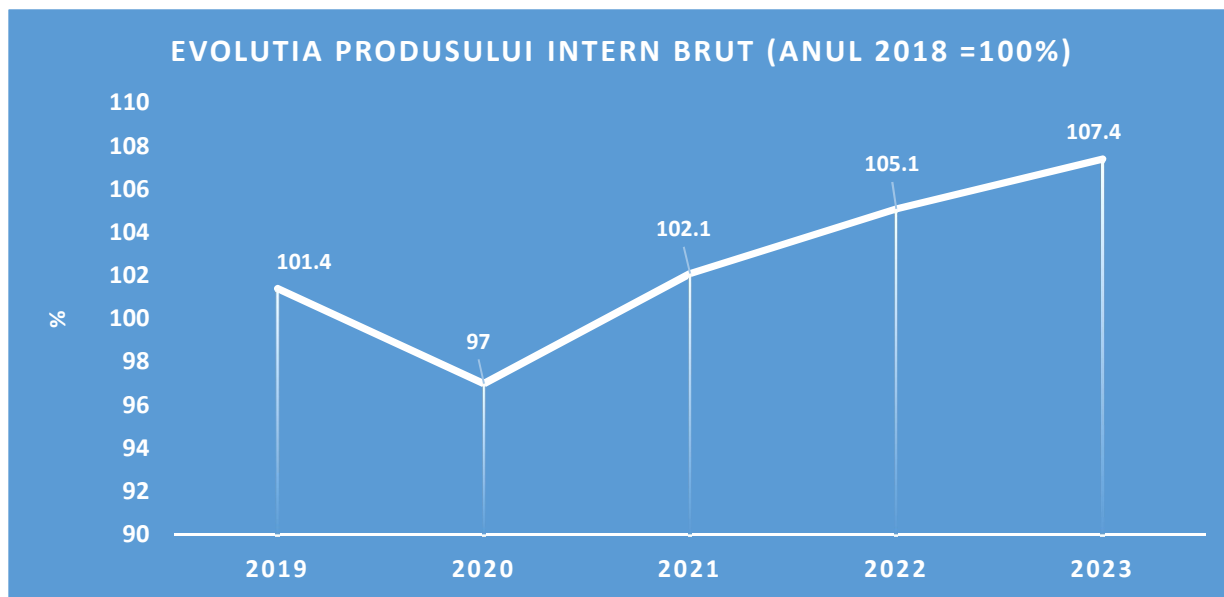

Fig. 2.1 Sursa: calcule bazate pe datele Eurostat, CNSP

Accelerarea creșterii economice a permis o reducere a decalajului față de regiunile mai dezvoltate ale UE și o îmbunătățire ușoară a **indicii de disparitate față de media europeană a PIB-ului/locuitor (PPS)** de la 68% în anul 2020 la 70% în 2023. **Productivitatea muncii/persoană angajată**, un alt indicator macroeconomic important, a înregistrat ușoare oscilații în

perioada 2020-2022, indicele de disparitate față de media UE27 în cazul acestui indicator ajungând la 80,4% în anul 2022.

Structura economică a Regiunii Centru a suferit modificări substanțiale în ultimii 20 ani. Ponderile unor sectoare economice altă dată importante, precum agricultura, industria extractivă, industria prelucrătoare grea s-au redus mult, crescând în schimb ponderea altor ramuri economice și a celor din sectorul terțiar, cu precădere. Astfel, serviciile au avut în anul 2022 o contribuție de 61,9% la formarea PIB-ului regional (a valorii adăugate brute regionale, mai precis), industria a participat cu 26,5%, în timp ce sectorul construcțiilor și agricultura au avut ponderi de 7% respectiv 4,6% din valoarea adăugată brută regională.

Dacă ne referim doar la sectorul economic secundar, **pilonii industriei** Regiunii Centru sunt, în prezent, industria auto, industria alimentară, industria prelucrărilor metalice, industria confecțiilor textile, procesarea lemnului și industria mobilei, materialele de construcții, industria aeronautică, industria farmaceutică și a dispozitivelor medicale. Aflat la intersecția sectorului serviciilor cu industria, sectorul IT și al industriilor creative este un domeniu economic într-o dezvoltare accelerată în Regiunea Centru.

Numărul de întreprinderi locale active la nivelul Regiunii Centru a crescut între 2020 și 2023 cu 13,7%, de la 73958 la 84105, o pondere de 99,7% dintre acestea reprezentând-o sectorul întreprinderilor mici și mijlocii (IMM-uri). Drept consecință, indicatorul care măsoară nivelul antreprenorial la nivel regional (**nr. de întreprinderi la 1000 locuitori**) a crescut de la 32 în anul 2020 la 36,8 în anul 2023.

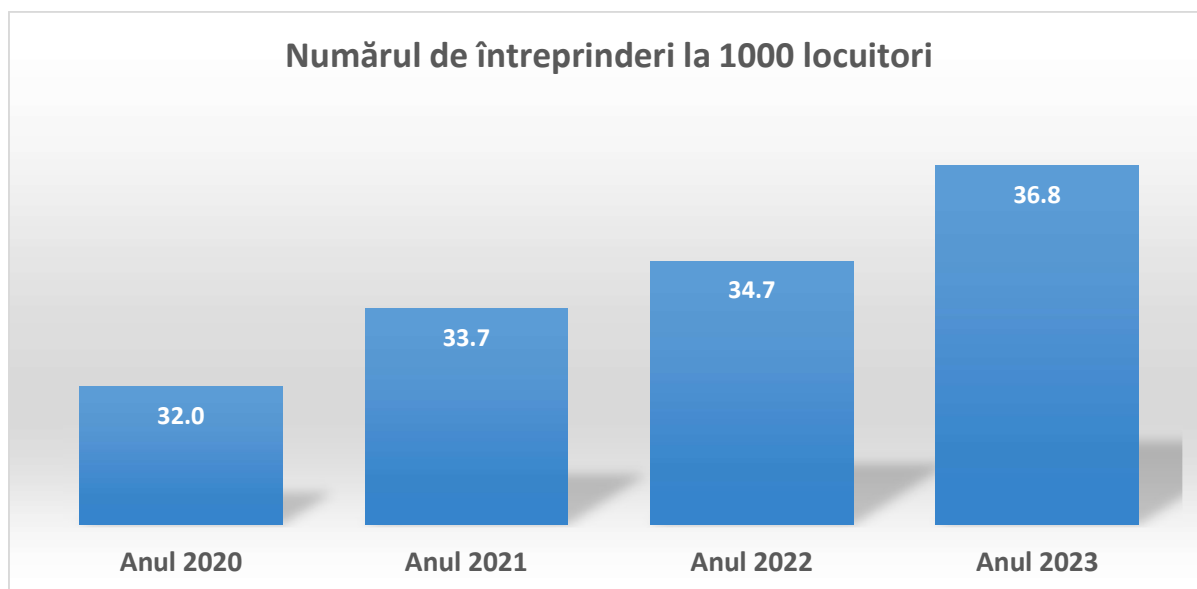

Fig. 2.2 Sursa: Date prelucrate după Institutul Național de Statistică

Motor al dezvoltării economice regionale, **întreprinderile mici și mijlocii** au înregistrat o dezvoltare susținută în ultimele 2 decenii, ajungând să reprezinte în anul 2023 aproximativ

73% din efectivul de personal, 64% din cifra de afaceri și 72% din investițiile nete în economie realizate de firmele din industrie, construcții și servicii (cu excepția celor din sectorul bancar și de asigurări) cu sediul în Regiunea Centru.

La finele anului 2023, în Regiunea Centru existau **84 105 întreprinderi active**, 91% dintre acestea încadrându-se în clasa microîntreprinderilor (0-9 salariați), 7,5% în clasa întreprinderilor mici (10-49 salariați), 1,2% în cea a întreprinderilor mijlocii (50-249 salariați) și doar 209 firme (0,3% din total) se situau în categoria întreprinderilor mari. După depășirea crizei sanitare din perioada 2020-2021 care a avut un impact major asupra mediului de afaceri din regiune, numărul de întreprinderi active a început să crească din nou, fiind în 2023, cu cca 14% mai mare față de numărul de firme înregistrat în 2020.

La nivelul Regiunii Centru sunt înregistrate, de asemenea, **2438 întreprinderi familiale** (13,5% din totalul național) și **49 394 persoane fizice autorizate** (15,8% din totalul PFA-urilor din România).

O contribuție importantă la îmbunătățirea performanțelor întreprinderilor regionale au avut-o **programele operaționale cofinanțate de Uniunea Europeană (POR 2014-2020**, în special Axa 2 – Îmbunătățirea competitivității întreprinderilor mici și mijlocii și Axa 1 – Promovarea transferului tehnologic și **POC 2014-2020**, Axa 1. Cercetare, dezvoltare și inovare în sprijinul competitivității economice și al dezvoltării întreprinderilor și Axa 2 Tehnologiile informației și comunicațiilor pentru o economie digitală competitivă).

În perioada actuală de programare, Programul Regiunea Centru oferă o alocare pentru investiții tehnologice în IMM-uri de peste 402 milioane lei, în timp ce sprijinul pentru start-up-uri și IMM-uri se ridică la peste 137 milioane lei. Finanțări semnificative se vor aloca pentru digitalizarea întreprinderilor va (circa 158 milioane lei) și dezvoltarea capacităților private de cercetare-dezvoltare-inovare (76 milioane lei). În plus, în cadrul Programului Regiunea Centru, se vor lansa în 2025 apeluri pentru finanțarea structurilor de sprijinire a afacerilor (parcuri industriale, incubatoare și acceleratoare de afaceri, clustere economice), pentru colaborarea între mediul de afaceri și întreprinderi și pentru facilitarea punerii pe piață a rezultatelor cercetării

Soldul investițiilor străine directe (ISD) în Regiunea Centru a urcat, la finele anului 2023, conform Raportului anual al Băncii Naționale a României, la aproape 9,82 miliarde euro (8,3% din totalul investițiilor străine directe din România), Regiunea Centru plasându-se pe poziția a doua, după Regiunea București-Ilfov în ce privește totalul investițiilor străine. Față de anul 2020, soldul investițiilor străine directe a crescut cu 1,34 miliarde euro (+16%), iar **soldul ISD/ locuitor s-a mărit** de la 3679 euro în 2020 la 4290 euro în anul 2023. Dacă în trecut, industria ușoară și industria lemnului ocupau poziții importante în structura investițiilor străine la nivel regional, în prezent industria auto, industria aeronautică, IT-ul și

industria farmaceutică sunt principalele domenii în care se concentrează investițiile străine în Regiunea Centru.

Exporturile au avut o contribuție decisivă la creșterea economică a Regiunii Centru. Valoarea totală a exporturilor regionale a înregistrat o evoluție puternic ascendentă în ultimele două decenii, nivelul acestora ajungând la circa 13,3 miliarde euro în anul 2023, o valoare **cu 34% mai mare** față de cel înregistrat în anul 2020. Ținând cont și de scăderea numărului populației la nivel regional înregistrată în ultimii ani, indicatorul **valoarea exporturilor/ locuitor** a avut un avans chiar mai substanțial (creștere cu 35% în perioada în perioada 2020-2023). Se exportă în principal mărfuri din grupele: mașini, aparate și echipamente electrice (33,6%), mijloace de transport (29,8%), metale și articole metalice (8%), lemn și mobilier (6%) textile (4,6%), partenerii comerciali principali fiind statele Uniunii Europene. Exporturile Regiunii Centru au continuat să crească și în anul 2024, datele statistice aferente primului semestru al anului 2024 arătând o creștere cu 4,2% a valorii exporturilor regionale față de perioada similară a anului anterior.

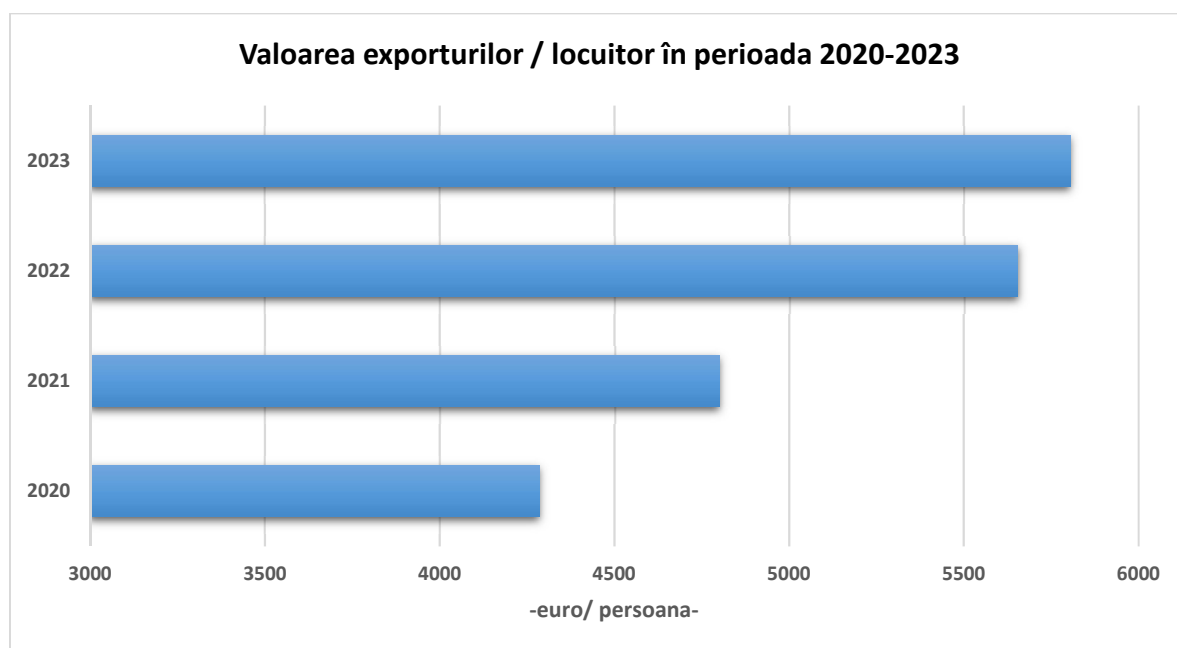

Fig. 2.3 Sursa: Institutul Național de Statistică

Prioritatea 2.2 Extinderea și diversificarea infrastructurii regionale și locale de afaceri, a clusterelor și a rețelelor de cooperare economică

Conform datelor oficiale publicate site-ul Ministerului Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Administrației, în luna septembrie 2024, **numărul parcurilor industriale autorizate** în cele 6 județe ale Regiunii Centru, era de 19, dintre care 18 sunt operaționale iar unul este în curs de operaționalizare, același număr de parcuri industriale înregistrându-se în anul 2020. Suprafața

totală a celor 19 parcuri industriale este de peste 530 hectare, majoritatea acestora fiind situate în județul Brașov.

Alături de parcurile industriale, în Regiunea Centru funcționează mai multe zone cu statut de zonă industrială sau zonă de dezvoltare economică, 5 incubatoare de afaceri operaționale, alte 7 incubatoare finanțate prin POR 2014-2020 fiind în curs de operaționalizare și câteva centre de afaceri dezvoltate prin inițiative publice sau private pentru a răspunde nevoilor în creștere ale mediului de afaceri.

Prioritatea 2.3. Dezvoltarea infrastructurii de cercetare, dezvoltare și inovare

Valoarea totală a cheltuielilor pentru cercetare-dezvoltare la nivelul Regiunii Centru a înregistrat o creștere semnificativă într-o perioadă scurtă de timp, de la aproximativ 417 milioane lei în 2020 la peste 734 milioane în anul 2023. **Numărul angajaților în activități de cercetare-dezvoltare** a crescut în aceeași perioadă de la 4314 persoane, în anul 2020, la 5335 în anul 2022, scăzând apoi la 4425 persoane, în 2023. Deși progresele înregistrate sunt semnificative, Regiunea Centru rămâne în urma majorității regiunilor din Uniunea Europeană și chiar în urma altor regiuni din România în ce privește resursele umane și cele financiare alocate cercetării.

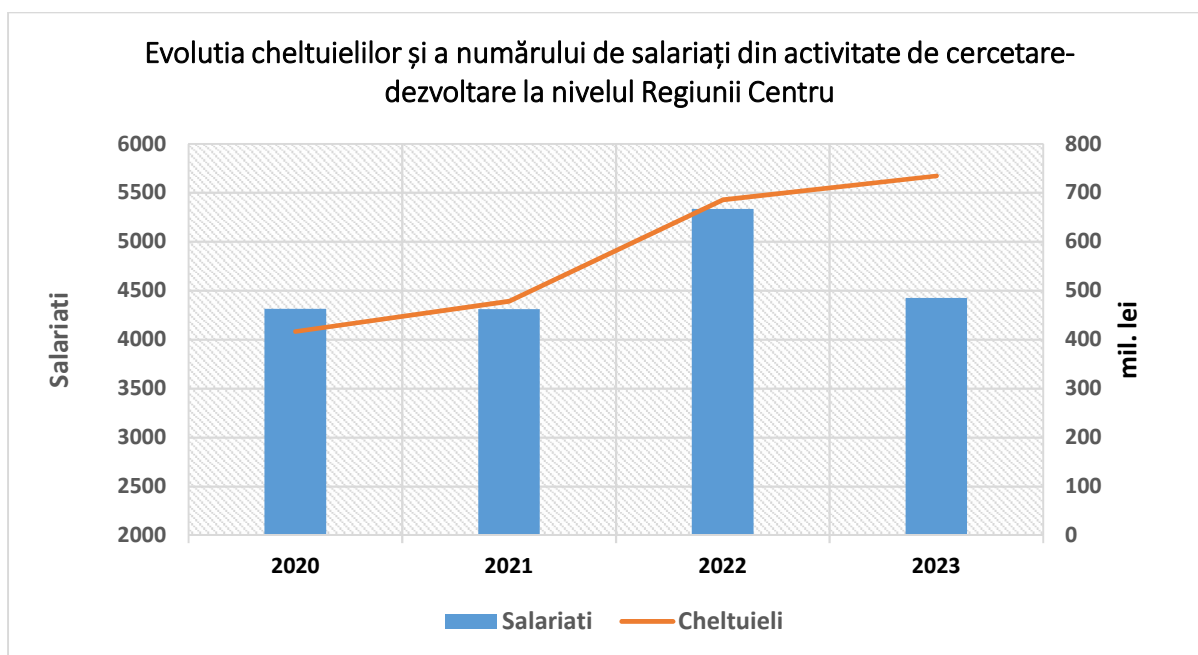

Fig. 2.4 Sursa: Institutul Național de Statistică

Conform Raportului *Regional Innovation Scoreboard 2023 (RIS 2023)*, Regiunea Centru rămâne în categoria inovatorilor emergenți, înregistrând chiar o scădere în termeni relativi față de media europeană, cu toate că performanța acestora de-a lungul timpului s-a îmbunătățit cu 1,3% față de 2016, considerat ca an de referință în RIS 2023. Raportat la media Uniunii Europene, Regiunea Centru înregistrează **decalaje semnificative față de media UE la**

majoritatea indicatorilor analizați (ponderea persoanelor cu studii superioare, educația pe parcursul întregii vieți, aparițiile de articole în publicații științifice internaționale, abilitățile digitale, specialiștii ICT, cheltuielile sectoarelor public și privat cu cercetarea-dezvoltarea, inovațiile tehnologice și non-tehnologice, cererile de brevete și mărci, angajații din întreprinderile inovatoare etc).

Un alt indicator relevant este **ponderea firmelor inovatoare** care s-a situat în perioada 2021-2022 la 9,8% din totalul firmelor din Regiunii Centru, valoare peste media națională (8,8%), dar în scădere față de perioada 2019-2020 când, la nivel regional, s-a înregistrat o pondere de 10,7%. Se constată diferențe semnificative în funcție de categoria de mărime a firmelor, companiile mari și cele mijlocii înregistrând ponderi sensibil mai mari în ce privește activitățile inovatoare (29,3% respectiv 15,2%).

Două programe operaționale implementate în perioada 2014 -2020 au avut contribuții importante la creșterea competitivității economice și a cercetării, dezvoltării și inovării: PO Competitivitate, prin axele prioritare 1 și 2 și POR 2014-2020, prin axa prioritară 1. Prin implementarea axei prioritare 1 a POR 2014-2020 a fost vizată stimularea transferului tehnologic prin extinderea, modernizarea și dotarea infrastructurii de transfer tehnologic și facilitarea activităților desfășurate de către entitățile de transfer tehnologic, acordarea de servicii de transfer tehnologic IMM-urilor. În cadrul axei prioritare 1 a POR 2014-2020 la nivelul Regiunii Centru, **au fost depuse 64 de proiecte**, atât pentru modernizarea cât și pentru înființarea de entități de transfer tehnologic, înființarea de parcuri științifice și tehnologice, derularea de servicii de TT. Din păcate, lansarea întârziată și complexitatea acestei axe prioritare a permis încheierea a doar 8 contracte de finanțare până la finalul anului 2023, cu o valoare totală de 9,37 milioane euro.

În **perioada de programare 2021-2027**, vor fi active în Regiunea Centru, două programe beneficiază de alocări importante pentru sprijinirea investițiilor în cercetare-dezvoltare, pentru adoptarea tehnologiilor avansate și pentru digitalizarea companiilor: **PCIDIF și Programul Regiunea Centru 2021-2027, prin Prioritatea 1 O regiune competitivă prin inovare și întreprinderi dinamice pentru o economie inteligentă și Prioritatea 2 O regiune digitală, Acțiunea 2.2 – Întreprinderi digitale pentru o economie avansată - sectoarele de specializare inteligentă**. Totalul alocărilor pe Prioritatea 1 și Acțiunea 2.2 din cadrul Programului Regiunea Centru se ridică la aproximativ 302 milioane euro (FEDR + Buget de Stat), din care cea mai mare parte o reprezintă finanțările care au ca beneficiari direcți sau indirecti firmele din Regiunea Centru.

Ca urmare a faptului că aprobarea de către Comisia Europeană a Programului Regiunea Centru s-a realizat la finalul anului 2022, apelurile de proiecte aferente priorităților 1 și 2 s-au derulat în cursul anului 2024 și în consecință, primele proiecte au putut fi contractate de-abia în anul 2024. Astfel, potrivit celui mai recent Raport de progres, care include datele cumulative

aferente Programului „Regiunea Centru”, până la 30 noiembrie 2024, în cadrul PR Centru, au fost încheiate doar 37 contracte de finanțare în vederea creșterea competitivității IMM-urilor și accelerarea tranziției industriale având ca beneficiari IMM-uri din Regiunea Centru, cu o valoare totală de 309,1 milioane lei, iar alte 5 contracte de finanțare au fost încheiate pentru implementarea de proiecte depuse în cadrul Acțiunii 2.2 *Întreprinderi digitale pentru o economie avansată*, cu o valoare totală de 3,6 milioane lei.

Tabel 2.2 Indicatorii de monitorizare aferenți DS2

	INDICATOR	U.M.	2019	2020	2021	2022	2023	30 nov 2024
DS2_1	Produsul intern brut regional/ locuitor	Euro PPS	20600	20800	22600	23900	26600	n/d
DS2_2	Raportul dintre PIB/locuitor la nivel regional și media europeană	%	65	68	68	66	70	n/d
DS2_3	Numărul de companii la 1000 locuitori	Nr.	30,2	32,0	33,7	34,7	36,8	n/d
DS2_4	Ponderea întreprinderilor inovatoare	%	10,9	10,9	9,8	9,8	n/d	n/d
DS2_5	Valoarea exporturilor /locuitor	euro	4593	4286	4799	5654	5804	n/d
DS2_6	Soldul investițiilor străine directe/ locuitor	euro	3303	3679	3859	4117	4290	n/d
DS2_7	Nr. întreprinderi care beneficiază de sprijin prin PR Centru 2021-2027 și POCIDIF 2021-2027	Nr.	n/a	n/a	n/a	n/a	0	37
DS2_8	Nr. întreprinderi care ating un nivel ridicat de intensitate digitală	Nr.	n/a	n/a	n/a	n/a	0	5
DS2_9	Nr. întreprinderi mici și mijlocii care introduc inovații în materie de produse sau procese	Nr.	n/a	n/a	n/a	n/a	0	0
DS2_10	Nr. IMM-uri care introduc inovații în materie de comercializare sau organizare	Nr.	n/a	n/a	n/a	n/a	0	0
DS2_11	Nr. infrastructuri de susținere a afacerilor beneficiare de sprijin prin PR Centru 2021-2027	Nr.	n/a	n/a	n/a	n/a	0	0
DS2_12	Nr. întreprinderi nou înființate care beneficiază de sprijin prin PR Centru 2021-2027	Nr.	n/a	n/a	n/a	n/a	0	0
DS2_13	Număr de noi afaceri (start-up) sprijinite prin PEO 2021-2027	Nr.	n/a	n/a	n/a	n/a	0	0

	INDICATOR	U.M.	2019	2020	2021	2022	2023	30 nov 2024
DS2_14	Cheltuieli totale pentru activitatea de cercetare-dezvoltare	Mil. lei preț crt.	363,0	416,8	478,8	686,1	734,5	n/d
DS2_15	Numărul salariaților din Cercetare-Dezvoltare	Nr.	4352	4314	4312	5335	4425	n/d
DS2_16	Nr. de structuri de CDI și TT finanțate prin PR Centru 2021-2027	Nr.	n/a	n/a	n/a	n/a	0	0
DS2_17	Valoarea nominală a echipamentelor pentru cercetare și inovare achiziționate prin PR Centru	Mil. lei preț crt.	n/a	n/a	n/a	n/a	0	0
DS2_18	Nr. întreprinderi care cooperează cu organizații de cercetare	Nr.	n/a	n/a	n/a	n/a	0	0
DS2_19	Nr. companii care primesc sprijin pentru internaționalizare	Nr.	n/a	n/a	n/a	n/a	0	0
DS2_20	Nr. beneficiari ai schimburilor internaționale de cercetători	Nr.	n/a	n/a	n/a	n/a	0	0

Tabel 2.3 Matricea de corelare a priorităților de dezvoltare cu sursele de finanțare

Priorități DS2			
P.2.1. Promovarea unui mediu de afaceri inovativ pentru o dezvoltare economică inteligentă	P.2.2. Extinderea și diversificarea infrastructurii regionale și locale de afaceri, susținerea clusterelor și dezvoltarea rețelelor de cooperare economică	P.2.3. Susținerea sectorului regional de cercetare-dezvoltare pentru o creștere economică inteligentă	P.2.4. Creșterea gradului de internaționalizare a economiei și sectorului regional de CDI
Programul Regiunea Centru 2021/2027, Intervențiile 1.1.2, 1.3.1, 1.3.2, 1.4.1, 1.4.2, 1.2.1, Acțiunea 2.2	Programul Regiunea Centru 2021/2027, Intervențiile 1.5.1, 1.5.2, 1.3.3, 1.2.2	Programul Regiunea Centru 2021/2027, Intervențiile 1.1.1, 1.2.1, 1.3.3, 2.1.2,	Programul Regiunea Centru 2021/2027, Intervențiile 1.1.2, 1.3.1, 1.3.2, 1.4.1, 1.4.2, 1.2.1, 1.5.1, 1.5.2, 1.3.3, 1.2.2, Acțiunea 2.2
Programul Tranziție Justă, Prioritatea 6 Atenuarea impactului socio-economic al tranziției la neutralitatea climatică în județul Mureș Programul Creștere Inteligentă, Digitalizare și		Programul Creștere Inteligentă, Digitalizare și Instrumente Financiare 2021/2027, Prioritatea 1, Acțiunile 1.3, 1.6	Planul Național de Cercetare- Dezvoltare și Inovare IV 2022-2027, Programul 5.8

Instrumente Financiare 2021/2027, Prioritatea 1, Acțiunile 1.1, 1.4, 1.5, P2, Acțiunile 2.1, 2.4	Planul Național de Cercetare- Dezvoltare și Inovare IV 2022-2027, Programele 5.1, 5.2, 5.3, 5.5, 5.6
Programul Educație și Ocupare 2021/2027, Prioritatea 2 , Acțiunea. 2.a.3.	
Planul Național de Cercetare- Dezvoltare și Inovare IV 2022- 2027, Programul 5.7	

DS3. Resurse umane, incluziune socială, ocupare și sănătate

Obiectiv strategic: Creșterea coeziunii sociale a Regiunii Centru prin îmbunătățirea incluziunii sociale, creșterea accesului la servicii de educație, sănătate și facilitarea integrării pe piața muncii

Tabel 3.1 Corelarea indicatorilor de monitorizare cu prioritățile de dezvoltare

PRIORITATEA	INDICATORII
P.3.1. Îmbunătățirea calității, eficacității și relevanței ofertei educaționale regionale, a serviciilor și accesului la educație la toate nivelurile <ul style="list-style-type: none"> 3.1.1. Dezvoltarea și modernizarea infrastructurii educaționale și a procesului educațional în acord cu nevoile actuale de competențe și cerințele pieței muncii 3.1.2. Modernizarea infrastructurii și a procesului de educație în sistemul de învățământ profesional și tehnic 3.1.3. Sprijinirea modernizării învățământului terțiar 3.1.4. Digitalizarea educației și formării profesionale 3.1.5. Creșterea accesului la educație a grupurilor dezavantajate social 	<ul style="list-style-type: none"> Valoarea contractelor de finanțare nerambursabilă vizând infrastructura educațională preuniversitară Valoarea contractelor de finanțare nerambursabilă vizând infrastructura educațională universitară Capacitatea sălilor de clasă din structurile educaționale noi sau modernizate din învățământul profesional și tehnic Capacitatea sălilor de clasă din structurile educaționale noi sau modernizate din învățământul primar și secundar Capacitatea sălilor de clasă din structurile noi sau modernizate de îngrijire a copiilor Capacitatea sălilor de clasă din structurile educaționale noi sau modernizate din învățământul terțiar universitar Numărul total de proiecte finanțate prin PNRR vizând infrastructura de educație

<ul style="list-style-type: none"> • 3.1.6. Stimularea participării adulților la educația continuă și dezvoltarea sistemului de învățare pe parcursul întregii vieți 	<ul style="list-style-type: none"> • Valoarea totală a proiectelor finanțate prin PNRR vizând infrastructura de educație • Rata brută de cuprindere în învățământul preșcolar pentru copii cu vârstă 3-5 ani • Rata brută de cuprindere în învățământul terțiar-universitar pentru persoanele cu vârstă 19-23 ani • Ponderea persoanelor cu studii superioare în totalul populației din grupa de vârstă 30-34 de ani • Rata de părăsire timpurie a școlii
<p>P.3.2. Sprijinirea măsurilor active de ocupare și modernizarea pieței muncii</p> <ul style="list-style-type: none"> • 3.2.1. Sprijinirea antreprenoriatului ca măsură de creștere a ocupării • 3.2.2. Sprijinirea accesului pe piața muncii a persoanelor din grupurile dezavantajate social • 3.2.3. Stimularea intrării tinerilor pe piața muncii • 3.2.4. Modernizarea mecanismului și diversificarea serviciilor de intermediere și plasare a forței de muncă • 3.2.5. Dezvoltarea și modernizarea sistemului de formare profesională continuă • 3.2.6. Încurajarea mobilității geografice a forței de muncă • 3.2.7. Încurajarea menținerii pe piața muncii a lucrătorilor vârstnici 	<ul style="list-style-type: none"> • Număr participanți care au un loc de muncă, inclusiv care desfășoară o activitate independentă, la încetarea calității de participant la programe prin PEO 2021-2027 • Număr participanți de etnie romă care au un loc de muncă la încetarea calității de participant la programe prin PEO 2021-2027 • Număr de întreprinderi sociale care beneficiază de sprijin prin PEO 2021-2027 • Rata de ocupare a populației din grupa de vârstă 20-64 ani • Rata de ocupare a populației din grupa de vârstă 20-64 ani • Rata șomajului populației din grupa de vârstă 20-64 ani • Rata tinerilor neocupați care nu urmează nicio formă de educație sau de instruire (NEET) (%) • Rata de participare a adulților la cursurile de formare profesională
<p>P.3.3. Dezvoltarea infrastructurii, creșterea accesului și îmbunătățirea serviciilor acordate persoanelor aparținând grupurilor vulnerabile</p> <ul style="list-style-type: none"> • 3.3.1. Extinderea, construcția, reabilitarea, dezvoltarea, 	<ul style="list-style-type: none"> • Rata riscului de sărăciei sau excluziune socială (AROPE) • Rata deprivării materiale severe • Numărul de centre sociale reabilite, extinse, modernizate, nou construite • Capacitatea locuințelor sociale noi sau modernizate prin PIDS 2021-2027

<p>modernizarea și dotarea infrastructurii sociale</p> <ul style="list-style-type: none"> • 3.3.2. Dezvoltarea și diversificarea serviciilor sociale integrate și a altor servicii adaptate nevoilor comunităților și persoanelor din grupuri vulnerabile • 3.3.3. Creșterea capacității administrației și altor structuri publice și private de a furniza servicii de calitate și adaptate nevoilor persoanelor din grupurile vulnerabile 	<ul style="list-style-type: none"> • Număr persoane cu dizabilități care au un loc de muncă în urma participării la programe finanțate prin PIDS 2021-2027 • Numărul furnizorilor de servicii sociale acreditați • Numărul serviciilor sociale licențiate • Număr mediu lunar de beneficiari a cantinelor sociale • Număr mediu lunar de beneficiari a căminelor pentru persoane vârstnice • Număr mediu lunar de beneficiari a centrelor de zi de socializare și petrecere a timpului liber (tip club) pentru persoane vârstnice • Valoarea finanțării prin PNRR a proiectelor vizând crearea de centre de zi pentru copiii expuși riscului de a fi separați de familie • Valoarea finanțării prin PNRR a proiectelor vizând reabilitarea, renovarea și dezvoltarea infrastructurii sociale pentru persoanele cu dizabilități • Valoarea finanțării prin PNRR a proiectelor dezvoltarea de centre de îngrijire de zi și de reabilitare pentru persoane vârstnice
<p>P.3.4. Extinderea și modernizarea infrastructurii de sănătate, creșterea accesului și îmbunătățirea serviciilor de sănătate, cercetare-dezvoltare, inovare în sănătate</p> <ul style="list-style-type: none"> • 3.4.1. Extinderea, reabilitarea, modernizarea și dotarea infrastructurii de sănătate de la nivel regional, județean și local • 3.4.2. Creșterea accesului la servicii medicale pentru persoanele vulnerabile și comunitățile marginalizate • 3.4.3. Digitalizare și sprijin pentru cercetare, dezvoltare, inovare în sănătate 	<ul style="list-style-type: none"> • Valoarea finanțării proiectelor vizând infrastructura de sănătate prin Programul Sănătate 2021-2027 • Număr de proiecte de investiții în infrastructura medicală finanțate prin Programul Sănătate 2021-2027 • Număr de beneficiari a unităților de asistență medicală noi sau modernizate prin Programul Sănătate 2021-2027 • Număr de cabinete medici de familie/dispensare din zona rurală sprijinite care oferă asistență medicală primară prin Programul Sănătate 2021-2027 • Număr instituții publice care beneficiază de sprijin pentru a dezvolta servicii, produse și procese digitale în domeniul sănătății prin Programul Sănătate 2021-2027

<ul style="list-style-type: none"> • 3.4.4. Creșterea capacității instituționale a administrației publice, unităților medicale și organizațiilor specializate de a răspunde nevoilor de sănătate ale populației și a dezvolta un parteneriat pentru sănătate 	<ul style="list-style-type: none"> • Număr proiecte privind digitalizarea instituțiilor cu atribuții în domeniul sanitar finanțate prin PNRR (eHealth și telemedicină) • Valoarea proiectelor privind digitalizarea instituțiilor cu atribuții în domeniul sanitar finanțate prin PNRR (eHealth și telemedicină) • Număr proiecte privind dezvoltarea infrastructurii medicale (prespitalicești și spitalicești publice) finanțate prin PNRR • Valoarea proiectelor privind dezvoltarea infrastructurii medicale (prespitalicești și spitalicești publice) finanțate prin PNRR • Rata mortalității infantile • Numărul de medici la 10.000 de locuitori • Personal sanitar mediu la 100.000 locuitori • Numărul de paturi la 1.000 locuitori • Numărul populației ce revine unui medic • Numărul de UAT-uri rurale fără cabinete medicale de familie
---	--

P.3.1. Îmbunătățirea calității, eficacității și relevanței ofertei educaționale regionale, a serviciilor și accesului la educație la toate nivelurile

Dezvoltarea și modernizarea infrastructurii educaționale și a procesului educațional în acord cu nevoile actuale de competențe și cerințele pieței muncii este o prioritate la nivel regional.

Conform datelor statistice oficiale, în anul 2023, în Regiunea Centru funcționau, în total, 914 unități școlare de toate nivelurile, dintre care 59% în mediul urban, iar 41% în mediul rural, majoritatea acestora fiind în subordinea autorităților publice locale. În învățământul preuniversitar erau înscriși la nivelul regiunii 370925 copii și elevi, cu 1% mai mult față de anul de referință 2020. În învățământul universitar erau înscriși 59191 studenți și cursanți² la nivel regional, observându-se o scădere nesemnificativă a numărului acestora în perioada 2020-2023 (aprox. -1%).

În perioadele de programare anterioare s-au realizat investiții pentru reabilitarea, modernizarea și dotarea unora dintre unitățile școlare din Regiunea Centru, observându-se o creștere a calității procesului educativ și o îmbunătățire a rezultatelor școlare. Cu toate acestea nevoile în dezvoltarea și modernizarea infrastructurii educaționale la nivel regional sunt încă mari, menținându-se decalajul la nivel de medii de rezidență.

² Studenți și cursanți înscriși în învățământul universitar (licență, master, cursuri postuniversitare, doctorat și programe postdoctorale de cercetare avansată)

În perioada 2020-2024 au continuat eforturile investiționale de modernizare a infrastructurii de educație la toate nivelurile pentru a aduce cât mai multe unități școlare la standardele cerute de un învățământ de calitate, accesibil și relevant.

În perioada de referință s-au implementat peste 1000 de proiecte la nivel regional finanțate prin Planul National de Redresare și Reziliență (**PNRR**), Componenta 15 "Educație" al cărei obiectiv este creșterea capacității de reziliență a sistemului educațional prin modernizarea infrastructurii educaționale și a dotării aferente, în corelare cu nevoile prezente și viitoare ale pieței forței de muncă, în vederea asigurării participării la un proces educațional de calitate, modern și incluziv. În mod concret, la nivelul Regiunii Centru au fost contractate până la finalul lunii septembrie 2024 un număr de **1126 proiecte** în valoare totală de 1838,97 milioane de lei. Astfel, au fost finanțate proiecte privind infrastructura de educație antepreșcolară, a primit sprijin financiar un număr semnificativ de unități de învățământ cu risc ridicat de abandon școlar, foarte multe unități de învățământ preuniversitar au fost dotate și echipate (ex. săli de clasă, laboratoare de informatică, laboratoare tehnice, ateliere școlare, resurse digitale precum software-uri educaționale, echipamente hardware, dotarea bibliotecilor, etc.). De asemenea, proiectele din învățământul universitar au vizat mai mult digitalizarea universităților și infrastructura (ex. cămine, cantine, spații de recreere). Prin aceste proiecte s-a dorit atingerea condițiilor optime de funcționare a unităților de învățământ și creșterea atractivității în rândul elevilor și studenților.

De asemenea, prin Programul Regiunea Centru 2021-2027 (**PR Centru**), Prioritatea 6 "O regiune Educată" se finanțează investițiile în infrastructura pentru educația timpurie, învățământul obligatoriu, învățământul profesional și tehnic și învățământul terțiar, având la bază 3 direcții principale de finanțare: Acțiunea 6.1³, Acțiunea 6.2⁴ și Acțiunea 6.3⁵. Prin această prioritate se urmărește susținerea comunităților locale pentru asigurarea accesului egal al copiilor și elevilor la infrastructura și serviciile de îngrijire și educație, asigurarea unei educații de calitate și incluzivă în special pentru grupurile dezavantajate și asigurarea relevanței competențelor pentru piața muncii. Până la 6 decembrie 2024, Prin PR Centru, Prioritatea 6, la nivel regional au contractate **40 proiecte** în valoare totală de **234.64 milioane lei**.

Principalele aspecte privind infrastructura de educație pe niveluri de învățământ

În ce privește infrastructura de educație din **învățământul antepreșcolar** din Regiunea Centru, accesul copiilor la servicii de îngrijire și educație este încă redus, în special din cauza lipsei de creșe. În 2023, erau 75 de unități dintre care 9 creșe (8 în urban și una în rural) și 66 alte structuri

³ Acțiunea 6.1 "Creșterea gradului de participare la nivelul educației timpurii și învățământului obligatoriu" (cu intervențiile 6.1.1 "Creșterea gradului de participare la nivelul învățământului anteprescolar și prescolar" și 6.1.2 "Creșterea gradului de participare la nivelul învățământului primar și secundar")

⁴ Acțiunea 6.2 "Creșterea gradului de participare la învățământul profesional și tehnic"

⁵ Acțiunea 6.3 "Creșterea relevanței învățământului terțiar – universități"

din învățământul antepreșcolar. Din infrastructura de educație din învățământul antepreșcolar din regiune, 88% este în mediul rural și 12% în mediul urban. Numărul de copii înscriși în învățământul antepreșcolar a crescut cu 88% în perioada de referință 2020-2023 ajungând la 4482 copii la nivel regional.

Conform datelor INS, gradul de cuprindere în învățământul antepreșcolar pentru copii cu vârstă 0-2 ani este mic la nivel regional, dar în creștere în perioada de referință 2020-2023, de la 3,1% la 6,5%, însă sub valorile la nivel național (de la 5,5% la 8,8%). Conform EUROSTAT, rata de cuprindere a copiilor în învățământul antepreșcolar⁶ (pentru copii cu vârsta de 2 ani) era în 2023 la nivelul României de 18,9%, jumătate față de media Uniunii Europene (35,5%), în creștere față de anul anterior (15,1%), însă mult mai mică față de anul de referință 2020 (21,1%). Conform specialiștilor în educație, participarea la educația timpurie poate avea efecte pozitive asupra părăsirii timpurii a școlii în special pentru grupurile dezavantajate care sunt cele mai expuse acestui fenomen.

Până la 6 decembrie 2024, prin PR Centru, au fost contractate 11 proiecte ce vizează învățământul antepreșcolar (intervenția 6.1.1) urmând a se implementa în municipiile Sibiu, Sebeș, Aiud și Miercurea Ciuc, orașul Cugir (AB) și comunele Ciurani (HR), Daneș (MS), Sâncraiu de Mureș (MS) și Căpâlnița (HR) și Coroisânmartin (MS). Capacitatea sălilor de clasă din structurile noi sau modernizate de îngrijire a copiilor prin aceste proiecte este de 2033 copii.

De asemenea, prin PNRR, au fost construite, echipate sau operaționalizate 25 de creșe, valoarea totală a proiectelor fiind de 350,01 milioane de lei, fiind contractate în 2022. De asemenea, au fost contractate în 2023 și 2 proiecte privind dezvoltarea serviciilor de educație timpurie complementare în valoare totală de 2,84 milioane de lei.

Amintim că în 2023 infrastructura din **învățământul preșcolar** cuprindea 1400 de unități de învățământ în regiune, dintre care 160 de grădinițe (95% în urban și 5% în rural) și 1234 alte structuri din învățământul preșcolar. Conform INS, gradul de cuprindere în învățământul preșcolar pentru copii cu vârstă 3-5 ani a crescut la nivel regional în perioada de referință 2020-2023, de la 90,1% la 92,6%, valori peste media națională (de la 75,5% la 76,2%).

În ce privește **infrastructura de educație preuniversitară**, menționăm principalele aspecte privind infrastructura și evoluția populației școlare conform datelor INS precum și proiectele finanțate pentru unitățile școlare atât din învățământul primar și gimnazial cât învățământul secundar ciclul 2 (liceal și profesional).

Infrastructura din **învățământul primar și gimnazial** (inclusiv învățământul special) în 2023 cuprindea 504 unități la nivel regional (31% în urban, 69% în rural). La nivel regional există foarte multe școli primare și gimnaziale care necesită investiții în modernizare și dotare, în special în mediul rural. Conform INS, gradul de cuprindere în învățământul primar pentru elevii cu vârstă 6-10 ani a scăzut la nivel regional în perioada de referință 2020-2023, de la 93,1% la

⁶ S-a utilizat indicatorul pentru copii în vârstă de 2 ani, EUROSTAT, Pupils in early childhood and primary education by education level and age - as % of corresponding age population, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/educ_uae_enrp07_custom_13860938/default/table?lang=en

91,3%, însă valorile sunt mai mari față de nivelul național (de la 89,5% la 83,9%). În schimb, gradul de cuprindere în învățământul gimnazial pentru elevii cu vârstă 11-14 ani a crescut la nivel regional în perioada de referință 2020-2023, de la 83,8% la 84,4%, cel mai mare procentaj fiind în 2021 de 86,0%. La nivel național gradul de cuprindere în învățământul gimnazial pentru elevii cu vârstă 11-14 ani a scăzut de la 88,1% la 83,6%.

Infrastructura din **învățământul secundar ciclul 2 (liceal și profesional)** la nivel regional cuprindea 205 de unități de învățământ în 2023, dintre care 197 de licee și 8 școli profesionale (8 în urban și 2 în rural). Amintim că în 2023 la nivel regional mai sunt încă 146 de alte structuri din învățământul profesional. Cu toate acestea, rămâne în continuare o provocare creșterea accesului elevilor la școlile din ÎPT, dotarea și modernizarea unităților de învățământ tehnic și profesional, diversificarea meseriilor și creșterea relevanței curriculum în raport cu cererea pe piața muncii. Este nevoie în continuare de creșterea competențelor mai ales în sectoarele economice cu dezvoltare rapidă în domeniile de specializare inteligentă și în noile domenii de activitate/sectoare emergente. Fiind un proces complex și de durată, îmbunătățirea formării profesionale inițiale și continue și creșterea adaptabilității sistemului educațional la cerințele pieței muncii rămâne în continuare o provocare la nivel regional.

În perioada de referință 2020-2023, numărul de elevi în învățământul secundar ciclul 2 a scăzut cu 4,3% (-3,1% în învățământul liceal, -9,3% în învățământul profesional). Conform INS, gradul de cuprindere în învățământul secundar (liceal și profesional) pentru elevii din grupa de vârstă 15-18 ani a scăzut la nivel regional de la 82,5% la 74,0% (la nivel național scăderea fiind de la 78,1% la 74,4%)

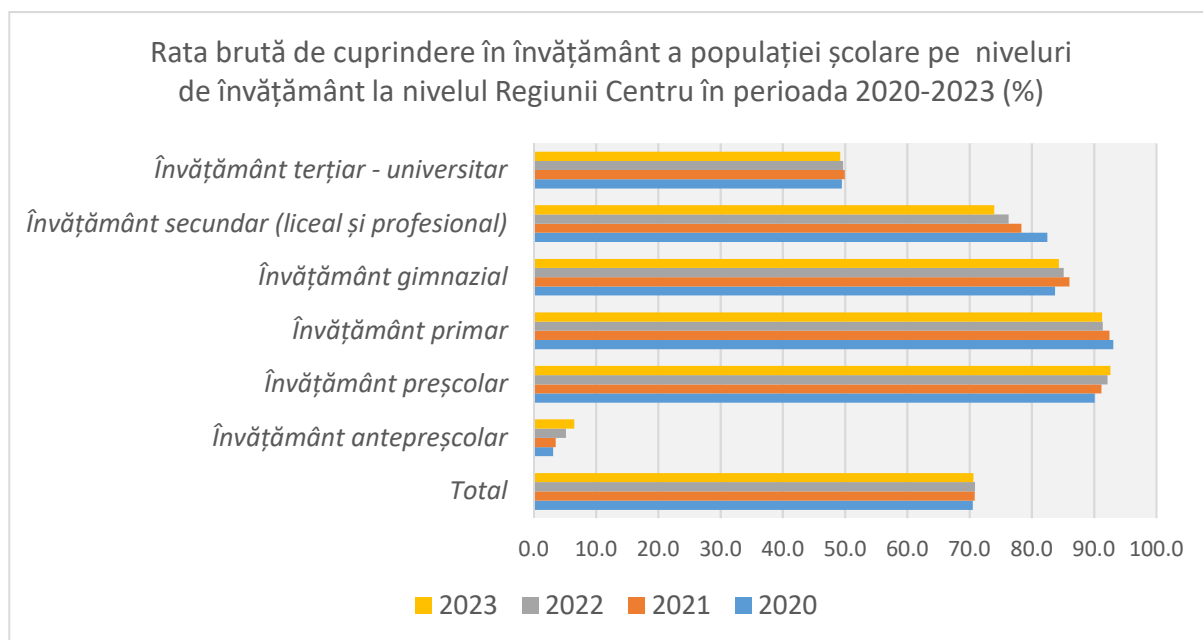

Fig. 3.1 Sursa datelor: Institutul Național de Statistică

În ce privește finanțarea învățământului preuniversitar, menționăm situația proiectelor contractate prin PNRR (până în septembrie 2024) și PR Centru (până în 6.12.2024).

Prin **PNRR** au fost sprijinite **292 de unități de învățământ cu risc ridicat de abandon școlar** din Regiunea Centru, valoarea totală a proiectelor fiind de 264,80 milioane lei. De asemenea, au fost finanțate **429 proiecte** în valoare de 428,99 milioane de lei, proiecte care au ca principal obiectiv **asigurarea echipamentelor și a resurselor tehnologice digitale** pentru unitățile de învățământ. Amintim și cele **285 proiecte** în valoare totală de 455,85 milioane de lei prin care s-au asigurat dotările necesare pentru sălile de clasă preuniversitare și laboratoarele și atelierele școlare. Au primit finanțare și **unitățile de învățământ profesional și tehnic**, fiind contractate 31 proiecte în valoare de 6,60 milioane de lei pentru echiparea laboratoarelor de informatică și 49 proiecte în valoare de 47,56 milioane de lei pentru echiparea atelierelor de practică.

Prin **PR Centru**, valoarea contractelor de finanțare nerambursabilă vizând infrastructura educațională **preuniversitară** este de **156.30 milioane lei** pentru **26 proiecte**. Dintre acestea, 17 sunt proiecte privind infrastructura din învățământului primar și secundar, urmând a se implementa în municipiile Târnăveni, Odorheiu Secuiesc, Mediaș, Sibiu, Târgu Mureș și Reghin, orașele Cugir, Luduș, Copșa Mică, Bălan, Abrud, Avrig și Câmpeni și comunele Gornești și Adămuș. Capacitatea sălilor de clasă din structurile educaționale noi sau modernizate din învățământul primar și secundar prin aceste proiecte este de 7119 elevi. În ce privește învățământul profesional și tehnic la nivel regional au fost contractate 9 proiecte care se vor implementa în unitățile de învățământ ÎPT din municipiile Sebeș, Târnăveni, Toplița, Aiud, Târgu Secuiesc, Gheorgheni și Odorheiu Secuiesc și orașele Cugir și Cristuru Secuiesc. Capacitatea sălilor de clasă din structurile educaționale noi sau modernizate din învățământul profesional și tehnic prin aceste proiecte este de 4279 elevi.

În ce privește **învățământului terțiar**, în 2023, în Regiunea Centru funcționează 8 universități, cuprinzând un număr de 62 de facultăți (51 facultăți de stat și 11 facultăți private) și un total de 2467 cadre didactice. Față de anul de referință 2020, numărul de facultăți la nivel regional s-a diminuat cu 3, însă personalul didactic din învățământul universitar a crescut cu 3,6%.

În perioada de referință 2020-2023, numărul de studenți înscriși în învățământul universitar din Regiunea Centru a scăzut cu peste 500, adică cu -1% (ajungând la 59191 studenți în 2023), cea mai mare scădere fiind în învățământul universitar de master și cursuri postuniversitare cu -9,1%. Se observă o scădere și a numărului de absolvenți cu peste 400 în perioada 2020-2022 (-3%, ajungând la 13044 de absolvenți în 2022). Această scădere a numărului de studenți este determinată în principal de scăderea demografică. Conform datelor INS, rata brută de cuprindere în învățământul terțiar – universitar pentru persoanele din grupa de vârstă 19-23 ani s-a menținut la nivel regional la aproximativ 49% în perioada de referință 2020-2023. Valorile sunt mai mici față de cele la nivel național, unde rata brută de cuprindere în învățământul terțiar pentru persoanele din grupa de vârstă 19-23 ani a fost de aproximativ 55% în perioada 2020-2023.

Creșterea atractivității învățământului universitar din regiune este un obiectiv important, având în vedere necesitatea asigurării pregătirii profesionale de calitate a forței de muncă din regiune și decalajul existent față de media națională în ce privește rata brută de cuprindere în

învățământul terțiar. Atingerea acestui obiectiv presupune creșterea relevanței curriculumului și adaptarea acestuia la cerințele pe piața muncii, creșterea calității activităților didactice, îmbunătățirea percepției tinerilor cu privire la relevanța studiilor universitare pentru carieră, reducerea abandonului școlar din învățământul preuniversitar în rândul grupurilor vulnerabile și nu în ultimul rând accesul la o infrastructură bine dotată și modernă. Având în vedere posibilitatea tinerilor absolvenți de liceu de a se îndrepta spre universități de prestigiu din țară și străinătate, universitățile din Regiunea Centru sunt nevoite să-și îmbunătățească constant calitatea ofertei educaționale, rămânând astfel competitive.

Prin **PNRR** au fost contractate **13 proiecte** în valoare totală de **282,32 milioane lei** dintre care 7 proiecte pentru digitalizarea universităților și pregătirea acestora pentru profesiile digitale ale viitorului, iar 6 proiecte pentru asigurarea infrastructurii universitare (cămine, cantine, spații de recreere).

De asemenea, prin **PR Centru 2021-2027**, au fost contractate 3 proiecte pentru universitățile din Târgu Mureș, Sibiu și Alba Iulia, valoarea contractelor de finanțare nerambursabilă vizând infrastructura educațională universitară fiind de **78.35 milioane lei**. Capacitatea sălilor de clasă din structurile educaționale noi sau modernizate din învățământul terțiar universitar prin aceste proiecte este de 5481 studenți.

În ce privește evoluția **ponderii persoanelor cu studii superioare în totalul populației din grupa de vârstă 30-34 de ani** în perioada de referință 2020-2023 se observă la nivelul Regiunii Centru o ușoară scădere ajungând la 18,5% în 2023. Valorile acestui indicator la nivel regional sunt mai mici față de cele la nivel național unde și acolo s-a observat o scădere de la 26,4% la 22,8%. În plus, ponderea persoanelor cu studii superioare în totalul populației din grupa de vârstă 30-34 de ani a fost în 2023 la nivelul Regiunii Centru de 2,4 ori mai mică față de cea la nivelul Uniunii Europene.

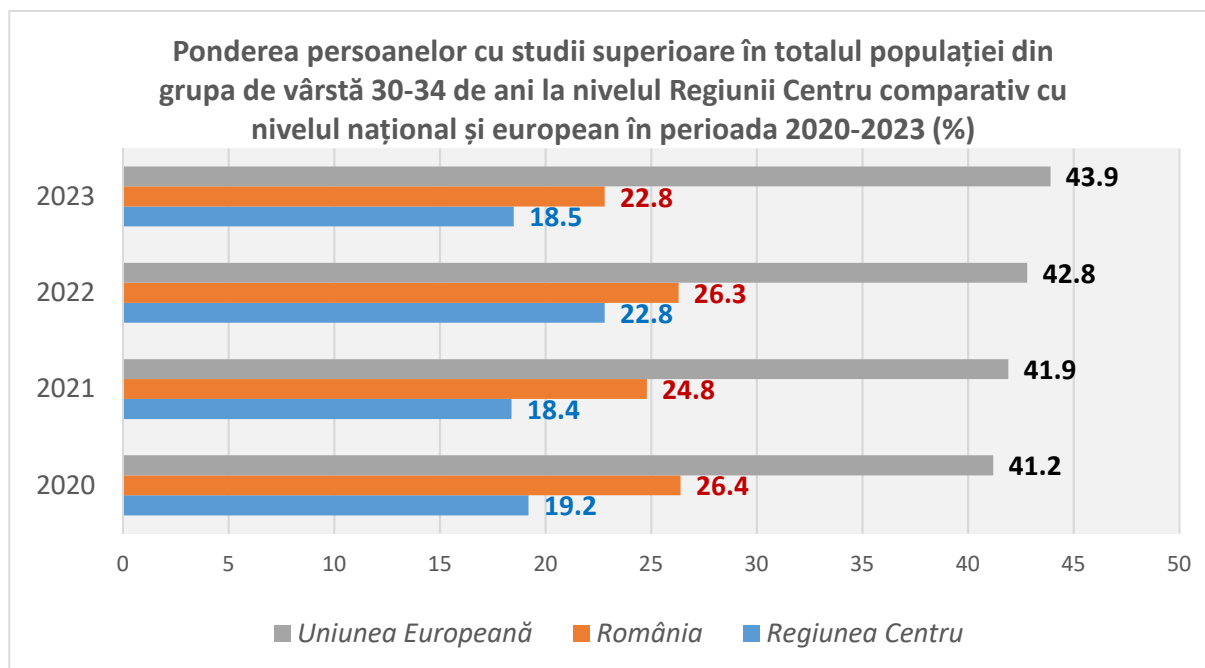

Fig. 3.2 Sursa datelor: EUROSTAT

Digitalizarea educației și formării profesionale este o provocare atât la nivel regional cât și național. Utilizarea mijloacelor electronice și a internetului este o necesitate în societatea contemporană, iar sistemul de educație trebuie să asigure dezvoltarea competențelor digitale ale elevilor, fiind în același timp un exemplu pentru celelalte segmente ale societății. Contextul pandemiei de COVID-19 a avut un impact negativ asupra progresului educațional al elevilor, atât prin închiderea temporară a școlilor cât și prin accesul deficitar la competențe și tehnologii digitale necesare școlii online. Cu toate acestea, atât la nivel regional cât și național s-a observat conștientizarea necesității digitalizării și formării profesionale și promovarea și susținerea acestora prin politici, proiecte și programe.

Sistemul de educație din Regiunea Centru are nevoie în continuare să fie modernizat pentru a se asigura atât infrastructura digitală specifică cât și achiziția software-urilor necesare și pregătirea cadrelor didactice pentru a le utiliza în procesul educativ.

O altă provocare este **creșterea accesului la educație a grupurilor dezavantajate social**, una dintre acestea întâlnite la nivelul Regiunii Centru este problema deficitului de educație și a creșterii abandonului școlar la grupurile dezavantajate social. Indicatorul referitor la **părăsirea timpurie a școlii**⁷, în Regiunea Centru, a înregistrat rate mari în perioada de referință 2020-2023, fiind cuprinse între 20,2% și 23,4%, aceste valori fiind mult mai mari față de cele la nivel național și duble față de cele la nivelul Uniunii Europene.

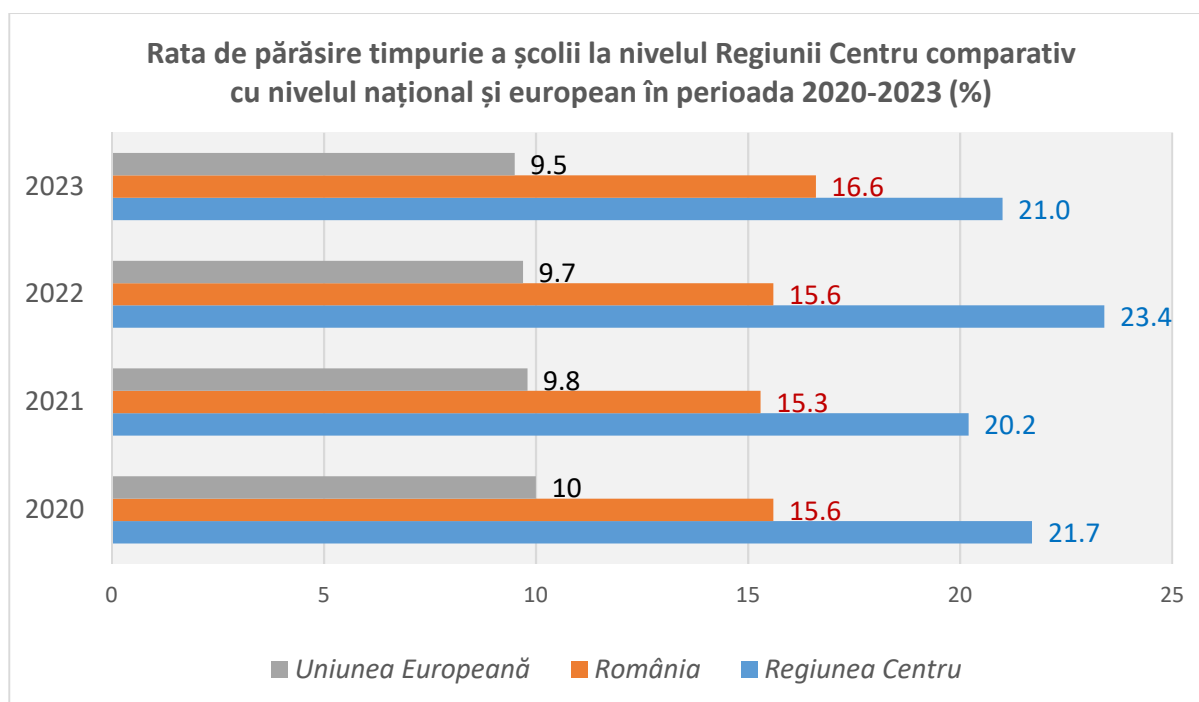

Fig. 3.3 Sursa datelor: EUROSTAT

⁷ Rata de părăsire timpurie a școlii este definită ca procentul tinerilor cu vârste cuprinse între 18-24 de ani care au terminat cel mult clasa a VIII-a și care au abandonat școala în acel moment, nu au mai urmat nicio altă formă de școlarizare sau formare profesională

Pe baza realității din teritoriu se observă că nivelul educațional scăzut și creșterea abandonului școlar afectează într-o măsură mult mai mare grupurile dezavantajate social (familiile cu venituri reduse, copiii din mediul rural, comunitățile de romi) decât restul populației.

Efectele părăsirii timpurii a școlii se resimt pe termen lung asupra evoluției societății și creșterii economice. Părăsirea timpurie a școlii are efecte negative, generând șomaj, excluziune socială, sărăcie și probleme de sănătate.

La nivel regional este nevoie în continuare de o mai mare atenție acordată creșterii accesului la educație și prevenirea abandonului școlar în rândul grupurilor vulnerabile, pornind de la: identificarea nevoilor educaționale specifice elevilor aparținând grupurilor vulnerabile, consilierea și educația parentală în vederea conștientizării importanței continuării și finalizării studiilor, investiții în infrastructura educațională necesară (reabilitare, modernizare, dotare, echipare și acces la tehnologii digitale), pregătirea personalului didactic care lucrează cu elevi aparținând grupurilor vulnerabile, etc.

Adaptarea sistemului educațional la cerințele specifice ale diferitelor categorii vulnerabile și oferirea de suport material și informațional elevilor și familiilor aflate în dificultate pot contribui semnificativ la creșterea accesului la educație a grupurilor dezavantajate social și diminuarea considerabilă a abandonului școlar.

P.3.2. Sprijinirea măsurilor active de ocupare și modernizarea pieței muncii

Creșterea gradului regional de ocupare a populației în vârstă de muncă rămâne în continuare o provocare la nivel regional. Rata de ocupare a populației în vârstă de muncă în Regiunea Centru se menține la un nivel scăzut comparativ cu media europeană, chiar dacă în perioada de referință 2020-2023 a înregistrat o ușoară ameliorare. Astfel, conform celor mai recente statistici oficiale ale EUROSTAT, **rata de ocupare a populației pentru grupa de vârstă 20-64 ani** era în 2023 de 66,9% în Regiunea Centru, mai mică față de media națională (68,7%) și media europeană (75,3%).

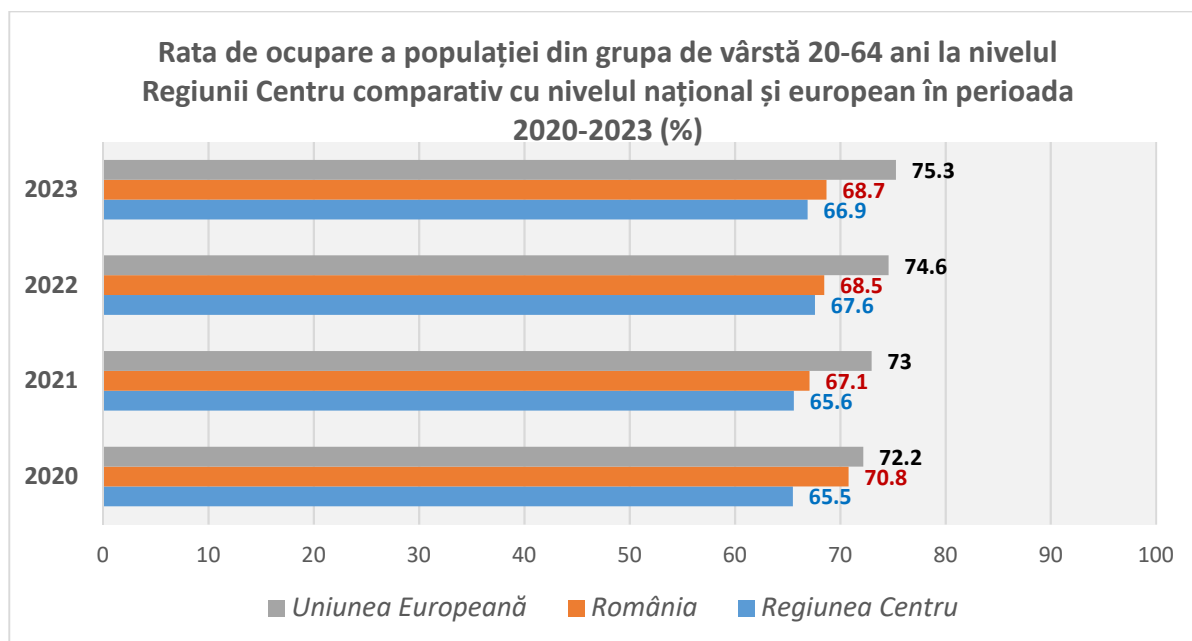

Fig. 3.4 Sursa datelor: EUROSTAT

Se observă și în perioada de referință 2020-2023 un fenomen de subocupare mai ales în mediul rural din regiune. Conform datelor INS, rata de ocupare a populației din grupa de vârstă 15-64 de ani a scăzut în perioada 2020-2023 la nivelul mediului rural din regiune de la 55,1% la 54,9%. Chiar dacă la nivelul mediului urban regional se observă o creștere de la 64,1% la 66%, valorile acestui indicator rămân sub cele la nivel național unde creșterea a fost de la 67,1% la 68,6%. În ce privește gradul de ocupare a populației în vârstă de muncă se observă o menținere a discrepanțelor între mediile de rezidență la nivel regional.

Analizând valorile principalilor indicatori statistici ai EUROSTAT și INS se observă o diminuare a șomajului. **Rata șomajului pentru grupa de vârstă 20-64 ani** a scăzut vizibil la nivelul regiunii în perioada de referință 2020-2023 de la 6,6% la 4,2%. În 2023, rata șomajului pentru grupa de vârstă 20-64 ani a fost la nivelul regiunii mai mică față de cea la nivel național (5,2%) și european (5,8%).

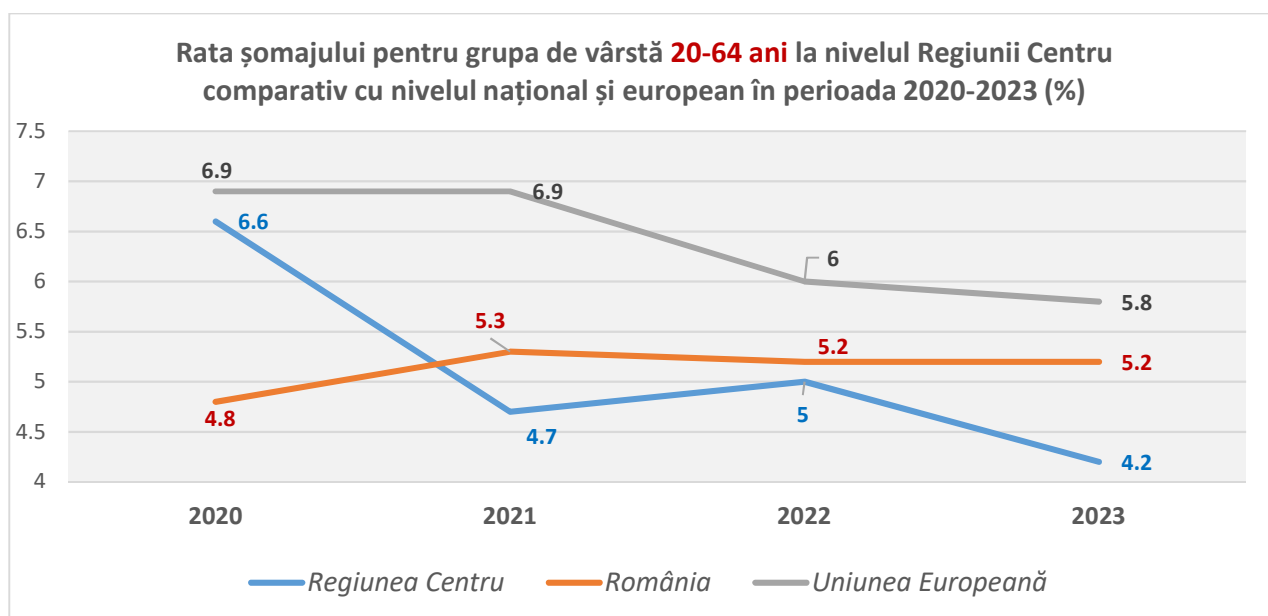

Fig. 3.5 Sursa datelor: EUROSTAT

Scăderea **șomajului în rândul tinerilor** rămâne o provocare la nivel regional, chiar dacă în perioada de referință 2020-2023 se observă o scădere a ratei șomajului pentru grupa de vârstă 15-29 ani la nivelul Regiunii Centru de la 17,5% la 14,5%, valorile sunt foarte mari. În plus, se observă pe întreaga perioadă de referință rate ale șomajului în rândul tinerilor la nivel regional mai mari față de cele la nivel european și național.

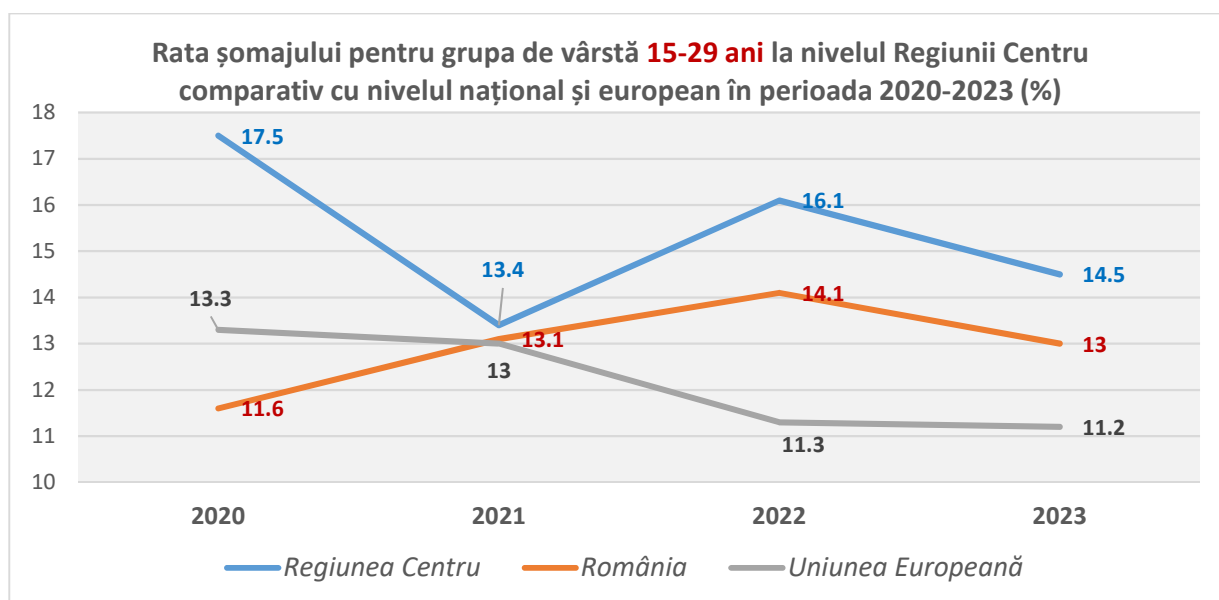

Fig. 3.6 Sursa datelor: EUROSTAT

De asemenea, se observă o menținere a disparităților între mediile de rezidență la nivel regional în ce privește șomajul. Șomajul în mediul rural din regiune este aproape dublu față de cel din mediul urban. Cu toate acestea, se observă în perioada de referință 2020-2023 o diminuare a

ratei șomajului pentru populația în vârstă de muncă (15-64 de ani) din Regiunea Centru de la 9,6% la 6% în mediul rural și de la 5,5% la 3,5% în mediul urban.

Tabel 3.2 Rata șomajului BIM pentru grupa de vârstă 15-64 ani la nivelul Regiunii Centru și România în perioada 2020-2023 (%)

Țară/Regiune	2020	2021	2022	2023
Total				
România	5,2	5,6	5,6	5,6
Regiunea Centru	7,2	5,1	5,4	4,5
Urban				
România	4,4	3,4	3,2	3
Regiunea Centru	5,5	3,9	3,8	3,5
Rural				
România	6,1	8,7	9	8,8
Regiunea Centru	9,6	6,9	8	6

Sursa datelor: Institutul Național de Statistică

O atenție mai mare ar trebui acordată sprijinirii **accesului pe piața muncii a persoanelor din grupurile dezavantajate social**. O măsură complementară sprijinirii antreprenoriatului este susținerea întreprinderilor sociale și încurajarea ocupării pe cont propriu⁸. În acest sens, sunt necesare programe și măsuri care susțin auto-ocuparea precum și crearea și funcționarea întreprinderilor sociale.

În domeniul ocupării, un rol important în susținerea și finanțarea proiectelor care pot contribui la atingerea obiectivului prin care se dorește ca piața muncii din România să devină sustenabilă, rezilientă, proactivă și bazată pe inovare socială este **Programul Educație și Ocupare 2021-2027 (PEO)**. Prin Prioritatea 3 "Creșterea accesului pe piața muncii pentru toți" și Prioritatea 4 "Antreprenoriat și economie socială" se vizează creșterea ocupării categoriilor defavorizate pe piața muncii în special pentru șomeri de lungă durată, tineri, persoane de etnie romă, persoane inactive. Până la **30 iunie 2024**, la nivel regional nu a fost încă contractat niciun proiect care să vizeze persoanele care obțin un loc de muncă, inclusiv care desfășoară o activitate independentă, la încetarea calității de participant la programe prin PEO 2021-2027, precum și persoanele de etnie romă care au un loc de muncă la încetarea calității de participant la programe prin PEO 2021-2027. De asemenea, încă nu sunt întreprinderi sociale care beneficiază de sprijin prin PEO 2021-2027.

De asemenea, sunt necesare la nivel regional mai multe politici și proiecte cu viziune pe termen lung privind **stimularea intrării tinerilor pe piața muncii**. Potrivit statisticilor disponibile la nivel regional, **rata de ocupare pentru tinerii din grupa de vârstă 15-24 ani** era, în anul 2023 de doar 15%, cu mențiunea că majoritatea acestora urmau o formă de educație. În perioada 2020-2023

⁸ Lucrătorul pe cont propriu este persoana care exercită o activitate economică într-o afacere individuală fără a angaja niciun salariat

se observă o ușoară scădere a ratei de ocupare pentru tinerii din grupa de vârstă 15-24 ani la nivel regional, de la 17,1% la 14,9%, fiind vizibile decalajele între mediile de rezidență. În perioada 2020-2023 valorile acestui indicator au scăzut la nivel regional de la 13,4% la 11% în mediul urban și de la 20,8% la 19,1% în mediul rural.

Pentru grupa de vârstă 25-34 ani, rata de ocupare a tinerilor la nivel regional era în 2023 de 68,4%, fiind vizibile disparitățile la nivel de medii de rezidență: 77,9% în mediul și doar 57,7% în mediul rural.

Menționăm și categoria **tinerilor NEETs⁹ cu vârste cuprinse 15-29 de ani** care nu urmează o formă de învățământ, nu sunt integrați în câmpul muncii și nu au nicio pregătire profesională. Tinerilor din categoria NEETs trebuie să le fie acordată o atenție deosebită pentru că aceștia reprezintă un segment de populație care ar trebui să fie activ pe piața muncii o perioadă îndelungată și, în același timp, prezintă un grad mare de adaptabilitate. Rămâne o provocare la nivel regional stimularea ocupării pe piața muncii a tinerilor, în special a tinerilor NEETs. Datele statistice aferente perioadei 2020-2023 evidențiază rate ridicate ale tinerilor NEETs la nivel regional, peste media națională și duble față de media europeană. La nivelul Regiunii Centru un sfert din tinerii cu vârste cuprinse 15-29 de ani nu urmează nicio formă de educație sau de instruire, nu sunt integrați în câmpul muncii și nu au nicio pregătire profesională.

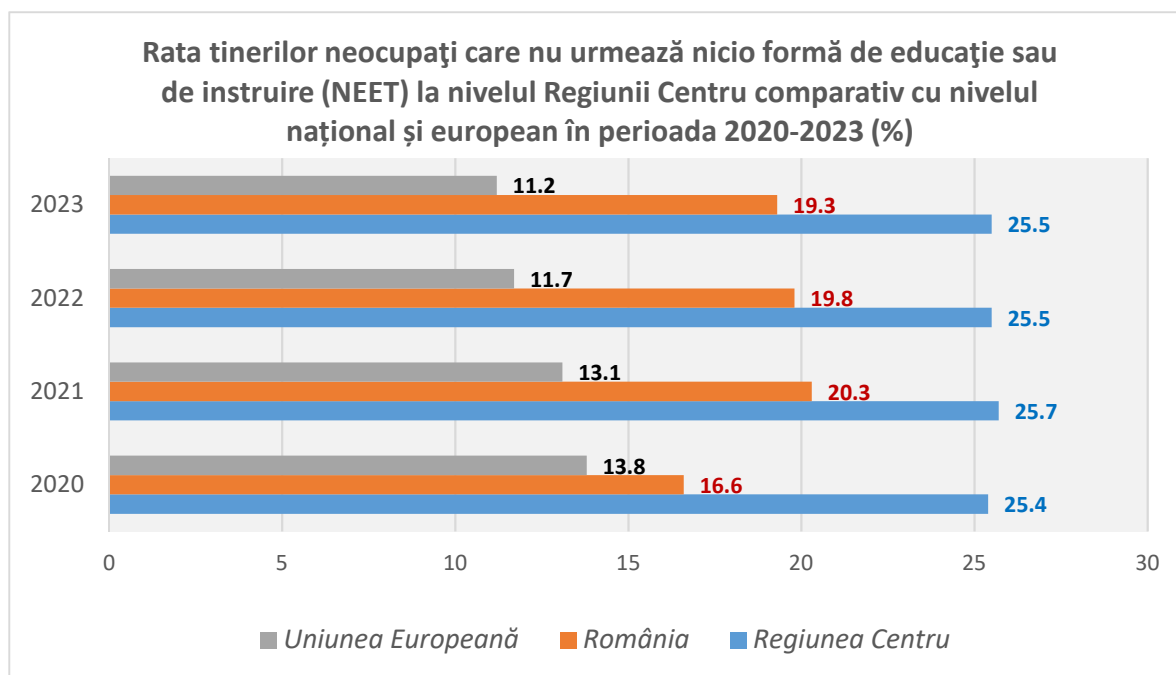

Fig. 3.7 Sursa datelor: EUROSTAT

Dezvoltarea și modernizarea sistemului de formare profesională continuă este un alt domeniu cu multiple provocări. Ritmul accelerat al progresului tehnologic și schimbările în metodele de lucru produc schimbări economice de structură resimțindu-se în dinamica pe piața muncii. Este nevoie ca adulții activi pe piața muncii să fie în pas cu evoluțiile tehnologice (în special în domeniile lor de activitate) și deschiși procesului de învățare și perfecționare continuă. Este

⁹ “Not in Education, Employment or Training”)

important să menționăm faptul că economiile dinamice sunt acele care reușesc să își adapteze mai repede pregătirea forței de muncă, iar educația pe parcursul întregii vieți active, este văzută drept una din cheile menținerii competitivității economice.

Conform datelor statistice EUROSTAT, **rata de participare a adulților la cursurile de formare profesională**¹⁰ a înregistrat în perioada de referință 2020-2023 o creștere atât la nivel regional cât și național. Cu toate acestea, România și Regiunea Centru au un grad foarte redus de participare a populației în vârstă de muncă la formare și perfecționare profesională continuă, în special în mediul rural. În 2023, la nivelul Regiunii Centru doar de 3,7% din totalul populația de 25-64 ani a participat la un stagiul de educație formală sau neformală. Această rata la nivel regional este jumătate din cea la nivel național și o treime din cea la nivel european. Amintim că la nivelul Uniunii Europene rata de participare la educație și formare a populației de 25-64 de ani era în 2023 de 12,8%, cele mai mari rate fiind în Suedia, de peste 40% (regiunile Stockholm și Östra Sverige). La nivel național, Regiunea Centru ocupa în 2023 penultimul loc, după Regiunea Sud-Vest Oltenia (3,1%), regiunile cu cele mai mari rate, peste 8%, fiind Nord-Vest și Sud-Est.

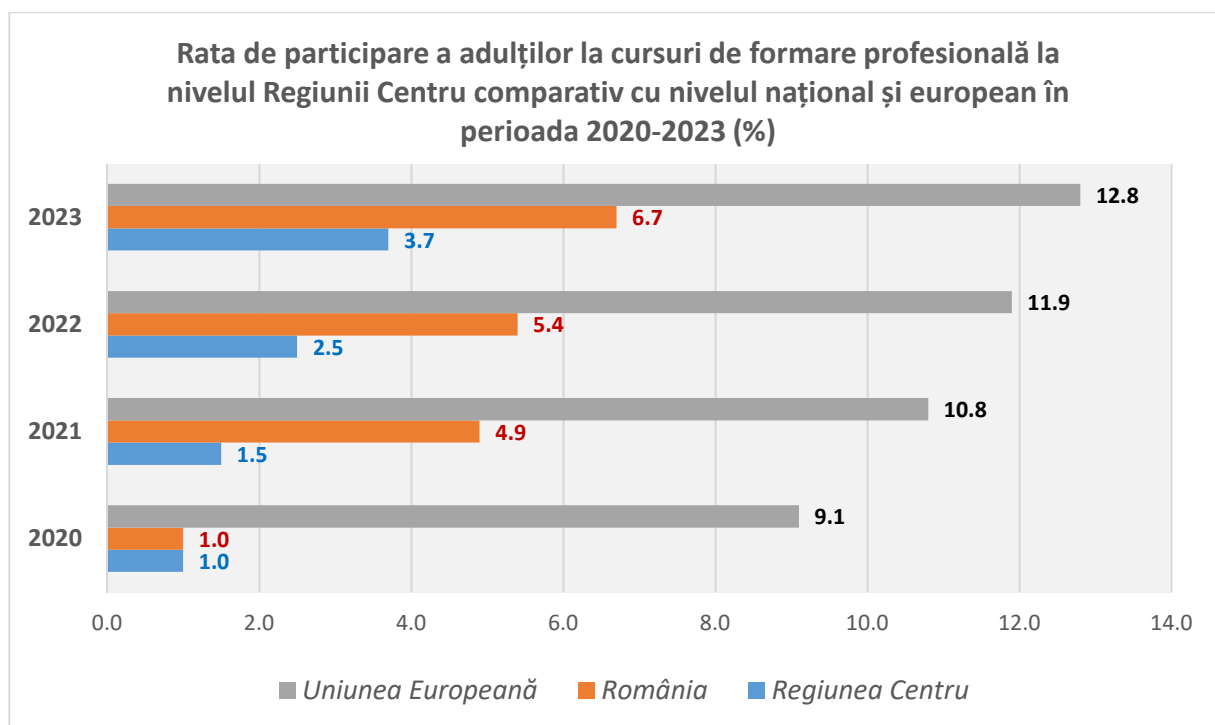

Fig. 3.8 Sursa datelor: EUROSTAT

Pentru a schimba această situație este nevoie de diversificarea ofertei și îmbunătățirea calității educației pe parcursul vieții, precum și de conștientizarea în privința avantajelor și încurajarea participării salariaților la cursuri de formare profesională.

¹⁰ Participation rate in education and training (last 4 weeks) by NUTS 2 regions, EUROSTAT, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/trng_lfse_04/default/table?lang=en

P.3.3. Dezvoltarea infrastructurii, creșterea accesului și îmbunătățirea serviciilor acordate persoanelor aparținând grupurilor vulnerabile

Creșterea incluziunii sociale și combaterea sărăciei prin acces în mod egal la infrastructură socială și serviciile aferente adaptate nevoilor persoanelor aparținând grupurilor vulnerabile și comunităților marginalizate sau dezavantajate este un proces complex și de lungă durată, iar rezultatele observate în perioada de referință 2020-2023 sunt destul de modeste. Sunt în continuare necesare investiții în infrastructura socială care contribuie la creșterea gradului de acoperire cu servicii sociale pentru grupurile vulnerabile.

S-a observat că și în perioada de referință 2020-2023 s-au menținut la nivelul Regiunii Centru principalele **provocări** în contextul incluziunii sociale precum îmbătrânirea populației, menținerea fenomenului de sărăcie, incluziune redusă pe piața muncii, rată ridicată a abandonului școlar, procent ridicat de populație romă afectată de sărăcie. Astfel, cele mai importante consecințe ale problemelor sociale pentru categoriile de persoane vulnerabile sunt: diminuarea calității vieții, scăderea siguranței sociale, reducerea coeziunii sociale.

La nivelul Regiunii Centru, o treime din populație se află în risc de sărăcie sau excluziune socială, iar o cincime se confruntă cu deprivare materială și socială severă.

Rata riscului de sărăcie sau excluziune socială (AROEPE), care reprezintă ponderea în total populație a persoanelor aflate în risc de sărăcie sau excluziune socială, a crescut la nivelul Regiunii Centru în perioada de referință 2020-2023 de la 30,3% la 31,9%. Cu toate acestea, ratele sunt mai mici față de cele la nivel național unde s-a înregistrat o scădere de la 35,6% la 32%. Conform metodologiei INS, menționăm că persoanele care fac obiectul indicatorului AROEPE sunt cele aflate în cel puțin una din următoarele situații: au venituri disponibile inferioare pragului de sărăcie; sunt în stare de deprivare materială și socială severă; trăiesc într-o gospodărie cu intensitate foarte redusă a muncii (pentru persoanele în vârstă de 0-64 ani).

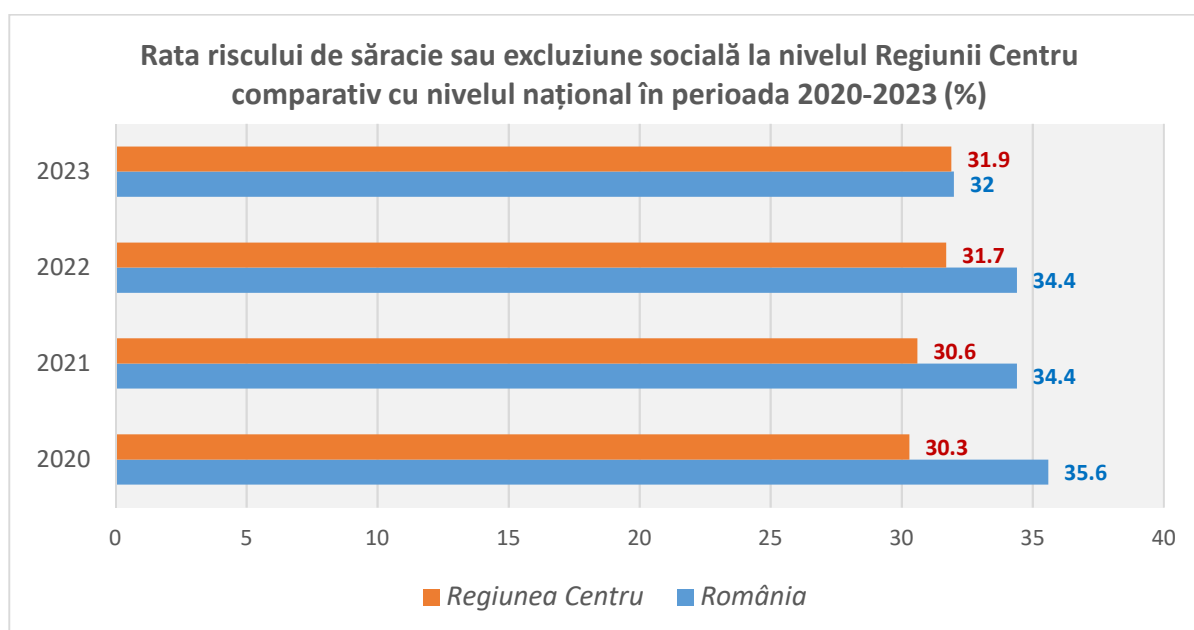

Fig. 3.9 Sursa datelor: Institutul Național de Statistică

Rata deprivării materiale și sociale severe¹¹ la nivelul Regiunii Centru a scăzut de la 21,1% la 19,2% în perioada de referință, valorile fiind mai mici față de cele la nivel național unde valorile acestui indicator au scăzut de la 25,3% la 19,8%.

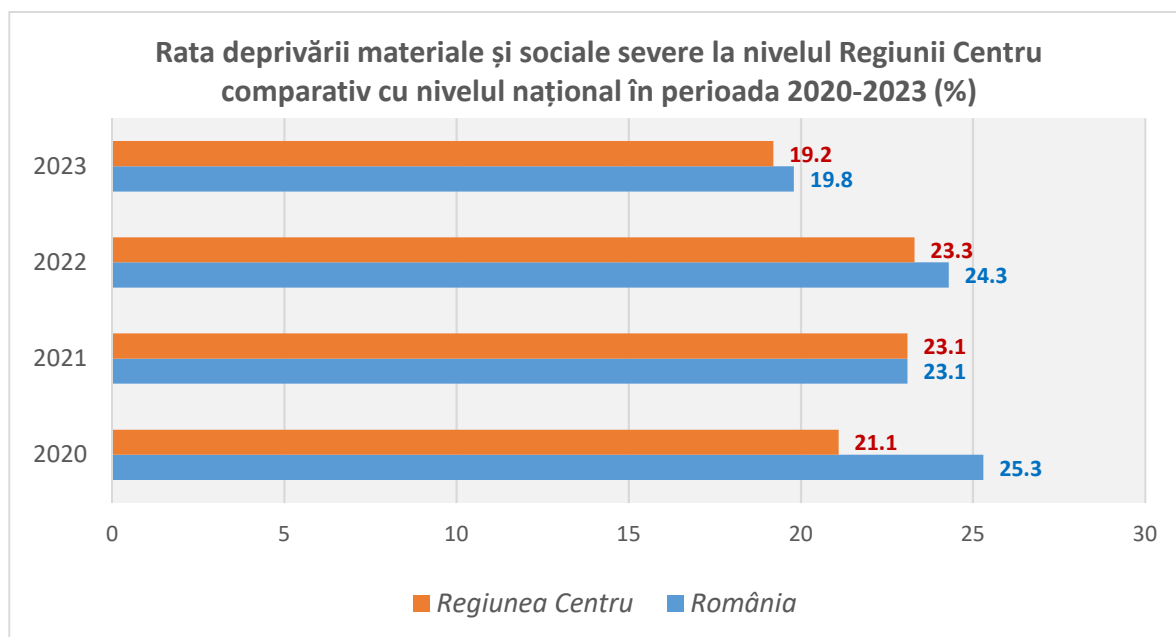

Fig. 3.10 Sursa datelor: Institutul Național de Statistică

Investițiile în modernizarea infrastructurii sociale și serviciile aferente au un impact pozitiv în dezvoltarea socială facilitând o mai bună incluziunea socială și creșterea accesului la servicii sociale.

Până la finalul lunii septembrie 2024, prin **PNRR, Componenta 13 "Reforme sociale"** la nivelul Regiunii Centru erau contractate **29 proiecte** vizând dezvoltarea, extinderea și modernizarea infrastructurii sociale, valoarea totală a proiectelor fiind de **108,62 milioane de lei**. Astfel, în Regiunea Centru au fost create **12 centre de zi pentru copiii** expuși riscului de a fi separați de familie în municipiul Reghin, orașele Cugir, Tâlmăciu, Copșa Mică, Miercurea Nirajului, Agnita, Zlatna și comunele Bălăușeri, Eremitu, Mica, Corund, Acățari, Apold. În ce privește reabilitarea, renovarea și dezvoltarea infrastructurii sociale pentru **persoanele cu dizabilități**, cele **8 proiecte** finanțate prin PNRR se implementează în municipiile Brașov, Alba Iulia, Sebeș, Târgu Secuiesc, Odorheiu Secuiesc, orașul Cugir și comuna Feliceni. De asemenea, menționăm că la nivel regional s-au dezvoltat **9 centre de îngrijire de zi și de reabilitare pentru persoane**

¹¹ Conform metodologiei INS, deprivarea materială și socială severă se referă la persoanele și gospodăriile care, din cauza lipsei resurselor financiare, nu-si pot permite 7 din cele 13 componente esențiale pentru un trai decent (șase la nivel individual și șapte la nivel de gospodărie), cum ar fi: capacitatea de a face față cheltuielilor neprevăzute; capacitatea de a putea plăti o săptămână de vacanță pe an; capacitatea de a achita la timp, fără restante, a chiriei, ipotecii sau a unor facturi la utilități; consumul de carne, pește sau echivalentul vegetarian cel puțin o dată la două zile; încălzirea corespunzătoare a locuinței; accesul la un autoturism pentru uz personal; înlocuirea mobilei uzate; accesul la internet acasă în scop personal; înlocuirea hainelor vechi/ uzate cu altele noi; deținerea a două perechi de încălțăminte (inclusiv o pereche pentru orice vreme; cheltuirea unei sume oarecare de bani în fiecare săptămână pentru propria stare de bine; participarea în mod regulat la activități de petrecere a timpului liber; întâlnirea cu prietenii/ familia acasă sau în alta parte, cel puțin o dată pe luna, pentru a bea sau manca împreună

vârstnice în municipiul Blaj, orașul Ocna Mureș și comunele Prejmer, Vânători, Sâncel, Bălăușeri, Remetea, Șeica Mare, Arpașu de Jos.

Este în continuare nevoie de un acces mai mare în rândul grupurilor vulnerabile precum și a persoanelor care trăiesc în comunități marginalizate la infrastructura de servicii sociale, în special în localitățile urbane mici și zonele rurale.

Prin Programul Incluziune și Demnitate Socială 2021-2027 (PIDS) se vizează creșterea considerabilă a numărului de persoane vulnerabile care vor avea acces îmbunătățit la servicii de sănătate, sociale și educaționale. Prin PIDS se vor finanța proiecte ce vizează Dezvoltarea Locală plasată sub Responsabilitatea Comunității, atât în mediul urban cât și în cel rural, protejarea dreptului la demnitate socială, sprijinirea comunităților rurale fără acces sau cu acces redus la servicii sociale, reducerea disparităților dintre copiii aflați în risc de sărăcie, suport pentru persoane vârstnice, sprijin pentru persoanele cu dizabilități și pentru alte persoane vulnerabile, inovarea socială precum și ajutorarea persoanelor defavorizate aflate în deprivare materială.

Până la **30 iunie 2024**, la nivel regional, prin Programul Incluziune și Demnitate Socială 2021-2027 (PIDS) nu a fost încă contractat niciun proiect care să vizeze infrastructura socială, în mod particular **centre sociale reabilite, extinse, modernizate sau nou construite și locuințe sociale noi sau modernizate.**

Conform datelor statistice ale Ministerului Muncii și Solidarității Sociale se observă la nivelul Regiunii Centru o ușoară creștere a gradului de acoperire cu servicii sociale în perioada 2020-2023. Cu toate acestea, **sunt necesare în continuare implementarea de proiecte de investiții în dezvoltarea și diversificarea serviciilor sociale integrate și a altor servicii adaptate nevoilor comunităților și persoanelor din grupuri vulnerabile.** Menționăm că serviciile sociale¹² constituie o componentă a sistemului național de asistență socială și au drept scop sprijinirea persoanelor vulnerabile pentru depășirea situațiilor de dificultate, prevenirea și combaterea riscului de excluziune socială, creșterea calității vieții și promovarea incluziunii sociale a acestora.

La nivelul Regiunii Centru în 2023 erau 595 **furnizori de servicii sociale acreditați** dintre care 33% furnizori publici și 67% furnizori privați, iar la nivel de medii de rezidență 57% sunt în mediul urban, iar 43% în mediul rural. În perioada de referință 2020-2023 numărul de furnizori de servicii sociale acreditați a crescut la nivel regional cu un sfert, observându-se o creștere semnificativă a furnizorilor de servicii sociale acreditați în mediul rural cu 42% (comparativ cu +14% în urban). De asemenea, numărul furnizorilor publici a crescut cu 56% (comparativ cu +13% furnizorii privați). În 2023, în aproape jumătate din UAT-urile din regiune existau furnizori de servicii sociale acreditați, în creștere cu 19% față de 2020.

¹² Serviciile sociale reprezintă activitatea sau ansamblul de activități realizate pentru a răspunde nevoilor sociale, precum și celor speciale, individuale, familiale sau de grup, în vederea depășirii situațiilor de dificultate, prevenirii și combaterii riscului de excluziune socială, promovării incluziunii sociale și creșterii calității vieții.

Tabel 3.3 Numărul furnizorilor de servicii sociale acreditați la nivelul Regiunii Centru în perioada 2020-2023

	2020	2021	2022	2023
Numărul furnizorilor de servicii sociale acreditați din care:	479	533	503	595
Furnizori publici	127	140	157	198
Furnizori privați	352	393	346	397
Urban	301	330	303	342
Rural	178	203	200	253
Numărul localităților unde funcționau furnizori publici și privați de servicii sociale acreditați	167	180	196	198

Sursa datelor: Ministerul Muncii și Solidarității Sociale

La nivelul Regiunii Centru în 2023 erau 963 **servicii sociale licențiate** dintre care 39% furnizori publici și 61% furnizori privați, iar la nivel de medii de rezidență 67% sunt în mediul urban, iar 33% în mediul rural. Din numărul total de servicii sociale licențiate la nivel regional în 2023, aproape jumătate erau destinate **copiilor și familiilor cu copii** (42,9%), urmate de cele pentru **persoane vârstnice** cu 15,3% și cele pentru **persoane cu dizabilități** cu 13,9%.

În perioada de referință 2020-2023 numărul de servicii sociale licențiate a crescut la nivel regional cu 12%, observându-se o creștere semnificativă a serviciilor sociale licențiate private cu 22% (comparativ cu serviciile publice care au înregistrat o ușoară scădere). De asemenea, numărul serviciilor sociale licențiate a crescut cu 13% în mediul urban (comparativ cu +9% în rural). În 2023, în jumătate din UAT-urile din regiune existau servicii sociale licențiate, în creștere cu 4% față de 2020.

Menționăm faptul că un număr mai mare de servicii sociale private nu duce automat și la o creștere a calității acestora, controalele realizate de autoritățile în drept relevând existența unor situații de nerespectare a standardelor minime prevăzute de legislație.

Tabel 3.4 Numărul serviciilor sociale licențiate la nivelul Regiunii Centru în perioada 2020-2023

	2020	2021	2022	2023
Numărul serviciilor sociale licențiate din care:	863	926	891	963
Servicii publice	379	406	358	374
Servicii private	484	520	533	589
Urban	572	622	600	645
Rural	291	304	291	318

Numărul localităților unde funcționau servicii sociale licențiate	193	197	200	201
---	-----	-----	-----	-----

Sursa datelor: Ministerul Muncii și Solidarității Sociale

Cantinele sociale¹³, conform Legii nr. 208/1997, oferă servicii sociale persoanelor aflate în situații economico-sociale sau medicale deosebite. La nivelul Regiunii Centru se observă în perioada 2020-2022 o scădere a numărului de cantine sociale cu peste o treime (ajunând la 9), precum și a capacității acestora cu 12% și a numărului mediu lunar de beneficiari cu 27%.

Tabel 3.5 Indicatori statistici privind cantinele sociale la nivelul Regiunii Centru în perioada 2020-2023

	2020	2021	2022	2023
Număr cantine sociale	14	12	9	Lipsă date
Capacitatea cantinelor sociale – număr locuri	1504	1795	1330	Lipsă date
Număr mediu lunar de beneficiari – număr persoane	1298	1625	950	Lipsă date

Sursa datelor: Ministerul Muncii și Solidarității Sociale

În ce privește infrastructura principală pentru persoane vârstnice se observă în perioada 2020-2022 la nivelul Regiunii Centru o diminuare a numărului total¹⁴ de **cămine pentru persoane vârstnice** (de la 65 la 60), precum și a capacității acestora (-4%). În 2022, numărul mediu lunar de beneficiari la nivel regional depășea 2,1 mii persoane, însă cu 9% mai puțin față de anul anterior. În schimb, în ce privește **centrele de zi de socializare și petrecere a timpului liber (tip club) pentru persoane vârstnice** la nivel regional se observă în perioada 2020-2023 o creștere a capacității acestora cu +4%, precum și a numărului mediu lunar de beneficiari cu aproape jumătate.

Tabel 3.6 Indicatori statistici privind căminele pentru persoane vârstnice și centrele de zi de socializare și petrecere a timpului liber (tip club) pentru persoane vârstnice la nivelul Regiunii Centru în perioada 2020-2023

	2020	2021	2022	2023
Cămine pentru persoane vârstnice				
Număr cămine pentru persoane vârstnice	65	64	60	Lipsă date

¹³ conform Legii nr. 208/1997 privind cantinele de ajutor social, cantinele de ajutor social sunt unități publice de asistență socială, cu personalitate juridică, care funcționează în subordinea consiliilor locale și își desfășoară activitatea potrivit prevederilor prezentei legi

¹⁴ Numărul total de cămine pentru persoane vârstnice include toate căminele pentru persoane vârstnice aflate în subordinea consiliilor județene (DGASPC), a consiliilor locale, administrate de organizații neguvernamentale sau de alți reprezentanți ai societății civile, precum și cele administrate de operatori economici în scop lucrativ

	2020	2021	2022	2023
Capacitatea căminelor pentru persoane vârstnice – număr locuri	2891	3016	2761	Lipsă date
Număr mediu lunar de beneficiari - număr persoane	2119	2327	2121	Lipsă date
Centre de zi de socializare și petrecere a timpului liber (tip club) pentru persoane vârstnice				
Număr centre de zi de socializare și petrecere a timpului liber (tip club) pentru persoane vârstnice	14	13	14	Lipsă date
Capacitatea centrelor de zi pentru persoane vârstnice – număr locuri	379	351	395	Lipsă date
Număr mediu lunar de beneficiari - număr persoane	356	353	523	Lipsă date

Sursa datelor: Ministerul Muncii și Solidarității Sociale

În ce privește **persoanele cu dizabilități**, la nivelul Regiunii Centru erau în 2023 peste 100 de mii de persoane, aproximativ 4% din populația regiunii. Ponderea persoanelor cu dizabilități încadrate în muncă din totalul adulților cu dizabilități este mult sub 10%.

Până la **30 iunie 2024**, la nivel regional, prin Programul Incluziune și Demnitate Socială 2021-2027 (PIDS) nu a fost încă contractat niciun proiect care să vizeze **persoanele cu dizabilități care dobândesc un loc de muncă în urma participării la programe finanțate prin PIDS 2021-2027**.

Conform datelor Ministerului Muncii și Solidarității Sociale¹⁵ la 31 decembrie 2023 la nivelul Regiunii Centru erau înregistrate 103.022 persoane cu dizabilități, dintre care 8,2% copii și 91,8% adulți. Din numărul total de persoane cu dizabilități din regiune, 97,6% se află în îngrijirea familiilor și/sau trăiesc independent (neinstituționalizate), iar 2,4% se află în instituțiile publice rezidențiale de asistență socială pentru persoanele adulte cu dizabilități (instituționalizate). Rata persoanelor cu dizabilități la populația Regiunii Centru a fost de 3,97% în 2023.

În perioada de referință 2020-2023 la nivelul Regiunii Centru numărul de persoane cu dizabilități a crescut cu 7% (copiii cu +4,6% , adulții cu +7,2%). De asemenea, numărul de persoane cu dizabilități în familie – neinstituționalizate a crescut cu 7,3%, iar numărul de persoane cu dizabilități instituționalizate a scăzut cu 6,3%.

Tabel 3.7 Numărul și rata persoanelor cu handicap la nivelul Regiunii Centru în perioada 2020-2023

Regiunea Centru	2020	2021	2022	2023
Total persoane cu dizabilități dintre care:	96310	96862	98061	103022
Copii	8062	8558	8136	8429

¹⁵ Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Persoanelor cu Dizabilități din cadrul Ministerului Muncii și Solidarității Sociale, prin Direcțiile Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului județene

Regiunea Centru	2020	2021	2022	2023
Adulți	88248	88304	89925	94593
Ponderea copiilor cu dizabilități (%)	8.4	8.8	8.3	8.2
Ponderea adulților cu dizabilități (%)	91.6	91.2	91.7	91.8
Total persoane cu dizabilități în familie - neinstituționalizate	93675	94314	95533	100554
Total persoane cu dizabilități instituționalizate	2635	2548	2528	2468
Ponderea persoanelor cu dizabilități în familie - neinstituționalizate (%)	97.3	97.4	97.4	97.6
Ponderea persoanelor cu dizabilități instituționalizate (%)	2.7	2.6	2.6	2.4
Rata persoanelor cu handicap din total populație (%)	3.66	4.18	4.28	3.97

Sursa datelor: Ministerul Muncii și Solidarității Sociale¹⁶

P.3.4. Extinderea și modernizarea infrastructurii de sănătate, creșterea accesului și îmbunătățirea serviciilor de sănătate, cercetare-dezvoltare, inovare în sănătate

În ce privește **infrastructura de sănătate pe categorii de unități sanitare** la nivelul Regiunii în perioada de referință 2020-2023 se observă o dinamică evidențiată atât de diminuări cât și de extinderi. Astfel, numărul spitalelor s-a diminuat cu 5 ajungând la 74, în schimb, se observă creșteri semnificative în ce privește centrele medicale de specialitate (de la 10 la 96), cabinetele stomatologice (de la 1768 la 2080), cabinetele medicale de specialitate cu peste jumătate, laboratoarele medicale și laboratoarele de tehnică dentară cu peste o cincime.

La nivelul Regiunii Centru în perioada 2020-2023 **numărul de paturi în unitățile sanitare** a fost de aproximativ 16,7 mii, înregistrând o ușoară diminuare cu 0,3%, comparativ cu nivelul național unde a crescut cu 1,1%. **Numărul de paturi la 1.000 de locuitori** a fost în ultimii 3 ani de 7,3 la nivelul Regiunii Centru, peste media națională (7,1).

¹⁶ <https://mmuncii.ro/i33/index.php/ro/transparenta/statistici/buletin-statistic>

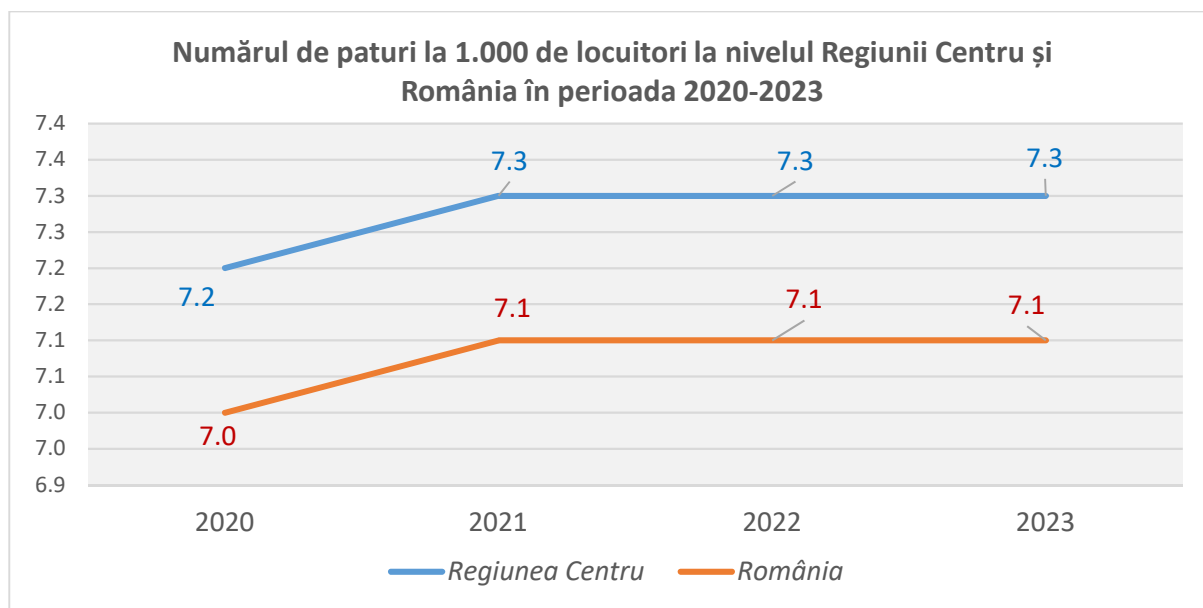

Fig. 3.11 Sursa datelor: Institutul Național de Statistică

Se observă o creștere cu 10% în ce privește accesul populației la servicii medicale, **numărul populației ce revine unui medic** la nivelul Regiunii Centru a scăzut de la 293 la 265.

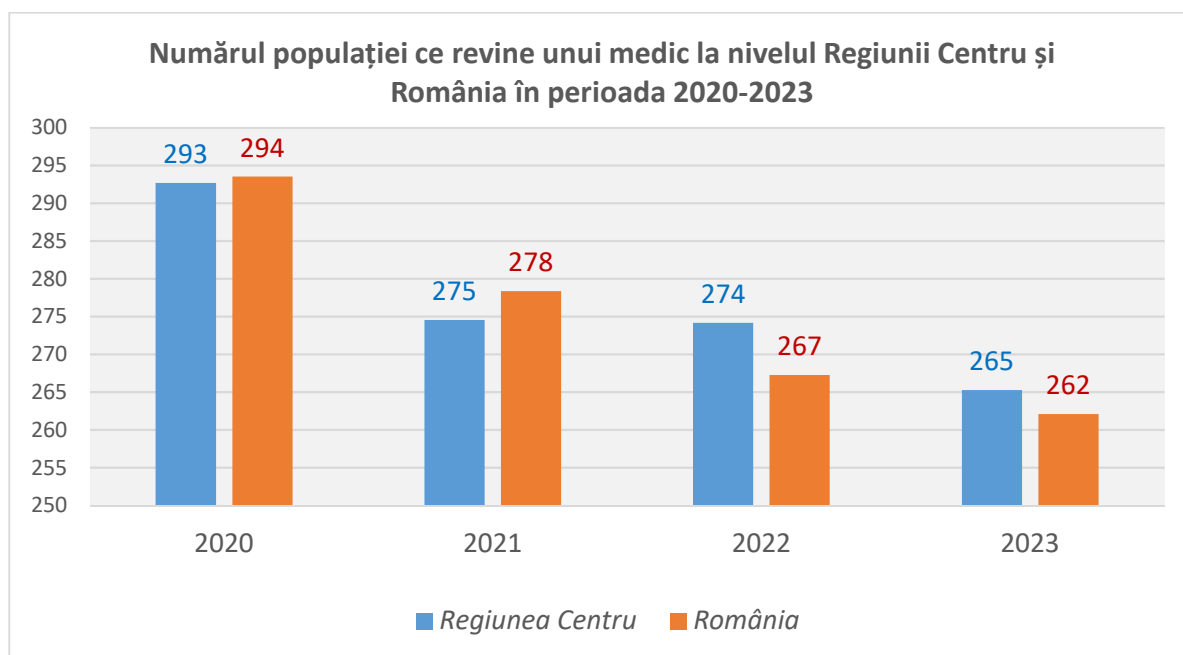

Fig. 3.12 Sursa datelor: Institutul Național de Statistică

Numărul de medici la 10.000 de locuitori la nivelul Regiunii Centru a crescut de la 34 la 38 în perioada de referință 2020-2023, rămânând ușor sub media națională.

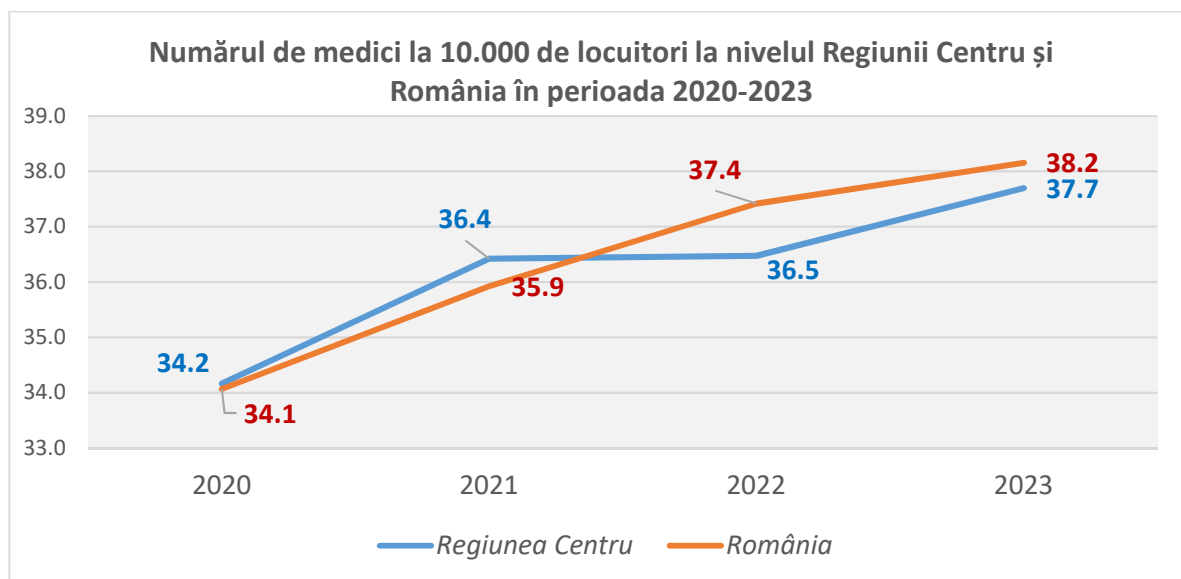

Fig. 3.13 Sursa datelor: Institutul Național de Statistică

Personalul sanitar mediu la 100.000 de locuitori la nivelul Regiunii Centru a crescut în perioada de referință, ajungând la 825 în 2022 (cu 3,1% mai mult față de 2020), înregistrând apoi o scădere cu 2,5% în 2023. O evoluție similară a fost și la nivel național unde în perioada 2020-2022 personalul sanitar mediu la 100.000 de locuitori a crescut cu 3,9%, iar în următorul an s-a diminuat (cu -0,3%). Această evoluție s-a datorat contextului pandemic.

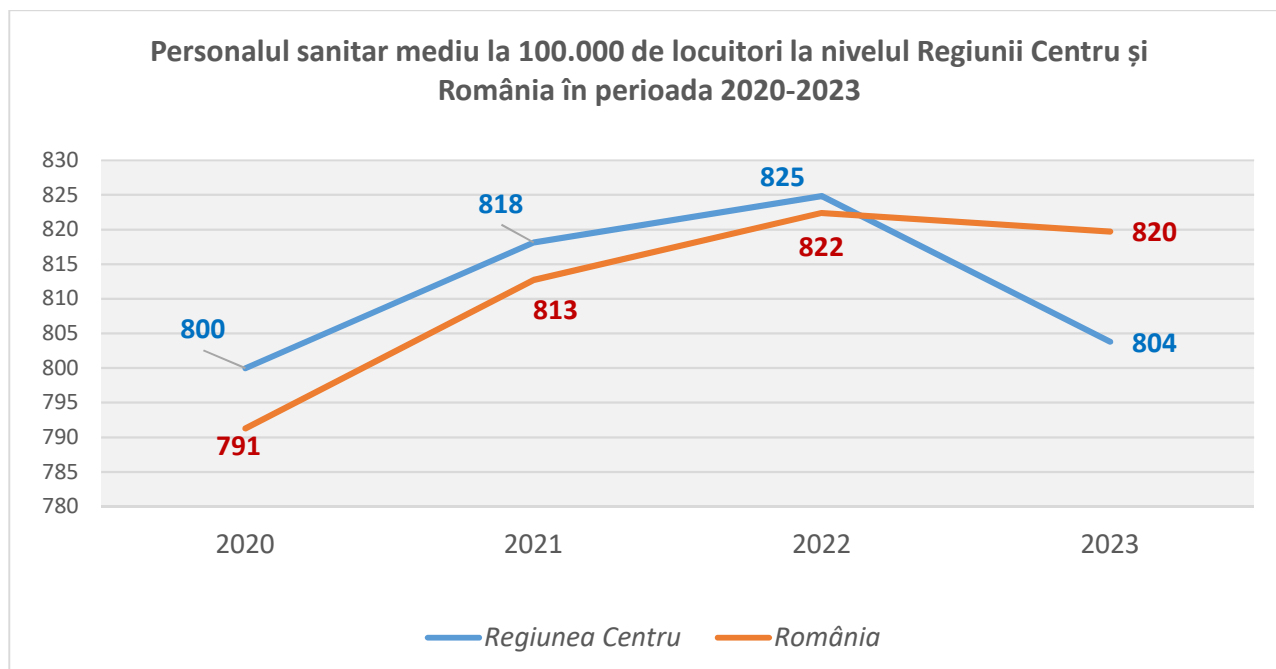

Fig. 3.14 Sursa datelor: Institutul Național de Statistică

În ce privește infrastructura sanitară și accesul la servicii medicale la nivel regional se mențin accentuate disparitățile între mediile de rezidență. În **mediul rural**, infrastructura medicală este insuficientă și în cele mai multe situații necesită modernizare, echipare și dotare cu aparatură

medicală care să permită realizarea calitativă a serviciilor de sănătate. De asemenea, se observă o atractivitate redusă în rândul medicilor pentru a profesa în mediul rural.

În plus, se observă în perioada de referință 2020-2023 că la nivelul Regiunii Centru peste o zecime din mediul rural era privat de accesul la servicii de sănătate primară, neexistând în acele comune niciun cabinet de medical de familie. În 2023, din cele 357 de comune din Regiunea Centru în 42 de comune încă nu exista niciun cabinet medical de familie. În perioada de referință se observă că în 2021 s-a înregistrat cel mai mare număr de UAT-uri rurale din regiune unde nu era niciun cabinet medical de familie (48 de comune).

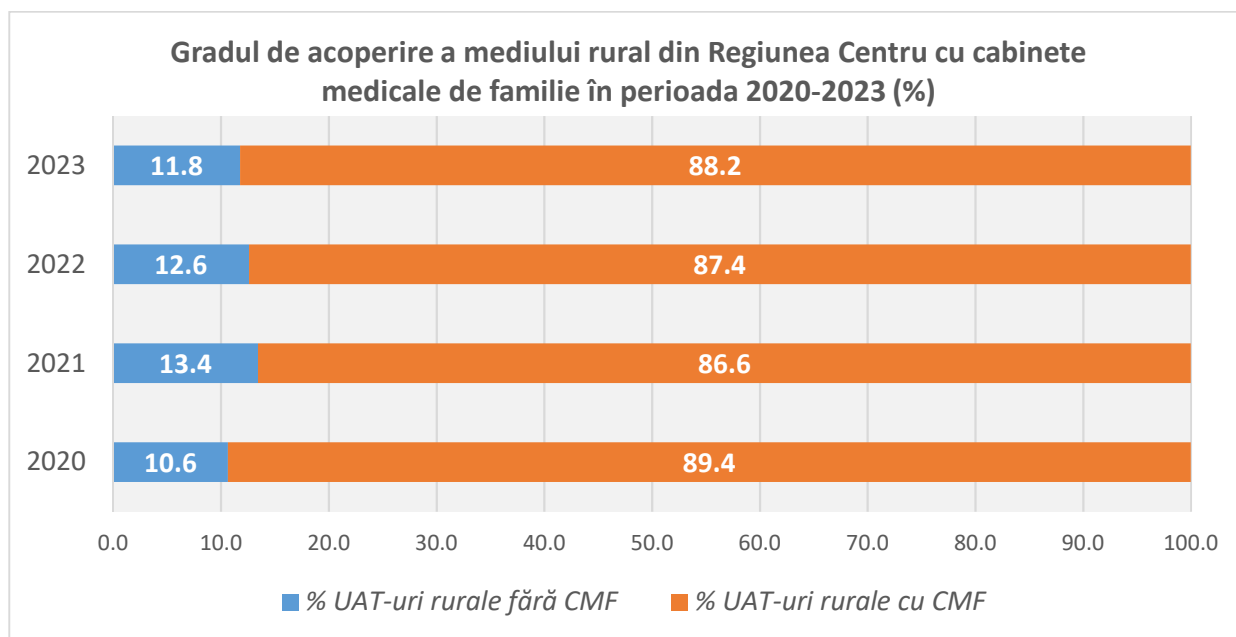

Fig. 3.15 Sursa datelor: Institutul Național de Statistică

Accesul la sănătate, în mod particular accesul la servicii medicale de bază, reprezintă un aspect esențial în creșterea calității vieții în special a persoanelor vulnerabile și comunităților marginalizate, alături și de alte nevoie elementare (ex. educație, hrana, condiții decente de locuire și acces la utilități publice, siguranță, servicii sociale, etc.). Este în continuare nevoie de creșterea accesului la servicii medicale pentru persoanele vulnerabile și comunitățile marginalizate, sănătatea și sărăcia fiind puternic interconectate și interdependente.

În perioada 2020-2023 se observă o ușoară scădere a valorilor **ratei mortalității infantile** la nivelul Regiunii Centru de la 7,2‰ la 6,0‰, însă valorile sunt în continuare destul de mari.

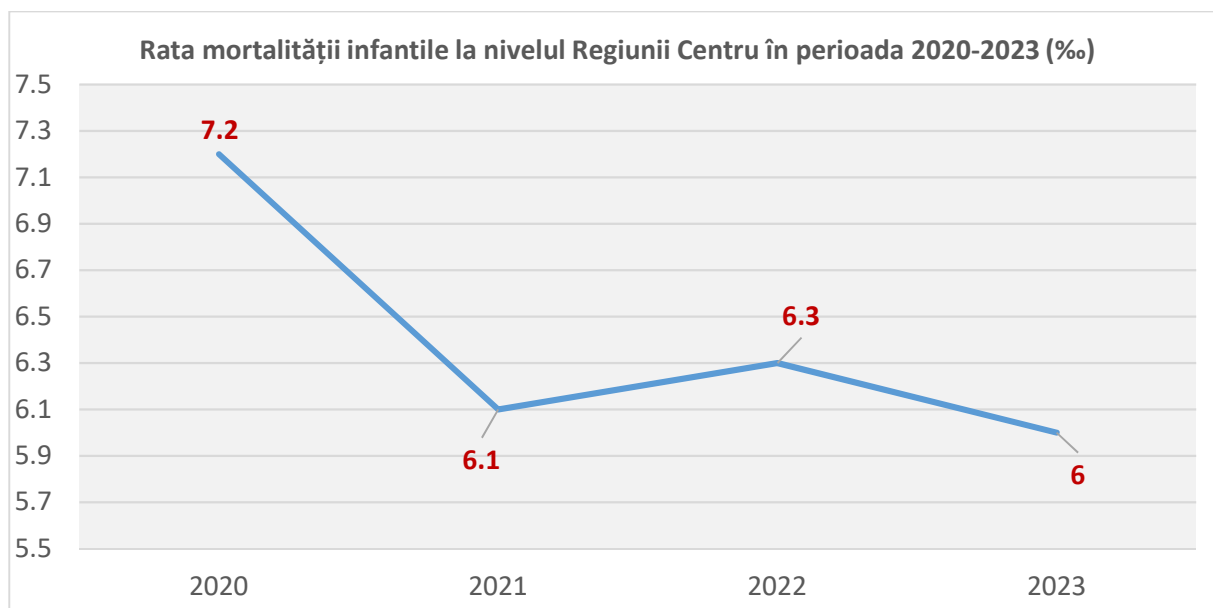

Fig. 3.16 Sursa datelor: Institutul Național de Statistică

O stare bună de sănătate este un element esențial al bunăstării umane care contribuie și la procesul de dezvoltare socio-economică la nivel local și regional. Accesul la servicii de sănătate reprezintă un aspect esențial în creșterea calității vieții în rândul populației. Cu toate acestea, se mențin la nivel regional principalele provocări în legătură cu sistemul de sănătate. În plus amintim că la nivel național, **ponderea cheltuielilor publice pentru sănătate din P.I.B.** este mică, fiind de 5,3% din PIB în 2020 (2882.8 lei/locuitor).

Conform datelor statistice din Raportul Național privind Starea de Sănătate a Populației României din anul 2020¹⁷, document elaborat de Ministerul Sănătății, menționăm succint câteva aspecte importante la nivel național sau județean privind dotarea și accesul la servicii medicale precum și profilul principalelor boli.

Dotarea cu aparatură performantă este foarte importantă deoarece ajută la o mai bună precizie a diagnosticului și în adoptarea măsurilor terapeutice. La nivel național, aparatura de înaltă performanță este în număr redus și neuniform distribuită în profil teritorial, fiind accesibilă în special în centrele medicale cu tradiție universitară, reședințe de județ, municipii și orașe în care s-au realizat investiții în modernizarea și dotarea cu echipamente moderne și de înaltă performanță a unităților medicale. Amintim că în 2020 la nivel național erau 368 aparate de tomografie computerizată (19,1 aparate CT/1.000.000 locuitori) și 227 aparate de rezonanță magnetică (11,8 aparate RMN/1.000.000 locuitori).

În ce privește **utilizarea serviciilor medicale** la nivel național în 2020 s-au înregistrat 3,4 consultații pentru un locuitor și 0,7 tratamente pentru un locuitor¹⁸. În Regiunea Centru, cel

¹⁷ https://insp.gov.ro/download/cnepss/stare-de-sanatate/rapoarte_si_studii_despre_starea_de_sanatate/starea_de_sanatate/starea_de_sanatate/RAPORTUL-NATIONAL-AL-STARII-DE-SANATATE-A-POPULATIEI-%25E2%2580%2593-2020.pdf

¹⁸ Consultații și tratamente acordate de medici de familie, medici de specialitate din cabinetele de specialitate (din rețeaua publică) și consultații din camera de gardă, raportate la un locuitor

mai redus număr de consultații față de media pe România a fost în 2020 în județul Brașov (2,1), iar cele mai multe consultații/locuitor față de media națională au fost în județele Sibiu, Mureș și Covasna (peste 4). De asemenea, cel mai redus număr de tratamente față de media pe România a fost în 2020 în Regiunea Centru în județul Alba (0,6), iar cel mai mare număr de tratamente față de media națională în județul Mureș (2,3, fiind în același timp și județul cu cel mai mare număr de tratamente/locuitor din țară). În ce privește internările și activitatea spitalului, la nivel național în 2020 s-au înregistrat 13,6 internări în spitale la 100 de locuitori, 104,3 zile de spitalizare raportate la 100 de locuitori, iar durata medie de spitalizare a fost de 7,9 zile.

Principalele **proceduri efectuate** la nivel național în 2020 au fost: 1967.3 CT-uri/100.000 locuitori, 189.3 RMN-uri/100.000 locuitori, 83.2 angioplastii/100.000 locuitori, 9,6 proceduri Bypass coronarian/100.000 locuitori, 15,9 proteze de genunchi/100.000 locuitori, 43 proteze de șold/100.000 locuitori. La nivelul Regiunii Centru, CT-uri/100.000 locuitori peste media națională au fost în județele Alba, Harghita și Mureș, iar RMN-uri 100.000 locuitori peste media națională au fost în județele Brașov și Sibiu. Angioplastii și proceduri Bypass coronarian s-au realizat în Regiunea Centru doar în județele Mureș și Brașov. De asemenea, număr de proteze de genunchi/100.000 locuitori peste media națională au fost în județele Alba și Mureș, iar număr de proteze de șold/100.000 locuitori peste media națională au fost în județele Alba, Mureș, Brașov și Harghita.

Analizând datele statistice aferente anului 2020 privind incidența principalelor boli la nivelul județelor Regiunii Centru comparativ cu media națională se observă câteva aspecte privind **profilul principalelor boli în rândul populației**. Incidența bolilor ischemice ale inimii a fost în județul Covasna de 3,7 ori mai mare decât media națională datorită numărului mare de persoane atât din județ cât și din multe județe ale țării care au beneficiat de serviciile medicale ale Spitalului de Recuperare Cardiovasculară Dr. Benedek Geza din orașul Covasna. Incidența bolilor ischemice ale inimii a înregistrat valori sub media națională doar în județele Sibiu și Alba. Incidența bolilor cerebro-vasculare a fost sub media națională doar în județul Sibiu, cea mai mare fiind în județul Covasna (de 2,4 ori). În ce privește incidența diabetului, valorile au fost sub media națională în toate județele regiunii, cu excepția județului Sibiu. În schimb, incidența astmului a fost peste media națională în toate județele regiunii, cu excepția județului Sibiu. În ce privește morbiditatea spitalizată în cazul tumorilor maligne, doar în județele Harghita și Sibiu s-au înregistrat valori peste media națională (peste 1000 externări la 100.000 locuitori).

Tabel 3.8 Profilul principalelor boli în rândul populației la nivel național comparativ cu județele Regiunii Centru în anul 2020

Țară/Județele Regiunii Centru	Incidența bolilor: cazuri noi la 100.000 locuitori				Morbiditatea spitalizată (externări la 100.000 locuitori)
	Boli ischemice ale inimii	Boli cerebro-vasculare	Diabet	Astm	Tumori maligne
România	784.3	371.5	311.1	128.4	840.7
Alba	726.5	591.2	74.2	160.2	687.6
Brașov	1090.5	518.4	235.1	197.7	419.4
Covasna	2940.2	890.1	175.9	283.3	572.5
Harghita	1055.2	390	303.1	249.7	1080
Mureș	1010	433.8	309.8	241.2	729.1
Sibiu	539	187.1	446.4	76.8	1070

Sursa datelor: Ministerul Sănătății, Raportul Național privind Starea de Sănătate a Populației României din anul 2020

Mortalitatea este indicatorul cel mai sensibil influențat de factori socio-economici și biologici (mediul ambiant, stilul de viață), precum și de serviciile de sănătate. Conform datelor Institutului Național de Statistică, la nivelul Regiunii Centru numărul de decese a scăzut cu 20% în perioada 2020-2023, ajungând la 27330 de decese. În această perioadă, cea mai mare creștere a numărului de decese a fost din cauza bolilor infecțioase și parazitare (+33%), iar cea mai mare descreștere a fost din cauza bolilor aparatului respirator (-47%) ca urmare a scăderii semnificative a deceselor cauzate de COVID-19 începând din 2022.

Analizând datele statistice aferente anului 2023 la nivel regional, s-a observat că 50% din cauzele de deces au fost cazate de boli ale aparatului circulator (peste 13,7 mii de persoane din care peste 8,4 mii persoane au avut boli ischemice ale inimii sau boli cerebro-vasculare ce au reprezentat 31% din numărul total de decese), urmate cu 20% de decesele din cauza unor tumori (peste 5,3 mii persoane) și cu peste 10% de decesele din cauza bolilor ale aparatului respirator. Acestea au fost principalele 3 cauze de deces pentru aproximativ 80% din decesele din Regiunea Centru. Aproximativ 10% din decese au fost cauzate de boli ale aparatului digestiv (5,4%), boli infecțioase și parazitare (2,8%, iar 0,2% de tuberculoză) și boli endocrine, de nutriție și metabolism (1,5%, iar 1,1% de diabet zaharat). De asemenea, aproximativ 10% din decese au fost cauzate de alte tipuri de boli și diverse cauze¹⁹.

Analizând graficul de mai jos se observă în perioada 2021-2023 creșteri vizibile ale ponderii deceselor cauzate de boli ale aparatului circulator (de la 46,9% la 51,6%) și de tumori (de la

¹⁹ Acestea includ: boli ale aparatului genito-urinar, sarcină, naștere și lăuzie, unele afecțiuni a căror origine se situează în perioada perinatală, malformații congenitale, deformații și anomalii cromozomiale, tulburări mentale și de comportament, boli ale sistemului nervos, boli ale ochiului și anexele sale, boli ale urechii și apofizei mastoide, leziuni traumatice, otrăviri și alte consecințe ale cauzelor externe, alte cauze

14,8% la 19,6%), în timp ce ponderea deceselor cauzate de boli ale aparatului respirator s-a înjumătățit (de la 22,6%, din cauza numărului mari de decese cauzate de COVID-19 în 2021).

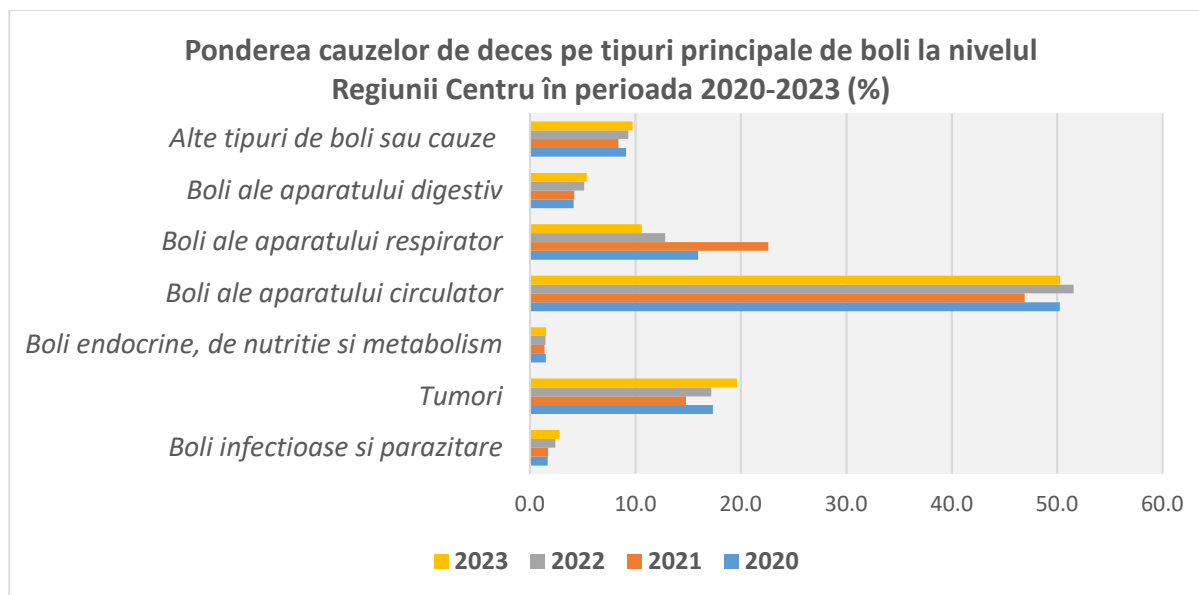

Fig. 3.17 Sursa datelor: Institutul Național de Statistică

Extinderea, reabilitarea, modernizarea și dotarea infrastructurii de sănătate la nivelul ambelor medii de rezidență din Regiunea Centru a fost o provocare și în perioada de referință 2020-2023, nevoile fiind în continuare mari.

Cu toate acestea, până la finalul lunii septembrie 2024 prin **PNRR, C12 "Sănătate"**, la nivelul Regiunii Centru au fost contractate 162 de proiecte ce vizează dezvoltarea infrastructurii de sănătate, în valoare totală de 741,28 milioane lei. Dintre acestea, 140 sunt proiecte pentru dezvoltarea infrastructurii medicale prespitalicești, fiind finanțate 99 cabinete ale medicilor de familie, 9 unități de asistență medicală ambulatorie, 31 de centre comunitare integrate și un cabinet de planificare familială. În ce privește dezvoltarea infrastructurii spitalicești publice, prin PNRR s-au contractat la nivel regional 22 de proiecte în valoare totală de 648,899 milioane lei (87,5%), proiecte aflate în implementare în municipiile Târgu Mureș, Odorheiu Secuiesc, Sfântu Gheorghe, Brașov, Sibiu, Alba Iulia, Târgu Secuiesc și în orașele Abrud, Zărnești și Câmpeni.

De asemenea, până la finalul lunii septembrie 2024 prin **PNRR, C7 "Transformare digitală", I3 "Realizarea sistemului de eHealth și telemedicină"**, la nivelul Regiunii Centru au fost contractate 13 proiecte care vizează digitalizarea instituțiilor cu atribuții în domeniul sanitar, valoarea totală a proiectelor fiind de 38,74 milioane lei. Aceste proiecte se implementează în municipiile Alba Iulia, Târgu Mureș, Sfântu Gheorghe, Sibiu, Miercurea Ciuc, Brașov și Sebeș.

În actuala perioadă de programare, investițiile în infrastructura medicală și a serviciilor aferente se vor finanța și prin **Programul Sănătate**. Investițiile și acțiunile prin Programul Sănătate se adresează tuturor nivelurilor sistemului de îngrijiri de sănătate pentru a răspunde, în timp adecvat și în condiții de calitate, nevoilor actuale de îmbunătățire a accesului la servicii de diagnostic și tratament, dar și nevoilor de servicii de prevenție primară și secundară.

Până la 9 decembrie 2024 prin Programul de Sănătate au fost contractate la nivelul Regiunii Centru 11 proiecte în valoare totală de 93,35 milioane de lei. Acestea sunt proiecte de investiții în infrastructura de sănătate în unități medicale din municipiile Târgu Mureș, Sibiu, Sfântu Gheorghe, Târgu Secuiesc și Făgăraș și orașele Abrud, Zărnești și Cîsnădie. Menționăm și proiecte la nivel regional privind asigurarea accesului la servicii de sănătate în regim ambulatoriu și la servicii medicale de urgență.

Tabel 3.8 Indicatorii de monitorizare pentru DS3

Cod	INDICATOR	Sursa de obținere	Unitate de măsură	An de referință	2020	2021	2022	2023	2024 (sem.I)
DS3_1	Valoarea contractelor de finanțare nerambursabilă vizând infrastructura educațională preuniversitară	PRC 2021-2027	Mil. lei	2021	NA	0	0	0	156.30*
DS3_2	Valoarea contractelor de finanțare nerambursabilă vizând infrastructura educațională universitară	PRC 2021-2027	Mil. lei	2021	NA	0	0	0	78.35*
DS3_3	Capacitatea sălilor de clasă din structurile educaționale noi sau modernizate din învățământul profesional și tehnic	PRC 2021-2027	Nr. persoane	2021	NA	0	0	0	4279*
DS3_4	Capacitatea sălilor de clasă din structurile educaționale noi sau modernizate din învățământul primar și secundar	PRC 2021-2027	Nr. persoane	2021	NA	0	0	0	7119*

DS3_5	Capacitatea sălilor de clasă din structurile noi sau modernizate de îngrijire a copiilor	PRC 2021-2027	Nr. persoane	2021	NA	0	0	0	2033*
DS3_6	Capacitatea sălilor de clasă din structurile educaționale noi sau modernizate din învățământul terțiar universitar	PRC 2021-2027	Nr. persoane	2021	NA	0	0	0	5481*
DS3_7	Numărul total de proiecte finanțate prin PNRR vizând infrastructura de educație	PNRR	Nr.	2021	NA		232	675	219**
DS3_8	Valoarea totală a proiectelor finanțate prin PNRR vizând infrastructura de educație	PNRR	Mil. Lei	2021	NA		655.05	890.94	292.99* *
DS3_9	Rata brută de cuprindere în învățământul preșcolar pentru copii cu vârstă 3-5 ani	INS	%	2020	90.1	91.2	92.2	92.6	
DS3_10	Rata brută de cuprindere în învățământul terțiar - universitar pentru persoanele cu vârstă 19-23 ani	INS	%	2020	49.5	49.9	49.7	49.3	
DS3_11	Ponderea persoanelor cu studii superioare în totalul populației din grupa de vârstă 30-34 de ani	EUROSTAT	%	2020	19.2	18.4	22.8	18.5	

DS3_12	Rata de părăsire timpurie a școlii	EUROSTAT	%	2020	21.7	20.2	23.4	21.0	
DS3_13	Rata de participare a adulților la cursurile de formare profesională	EUROSTAT	%	2020	1	1.5	2.5	3.7	
DS3_14	Număr participanți care au un loc de muncă, inclusiv care desfășoară o activitate independentă, la încetarea calității de participant la programe prin PEO 2021-2027	PEO	Nr. persoane	2021	NA	0	0	0	0
DS3_15	Număr participanți de etnie romă care au un loc de muncă la încetarea calității de participant la programe prin PEO 2021-2027	PEO	Nr. persoane	2021	NA	0	0	0	0
DS3_16	Număr de întreprinderi sociale care beneficiază de sprijin prin PEO 2021-2027	PEO	Nr.	2021	NA	0	0	0	0
DS3_17	Rata de ocupare a populației din grupa de vârstă 20-64 ani	EUROSTAT	%	2020	65.5	65.6	67.6	66.9	

DS3_18	Rata șomajului populației din grupa de vârstă 20-64 ani	EUROSTAT	%	2020	6.6	4.7	5	4.2	
DS3_19	Rata tinerilor neocupați care nu urmează nicio formă de educație sau de instruire (NEET) (%)	Eurostat	%	2020	25.4	25.7	25.5	25.5	
DS3_20	Rata riscului de sărăciei sau excluziune socială (AROPE)	I.N.S	%	2020	30.3	30.6	31.7	31.9	
DS3_21	Rata deprivării materiale și sociale severe	I.N.S	%	2020	21.1	23.1	23.3	19.2	
DS3_22	Numărul de centre sociale reabilitate, extinse, modernizate, nou construite	PIDS	Număr	2021	NA	0	0	0	0
DS3_23	Capacitatea locuințelor sociale noi sau modernizate prin PIDS 2021-2027	PIDS	Număr persoane	2021	NA	0	0	0	0
DS3_24	Număr persoane cu dizabilități care au un loc de muncă în urma participării la programe finanțate prin PIDS 2021-2027	PIDS	Număr persoane	2021	NA	0	0	0	0
DS3_25	Numărul furnizorilor de servicii sociale acreditați	Ministerul Muncii și Solidarității Sociale	Număr	2020	479	533	503	595	

DS3_26	Numărul serviciilor sociale licențiate	Ministerul Muncii și Solidarității Sociale	Număr	2020	863	926	891	963	
DS3_27	Număr mediu lunar de beneficiari a cantinelor sociale	Ministerul Muncii și Solidarității Sociale	Număr persoane	2020	1298	1625	950		
DS3_28	Număr mediu lunar de beneficiari a căminelor pentru persoane vârstnice	Ministerul Muncii și Solidarității Sociale	Număr persoane	2020	2119	2327	2121		
DS3_29	Număr mediu lunar de beneficiari a centrelor de zi de socializare și petrecere a timpului liber (tip club) pentru persoane vârstnice	Ministerul Muncii și Solidarității Sociale	Număr persoane	2020	356	353	523		
DS3_30	Valoarea finanțării prin PNRR a proiectelor vizând crearea de centre de zi pentru copiii expuși riscului de a fi separați de familie	PNRR	Mil. Lei	2021	NA	0	0	21.24	12.40**
DS3_31	Valoarea finanțării prin PNRR a proiectelor vizând reabilitarea, renovarea și dezvoltarea infrastructurii sociale pentru persoanele cu dizabilități	PNRR	Mil. Lei	2021	NA	0	0	11.17	0.36**
DS3_32	Valoarea finanțării prin PNRR a	PNRR	Mil. Lei	2021	NA	0	0	56.19	7.26**

	proiectelor dezvoltarea de centre de îngrijire de zi și de reabilitare pentru persoane vârstnice								
DS3_33	Valoarea finanțării proiectelor vizând infrastructura de sănătate prin Programul Sănătate 2021-2027	Programul Sănătate 2021-2027	Mil. Lei	2021	NA	0	0	0	93,35*
DS3_34	Număr de proiecte de investiții în infrastructura medicală finanțate prin Programul Sănătate 2021-2027	Programul Sănătate 2021-2027	Număr	2021	NA	0	0	0	11*
DS3_35	Număr de beneficiari a unităților de asistență medicală noi sau modernizate prin Programul Sănătate 2021-2027	Programul Sănătate 2021-2027	persoane/an	2021	NA				
DS3_36	Număr de cabinete medici de familie/ dispensare din zona rurală sprijinite care oferă asistență medicală primară prin Programul Sănătate 2021-2027	Programul Sănătate 2021-2027	Număr	2021	NA				

DS3_37	Număr instituții publice care beneficiază de sprijin pentru a dezvolta servicii, produse și procese digitale în domeniul sănătății	Programul Sănătate 2021-2027	Număr	2021	NA				
DS3_38	Număr proiecte privind digitalizarea instituțiilor cu atribuții în domeniul sanitar finanțate prin PNRR (eHealth și telemedicină)	PNRR	Număr	2021	NA	0	0	0	13**
DS3_39	Valoarea proiectelor privind digitalizarea instituțiilor cu atribuții în domeniul sanitar finanțate prin PNRR (eHealth și telemedicină)	PNRR	Mil. Lei	2021	NA	0	0	0	38.74**
DS3_40	Număr proiecte privind dezvoltarea infrastructurii medicale (prespitalicești și spitalicești publice) finanțate prin PNRR	PNRR	Număr	2021	NA			103	59**
DS3_41	Valoarea proiectelor privind dezvoltarea infrastructurii medicale (prespitalicești și spitalicești publice) finanțate prin PNRR	PNRR	Mil. Lei	2021	NA			464.07	277.22* *

DS3_42	Rata mortalității infantile	I.N.S	‰	2020	7.2	6.1	6.3	6	
DS3_43	Numărul de medici la 10.000 de locuitori	I.N.S	Număr	2020	34	36	36	38	
DS3_44	Personal sanitar mediu la 100.000 locuitori	I.N.S	Număr	2020	800	818	825	804	
DS3_45	Numărul de paturi la 1.000 locuitori	I.N.S	Număr	2020	7.2	7.3	7.3	7.3	
DS3_46	Numărul populației ce revine unui medic	I.N.S	Număr	2020	293	275	274	265	
DS3_47	Numărul de UAT-uri rurale fără cabinete medicale de familie	I.N.S	Număr	2020	38	48	45	42	

Notă! *Date la 6 decembrie 2024, **date la finalul lunii septembrie 2024

Tabel 3.9 Matrice corelare indicatori priorități de dezvoltare din DS3 cu surse de finanțare

Priorități DS3			
P3.1 Îmbunătățirea calității, eficacității și relevanței ofertei educaționale regionale, a serviciilor și accesului la educație la toate nivelurile Programul Regiunea Centru (PR Centru), Prioritatea 6 "O regiune educată", Acțiunea 6.1, 6.2, 6.3	P.3.2. Sprijinirea măsurilor active de ocupare și modernizarea pieței muncii Programul Educație și Ocupare (PEO), Prioritatea 3 "Creșterea accesului pe piața muncii pentru toți", ESO4.1, Acțiuni: 3.a.1 și 3.a.2, Prioritatea 4 "Antreprenariat și economie socială", ESO4.1, Acțiuni: 4.a.2 și 4.a.3	P.3.3. Dezvoltarea infrastructurii, creșterea accesului și îmbunătățirea serviciilor acordate persoanelor aparținând grupurilor vulnerabile Programul Incluziune și Demnitate Socială (PIDS), Prioritatea 1 "Dezvoltarea Locală plasată sub Responsabilitatea Comunității (DLRC)", Acțiunea 1.2, Prioritatea 3 "Protejarea dreptului la demnitate socială", Acțiunea 3.1, Prioritatea 7 "Sprijin pentru persoanele cu dizabilități", Acțiunea 7.1	P.3.4. Extinderea și modernizarea infrastructurii de sănătate, creșterea accesului și îmbunătățirea serviciilor de sănătate, cercetare-dezvoltare, inovare în sănătate Programul Sănătate, Prioritatea 1, 2, 3, 4, 6, 7

Planul de Redresare și Reziliență al României (PNRR), Componenta 15 "Educație", Investiții: I1, I4, I13, I14, I9, I16, I17, I11	Planul de Redresare și Reziliență al României (PNRR), Componenta 13 "Reforme sociale", Investiții: I1, I2, I4	Planul de Redresare și Reziliență al României (PNRR), Componenta 7 "Transformarea digitală", I3, Componenta 12 "Sănătate", Investiții: I1, I2
---	---	---

DS4. Mediu, eficiență energetică și schimbări climatice

Obiectiv strategic: Creșterea calității vieții locuitorilor Regiunii Centru prin reducerea emisiilor de CO2 și o mai bună gestionare a resurselor, conservarea biodiversității și creșterea adaptării la schimbările climatice

Tabel 4.1 Corelarea indicatorilor de monitorizare cu prioritățile de dezvoltare

PRIORITATEA	INDICATORII
<p>P.4.1 Creșterea calității mediului înconjurător din așezările urbane și rurale din Regiunea Centru</p> <ul style="list-style-type: none"> 4.1.1 Infrastructura de mediu și servicii tehnico-edilitare 4.1.2 Creșterea calității mediului în zonele urbane și peri urbane precum și în zone afectate de poluare istorică 	<ul style="list-style-type: none"> Ponderea populației racordate la rețeaua de alimentare cu apă Ponderea populației racordate la rețeaua de canalizare Lungimea totală a rețelei simple de distribuție a apei potabile Lungimea totală simplă a conductelor de canalizare Gradul de conectare a populației la serviciul de salubritate Gradul de conectare a populației din mediul rural la serviciul de salubritate Suprafața spațiilor verzi în municipii și orașe Suprafața spațiilor verzi/locuitor în municipii și orașe Valoarea finanțării nerambursabile a investițiilor în infrastructură verde și albastră în mediul urban regional prin PR Centru 2021-2027 Număr proiecte privind dezvoltarea infrastructurii de apă și apă uzată și tranziția la o economie circulară prin PDD 2021-2027

	<ul style="list-style-type: none"> • Valoarea proiectelor privind dezvoltarea infrastructurii de apă și apă uzată și tranziția la o economie circulară prin PDD 2021-2027
P.4.2 Creșterea eficienței utilizării energiei și a altor resurse materiale <ul style="list-style-type: none"> • 4.2.1 Eficiența energetică în clădirile publice și rezidențiale • 4.2.2 Sisteme energetice inteligente, bazate pe un consum redus de energie și creșterea utilizării SRE și combustibililor alternativi • 4.2.3. Creșterea capacității actorilor din mediul public și privat de a contribui la tranziția către economia circulară 	<ul style="list-style-type: none"> • Valoarea finanțării nerambursabile a proiectelor de reabilitare energetică a clădirilor publice și rezidențiale finanțate prin PR Centru 2021-2027 • Valoarea proiectelor de reabilitare energetică a clădirilor publice și rezidențiale finanțate prin PNRR
P.4.3 Protejarea și conservarea biodiversității regionale	<ul style="list-style-type: none"> • Număr proiecte privind protecția mediului prin conservarea biodiversității, asigurarea calității aerului și remedierea siturilor contaminate prin PDD 2021-2027 • Valoarea proiectelor privind protecția mediului prin conservarea biodiversității, asigurarea calității aerului și remedierea siturilor contaminate prin PDD 2021-2028 • Suprafața ecosistemelor degradate din afara siturilor Natura 2000 supuse măsurilor de protecție și restaurare prin proiecte finanțate prin PDD 2021-2027 • Număr de situri potențial contaminate investigate prin proiecte finanțate prin PDD 2021-2027
P.4.4 Diminuarea efectelor schimbărilor climatice și prevenirea riscurilor naturale	<ul style="list-style-type: none"> • Suprafața zonelor pe care se efectuează împăduriri

Procesul de dezvoltarea durabilă este unul complex și de lungă durată, fiind nevoie ca politicile economice, sociale și de mediu să fie abordate sinergic. Dezvoltarea sustenabilă este condiționată de implementarea politicilor și proiectelor la nivel regional privind protecția

mediului, atenuarea schimbărilor climatice și prevenirea riscurilor naturale, creșterea eficienței energetice și utilizarea surselor regenerabile de energie, extinderea infrastructurii de mediu, stoparea pierderii biodiversității, etc.

În ce privește infrastructura de utilități publice la nivel regional s-a observat o extindere a acesteia și o creștere a gradului de conectare a populației serviciile tehnico-edilitare, însă se mențin la nivel regional disparitățile între mediile de rezidență.

Rămâne în continuare o provocare la nivel regional dezvoltarea și implementarea de proiecte eficiente privind utilizarea spațiilor urbane în folosul cetățenilor, reducerea poluării prin diminuarea suprafețelor contaminate, regenerarea urbană durabilă prin investiții în infrastructura verde și albastră, utilizarea de sisteme energetice inteligente, bazate pe un consum redus de energie și creșterea utilizării SRE și combustibililor alternativi, creșterea capacității actorilor din mediul public și privat de a contribui la tranziția către economia circulară, stoparea pierderii biodiversității, valorificarea potențialului natural de la nivel regional, diminuarea efectelor schimbărilor climatice și prevenirea riscurilor naturale în special prin reducerea semnificativă a emisiilor cu gaze cu efect de seră.

P.4.1 Creșterea calității mediului înconjurător din așezările urbane și rurale din Regiunea Centru

Îmbunătățirea accesului la **infrastructura de mediu și serviciile tehnico-edilitare** facilitează creșterea calității mediului și a calității vieții locuitorilor. Deși infrastructura de utilități publice s-a extins, iar gradul de acoperire a populației cu infrastructură și servicii edilitare a înregistrat o creștere în perioada de referință 2020-2023, totuși se mențin disparitățile între mediul urban și rural. În plus, în 2023, aproximativ 20% din populația regiunii nu era racordată la rețeaua de alimentare cu apă, iar peste un sfert din populația regiunii nu era racordată la rețeaua de canalizare. Deși, statistic, situația la nivel regional este mai bună decât cea la nivel național, încă infrastructura de utilități publice din regiune este insuficientă, iar în multe cazuri aceasta este învechită, necesitând investiții în reabilitare, extindere sau modernizare.

Lungimea totală a rețelei simple de distribuție a apei potabile la nivelul Regiunii Centru s-a extins în perioada de referință 2020-2023 cu 9,2%, peste media națională (+8%), ajungând la 11827.6 km. În 2023, din lungimea totală a rețelei simple de distribuție a apei potabile la nivel regional 40% era în mediul urban comparativ cu 33,6% la nivel național.

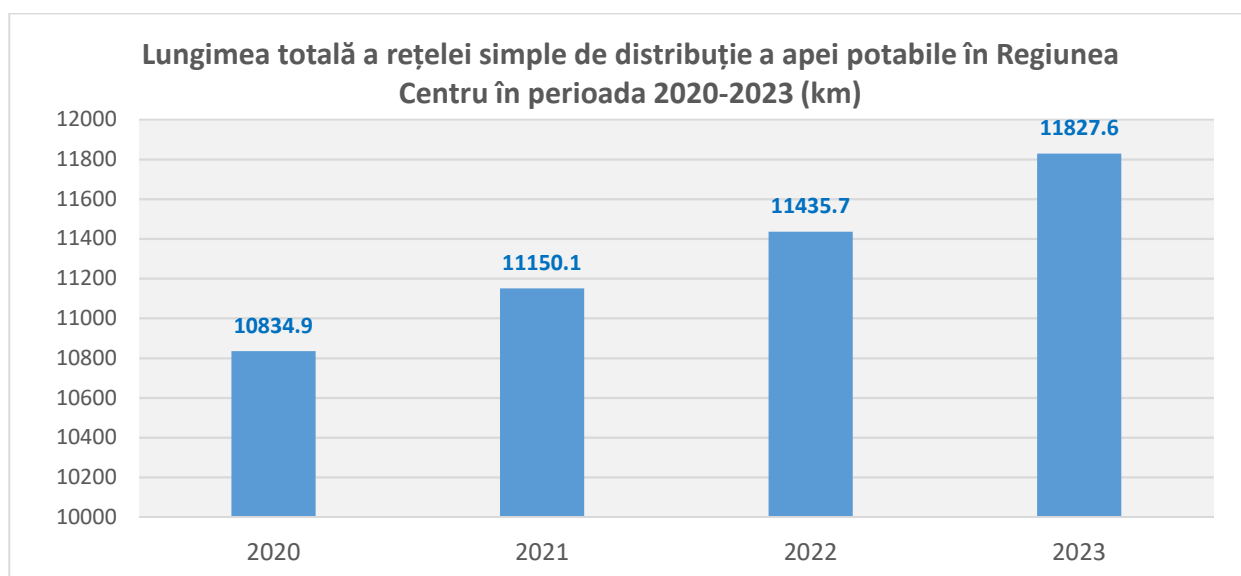

Fig. 4.1 Sursa datelor: Institutul Național de Statistică

Ponderea populației racordate la rețeaua de alimentare cu apă a crescut în perioada de referință 2020-2023 la nivel regional de la 78,2% la 82,0%, ponderi superioare cele la nivel național (de la 72,2% la 77,1%).

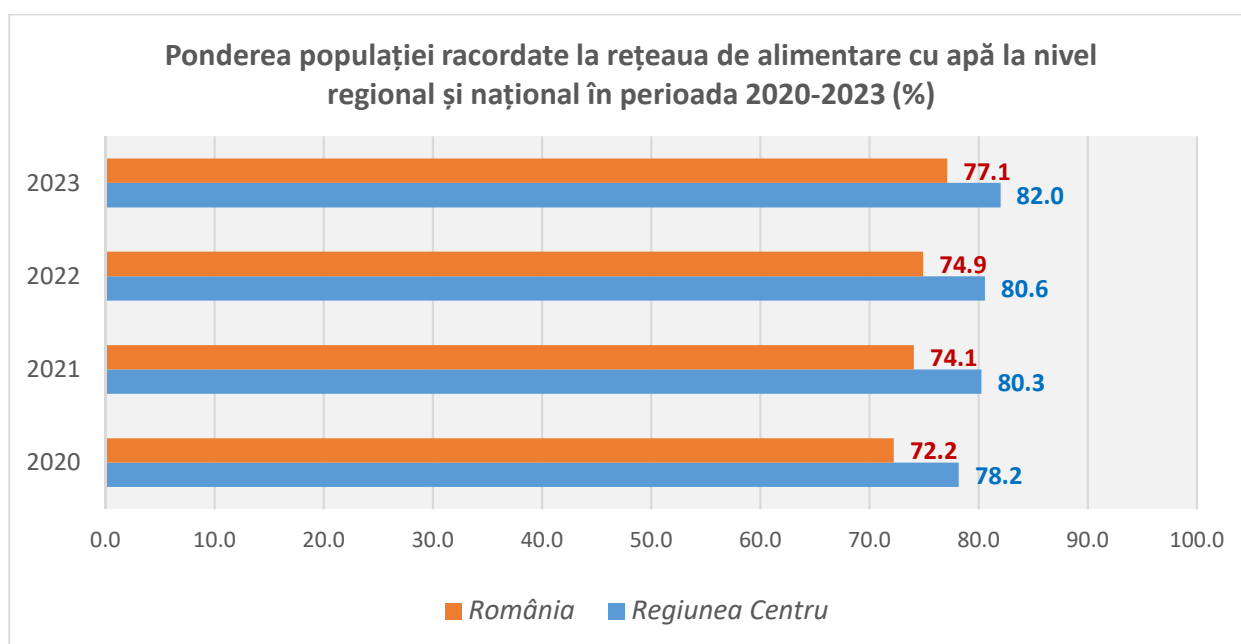

Fig. 4.2 Sursa datelor: Institutul Național de Statistică

Lungimea totală simplă a conductelor de canalizare la nivelul Regiunii Centru s-a extins în perioada de referință 2020-2023 cu 16,1%, peste media națională (+13,5%), ajungând la 7519.8 km. În 2023, din lungimea totală a rețelei de canalizare la nivel regional 55,8% era în mediul urban, pondere similară cu cea la nivel național (57,1%).

Pe medii de rezidență la nivelul regional, în perioada de referință 2020-2023, lungimea totală a rețelei de canalizare din mediul urban s-a extins cu 11,5%, peste media națională (+2,8%), iar cea din mediul rural s-a extins cu 22,5%, sub media națională (+31,7%).

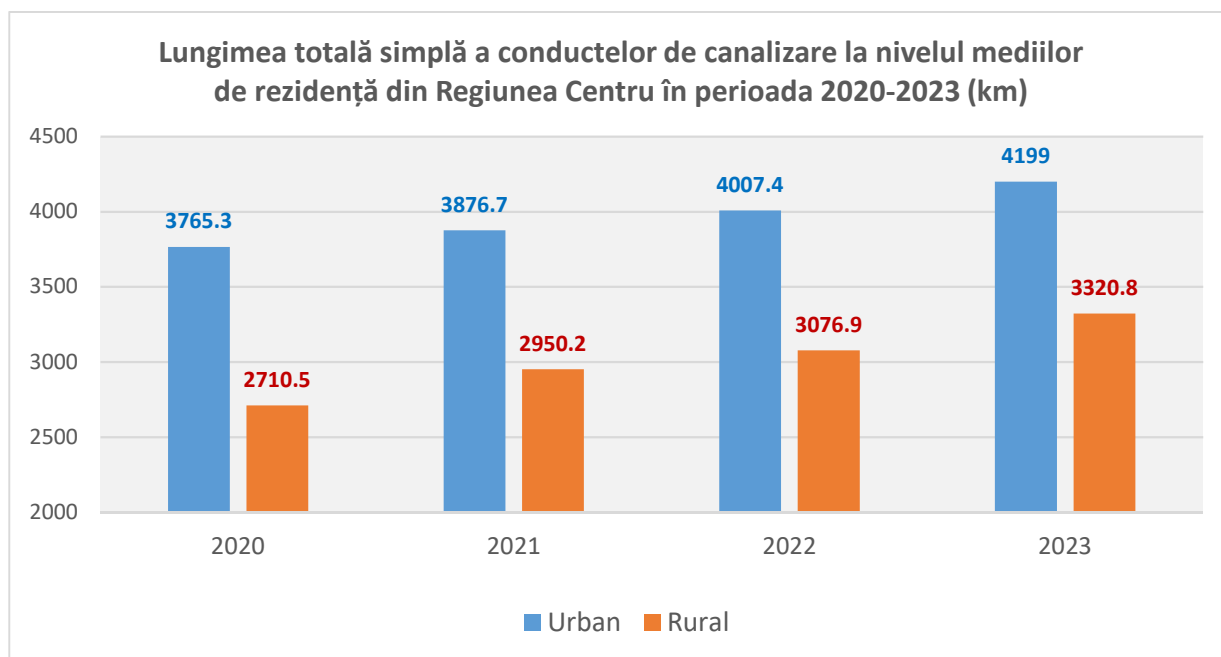

Fig. 4.3 Sursa datelor: Institutul Național de Statistică

Ponderea populației racordate la rețeaua de canalizare a crescut în perioada de referință 2020-2023 la nivel regional de la 68,5% la 72,5%, ponderi superioare cele la nivel național (de la 55,9% la 60,1%).

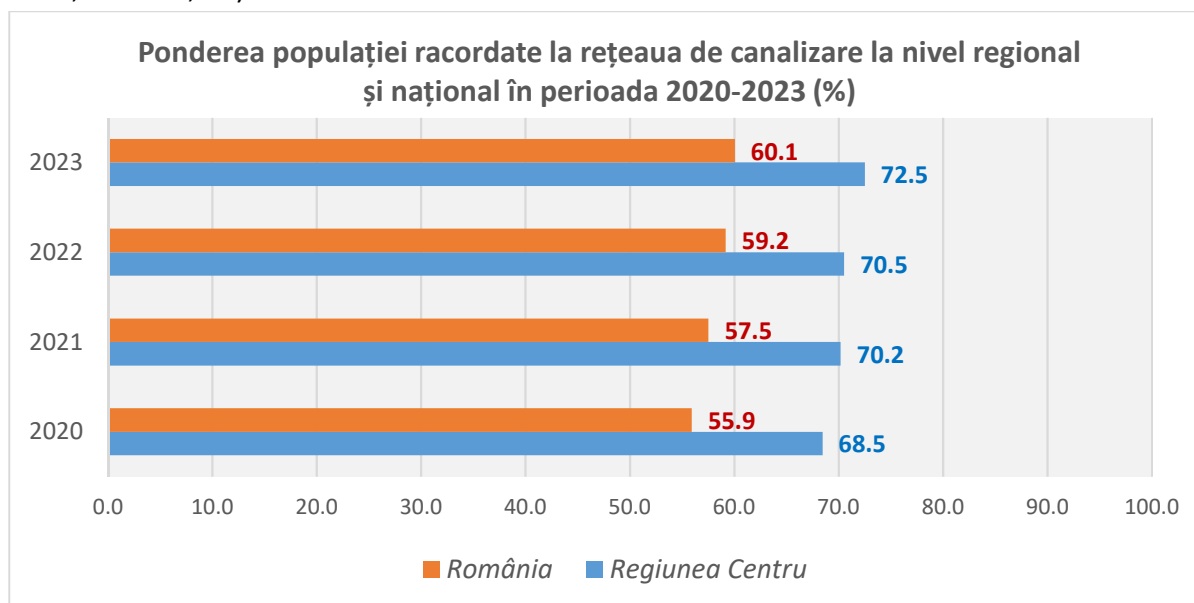

Fig. 4.4 Sursa datelor: Institutul Național de Statistică

În perioada de referință 2020-2023, **gradul de conectare a populației la serviciul de salubritate** la nivelul Regiunii Centru a crescut de la 93,2% la 94,9%. În profil teritorial, în 2023, județele

Mureș și Sibiu au un grad de conectare a populației la serviciul de salubritate de 100%, cea mai mică pondere din regiune fiind în județul Harghita (88%).

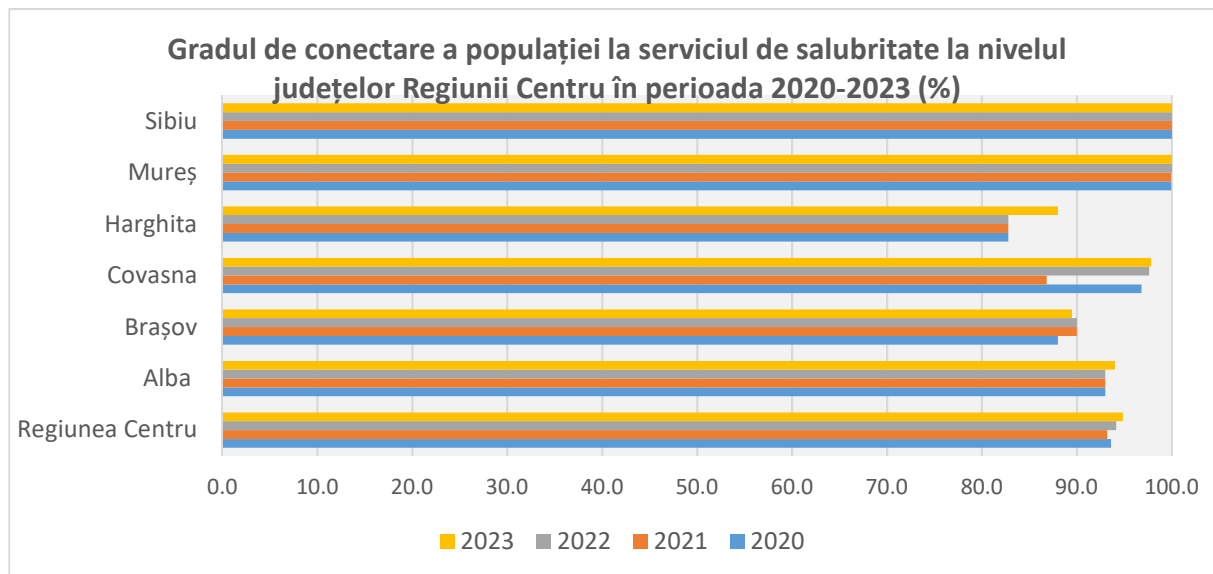

Fig. 4.4 Sursa datelor: Agențiile Județene pentru Protecția Mediului

În ce privește **gradul de conectare a populației din mediul rural la serviciul de salubritate** se observă la nivel regional o creștere în perioada de referință de la 89,8% la 91,9%. În profil teritorial, în 2023, județele Mureș și Sibiu au un grad de conectare a populației din mediul rural la serviciul de salubritate de 100%, cea mai mică pondere din regiune fiind în județul Brașov (79%).

La nivelul **mediului urban** din Regiunea Centru, în 2023, județele Alba, Brașov, Mureș și Sibiu au un gradul de conectare a populației la serviciul de salubritate de 100%, urmat de județul Covasna cu 98% și Harghita cu 90%.

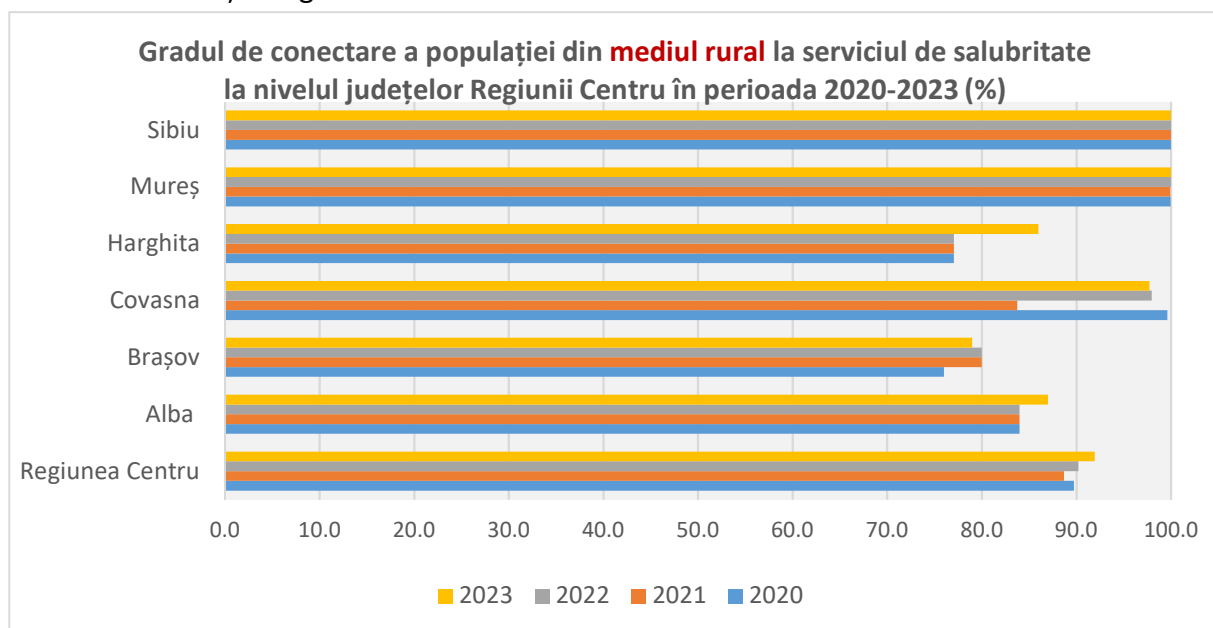

Fig. 4.6 Sursa datelor: Agențiile Județene pentru Protecția Mediului

Creșterea calității vieții locuitorilor din zonele urbane și peri urbane este facilitată în special de o mai bună alocare și utilizare a spațiilor urbane în folosul cetățenilor și de reducerea poluării prin diminuarea suprafețelor contaminate, cu poluare istorică.

Regenerarea urbană sustenabilă este un proces complex, fiind o operațiunea urbanistică de transformare, renovare și reabilitare a unor zone²⁰ din cadrul unităților administrativ-teritoriale, cu scopul îmbunătățirii calității mediului construit și natural din zonele supuse operațiunii, prin intermediul acțiunilor integrate și coordonate ce vizează îmbunătățirea condițiilor economice, sociale, culturale, ecologice de mediu, precum și dezvoltarea echipamentelor și serviciilor publice de interes general.

Calitatea vieții în mediul urban și sănătatea locuitorilor depind în mod considerabil de suprafața zonelor verzi, în perioada de referință 2020-2023 observându-se o extindere a acestora la nivel regional.

Suprafața spațiilor verzi în municipii și orașe a crescut la nivelul regiunii în perioada de referință 2020-2023 cu 44,6%, peste media națională (+15,4%), ajungând la un total de 4340 hectare, din care 65% în județele Brașov și Mureș. În profil teritorial cea mai mare creștere a suprafeței spațiilor verzi în mediul urban a fost în județul Brașov (de 3,9 ori), urmat de Mureș (+30%), într-un singur județe înregistrându-se o diminuare (Covasna, -27%).

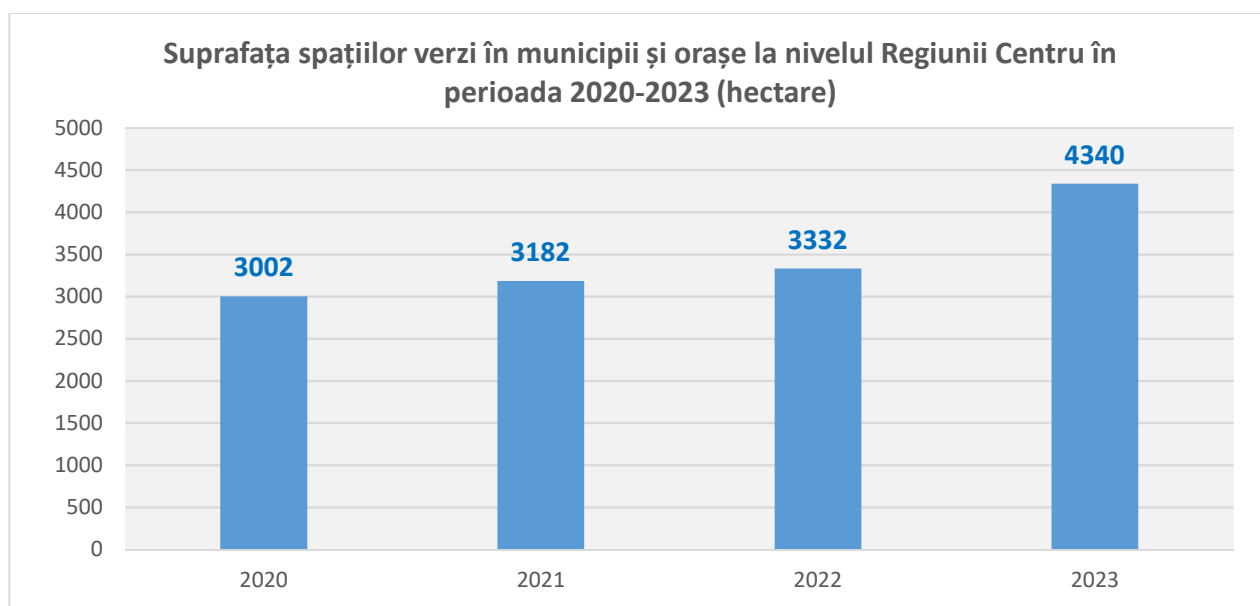

Fig. 4.7 Sursa datelor: Institutul Național de Statistică

Suprafața spațiilor verzi/locuitor în municipii și orașe la nivelul Regiunii Centru a crescut în perioada de referință 2020-2023 de la 22,7 m² la 34,2 m². În 2023, suprafața spațiilor verzi/locuitor în mediul urban din Regiunea Centru a fost mai mare față de cea la nivel național (33,9 m²/locuitor) și față de standardul minim la nivelul Uniunii Europene de 26 m²/locuitor,

²⁰ delimitate conform prevederilor art. 4 alin.(1)-(3) din OUG nr. 183/2022

însă considerabil mai mică față de cei 50 m²/locuitor recomandați de Organizația Mondială a Sănătății. În profil teritorial, cele mai mari suprafețe cu spații verzi/locuitor în mediul urban, peste media regională, s-au înregistrat în 2023 în județele Mureș (59,4 m²/locuitor) și Brașov (36,1 m²/locuitor, 3,7 ori mai mare față de anul anterior), iar cea mai mică în județul Covasna (19,7 m²/locuitor).

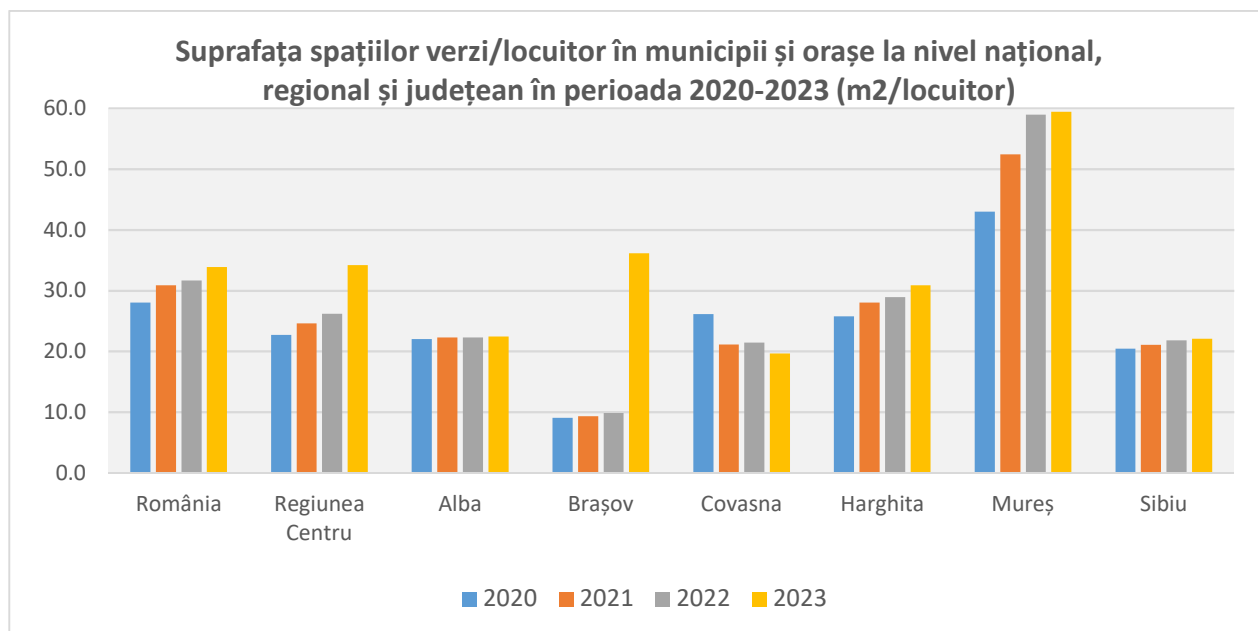

Fig. 4.8 Sursa datelor: Institutul Național de Statistică

Un rol semnificativ în creșterea calității mediului în municipii, orașe și zone urbane funcționale îl au proiectele și investițiile în **infrastructura verde și albastră** și în **reabilitarea siturilor industriale și a terenurilor contaminate** și care sunt eligibile pentru finanțate prin PR Centru 2021-2027, Prioritatea 3 "O regiune cu comunități prietenoase cu mediul", Acțiunea 3.3 și Acțiunea 3.4 "Investiții în infrastructură verde și albastră în mediul urban regional".

Succint, acțiunile sprijinite în cadrul celor două apeluri de proiecte la nivelul mediului urban din Regiunea Centru sunt: intervenții ce vizează crearea și sau extinderea coridoarelor verzi și care contribuie la creșterea rezilienței și sustenabilității zonelor urbane; intervenții ce contribuie la conservarea biodiversității urbane prin amenajări de maluri; construcția/ modernizarea/ extinderea spațiilor verzi (ex. parcuri, păduri urbane, grădini urbane) din zonele urbane sau zonele urbane funcționale; reconversia și defuncționalizarea terenurilor și suprafețelor degradate, vacante sau neutilizate din interiorul zonelor urbane și transformarea lor în absorbant natural de carbon (ex. spații verzi, păduri etc.) sau transformarea și pregătirea pentru alte utilizări (ex. pregătirea terenului în scopul dezvoltării unor infrastructuri sociale/ activități socioculturale etc.). Până la 6 decembrie 2024 au fost contractate **6 proiecte** finanțate din PR Centru 2021-2027 care să vizeze **investiții în infrastructura verde și albastră în mediul urban din regiune**, valoarea totală a finanțării nerambursabile fiind de **36.70 milioane de lei**. Aceste proiecte se vor implementa în municipiile Blaj, Sfântu Gheorghe, Odorheiu Secuiesc, Târgu Mureș și Făgăraș și orașul Baraolt.

De asemenea, menționăm ca la nivel național, în cadrul Programului Dezvoltare Durabilă 2021-2027 (**PDD**), Prioritatea 1 "Dezvoltarea infrastructurii de apă și apă uzată și tranziția la o economie circulară" au fost contractate până la finalul lunii august 2024 la nivelul Regiunii Centru 12 proiecte în valoare de 3804,02 milioane de lei.

P.4.2 Creșterea eficienței utilizării energiei și a altor resurse materiale

Regiunea Centru a înregistrat progrese modeste în reducerea consumului total de energie. Fondul construit regional este încă învechit, cu deficiențe structurale și performanțe energetice scăzute, fiind necesare măsuri pentru reabilitarea energetică și reducerea consumului de energie, dar și reducerea emisiilor de GES și îmbunătățirea calității aerului. Deși s-au făcut progrese în ultimii ani pentru reabilitarea energetică a locuințelor, consumul final de energie a scăzut foarte puțin, în timp ce necesitățile și posibilitatea de economisire sunt foarte mari.

O contribuție importantă în promovarea eficienței energetice și reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră o are PR Centru 2021-2027, Prioritatea 3 "O regiune cu comunități prietenoase cu mediul", prin Acțiunea 3.1 "Eficiență energetică în clădiri rezidențiale" și Acțiunea 3.2 "Eficiență energetică în clădiri publice"

Până la 6 decembrie 2024 au fost contractate **28 proiecte** finanțate din PR Centru 2021-2027 prin Prioritatea 3, valoarea totală a proiectelor de **reabilitare energetică a clădirilor publice și rezidențiale** fiind de **438.24 milioane lei**. Cele 5 proiecte de reabilitare energetică pentru clădirile rezidențiale se vor implementa în municipiile Miercurea Ciuc, Gheorgheni, Municipiul Făgăraș orașul Bălan. De asemenea, cele 23 proiecte de reabilitare energetică a clădirilor publice se vor implementa în municipiile Miercurea Ciuc, Sibiu, Sfântu Gheorghe, orașele Zlatna și Teiuș și comunele Biertan, Pănet și Sântimbru.

De asemenea, menționăm că până la finalul lunii septembrie 2024, prin **PNNR, C5 "Valul Renovării", I1**, s-au contractat la nivelul Regiunii Centru **192 proiecte** pentru investiții în eficiența energetică a clădirilor publice și rezidențiale, valoarea totală a proiectelor fiind de **1750,40 milioane de lei**. Dintre aceste proiecte, 92 sunt proiecte destinate clădirilor rezidențiale (în valoare totală de 763,01 milioane de lei), iar 100 sunt destinate clădirilor publice (în valoare totală de 987,39 milioane de lei).

Dezvoltarea unor sisteme energetice inteligente și sustenabile contribuie la creșterea eficienței energetice regionale, fiind o prioritate identificată prin Strategia de Specializare de Specializare Inteligentă a Regiunii Centru (RIS3 Centru), domeniul mediu construit sustenabil și inclusiv aria tematică Energie în mediul construit.

Studiile arată că, din punct de vedere al eficienței energetice și al protecției mediului înconjurător, în zonele urbane, cu densitate mare de locuire, sistemele centralizate de alimentare cu energie termică sunt mai avantajoase. Cu toate acestea, populația din mediul urban din regiune optează pentru centrale termice de locuințe. Din cele 57 de municipii și orașe din regiunea, doar în 8 localități urbane se distribuia energie termică în sistem centralizat în 2023. La nivelul întregii regiuni (ambele medii de rezidență) cantitatea de energie termică

distribuită în 2023 a fost de 96291 gigacalorii (din care 66% pentru uz casnic) cu aproximativ 70% mai puțin față de anul de referință 2020 (-15% pentru uz casnic).

Infrastructura de distribuție a gazelor este în continuă extindere la nivel regional, lungimea totală a conductelor de distribuție a gazelor fiind de 9583 km în 2023 (45% în urban, 55% în rural), cu 6% mai mult față de 2020. Din cele 414 UAT-uri din Regiunea Centru în 2023 se distribuia gaze naturale în 247 UAT-uri (60%), dintre care 52 în mediul urban (91%) și 195 în mediul rural (55%).

Iluminatul public reprezintă un alt sector important cu potențial mare pentru îmbunătățirea eficienței energetice. Potrivit studiilor²¹, consumul de energie electrică al sistemului de iluminat public al unui oraș reprezintă, în medie, 20% din consumul total de energie al aceluși oraș. În ciuda potențialului mare de economisire în acest sector, ritmul de modernizare a infrastructurii și a serviciului de iluminat public este extrem de lent. La nivel regional gradul de acoperire a municipalităților cu serviciul de iluminat public este relativ scăzut, iar extinderea/modernizarea infrastructurii de iluminat și de servicii rămâne o prioritate pentru multe comunități locale urbane.

Rămâne în continuare o provocare la nivel regional tranziția către o economie circulară și eficientă din punctul de vedere al utilizării resurselor. Sunt încurajate întreprinderile și consumatorii să realizeze tranziția către o economie mai puternică și mai circulară, în care resursele sunt utilizate sustenabil (utilizând mai eficient materiile prime și reducând pierderile). În plus, economia sustenabilă, în special economia circulară, are o abordare transsectorială în cadrul Strategiei de Specializare de Specializare Inteligentă a Regiunii Centru (RIS3 Centru).

În susținerea tranziției către o economie circulară un factor catalizator este creșterea ȋntelor și ratelor de reciclare și valorificare a deșeurilor de ambalaje, acestea cuprinzând toate materialele de ambalare: hârtie și carton, plastic, sticlă, lemn, metal și altele. Conform EUROSTAT²², în 2022 la nivel național, rata de recuperare a deșeurilor de ambalaj a fost de 42,5% (80,1% la nivelul UE), iar rata de reciclare a deșeurilor de ambalaj a fost de 39,9% (65,4% la nivelul UE).

În ce privește îmbunătățirea modului de gestionare a deșeurilor municipale în vederea asigurării tranziției spre economia circulară în Regiunea Centru, menționăm ca exemplu proiectul²³ cu titlul "Recipiente de colectare a deșeurilor – etapa II" care se implementează în județul Sibiu și este finanțat prin PDD 2021-2027, Prioritatea 1, Acțiunea 1.3.

²¹ Studiul „Monitorizarea consumului de energie electrică în iluminatul public”, Institut Național de Cercetare - Dezvoltare și Încercări pentru Electrotehnica ICMET

²² https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Packaging_waste_statistics#Generation_and_recycling_per_inhabitant

²³ Obiectivul general al proiectului este îmbunătățirea infrastructurii de gestionare a deșeurilor și implicit a calității mediului în județul Sibiu prin extinderea colectării separate în cadrul SMID Sibiu, în vederea îndeplinirii obiectivelor legate de creșterea ponderii deșeurilor reciclate/valorificate în totalul cantității de deșeuri colectate și reducerea cantității de deșeuri depozitate. Proiectul are un buget total în valoare de 75.337.213,43 lei.

P.4.3 Protejarea și conservarea biodiversității regionale

Biodiversitatea, varietatea vieții pe Pământ, este o condiție pentru bunăstarea oamenilor. De-a lungul timpului, activitatea umană a modelat biodiversitatea și a determinat schimbări dramatice și accelerate în ceea ce privește destinația terenurilor, intensificarea agriculturii, urbanizarea și abandonarea terenurilor. În prezent asistăm însă la un declin constant al biodiversității, cu consecințe profunde pentru lumea naturală și pentru starea de bine a oamenilor.

Prin Pactului Ecologic European (PEE) Comisia Europeană se angajează ferm în materializarea următoarelor trei priorități strategice privind biodiversitatea: protejarea acesteia de daunele viitoare, repararea distrugerilor deja suferite, impunerea unei preocupări pentru biodiversitate ca trăsătură centrală a tuturor celorlalte politici relevante. La nivel național, Pactului Ecologic European generează atât oportunități cât și provocări în procesul de dezvoltarea sustenabilă²⁴. Amintim și Strategia Uniunii Europene privind biodiversitatea pentru 2030²⁵ are ca obiectiv punerea biodiversității Europei pe calea redresării până în 2030, în beneficiul naturii, al oamenilor și al climei.

Prioritățile regionale privind stoparea declinului biodiversității se încadrează în prioritățile strategice la nivel național și european. Protejarea și conservarea biodiversității regionale are un impact pozitiv atât asupra mediului (prin atenuarea schimbărilor climatice și reducerea emisiilor de carbon) cât și a economiei regionale (în special economia resurselor naturale, economia circulară).

Regiunea Centru dispune de un capital natural deosebit, pe teritoriul acesteia regăsindu-se 3 regiuni biogeografice (bioregiunea alpină, continentală și mici insule cu vegetație stepică), 3 parcuri naționale și 3 parcuri naturale. Datorită diversității biologice deosebite, Regiunea Centru are o contribuție importantă la implementarea Rețelei Ecologice Europene NATURA 2000 în România. În ce privește cele două părți integrante a rețelei NATURA 2000 în România, la nivelul Regiunii Centru au fost declarate 18 Aree de Protecție Specială Avifaunistică (SPA) și 63 de Situri de Importanță Comunitară (SCI). La nivelul Regiunii Centru, suprafața siturilor NATURA 2000 este de 12500 km² (36,7% din suprafața regiunii). Deși diminuarea biodiversității este un fenomen mai lent la nivel regional comparativ cu alte regiuni, activitățile antropice din ultimii ani au dus la pierderi ale biodiversității și degradarea serviciilor ecosistemice din Regiunea Centru.

Finanțarea proiectelor privind **conservarea și protejarea biodiversității** la nivel național și implicit la nivel regional se realizează în cadrul Programului Dezvoltare Durabilă 2021-2027 (**PDD**), Prioritatea 2 "Protecția mediului prin conservarea biodiversității, asigurarea calității

²⁴ Mihaela Ștefănescu (coordonator), Lidia-Lenuța Bălan, Laurențiu Radu (2022), Studiul nr.3 "Pactul ecologic european: oportunități și provocări pentru dezvoltarea sustenabilă a României", Institutul European din România, Studii de Strategie și Politici SPOS 2021, http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/2022/03/SPOS-nr.-3_Pactul-ecologic_final_site.pdf

²⁵ <https://eur-lex.europa.eu/RO/legal-content/summary/eu-biodiversity-strategy-for-2030.html>

aerului și remediere a siturilor contaminate” prin Acțiunea 2.1 ”Conservarea biodiversității pentru a îndeplini cerințele directivelor de mediu”. Până la finalul lunii august 2024, la nivelul Regiunii Centru a fost contractat un singur proiect prin PDD 2021-2027, Prioritatea 2, Acțiunea 2.1, ce vizează conservarea biodiversității. Titlul proiectului este ”Implementarea de măsuri active pentru conservarea biodiversității în baza Planului de management al sitului Natura 2000 ROSPA0037 Dumbrăvița- Rodbav - Măgura Codlei” și se implementează în județul Brașov, având un buget total de 5,18 milioane de lei.

În ce privește **siturile contaminate**, proiectele aferente acestora se vor finanța prin Programul Dezvoltare Durabilă 2021-2027, Prioritatea 2 ”Protecția mediului prin conservarea biodiversității, asigurarea calității aerului și remediere a siturilor contaminate”, Acțiunea 2.3 ”Investigarea preliminară și detaliată a siturilor contaminate” în cadrul aceleiași priorități. Gestionarea siturilor contaminate este un proces complex în 3 etape care se va realiza conform Legii 74/2019: identificarea siturilor potențial contaminate la nivel județean și național; investigarea preliminară și detaliată; remedierea siturilor declarate contaminate. Până la finalul lunii august 2024 nu a fost contractat niciun proiect finanțat din PDD 2021-2027 care să vizeze investigarea de situri potențial contaminate din județele Regiunii Centru. În ce privește siturile industriale contaminate din Regiunea Centru, menționăm că cele mai critice zone sub aspectul deteriorării solurilor sunt: perimetrele vechi și actuale de exploatare a zăcămintelor miniere (iazuri de decantare și halde de steril) din județele Alba și Harghita. O pondere relativ mare de situri contaminate sunt cele afectate de activitățile de depozitare sau comercializare a produselor petroliere urmate de alte activități industriale.

Agencia Națională pentru Protecția Mediului a realizat un inventar al siturilor contaminate pe care l-a inclus în Strategia națională și planul național de acțiune pentru gestionarea siturilor contaminate²⁶. În Regiunea Centru au fost identificate 22 de situri contaminate și 84 de situri potențial contaminate. În ultimii ani, la nivel național s-a aprobat metodologia de investigare a siturilor potențial contaminate și a celor contaminate²⁷ (prin OM 1423/3687/2020) și metodologia de remediere a siturilor contaminate²⁸ (prin OM 267/346/2021).

P.4.4 Diminuarea efectelor schimbărilor climatice și prevenirea riscurilor naturale

Combaterea schimbărilor climatice, prevenirea riscurilor naturale și decarbonizarea sunt provocări la nivel regional, național și european. Prin Pactului Ecologic European (PEE) Comisia Europeană își propune atingerea neutralității climatice până în 2050, printr-un pachet legislativ în domeniul climatic: Legea europeană a climei²⁹, cu efect imediat asupra tuturor actelor legislative europene existente și respectiv, asupra tuturor sectoarelor. Realizarea neutralității climatice necesită o contribuție din partea tuturor sectoarelor economice. La nivelul României, abordarea strategică privind tranziția către o economie neutră din punct de

²⁶ <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/171014>

²⁷ <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/229832>

²⁸ <https://legislatie.just.ro/public/DetaliiDocument/239986>

²⁹ https://climate.ec.europa.eu/eu-action/european-climate-law_ro

vedere climatic este conturată în *Planul Național Integrat în domeniul Energiei și Schimbărilor Climatice 2021-2030*³⁰

În ceea ce privește emisiile de gaze cu efect de seră (GES), cea mai mare pondere se datorează sectorului energetic, astfel încât acest sector (ce include și sectorul transporturilor) este responsabil de 85% din totalul emisiilor GES. Având în vedere importanța producției și a consumului de energie pentru emisiile de gaze cu efect de seră, este esențială tranziția către un sistem energetic durabil, accesibil din punctul de vedere al prețului și sigur, bazat pe o piață internă a energiei care funcționează bine.

Deși schimbările climatice sunt fenomene climatice care se produc în perioade mai mari de timp, efectele acestora sunt tot mai vizibile în ultimii ani la nivelul Regiunii Centru. Riscurile naturale accentuate de schimbările climatice sunt în principal seceta, eroziunea solului și inundațiile. Acestea produc daune economice și de mediu, iar în unele cazuri și sociale.

Un rol important în atenuarea efectelor schimbărilor climatice îl are extinderea zonelor pe care se efectuează împăduriri. Este important să menționăm că **suprafața terenurilor pe care s-au executat regenerări artificiale** a crescut în perioada de referință la nivelul Regiunii Centru cu 10,4%, ajungând la 2022 hectare, în timp ce la nivel național a scăzut cu 9,2%. Însă, în 2023 față de anul anterior se observă la nivel regional o scădere cu 6,5% a suprafeței pe care s-au realizat regenerări artificiale, scădere mai mică față de cea la nivel național (-11,1%).

Din suprafața totală cu regenerări artificiale la nivelul României în 2023, o pondere semnificativă este în Regiunea Centru, 27,7%, în creștere continuă față de 2020 (22,8%). La nivel regional, din suprafața totală cu regenerări artificiale în 2023, 71,2% sunt păduri de rășinoase (peste media regională fiind județele Alba și Harghita cu peste 80%), iar 28,8% păduri de foioase.

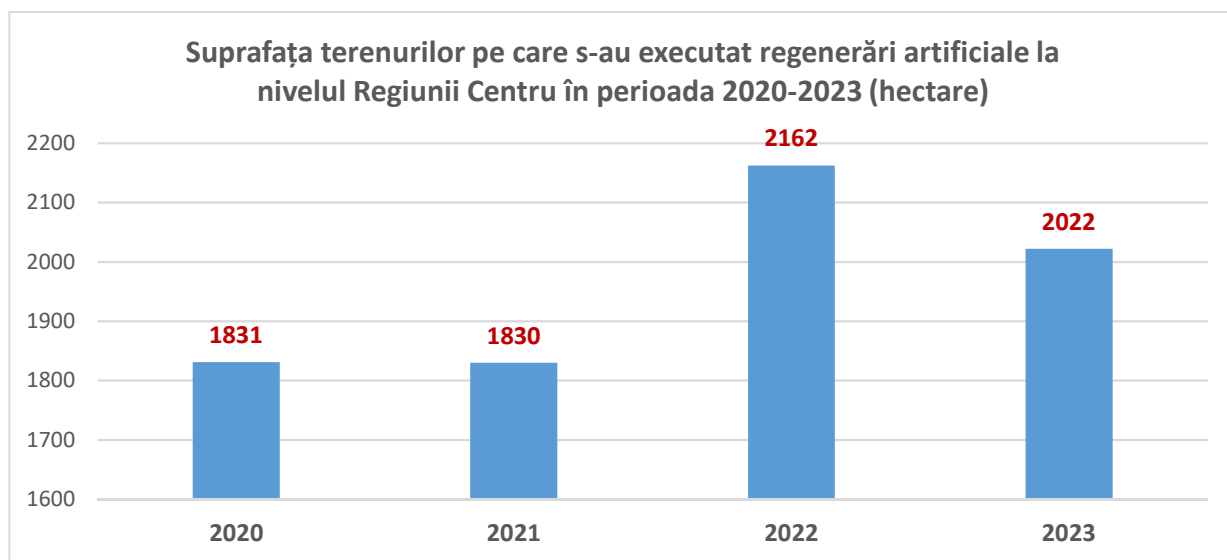

Fig. 4.9 Sursa datelor: Institutul Național de Statistică

³⁰ https://energy.ec.europa.eu/system/files/2020-04/ro_final_necp_main_ro_0.pdf

Tabel 4.2 Indicatorii de monitorizare pentru DS4

Cod	INDICATOR	Sursa de obținere	Unitate de măsură	An de referință	2020	2021	2022	2023	2024 (sem.I)
D4_1	Ponderea populației racordate la rețeaua de alimentare cu apă	I.N.S.	%	2020	78.2	80.3	80.6	82.0	
D4_2	Ponderea populației racordate la rețeaua de canalizare	I.N.S.	%	2020	68.5	70.2	70.5	72.5	
D4_3	Lungimea totală a rețelei simple de distribuție a apei potabile	I.N.S.	km	2020	10834.9	11150.1	11435.7	11827.6	
D4_4	Lungimea totală simplă a conductelor de canalizare	I.N.S.	km	2020	6475.8	6826.9	7084.3	7519.8	
D4_5	Gradul de conectare a populației la serviciul de salubritate	APM	%	2020	93.6	93.2	94.2	94.9	
D4_6	Gradul de conectare a populației din mediul rural la serviciul de salubritate	APM	%	2020	89.8	88.7	90.2	91.9	
D4_7	Suprafața spațiilor verzi în municipii și orașe	I.N.S.	Hectare	2020	3002	3182	3332	4340	
D4_8	Suprafața spațiilor verzi/locuitor în municipii și orașe	I.N.S.	m2/locuitor	2020	22.7	24.6	26.2	34.2	
D4_9	Valoarea finanțării nerambursabile a investițiilor în infrastructură verde și albastră în mediul urban regional prin	PRC 2021-2027	Mil. lei	2021	NA	0	0	0	36.70*

	PR Centru 2021-2027								
D4_10	Număr proiecte privind dezvoltarea infrastructurii de apă și apă uzată și tranziția la o economie circulară prin PDD 2021-2027	PDD 2021-2027	Număr	2021	NA	0	0	0	12
D4_11	Valoarea proiectelor privind dezvoltarea infrastructurii de apă și apă uzată și tranziția la o economie circulară prin PDD 2021-2027	PDD 2021-2027	Mil. lei	2021	NA	0	0	0	3804.02
D4_12	Valoarea finanțării nerambursabile a proiectelor de reabilitare energetică a clădirilor publice și rezidențiale finanțate prin PR Centru 2021-2027	PRC 2021-2027	Mil. lei	2021	NA	0	0	0	438.24*
D4_13	Valoarea proiectelor de reabilitare energetică a clădirilor publice și rezidențiale finanțate prin PNRR	PNRR	Mil. lei	2021	NA	0	885.86	864.54	
D4_14	Număr proiecte privind protecția mediului prin conservarea biodiversității, asigurarea calității aerului și remedierea siturilor contaminate prin PDD 2021-2027	PDD 2021-2027	Număr	2021	NA	0	0	0	1

D4_15	Valoarea proiectelor privind protecția mediului prin conservarea biodiversității, asigurarea calității aerului și remedierea siturilor contaminate prin PDD 2021-2027	PDD 2021-2027	Mil. lei	2021	NA	0	0	0	5.18
D4_16	Suprafața ecosistemelor degradate din afara siturilor Natura 2000 supuse măsurilor de protecție și restaurare prin proiecte finanțate prin PDD 2021-2027	PDD 2021-2027	Hectare	2021	NA	0	0	0	0
D4_17	Număr de situri potențial contaminate investigate prin proiecte finanțate prin PDD 2021-2027	PDD 2021-2027	Nr. situri	2021	NA	0	0	0	
D4_18	Suprafața zonelor pe care se efectuează împăduriri	I.N.S.	ha	2020	1831	1830	2162	2022	

Notă: *date statistice la 6 decembrie 2024

Tabel 4.3 Matrice corelare indicatori priorități de dezvoltare din DS4 cu surse de finanțare

Priorități DS4			
P.4.1 Creșterea calității mediului înconjurător din așezările urbane și rurale din Regiunea Centru	P.4.2 Creșterea eficienței utilizării energiei și a altor resurse materiale	P.4.3 Protejarea și conservarea biodiversității regionale	P.4.4 Diminuarea efectelor schimbărilor climatice și prevenirea riscurilor naturale
Programul Regiunea Centru (PR Centru), Prioritatea 3 "O regiune cu comunități prietenoase cu mediul", Acțiunea 3.3 și 3.4	Programul Regiunea Centru (PR Centru), Prioritatea 3 "O regiune cu comunități prietenoase cu mediul", Acțiunea 3.1 și 3.2	Programul Dezvoltare Durabilă 2021-2027 (PDD), Prioritatea 2 "Protecția mediului prin conservarea biodiversității, asigurarea calității aerului și remediere a siturilor contaminate", Acțiunea 2.1, 2.4	
Programul Dezvoltare Durabilă 2021-2027 (PDD), Prioritatea 1 "Dezvoltarea infrastructurii de apă și apă uzată și tranziția la o economie circulară", Acțiunea 1.1	Planul de Redresare și Reziliență al României (PNRR), Componenta 5 "Valul renovării", Investiția I1.		
	Programul Dezvoltare Durabilă 2021-2027 (PDD), Prioritatea 1 "Dezvoltarea infrastructurii de apă și apă uzată și tranziția la o economie circulară", Acțiunea 1.3		

DS5. Turism și patrimoniu cultural

Obiectiv strategic: Dezvoltarea sectorului turistic și a sectoarelor economice conexe prin valorificarea potențialului natural și antropic al Regiunii Centru și susținerea activităților culturale și recreative

Tabel 5.1 Corelarea indicatorilor de monitorizare cu prioritățile de dezvoltare

PRIORITATEA	INDICATORI
<p>P.5.1. Conservarea, restaurarea și punerea în valoare a patrimoniului cultural-istoric, valorificarea patrimoniului turistic natural și creșterea utilizării potențialului balnear</p> <ul style="list-style-type: none"> 5.1.1 Conservarea, restaurarea și punerea în circuitul turistic a patrimoniului cultural-istoric 5.1.2 Protejarea și valorificarea în scop turistic a patrimoniului natural 5.1.3. Revigorarea turismului balnear și de sănătate 	<ul style="list-style-type: none"> Valoarea proiectelor cu finanțate nerambursabilă prin PR Centru 2021-2027 vizând conservarea, protecția și punerea în valoare a patrimoniului cultural UNESCO și de clasă A Numărul obiectivelor de patrimoniu cultural UNESCO și de clasă A restaurate și puse în circuitul turistic prin PR Centru 2021-2027 Număr vizitatori muzee Număr de proiecte privind promovarea culturii și valorificarea potențialului economic al turismului și al patrimoniului cultural din zonele urbane Valoarea proiectelor cu finanțate nerambursabilă prin PR Centru 2021-2027 vizând promovarea culturii și valorificarea potențialului economic al turismului și al patrimoniului cultural din zonele urbane Valoarea proiectelor cu finanțate nerambursabilă prin PR Centru 2021-2027 vizând protejarea și valorificarea în scop turistic a patrimoniului natural Valoarea proiectelor cu finanțate nerambursabilă prin PR Centru 2021-2027 vizând protejarea și valorificarea în scop turistic a resurselor balneare Nr. înnoptări în stațiunile balneare și balneoclimaterice
<p>P.5.2. Modernizarea și extinderea infrastructurii regionale de cazare și de agrement și îmbunătățirea serviciilor specifice</p> <ul style="list-style-type: none"> 5.2.1. Modernizarea infrastructurii regionale de 	<ul style="list-style-type: none"> Capacitatea de cazare turistică existentă Indicele de utilizare a capacității de cazare turistică aflate în funcțiune Număr de sosiri ale turiștilor în unitățile de primire turistică

<p>cazare și dezvoltarea structurilor de primire turistică în zonele în care se înregistrează deficit de spații de cazare</p> <ul style="list-style-type: none"> • 5.2.2. Modernizarea, extinderea și diversificarea infrastructurii de agrement și îmbunătățirea serviciilor specifice • 5.2.3. Modernizarea și extinderea infrastructurii turistice pentru tineret • 5.2.4. Reabilitarea spațiilor cu destinație culturală și dezvoltarea infrastructurii culturale inovatoare 	<ul style="list-style-type: none"> • Valoarea proiectelor cu finanțate nerambursabilă prin PR Centru 2021-2027 vizând infrastructura de turism pentru tineret • Numărul de centre de agrement (tabere școlare) care beneficiază de sprijin prin PR Centru 2021-2027 • Număr de muzee și memoriale create sau modernizate prin PNRR
<p>P.5.3. Susținerea turismului de nișă, dezvoltarea activităților conexe turismului și integrarea activităților turistice</p> <ul style="list-style-type: none"> • 5.3.1. Susținerea formelor de turism tematic și a celor de turism alternativ • 5.3.2. Sprijinirea activităților de promovare și informare ale organizațiilor de management al destinației • 5.3.3. Dezvoltarea activităților economice conexe turismului 	<ul style="list-style-type: none"> • Număr de organizații de management al destinației (OMD) la nivel local, județean și regional avizate de MEAT
<p>P.5.4. Asigurarea forței calificate de muncă în turism</p> <ul style="list-style-type: none"> • 5.4.1. Atragerea și menținerea forței calificate de muncă în turism • 5.4.2. Pregătirea profesională inițială și formarea profesională continuă a forței de muncă în turism 	<ul style="list-style-type: none"> • Numărul mediu al salariaților în domeniul turismului (hoteluri și restaurante)

Turismul este una din ramurile economice care au cunoscut cea mai rapidă expansiune în ultimele decenii. Beneficiile economice ale industriei turistice sunt multiple. Industria turistică generează un număr semnificativ de locuri de muncă, iar investițiile în acest domeniu au o durată de amortizare relativ scurtă. Economia locală, în ansamblu, beneficiază ca urmare a dezvoltării turismului. Turiștii creează o cerere suplimentară de servicii și bunuri de consum, stimulând astfel sectorul terțiar al economiei (serviciile, comerțul, industriile artizanale etc). În același timp, localitățile turistice tind să aibă o infrastructură de transport, edilitară și de servicii mai dezvoltată, precum și o vizibilitate mai mare.

Perioada de referință analizată în acest raport se suprapune cu cea a pandemiei de Covid-19 care a început în 2020 și a ținut până la începutul anului 2022. În ce privește domeniul turismului perioada pandemiei poate fi privită atât ca o problemă dificilă (domeniul HoReCa fiind printre cele mai afectate activități economice), cât și o oportunitate prin dezvoltarea altor forme de turism evidențiat printr-un turism mult mai responsabil, un turism de calitate în detrimentul turismului de masă (ex. ecoturismul). De asemenea, necesitatea folosirii tehnologiilor digitale a determinat transformarea modului cum anumite activități din domeniul turism sau conex sunt realizate și mai puțin renunțarea/încetarea acestora pe perioada pandemiei. De asemenea, este important de menționat că anul în 2022 a început o creștere vizibilă a activităților din domeniul turismului, iar în 2023 observăm că valorile multor indicatori statistici sunt mai mari față de anul 2019, an înaintea pandemiei. Numărul de unități locale active în domeniul economic "Hoteluri și restaurante" a crescut în perioada 2019-2023 cu 21%, ajungând la 5461.

P.5.1.Conservarea, restaurarea și punerea în valoare a patrimoniului cultural-istoric, valorificarea patrimoniului turistic natural și creșterea utilizării potențialului balnear

Cu o natură generoasă și un patrimoniu cultural de o mare valoare, Regiunea Centru dispune de un potențial turistic ridicat și diversificat. Formele de turism cu cel mai ridicat potențial de dezvoltare sunt: turismul cultural, turismul montan, ecoturismul, turismul balnear și turismul rural.

Regiunea Centru dispune de un **patrimoniu cultural-istoric** bogat cu potențial ridicat de valorificare turistică și culturală. Cu toate acestea, încă sunt necesare proiecte de conservarea, restaurarea și punerea în circuitul turistic a patrimoniului cultural-istoric.

La nivel național sunt peste 30 de mii de **monumente istorice**, dintre care 17,4% sunt în Regiunea Centru. Dintre acestea aproximativ 2 mii sunt monumente istorice încadrate în grupa valorică A, iar peste 3,2 mii sunt monumente în grupa valorică B. Menționăm că 10 dintre monumentele istorice încadrate în grupa valorică A din Regiunea Centru sunt monumente aflate în patrimoniul UNESCO (centrul istoric al Sighișoarei, satele cu biserici fortificate Câlnic, Valea Viilor, Biertan, Saschiz, Viscri, Dârjiu și Prejmer și cetatea dacică de la Căpâlna, situl minier Roșia Montană).

Finanțarea proiectelor ce vizează conservarea, restaurarea și punerea în valoare a patrimoniului cultural-istoric este continuată și în perioada 2021-2027. Amintim că în perioada 2007-2023 a fost finanțată restaurarea și punerea în valoare a 54 monumente încadrate în grupele valorice A și B (24 de monumente finanțate prin POR 2007-2013 și 30 de monumente finanțate prin POR 2014-2020). Totodată, 2 din cele 9 monumente aflate în patrimoniul UNESCO, localizate în Regiunea Centru, au fost restaurate prin intermediul POR 2014-2020 (Biserica fortificată din Saschiz și Biserica fortificată din Câlnic).

Pentru perioada 2021-2027 prin PR Centru, Prioritatea 7 "O regiune cu turism sustenabil", Acțiunea 7.1 "Dezvoltarea durabilă a comunităților rurale prin punerea în valoare a potențialului lor turistic natural și cultural", Intervenția 7.1.1 "Conservarea, protecția și punerea în valoare a patrimoniului cultural UNESCO și de clasă A" se vor finanța³¹ investiții în conservarea, protecția și valorificarea durabilă a siturilor/ monumentelor de patrimoniu cultural UNESCO și de clasă A din mediul rural din Regiunea Centru. Aproximativ 43% din populația Regiunii Centru trăiește în mediul rural. Potențialul natural și cultural favorizează turismul durabil și poate contribui semnificativ la dezvoltarea economică și incluziunea socială a comunităților rurale. Majoritatea obiectivelor de patrimoniu UNESCO (9 din 10) și o mare parte a celor de clasă A sunt în mediul rural. Deși unele au fost parțial restaurate prin programele anterioare, multe dintre ele încă au nevoie de intervenții.

Până la 6 decembrie 2024 au fost contractate **8 proiecte** care vizează conservarea, protecția și punerea în valoare a patrimoniului cultural UNESCO și de clasă A, **valoarea totală a finanțării nerambursabile a proiectelor prin PR Centru 2021-2027** fiind de **98,57 milioane de lei**. Concret, cele 8 proiecte din Regiunea Centru vizează reabilitarea sit-ului U.N.E.S.C.O din comuna Biertan din județul Sibiu, reamenajarea pieței centrale din situl rural Saschiz din județul Mureș, restaurarea și conversia funcțională a unei gospodării săsești în spațiu comunitar public multifuncțional din situl rural Viscri din județul Brașov, punerea în valoare a monumentelor istorice de valoare națională și universală prin restaurare, revitalizare, conservare (biserici evanghelice, ortodoxe, reformate) din comunele Gornești (MS), Richiș (SB), Homorod (BV), Horea (AB), Ampoița (Meteș, AB).

Prin PR Centru, Prioritatea 8 "O regiune atractivă", se finanțează proiectele care contribuie la dezvoltarea urbană integrată, atât prin regenerarea spațiilor urbane cât mai ales prin valorificarea potențialului economic al turismului și a patrimoniului cultural din zonele urbane. Până la 2 decembrie 2024 au fost contractate prin P8 la nivelul regiunii **5 proiecte** care vizează promovarea culturii și valorificarea potențialului economic al turismului și al patrimoniului cultural din zonele urbane, valoarea totală a proiectelor fiind de 65,36 milioane de lei. Aceste proiecte se implementează în orașele Sighișoara, Sovata, Odorheiu Secuiesc, Râșnov și Ocna Sibiului.

³¹ <https://www.regiocentru.ro/actiuni/7-1-1-conservarea-protectia-si-punerea-in-valoare-a-patrimoniului-cultural-unesco-si-de-clasa-a/>

Contextul pandemic a afectat puternic circuitul turistic al patrimoniului cultural-istoric, **numărul de vizitatori în muzee și colecții publice** scăzând cu 60,1% în 2020 comparativ cu 2019, scăderea fiind mai accentuată față de cea la nivel național (-56,4%). În 2021, al doilea an de pandemie, se observă la nivel regional o creștere cu 59,9% a numărului de vizitatori în muzee și colecții publice față de anul anterior, creștere peste cea la nivel național (+43,7%). În anul 2023 se observă o revenire la perioada înainte de pandemie, numărul de vizitatori în muzee și colecții publice la nivel regional fiind de 2,5 ori mai mare față de 2020, peste creșterea la nivel național (de 2,4 ori).

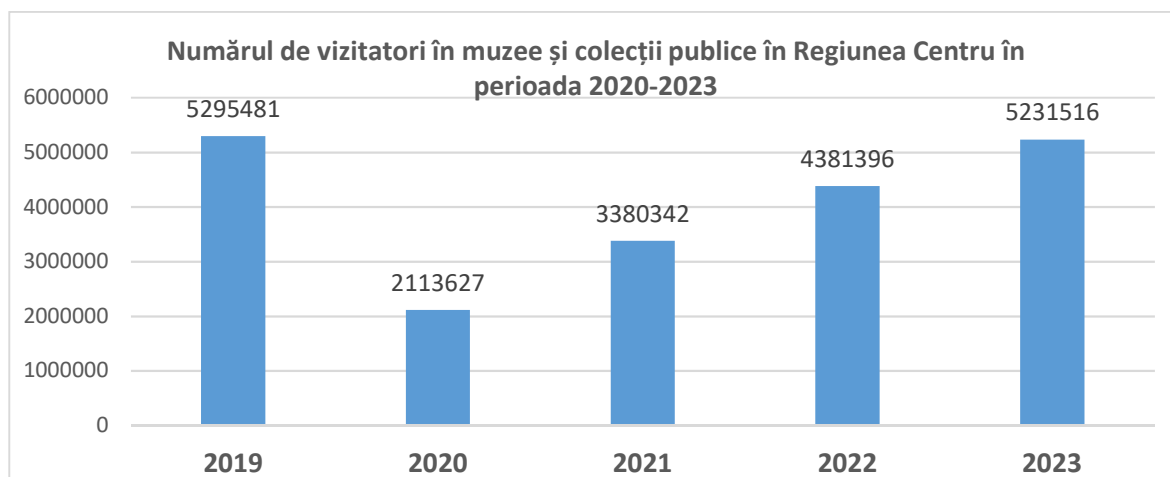

Fig. 5.1 Sursa datelor: Institutul Național de Statistică

În ce privește **protejarea și valorificarea în scop turistic a patrimoniului natural** sunt în continuare necesare proiecte de investiții. Regiunea Centru dispune de resurse naturale turistice bogate și diversificate, fiind considerată prima regiune din țară din punctul de vedere al potențialului turistic montan și colinar. În regiune există o mare diversitate peisagistică, arii naturale protejate, rezervații naturale, părți însemnate din suprafața a 6 din cele 28 de parcuri naționale sau naturale din țară, trasee rutiere spectaculoase, stațiuni montane.

O provocare și o necesitate este dezvoltarea durabilă și responsabilă a turismului în aceste zone cu accent atât pe implementarea de măsuri și reguli în scopul protejării naturii cât și pe implementarea de proiecte de investiții care să faciliteze practicarea turismului (în special crearea sau amenajarea de trasee turistice).

Pentru perioada 2021-2027 prin PR Centru, Prioritatea 7 " O regiune cu turism sustenabil", Acțiunea 7.1 "Dezvoltarea durabilă a comunităților rurale prin punerea în valoare a potențialului lor turistic natural și cultural", Intervenția 7.1.2 "Protejarea și valorificarea în scop turistic a patrimoniului natural și a resurselor balneare" se vor finanța investiții³² privind infrastructura cu accent pe amenajarea obiectivelor turistice naturale de utilitate publică (de tipul: formațiuni geologice, peșteri, lacuri, izvoare, arii naturale protejate sau alte elemente din cadrul ariilor naturale protejate, inclusiv resurse balneare, climatice și balneoclimatice), crearea

³² <https://www.regiocentru.ro/actiuni/7-1-2-protejarea-si-valorificarea-in-scop-turistic-a-patrimoniului-natural-si-a-resurselor-balneare/>

/modernizarea infrastructurii conexe acestora și dezvoltarea infrastructurii publice la scară mică pentru valorificarea atracțiilor turistice, crearea și extinderea infrastructurii de agrement și activitățile conexe. Până la 6 decembrie 2024 încă nu a fost contractat niciun proiect finanțat din PR Centru 2021-2027 care să vizeze protejarea și valorificarea în scop turistic a patrimoniului natural.

Regiunea Centru dispune de resurse balneare bogate, iar valorificarea potențialului acestora pot revigora **turismul balnear și de sănătate** din Regiunea Centru. Resursele balneare ale Regiunii Centru precum ape minerale cu proprietăți terapeutice, ape termale, mofete, nămoluri, saline, lacuri bogate în săruri minerale, lacuri din fostele saline, aerul puternic ozonificat, alți factori de microclimat constituie cei mai importanți factori curativi naturali. Aproape 70% din resursele balneoturistice din regiunea sunt pe teritoriul județelor Covasna, Harghita și Mureș. Aceste resurse naturale au stat la baza dezvoltării, începând cu mijlocul secolului XIX, a unui număr important de stațiuni balneare, care din nefericire, multe dintre ele au înregistrat un declin după 1989. Turismul balnear începe să fie reconsiderat și revalorizat în ultimii ani, acesta putând redeveni în perioada următoare una din formele preferate de turism din regiune. În ultimii ani s-au derulat mai multe proiecte vizând reabilitarea și modernizarea stațiunilor din Regiunea Centru, impactul pozitiv al acestor proiecte fiind deja vizibil. Investițiile realizate prin POR 2014-2020 au fost limitate teritorial la localitățile cu statut de stațiune balneară/balneoclimatică, fiind astfel excluse finanțările din fonduri europene în celelalte localități cu potențial balnear.

Conform H.G. nr. 1016/2011³³ cu modificările ulterioare, în Regiunea Centru sunt 6 localități cărora li s-a acordat statutul de stațiune balneoclimaterică datorită factorilor naturali de cură: Bazna, Băile Tușnad, Covasna, Ocna Sibiului, Sovata, iar din anul 2022 și Borsec³⁴.

Dintre stațiunile turistice de interes local³⁵ din Regiunea Centru cele care au resurse balneoclimaterice și le valorifică turistic în prezent sunt Băile Homorod din orașul Vlăhița, Balványos din comuna Turia și comunele Praid și Sângeorgiu de Mureș. În plus, în luna mai 2023 s-a inaugurat complexul balnear Băile Sărute din orașul Ocna Mureș, investiția din fondurile publice fiind cea mai modernă în domeniul balnear din România.

La nivelul Regiunii Centru mai există și alte localități care dețin factori naturali de cură de importanță majoră, dar care din anumite motive administrative, nu au fost valorificate sau readuse în circuitul turistic în mod corespunzător. Aceste localități³⁶ cu potențial balnear au fost identificate și studiate în cadrul proiectului internațional InnovaSPA³⁷ în care ADR Centru a fost partener.

³³ H.G. nr. 1.016 din 12 octombrie 2011 privind acordarea statutului de stațiune balneară și balneoclimatică pentru unele localități și areale care dispun de factori naturali de cură, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/257135>

³⁴ Hotărâre nr. 1.318 din 28 octombrie 2022 pentru completarea anexei nr. 1 la Hotărârea Guvernului nr. 1.016/2011 privind acordarea statutului de stațiune balneară și balneoclimatică pentru unele localități și areale care dispun de factori naturali de cură, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/260939>

³⁵ <https://turismbalneo.ro/localitatile-din-romania-atestare-ca-statiuni-turistice-si-balneoclimatice/>

³⁶ <https://www.adrcentru.ro/wp-content/uploads/2022/12/Resursele-balneare-din-Regiunea-Centru.pdf>

³⁷ <https://www.adrcentru.ro/proiecte-regionale/innovaspa-innovative-health-solutions-for-thermal-spa-regions/>

Sunt necesare proiecte de investiții atât pentru reabilitarea bazelor de tratament existente cât și pentru crearea de noi baze de tratament și a infrastructurii conexe precum și pentru diversificarea serviciilor medicale specifice (în special să fie acordate pe criterii medical-științifice și mai puțin pe criterii strict administrative).

Pentru perioada 2021-2027 prin PR Centru, Prioritatea 7 " O regiune cu turism sustenabil", Acțiunea 7.1 "Dezvoltarea durabilă a comunităților rurale prin punerea în valoare a potențialului lor turistic natural și cultural", Intervenția 7.1.2 "Protejarea și valorificarea în scop turistic a patrimoniului natural și a resurselor balneare" se vor finanța investiții privind infrastructura (amenajarea obiectivelor cu resurse balneare și balneoclimaterice, crearea și extinderea infrastructurii de agrement) și activitățile conexe. Până la 6 decembrie 2024 a fost contractat **un proiect** finanțat din PR Centru 2021-2027, valoarea finanțării nerambursabile fiind de **4,87 milioane de lei**. Acest proiect vizează dezvoltarea economică a stațiunii balneoclimaterice Bazna din județul Sibiu,

În 2023, în cele 6 stațiuni balneoclimaterice din regiune s-au înregistrat per total peste 1 milion de **înnoptări în structurile de primire turistică**, dintre care 90% în stațiunile Sovata, Covasna și Băile Tușnad. În 2023 comparativ cu anul 2019, numărul de înnoptări în cele 6 stațiuni balneoclimaterice a crescut cu 18,8%, cea mai mare creștere fiind în Borsec (+90,9%), urmat la mare distanță de Bazna și Băile Tușnad, în celelalte 3 stațiuni înregistrându-se scăderi, cea mai accentuată fiind în Covasna (-14,8%). Amintim că în 2023 comparativ cu anul 2020 (anul de debut al pandemiei), numărul de înnoptări în cele 6 stațiuni balneoclimaterice a crescut de 2,1 ori, cele mai mari creșteri fiind în Bazna și Borsec, de 3,7 ori, urmată de Băile Tușnad (de 3,1 ori), cea mai mică creștere fiind în Ocna Sibiului (de 1,3 ori).

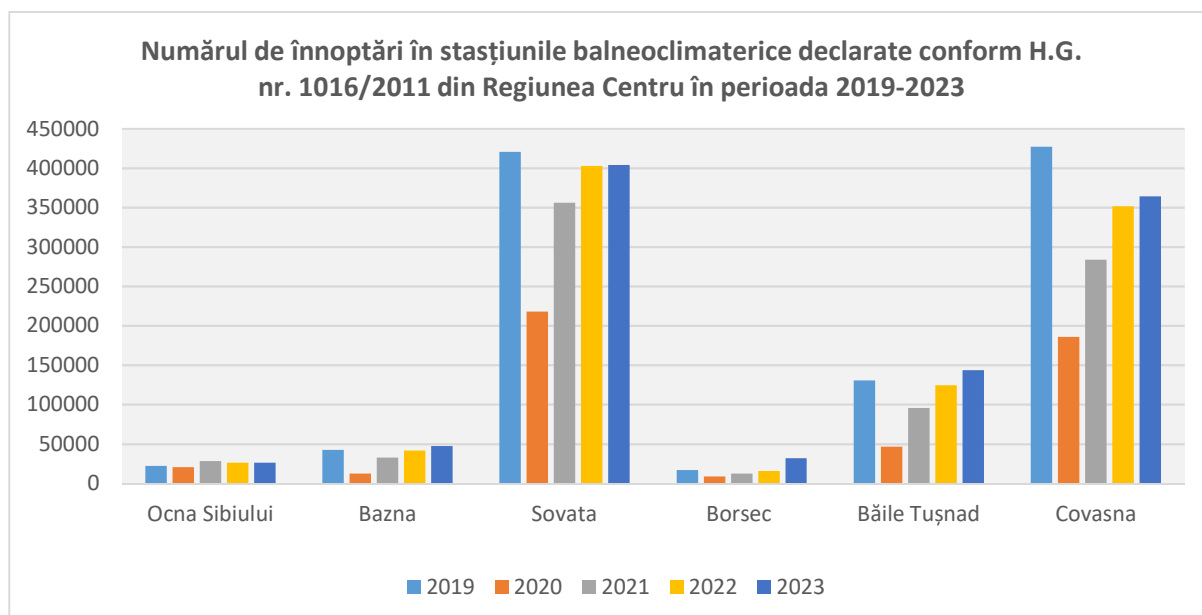

Fig. 5.2 Sursa datelor: Institutul Național de Statistică

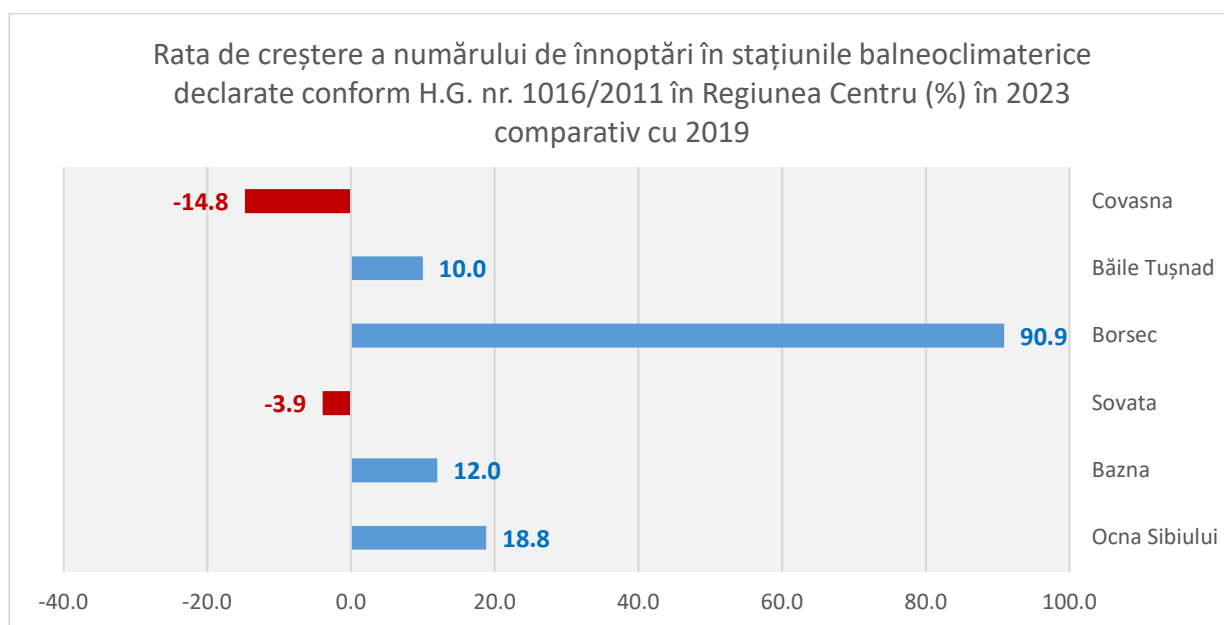

Fig. 5.3 Sursa datelor: Institutul Național de Statistică

În 2023, în stațiunile turistice de interes local care au resurse balneoclimaterice și le valorifică turistic în prezent și la care se adaugă din 2023 și Ocna Mureș, s-au înregistrat per total aproape 170 de mii de înnoptări în structurile de primire turistică, dintre care 88% sunt în Balvanyos din comuna Turia din județul Covasna și Praid din județul Harghita. La nivelul stațiunilor turistice de interes local care au și valorifică resursele balneoclimaterice, numărul de înnoptări în structurile de primire turistică a fost în 2023 cu 7,1% mai mare față de 2019. Comparativ cu anul de debut al pandemiei, amintim că numărul de înnoptări în structurile de primire turistică a fost în 2023 cu 85,5% mai mare față de 2020. În 2023 comparativ cu 2019 cea mai mare creștere a numărului de înnoptări structurile de primire turistică a fost în Băile Homorod din orașul Vlăhița, cu peste jumătate. Pentru aceeași perioadă de referință, rate de descreștere s-au înregistrat în orașul Ocna Mureș și comuna Praid.

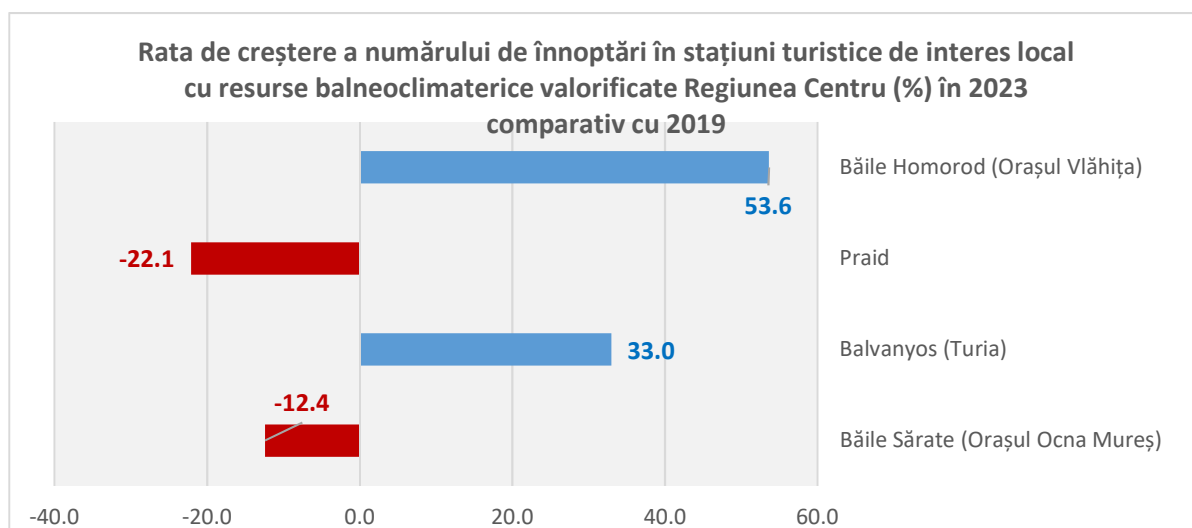

Fig. 5.4 Sursa datelor: Institutul Național de Statistică

P.5.2. Modernizarea și extinderea infrastructurii regionale de cazare și de agrement și îmbunătățirea serviciilor specifice

În ce privește **baza materială a turismului**, Regiunea Centru se situează pe primul loc în România în ce privește numărul structurilor de cazare (3 169 unități, 2023) și a doua regiune la nivel național, după Regiunea Sud-Est, în privința numărului locurilor de cazare (82 775 locuri, 2023). Capacitatea de cazare turistică existentă la nivelul Regiunii Centru a crescut cu 20% în perioada 2019-2023, creștere considerabilă a numărului de locuri de cazare, însă sub media națională (+22%). S-a observat că cele mai mari creșteri ale numărului de locuri de cazare în ultimii 5 ani au fost în următoarele structuri de primire turistică: apartamente și camere de închiriat în regim hotelier, căsuțe turistice, sate de vacanță, hanuri.

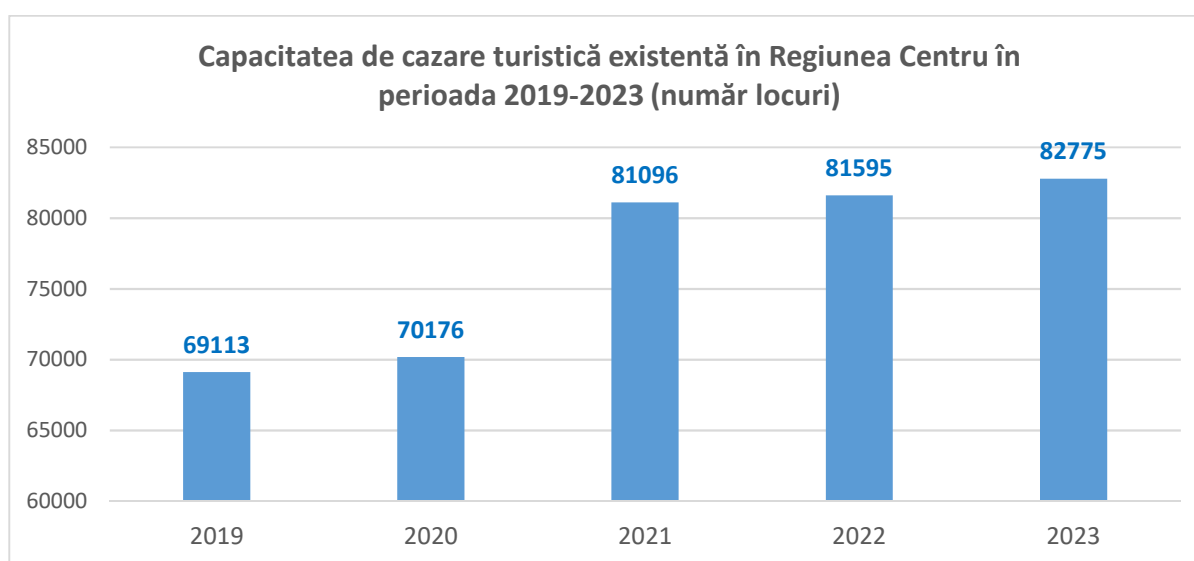

Fig. 5.5 Sursa datelor: Institutul Național de Statistică

Turismul este un domeniu cu potențial de creștere, iar în ce privește **fluxul turistic**, Regiunea Centru este prima regiune din România din punctul de vedere al numărului de sosiri în structurile de cazare (3,19 milioane în anul 2023) și a doua, după Regiunea Sud-Est, în ce privește numărul de înnoptări (6,3 milioane, 2023).

În 2020, primul an al pandemiei de Covid-19 **numărul turiștilor** s-a înjumătățit atât la nivel regional cât și național comparativ cu anul anterior. Deși pandemia a continuat și în 2021, numărul turiștilor a crescut cu aproximativ 60% atât la nivel regional cât și național față de 2020, iar în 2022 numărul acestora s-a dublat față de primul an al pandemiei. În 2023 se observă o creștere semnificativă a numărului de turiști la nivelul regiunii, fiind de 2,1 ori mai mare față de 2020. Atât la nivel regional cât și național, în 2023 numărul turiștilor a fost mai mare față de 2019, anul precedent perioadei pandemice (+3,1% la nivel regional, +4,0% la nivel național).

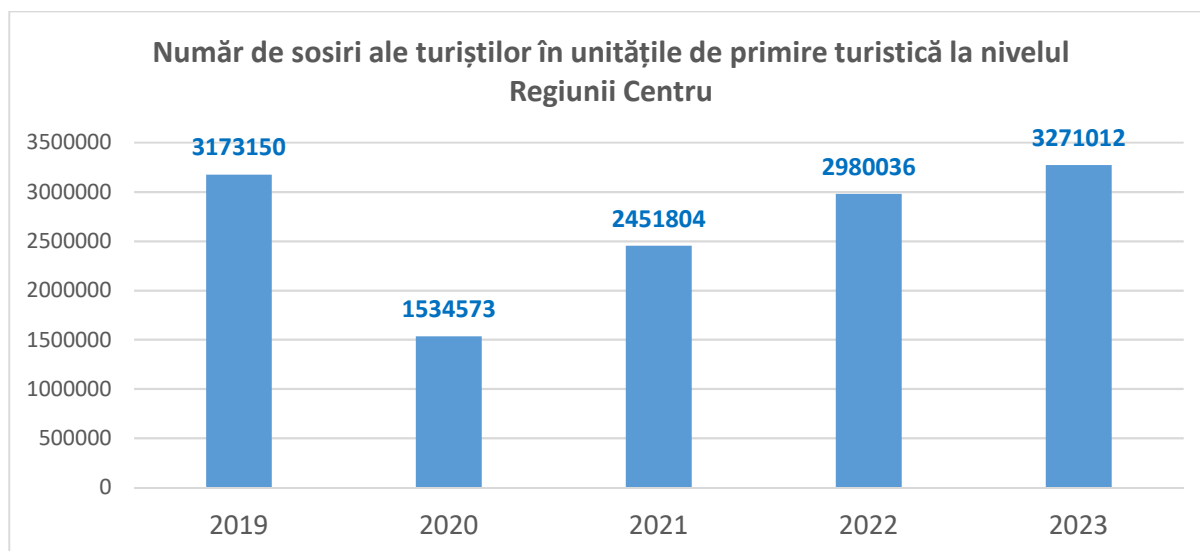

Fig. 5.6 Sursa datelor: Institutul Național de Statistică

O evoluție similară se observă și în ce privește **numărul de turiști la 100 de locuitori**, care la nivel regional a crescut continuu de la 66,4 la 143,1 în perioada 2020-2023. Amintim că în primul an pandemic, valorile acestui indicator au scăzut la jumătate față de anul anterior (136,9 respectiv 69 turiști la 100 de locuitori la nivel regional respectiv național în 2019). Este important să menționăm că pe toată perioada analizată, numărul de turiști la 100 de locuitori este dublu la nivelul Regiunii Centru comparativ cu nivelul României.

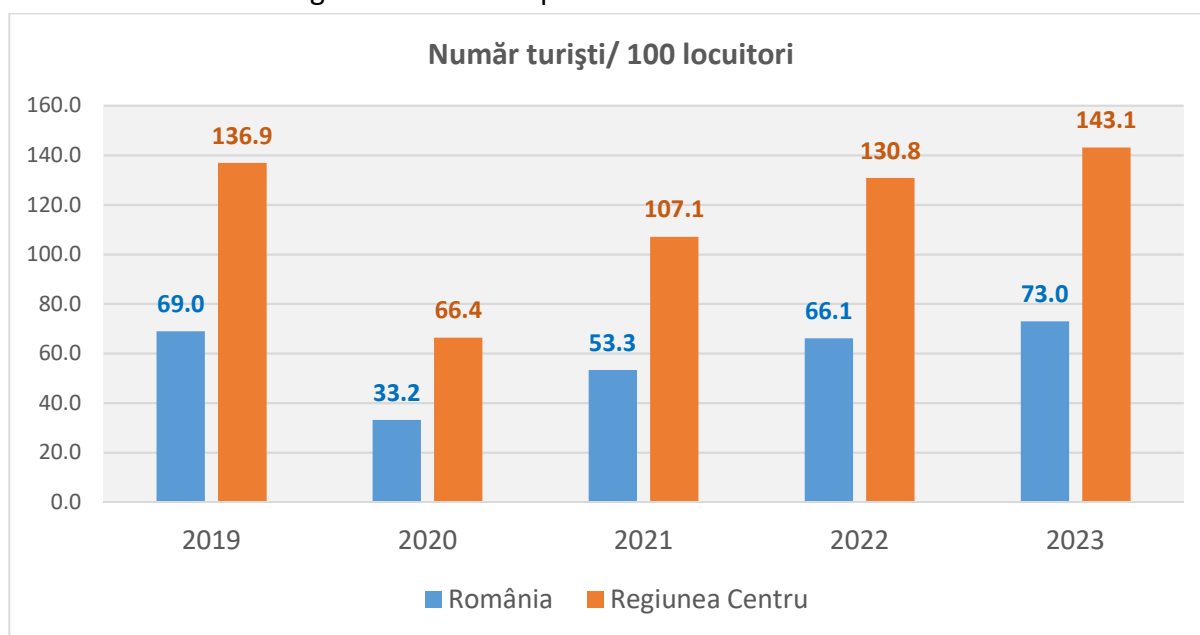

Fig. 5.7 Sursa datelor: Institutul Național de Statistică

Deși **indicele de utilizare a capacității de cazare turistică aflate în funcțiune** a înregistrat o creștere în perioada 2020-2023, de la 21,3% la 27,7%, valorile acestui indicativ sunt semnificativ mai mici, în special în primii 2 ani de pandemie (2020-2021), comparativ cu 2019 când s-a atins valoarea de 30,6%. Pe întreaga perioadă de referință 2019-2023, se observă valori ale indicelui

de utilizare a capacității de cazare turistică aflate în funcțiune la nivel regional mai mici față de cele la nivel național.

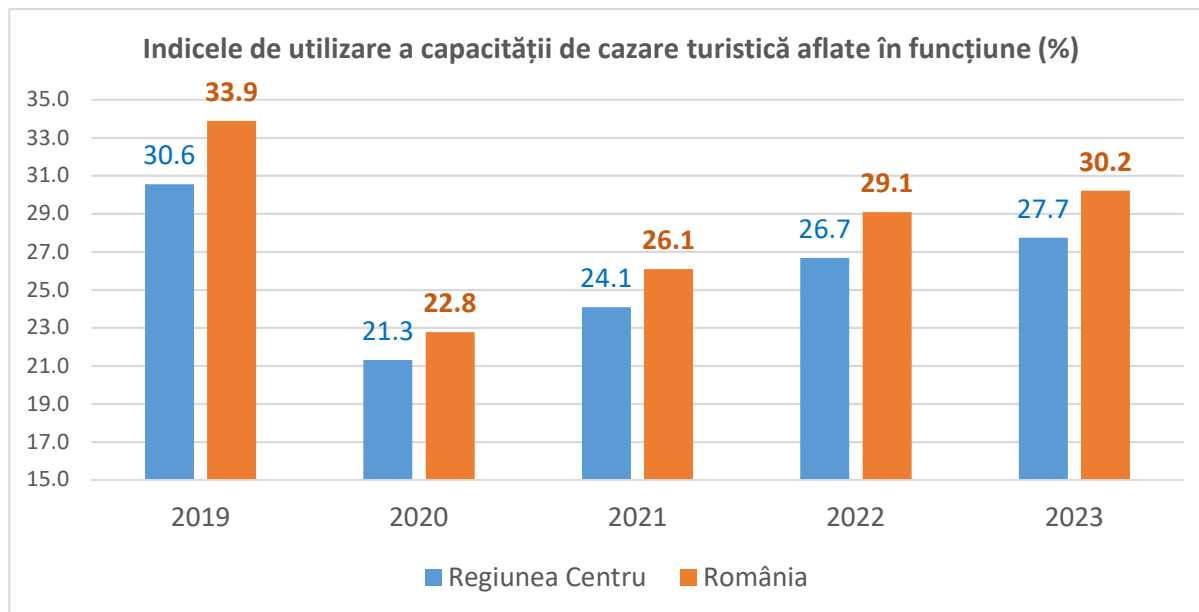

Fig. 5.8 Sursa datelor: Institutul Național de Statistică

Durata medie a șederii în Regiunea Centru a înregistrat o ușoară scădere în perioada 2020-2023 de la 2,02 la 1,97 zile, în parte și din lipsa unei oferte atractive de petrecere a timpului liber, în condițiile creșterii exigențelor din partea turiștilor. O situație similară este și la nivel național, scăderea fiind de la 2,28 la 2,13 zile. Cu excepția orașelor mari și a unor stațiuni turistice, în multe zone cu potențial turistic este nevoie de investiții în modernizarea, extinderea, diversificarea sau crearea de infrastructură de agrement necesară pentru creșterea atractivității turistice.

Prin Prioritatea 1³⁸ din Programul Regiunea Centru 2021-2027, Acțiunea 1.4 "Creșterea IMM prin investiții, modernizare industrială, avans tehnologic și o economie regională sustenabilă" (1.4.1³⁹ și 1.4.2⁴⁰) sunt susținute și investițiile private în diversificarea serviciilor turistice, mai puțin cele care vizează crearea/modernizarea de structuri de cazare. Implementarea acestor proiecte poate contribui la reducerea dependenței de sezonality a operatorilor privați din domeniul turismului prin diversificarea serviciilor.

În ce privește **turismul de tineret**, a cărei atractivitate în rândul tinerilor poate fi sporită prin proiecte de investiții în modernizarea, dotarea și extinderea infrastructurii turistice pentru tineret, menționăm câteva date statistice.

³⁸ Prioritatea 1 – O regiune competitivă prin inovare și întreprinderi dinamice pentru o economie inteligentă

³⁹ Investiții tehnologice în IMM

⁴⁰ Scale up pentru start-up-uri și microîntreprinderi

Potrivit Institutului Național de Statistică în 2023 în Regiunea Centru funcționau 16 **tabere școlare** (dintre care 7 în județul Sibiu), reprezentând 35% din total tabere școlare din România. Capacitatea de cazare în taberele școlare din Regiunea Centru era în 2023 de 1564 de locuri (32% din capacitatea de cazare la nivel național), fiind diminuată cu 15% față de anul de referință 2020 (scăderea fiind similară nivelului național) din cauza reducerii numărului de tabere școlare. O scădere accentuată se observă în ce privește evoluția numărului de persoane în taberele școlare în perioada de referință 2020-2023, aceasta fiind determinată de contextul pandemic. În 2020, primul an de pandemie, la nivelul Regiunii Centru s-au înregistrat doar 1316 persoane în taberele școlare, de 9 ori mai puțin față de 2019 (și de 14 ori mai puțin la nivel național), urmând o creștere de 3,4 ori în anul următor (de 2,8 ori la nivel național). Deși în anul 2023 s-a înregistrat o creștere vizibilă, numărul de persoane în taberele școlare din regiune fiind de 6,7 ori mai mare față de 2020 (de 6,1 ori la nivel național), acesta rămâne totuși cu un sfert mai redus față de anul 2019 (-57% la nivel național).

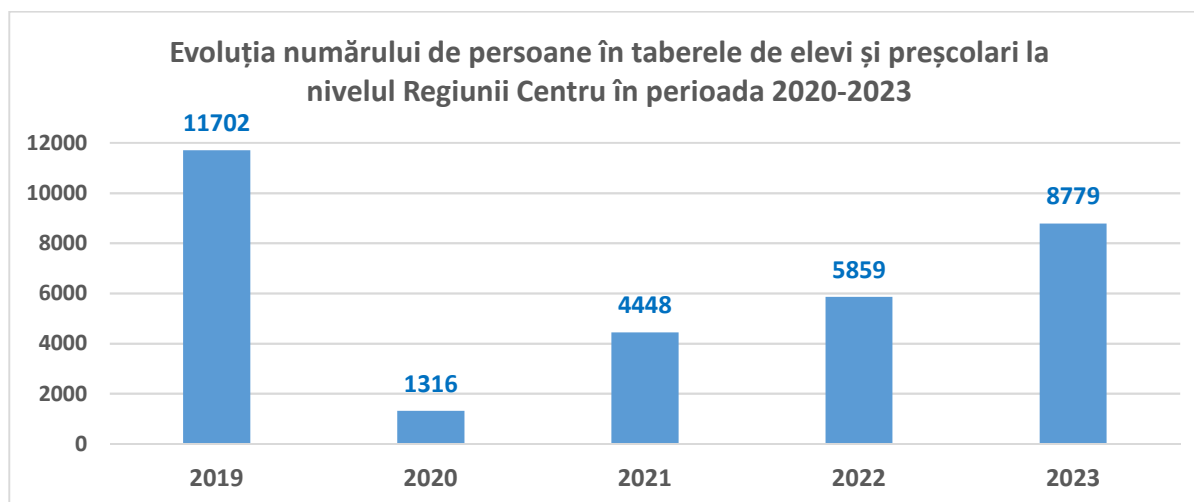

Fig. 5.9 Sursa datelor: Institutul Național de Statistică

Infrastructura publică de tabere școlare din regiunea este în multe situații învechită și mai puțin ofertantă pentru copii și elevi, însă conceptele de tabere rămâne atractive în rândul acestora. Amintim câteva dintre acestea: tabere școlare, tabere de agrement, tabere tematice, tabere sociale, tabere pentru preșcolari, elevi și studenți cu dizabilități, tabere sportive, etc. În plus, este nevoie la nivel regional de o creștere a accesului incluziv al copiilor și tinerilor din grupuri marginalizate la activitățile de tabără.

Pentru perioada 2021-2027 prin PR Centru, Prioritatea 7 "O regiune cu turism sustenabil", Acțiunea 7.2 "Creșterea incluziunii sociale a copiilor și tinerilor prin dezvoltarea activelor turistice publice și a serviciilor turistice adresate lor" se vor finanța proiectele de investiții în infrastructura și dotarea centrelor de agrement/taberelor școlare, vizând atât spațiile de cazare și de pregătire și servire a mesei, cât și infrastructura pentru activități educaționale și de recreere (terenuri de sport, alte spații pentru activități sportive, recreative, creative, culturale, educative, etc). Vor fi eligibile centre de agrement pentru copii și tineret incluse în patrimoniul public, acreditate sau care urmează a fi acreditate/reacreditate în urma implementării

proiectului, unde sunt organizate periodic, în fiecare an, diverse tabere pentru copii și tineret. Până la 6 decembrie 2024 încă nu a fost contractat niciun proiect finanțat din PR Centru 2021-2027 care să vizeze infrastructura de turism pentru copii și tineret, în mod particular centrele de agrement (taberele școlare).

O necesitate la nivel regional sunt și proiectele și investițiile în **reabilitarea spațiilor cu destinație culturală și dezvoltarea infrastructurii culturale inovatoare.**

Contribuția la produsul intern brut, generată de sectoarele culturale și creative din România, este mai mare decât cea adusă de industria turismului.⁴¹ În plus, contribuția sectoarelor culturale și creative la PIB a crescut în ultimii ani la nivel național.⁴²

Pandemia de COVID-19 a afectat practicile de consum cultural, atât în spațiul public, cât și în spațiul non-public, unde reducându-se (ex. vizitarea de obiective de patrimoniu, participarea la spectacole, etc.) altele înregistrând o creștere (ex. consumul cultural prin platforme digitale, internet, TV). Începând din 2022 se observă o creștere vizibilă în sectoarele culturale și creative atât la nivel regional cât și național. În plus, digitalizarea ca mijloc de comunicare și interacțiune precum și dezvoltarea de tehnologii digitale a facilitat, dar mai ales a inovat dezvoltarea și atractivitatea industriilor culturale și creative la nivel național și regional. Cu toate acestea, desfășurarea acestor tipuri de activități necesită o infrastructură adecvată care în multe situații este învechită și necesită investiții în reabilitare, modernizare și dotare. În plus, fiind vorba de sectoare economice în expansiune, este nevoie de noi infrastructuri, de crearea de noi spații și clădiri multifuncționale.

La nivelul fiecărui județ din regiune există un interes pentru implementarea de proiecte pentru reabilitarea spațiilor cu destinație culturală și dezvoltarea infrastructurii culturale inovatoare.

Dezvoltare și promovare a patrimoniului imaterial prezent în special în zonele etnofolclorice necesită în primul rând spații suficiente și adecvate precum și o infrastructura culturală inovatoare tot mai necesară în contextul dezvoltării rapide a digitalizării și progresului tehnologic.

De asemenea, activitățile meșteșugarilor și artizanilor sunt aduse deseori în atenția publicului larg prin organizarea de diverse evenimente: târguri, festivaluri, sărbători locale, ateliere de creație etc. care necesită o infrastructură adecvată pentru promovarea evenimentelor de interes cultural și etnografic.

În toate documentele strategice privind dezvoltarea durabilă la nivel județean, există secțiuni dedicate turismului, în mod particular extinderii și diversificării bazei materiale. În ce privește dezvoltarea infrastructurii culturale inovatoare, amintim spre exemplificare câteva din măsurile și acțiunile prevăzute în strategia județului Brașov: realizarea la Brașov a unui centru de expoziții și conferințe de nivel internațional care să permită organizarea de evenimente de mare amploare, încurajarea constituirii și dezvoltării unor hub-uri și a unor clustere creativ-inovative

⁴¹ <https://www.rador.ro/2022/05/22/pib-ul-generat-de-cultura-in-romania-este-mai-mare-decat-cel-generat-de-industria-turismului/>

⁴² <https://www.zf.ro/eveniment/ministerul-culturii-contributia-sectorului-cultural-la-pib-a-crescut-20630533>

locale și/sau sectoriale, dezvoltarea unui mediu favorabil pentru libertatea de exprimare prin susținerea tuturor formelor culturale în mediul urban și rural, dezvoltarea unor centre locale dedicate stimulării economiei creative și inovării.

P.5.3. Susținerea turismului de nișă, dezvoltarea activităților conexe turismului și integrarea activităților turistice

Pe lângă formele de turism cu cel mai ridicat potențial de dezvoltare din Regiunea Centru (turismul cultural, turismul montan, ecoturismul, turismul balnear și turismul rural), există câteva forme de turism tematic și turism alternativ pentru care există resurse, potențial de dezvoltare și atractivitate în rândul turiștilor. În plus, toate județele regiunii au un potențial ridicat pentru practicarea unui **turism sustenabil**. Amintim că turismul sustenabil este o formă de turism care are în vedere impactul economic, social și de mediu, atât în prezent, cât și pentru generațiile viitoare. **Ecoturismul și turismul sustenabil** au cunoscut o creștere vizibilă în ultimii ani la nivel regional, fiind favorizate de existența unui număr important de arii naturale protejate, de un mediu de afaceri responsabil și actori locali activi în protejarea și punerea în valoare a patrimoniului cultural prin activități turistice sustenabile.

O formă de turism tematic relativ nouă, însă care s-a dezvoltat foarte mult în ultimii ani este **turismul gastronomic**, în special în județele Sibiu, Harghita și Alba. Gastronomia este strâns legată de practicarea unei agriculturi ecologice și agroturism. De asemenea, amintim **turismul viticol** prezent în județele Alba, Sibiu și Mureș datorită podgoriilor.

Turismul de aventură și sportiv se poate desfășura într-un mediu în care condițiile geografice sunt favorabile (peisaje naturale atractive, obiective naturale originale), acesta cuprinzând activități specifice: alpinismul, ciclism, cățărare, sporturi extreme precum sărituri cu parapantă, călătoriile cu mijloacele motorizate, caving (explorarea peșterilor), drumețiile, etc. Munții vulcanici Călimani și Gurghiu din județul Mureș, munții vulcanici Harghita, zonele montane din județul Brașov, Munții Apuseni din județul Alba, zonele montane din sud-vestul județului Sibiu sunt principalele zonele din regiune care oferă excelente condiții pentru practicarea unor activități ce țin de turismul de aventură. Datorită numeroaselor resurse naturale, Regiunea Centru poate deveni o destinație preferată și atractivă atât de turiștii români cât și de cei străini. De asemenea, există atractivitate pentru turismul sportiv, în special pentru practicarea sporturilor de iarnă din stațiunile montane din județele Brașov, Sibiu, Alba, Harghita.

Turismul ciclist din regiune dispune de potențial natural și o gamă variată de trasee pentru cicliști, atât pentru începători cât și pentru amatorii unor trasee provocatoare. Traseele pe bicicletă reprezintă o modalitate excelentă de a admira peisajele pitorești existente. Cele mai populare trasee pentru bicicletă⁴³: zona Brașov – Poiana Brașov, zona Râșnov - Zărnești, zona Bran-Moeciu, Munții Piatra Craiului, zona Munților Apuseni din județul Alba, Sibiu-Dumbrava

⁴³ <https://www.biciclop.eu/blog/ghidul-traseelor-pentru-biciclete-din-romania-ce-zone-poti-vizita-pe-doua-roti/#sibiu>

Sibiului, zona Rășinari-Gura Râului, zona Sibiu - Cărtișoara - Transfăgărașan - Balea Lac, zona Sighișoara – Mălâncrav, Sighișoara – Richiș, zona Viscri - Bunești – Meșendorf, zona Rupea, etc.

Drumeția, excursia (în engleză hiking) este o activitate în aer liber care constă în mersul pe jos, în medii naturale, de multe ori în zone muntoase sau alte zone pitorești. De obicei această activitate se desfășoară pe trasee special concepute pentru acest gen de recreere, numite și trasee de drumeție. Datorită resurselor naturale și a munților din regiune, **drumețiile** devin tot mai atractive, însă există o problemă tot mai constant sesizată, atât de către locuitori, cât și de către vizitatori, anume lipsa traseelor amenajate, semnalate sau nesemnalate necorespunzător și/sau starea degradată înaintată a traseelor.

Ca formă a turismului de agrement, **turismul pedestru**, foarte popular în Europa, se bucură de un interes din ce în ce mai mare în ultimii ani la nivel regional. Fie că are o conotație religioasă, spirituală, de autocunoaștere (Ruta de pelerinaj Via Maria⁴⁴), fie una istorică (Drumul Sării), fie că pune în valoare bogățiile culturale, etnice, istorice și naturale (Via Transilvanica), asemenea drumuri tematice sunt un punct de atracție pentru turiștii pasionați de plimbările în natură și sport.

Munții din regiune sunt și o zonă cu potențial pentru trasee de echitație și plimbări cu trăsura. În acest sens, **turismul ecvestru** reprezintă o noutate și o curiozitate atât pentru turiștii români, cât și pentru turiștii străini.

Turismul ecumenic este atractiv în toate județele regiunii, indiferent de confesiune, amintim atât obiectivele religioase ortodoxe din județele Alba, Sibiu și Brașov, cât și cele altor religii creștine. Amintim din județul Harghita Șumuleu Ciuc care este un loc de pelerinaj al secuilor și al romano-catolicilor în general.

Turismul de afaceri s-a dezvoltat în ultimii ani în toate județele regiunii, însă foarte vizibil în județele Brașov și Sibiu.

Având în vedere resursele și potențialul privind turismul de nișă, există la nivelul fiecărui județ formulate politici, măsuri sau acțiuni care vizează susținerea și dezvoltarea formelor de turism tematic și a celor de turism alternativ. Amintim spre exemplificare câteva dintre acestea. În județul Alba este nevoie de o diversificare a serviciilor pentru nișele cu potențial ale județului, susținerea turismului de nișă, dezvoltarea activităților conexe turismului și integrarea activităților turistice. La nivelul Județului Sibiu este nevoie de modernizarea facilităților pentru activități turistice de nișă (ex. sporturi de iarnă, drumeții) și de digitalizare a proceselor de promovare și monitorizare turistică. De asemenea, este nevoie de o mai bună promovare a gastronomiei locale și dezvoltarea turismului culinar. În județul Brașov este nevoie de dezvoltarea, întreținerea, gestionarea și promovarea unei rețele de „drumuri verzi” pentru transport de agrement și turism în zona urbană și peri-urbană. De asemenea este nevoie de dezvoltarea de piste și de rețele de piste de biciclete și a infrastructurii specifice (depozitare,

⁴⁴ **Drumul Via Maria** este un drum spiritual turistic, un drum de pelerinaj, care se bazează pe cinstirea Sfintei Maria de către popoarele din Europa Centrală. Via Maria face legătura în direcția est-vest între Mariazell din Austria, Budapesta, Máriapócs și Șumuleu Ciuc, traversând și județul Mureș.

reparare, închiriere, etc.) pentru cicliști în zonele rurale și montane. Este oportună și identificarea unor metode alternative pentru transportul turistic durabil în interiorul și către destinațiile turistice.

În multe zone din regiune infrastructura de acces la obiectivele turistice este insuficientă, inadecvată sau haotic dezvoltată. În plus, infrastructura la scară mică (centre de informare, marcaje turistice, servicii de salvamont, centre de vizitare tematică, etc.) este, de asemenea, slab dezvoltată. De asemenea, sunt necesare investiții în dezvoltarea și menținerea traseelor și popasurilor montane, drumeție, de acces ecvestru sau cu bicicleta etc.

Menționăm importanța **sprijinirii activităților de promovare și informare ale organizațiilor de management al destinației (OMD)**. OMD-urile joacă un rol important în promovarea și dezvoltarea turistică, contribuind la valorificarea potențialului turistic al zonei, la creșterea circulației turistice și a veniturilor financiare din acest sector. Existând la nivel național cadrul legal privind constituirea și funcționarea OMD-urilor ca structură asociativă, aceste organizații, configurate la nivel local, județean sau regional, creează o legătură benefică între autoritățile publice și sectorul privat, orientând strategiile de marketing și dezvoltare turistică spre obiective comune.

Prin O.U.G. nr. 86 din 23.06.2022⁴⁵ sunt clarificate aspectele importante privind OMD-urile precum înființare, statut, funcționare, criteriile minime pentru înființarea, obiectivele, activitățile, management. OMD se constituie ca asociație în condițiile O.G nr. 26/2000 și se înființează pe baza asocierii UAT-urilor din componența destinației cu plătitori de taxe pentru promovare turistică și/sau entități care plătesc cotizație. Există clar specificate criteriile minime pentru înființarea OMD la fiecare nivel: local (ex. destinația să fie atestată ca stațiune turistică de interes local sau național sau să existe minimum 100 de locuri de cazare), județean (ex. să existe minimum 1.000 de locuri de cazare) sau regional (ex. să existe minimum 10.000 de locuri de cazare). Prin Ordinul nr. 1.293 din 8 august 2022⁴⁶ emis de Ministerul Antreprenoriatului și Turismului și publicat în Monitorul Oficial, nr. 818 din 19 august 2022, a fost aprobată procedura⁴⁷ de avizare a organizațiilor de management al destinației.

Până în prezent, România este promovată turistic de 21 de OMD-uri, cele mai multe fiind la nivel local (18 locale, 2 județene și unul regional)⁴⁸, dintre care 4 sunt din Regiunea Centru. Potrivit Ministerului Economiei, Antreprenoriatului și Turismului, cele 4 OMD-uri din Regiunea Centru au fost avizate în 2023, toate sunt la nivel local și din județul Brașov, acestea fiind: OMD Vama Buzăului, OMD Centru, OMD Țara Făgărașului și OMD Brașov.⁴⁹

⁴⁵ O.U.G. nr. 86 din 23.06.2022 pentru modificarea și completarea Ordonanței Guvernului nr. 58/1998 privind organizarea și desfășurarea activității de turism în România, publicată în Monitorul Oficial nr.619 din 24 iunie 2022 și aprobată prin Legea nr. 64/2023 publicată în MO nr. 225/20.03.2023

⁴⁶ Ordinul nr. 1.293 din 8 august 2022⁴⁶ emis de Ministerul Antreprenoriatului și Turismului și publicat în Monitorul Oficial, nr. 818 din 19 august 2022, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/258523>

⁴⁷ <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/258524>

⁴⁸ https://www.risco.ro/suport/practici-in-afaceri/romania-promovata-de-21-de-omd-uri-cele-mai-multe-asociatii-sunt-la-nivel-local-5537?srsId=AfmBOOrl96JOZ6pdcnxiQYE2uSYcG9aP8Z-KLXE-Zyyjtz_Y6YIYqwwg

⁴⁹ <https://turism.gov.ro/web/prima-pagina/omd/>

Menționăm că prin PNRR, Componenta 11 "Turism și cultură", Reforma 1 "Operaționalizarea Organizațiilor de Management al Destinației (OMD)⁵⁰", toate zonele optime de destinație pentru OMD-uri din România au fost cartografiate⁵¹ în urma implementării jalonului 326.

O necesitate la nivel regional este **dezvoltarea activităților economice conexe turismului**. Este cunoscut faptul că turismul contribuie la crearea de afaceri și locuri de muncă într-o paletă largă de activități economice, precum: servicii de transport, comerț, alimentație publică, servicii bancare, activitățile economice din sfera industriilor creative precum meșteșuguri/manufactură (precum artizanat, suveniruri, produse alimentare tradiționale), arte vizuale, marketing/publicitate, informatică, activități culturale (precum spectacole, manifestări culturale tradiționale, evenimente culturale), etc. În plus, turismul poate fi un foarte bun motor pentru dezvoltarea economică locală atât în mediul urban cât și rural, precum și pentru menținerea interesului pentru zonele respective prin atragerea unui număr mare de turiști.

Deși este dificil de cuantificat și monitorizat dezvoltarea activităților și sectoarelor economice conexe turismului ca urmare a implementării proiectelor de promovare și dezvoltare turistică (atât cele publice cât și private), totuși se poate observa empiric rezultatele pozitive ale acestora.

Este important să menționăm că târgurile și festivalurile reunesc producători locali din domenii diverse în special gastronomie și meșteșuguri tradiționale. Un exemplu este Sibiuul care continuă tradiția după obținerea titlului de Regiune Gastronomică Europeană în anul 2019. În plus, evenimentele care l-au consacrat începând cu anul 2007 sunt în continuare o parte consistentă din personalitatea și atmosfera Sibiului. Gastronomia locală este atractivă în rândul turiștilor și localnicilor din împrejurimi și o oportunitate de vizibilitate și marketing pentru producătorii de produse alimentare tradiționale, amintim, spre exemplificare, brânzeturile. În Mărginimea Sibiului există chiar un drum al brânzei: ⁵²: Boița - Tălmăcel - Sadu - Râu Sadului - Păltiniș - Rășinari - Gura Râului - Sibiu - Orlat - Fântânele - Sibiel - Săliște - Tilișca - Jina – Transalpina. De asemenea, târgurile de meșteșuguri tradiționale sunt o oportunitate de creștere a veniturilor în rândul meșterilor populari. „Târgul Olarilor” este cel mai vechi eveniment cultural al Sibiului contemporan și reunește anual peste 100 de meșteri din renumite centre de olărit din țară. Amintim și meșteșugurile străvechi din județul Harghita precum producerea obiectelor artizanale din ceramică, lemn și iască de la Corund, porțile tradiționale, mobilierul pictat și atelierile de țesut (în special din județele Covasna și Harghita), confecționare costume populare (Harghita, Sibiu, Brașov), meșteșugul prelucrării pieilor din județul Brașov, încondeierea ouălor (Țara Bârsei), meșteșugurile în lemn din Munții Apuseni din județul Alba (Țara Moșilor fiind cea mai renumită zonă în ceea ce privește prelucrarea lemnului).

⁵⁰ <https://www.trendshrb.ro/stiri/guvernul-a-adoptat-ou-care-reglementeaza-infiintarea-si-operationalizarea-omd-urilor/>

⁵¹ <http://www.adrcentru.ro/wp-content/uploads/2022/04/Ordin-si-Anexa.pdf>

⁵² <http://www.sibiu-turism.ro/Ce-vedem-Circuite-recomandate-Drumul-branzei.aspx>

P.5.4. Asigurarea forței calificate de muncă în turism

Atragerea și menținerea forței calificate de muncă în turism este o provocare nu doar la nivel regional, ci și național. În anul 2023, sectorul turismului⁵³ întrebuința la nivelul Regiunii Centru, conform datelor Institutului Național de Statistică, aproximativ 35,7 mii persoane, dintre care 29,9 mii aveau statutul de salariat. Astfel, forța de muncă din turism reprezintă 3,6% din totalul populației ocupate la nivel regional, respectiv 4,4% din numărul total al salariaților din Regiunea Centru, aceste ponderi fiind superioare celor înregistrate la nivelul întregii țări. În perioada de referință 2019-2023 se observă o creștere cu 2,9% a populației ocupate în domeniul turismului în timp ce populația ocupată totală a scăzut cu 7,3% la nivel regional (situație similară și la nivel național). Se observă o creștere semnificativă în 2023 în ce privește populația ocupată în turism la nivel regional, aceasta fiind mai mare cu o mie de persoane față de cea din 2019. Cu toate acestea, este nevoie de o ofertă de muncă în turism mai mare, cauzele cele mai importante ale deficitului de personal fiind salariile mai reduse din acest domeniu și caracterul sezonier al activității din turism.

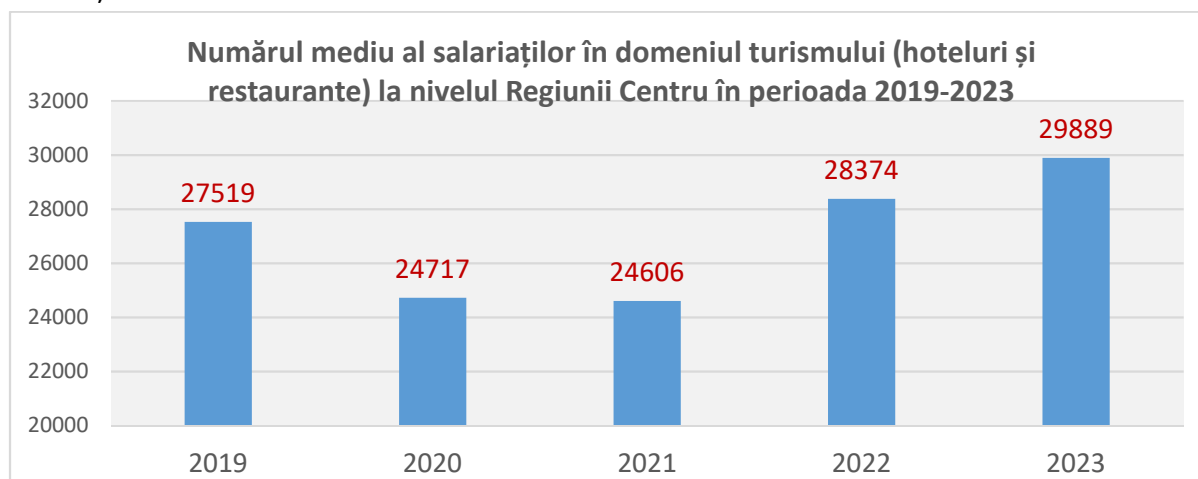

Fig. 5.10 Sursa datelor: Institutul Național de Statistică

Pregătirea profesională a forței de muncă în turism, atât cea inițială cât și formarea continuă, este un aspect esențial care poate face diferența între turismul de masă și turismul de calitate. Nivelul de exigență al turiștilor a crescut semnificativ, atât în rândul turiștilor străini cât și români. La nivel regional există o ofertă de formare profesională în domeniul turismului, atât în ce privește formarea profesională de bază (realizată prin cele 21 licee tehnologice care includ specializări în domeniul turismului) cât și cea la nivel universitar prin cele trei facultăți de profil din cadrul Universității Transilvania din Brașov, Universității Creștine "Dimitrie Cantemir" din Târgu Mureș și Universității din Sibiu. De asemenea, Universitatea "1 Decembrie 1918" din Alba Iulia are în cadrul Facultății de Științe Economice un program de licență în domeniul economiei comerțului, turismului și serviciilor.

La nivelul învățământului superior din regiune, în ultimii 4 ani universitari (2020-2024) s-a observat un interes pentru specializările în domeniul turismului și conex precum și o constanță

⁵³ Domeniul economic "hoteluri și restaurante"

În ce privește numărul de studenți, amintind spre exemplificare câteva date statistice în acest sens. În cadrul Universității Transilvania din Brașov, la Facultatea de Alimentație și Turism în ultimii 4 ani universitari, la cele două programe de studii de licență s-au înregistrat 1363 studenți, astfel: "Inginerie și management în alimentație publică și agroturism": 674 studenți (aprox. 169 studenți/an universitar) și "Inginerie și management în industria turismului": 689 studenți (aprox. 172 studenți/an universitar). De asemenea, în cadrul Universității "Dimitrie Cantemir" din Târgu Mureș, la specializarea Geografia Turismului numărul total de studenți a fost de 231 (aprox. 58 studenți/an universitar).

Cu toate acestea, este nevoie în continuare de extinderea și diversificarea sistemului de formare profesională în domeniul turismului, în special extinderea și susținerea sistemului dual de învățământ, tot mai solicitat în ultimii ani atât de tineri cât și de firmele din domeniul turismului. În plus, este nevoie de perfecționarea profesională a forței de muncă deja prezente pe piața muncii, atât în domeniu cât și în ce privește competențele lingvistice și digitale.

Tabel 5.2 Indicatorii de monitorizare pentru DS5

Cod	INDICATOR	Sursa de obținere	Unitate de măsură	An de referință	2019	2020	2021	2022	2023	2024 (sem.I)
DS5_1	Numărul obiectivelor de patrimoniu cultural UNESCO și de clasă A restaurate și puse în circuitul turistic prin PR Centru 2021-2027	PRC 2021-2027	Nr.	2021	NA	NA	0	0	0	8*
DS5_2	Valoarea proiectelor cu finanțate nerambursabilă prin PR Centru 2021-2027 vizând conservarea, protecția și punerea în valoare a patrimoniului cultural UNESCO și de clasă A	PRC 2021-2027	Mil. Lei	2021	NA	NA	0	0	0	98.57*

DS5_3	Număr vizitatori muzee	I.N.S.	Nr.	2019	5295481	2113627	3380342	4381396	5231516	
DS5_4	Număr de proiecte privind promovarea culturii și valorificarea potențialului economic al turismului și al patrimoniului cultural din zonele urbane	PRC 2021-2027	Nr.	2021	NA	NA	0	0	0	5*
DS5_5	Valoarea proiectelor cu finanțate nerambursabilă prin PR Centru 2021-2027 vizând promovarea culturii și valorificarea potențialului economic al turismului și al patrimoniului cultural din zonele urbane	PRC 2021-2027	Mil. Lei	2021	NA	NA	0	0	0	65,36*
DS5_6	Valoarea proiectelor cu finanțate nerambursabilă prin PR Centru 2021-2027 vizând protejarea și valorificarea în scop turistic a patrimoniului natural	PRC 2021-2027	Lei	2021	NA	NA	0	0	0	0
DS5_7	Valoarea proiectelor cu finanțate nerambursabilă prin PR Centru 2021-2027 vizând protejarea și	PRC 2021-2027	Mil. Lei	2021	NA	NA	0	0	0	4.87*

	valorificarea în scop turistic a resurselor balneare									
DS5_8	Număr înnoptări în stațiunile balneare și balneoclimaterice	I.N.S.	Nr.	2019	1059688	492407	808766	962389	1017677	
DS5_9	Capacitatea de cazare turistică existentă	I.N.S.	Nr. locuri	2019	69113	70176	81096	81595	82775	
DS5_10	Număr de sosiri ale turiștilor în unitățile de primire turistică	I.N.S.	Nr.	2019	3173150	1534573	2451804	2980036	3271012	
DS5_11	Indicele de utilizare a capacității de cazare turistică aflate în funcțiune	I.N.S.	%	2019	30.6	21.3	24.1	26.7	27.7	
DS5_12	Valoarea proiectelor cu finanțate nerambursabilă prin PR Centru 2021-2027 vizând infrastructura de turism pentru tineret	PRC 2021-2027	Mil. Lei	2021	NA	NA	0	0	0	0*
DS5_13	Numărul de centre de agrement (tabere școlare) care beneficiază de sprijin prin PR Centru 2021-2027	PRC 2021-2027	Lei	2021	NA	NA	0	0	0	0*
DS5_14	Număr de muzee și memoriale create sau modernizate prin PNRR	PNRR	Nr.	NA	NA	0	0	0	0	0

DS5_15	Număr de organizații de management al destinației (OMD) la nivel local, județean și regional avizate de MEAT	MEAT	Nr.	2021	NA	NA	0	0	4	0
DS5_16	Numărul mediu al salariaților în domeniul turismului (hoteluri și restaurante)	I.N.S.	Nr.	2019	27519	24717	24606	28374	29889	

Notă: *date statistice la 6 decembrie 2024

Tabel 5.3 Matrice corelare indicatori priorități de dezvoltare din DS5 cu surse de finanțare

Priorități DS5			
P.5.1. Conservarea, restaurarea și punerea în valoare a patrimoniului cultural-istoric, valorificarea patrimoniului turistic natural și creșterea utilizării potențialului balnear	P.5.2. Modernizarea și extinderea infrastructurii regionale de cazare și de agrement și îmbunătățirea serviciilor specifice	P.5.3. Susținerea turismului de nișă, dezvoltarea activităților conexe turismului și integrarea activităților turistice	P.5.4. Asigurarea forței calificate de muncă în turism
Programul Regiunea Centru (PR Centru), Prioritatea 7 "O regiune cu turism sustenabil", Acțiunea 7.1, Intervenția 7.1.1 și 7.1.2, Prioritatea 8 "O regiune atractivă", Acțiunea 8.1 și 8.2	Programul Regiunea Centru (PR Centru), Prioritatea 1, Acțiunea 1.4 (1.4.1 și 1.4.2), Prioritatea 7 "O regiune cu turism sustenabil", Acțiunea 7.2 Planul de Redresare și Reziliență al României (PNRR), Componenta 11 "Turism și cultură", Investiția I2	Planul de Redresare și Reziliență al României (PNRR), Componenta 11 "Turism și cultură", Reforma R1, Investiția I1	

DS6. Dezvoltarea rurală, agricultura și silvicultura

Obiectiv strategic: Dezvoltarea durabilă a zonelor rurale din Regiunea Centru prin valorificarea potențialului natural și uman al acestora

Tabel 6.1 Corelarea indicatorilor de monitorizare cu prioritățile de dezvoltare

PRIORITATEA	INDICATORII
P.6.1. Eficientizarea sectorului agroalimentar și îmbunătățirea pregătirii profesionale a fermierilor	<ul style="list-style-type: none">• Valoarea totală a finanțărilor nerambursabile acordate pentru modernizarea exploatațiilor agricole• Număr de mașini agricole la nivel regional• Suprafața arabilă ce revine unui tractor agricol
P. 6.2. Susținerea activităților agricole în zonele montane	<ul style="list-style-type: none">• Valoarea totală a finanțărilor nerambursabile acordate pentru modernizarea exploatațiilor agricole din zona montană
P. 6.3. Valorificarea superioară, într-o manieră durabilă, a potențialului silvic regional	<ul style="list-style-type: none">• Valoarea totală a finanțărilor nerambursabile acordate pentru împăduriri și creșterea viabilității pădurilor
P.6.4. Creșterea atractivității economice și diversificarea activităților economice în localitățile rurale	<ul style="list-style-type: none">• Valoarea totală a finanțărilor nerambursabile acordate pentru diversificarea economiei din mediul rural• Locuri de muncă în activități neagricole create în mediul rural• Rata de ocupare a populației în vârstă de muncă din mediul rural• Ponderea populației ocupate în agricultură, silvicultură și pescuit
P.6.5. Îmbunătățirea infrastructurii tehnico-edilitare a localităților rurale	<ul style="list-style-type: none">• Lungimea totală a drumurilor comunale modernizate• Numărul localităților din mediul rural conectate la rețeaua publică de distribuție a apei potabile• Lungimea totală a rețelei simple de distribuție a apei potabile în mediul rural• Numărul localităților din mediul rural racordate la sistemul de canalizare publică

	<ul style="list-style-type: none"> • Lungimea totală simplă a conductelor de canalizare în mediul rural
P.6.6. Dezvoltarea infrastructurii sociale, cultural-recreative și susținerea dezvoltării comunitare	<ul style="list-style-type: none"> • Rata mortalității infantile în mediul rural • Număr de strategii la nivelul GAL-urilor sprijinite prin fonduri nerambursabile • Număr de proiecte vizând conservarea și valorificarea patrimoniului local din mediul rural finanțate prin PNS 2023-2027 • Capacitatea structurilor de asistență socială noi sau modernizate (altele decât locuințele) din mediul rural prin PIDS 2021-2027 • Număr de întreprinderi sociale sprijinite în mediul rural prin PIDS 2021-2027

Numărul **populației rurale** din Regiunea Centru a depășit 1 milion de locuitori⁵⁴ în 2024, reprezentând 44,6% din totalul populației regiunii, pondere sub nivelul național (48,1%), însă pondere mai mare față de anul de referință 2020 (42,6%). Cele mai ridicate procentaje ale populației rurale se înregistrează în 2024 în județele Harghita, Covasna și Mureș (59,5%, 54,3% respectiv 53,0%), iar cele mai scăzute în județele Brașov și Sibiu (32,2% respectiv 37,2%).

În perioada de referință 2020-2024 se observă o creștere a populației din mediul rural din Regiunea Centru cu 3,5%, peste media națională (+3,2%), cele mai mari creșteri înregistrându-se în județele Brașov și Sibiu (+9,7% respectiv +4,9%). Doar în județul Harghita s-a înregistrat o scădere nesemnificativă a populației din mediul rural (-0,04%). În timp ce în ultimii 5 ani populația din mediul rural a crescut atât la nivel regional cât și național, populația totală a înregistrat o scădere (-1,2% respectiv -1,5%) din cauza scăderii populației din mediul urban (-4,6% respectiv -5,5%). Se observă un fenomen interesant de „re-ruralizare”, proces determinat în principal de migrația dinspre mediul urban spre mediul rural.

Principala caracteristică a zonelor rurale din România este dependența masivă de o singură ramură economică - **agricultura**. Agricultura de semi-subsistență practică în majoritatea zonelor rurale din Regiunea Centru se caracterizează prin predominanța exploatațiilor agricole de dimensiuni mici, forța de muncă îmbătrânită, ponderea scăzută a muncii mecanizate în procesul de producție și, bineînțeles, o valoare scăzută a veniturilor obținute.

Pădurile reprezintă o altă resursă economică importantă, însă prin valorificarea incompletă a masei lemnoase se obțin mai puține venituri decât în majoritatea țărilor europene, iar prin exploatarea într-o manieră nesustenabilă se pune în pericol dezvoltarea economică durabilă a zonelor împădurite.

⁵⁴ 1.020.152 locuitori la 1 ianuarie 2024

Relieful montan al Regiunii Centru prezintă un ridicat potențial turistic și de dezvoltare a zootehniei, iar suprafețele de platou și luncă sunt propice culturilor agricole, însă impune restricții semnificative în dezvoltarea teritorială și dezvoltarea socioeconomică a așezărilor.

Turismul reprezintă o alternativă economică puțin exploatată în prezent, însă creștere și cu mare potențial. Cele câteva localități rurale care au reușit valorificarea atuurilor naturale și antropice în domeniul turismului (Moeciu, Bran, câteva comune din Mărginimea Sibiului, Rimetea, Corund, Praid, etc.) pot constitui modele de urmat pentru multe alte localități ce dispun de un potențial turistic.

Dezvoltarea turismului antrenează totodată dezvoltarea altor domenii economice și sociale (infrastructura de transport, industriile artizanale, industria agroalimentară, diverse servicii) generându-se astfel un efect multiplicator în economia locală.

Măsurile de stimulare a afacerilor în domenii economice neagricole (turism, servicii, industrii artizanale etc.) concomitent cu dezvoltarea competențelor profesionale și îmbunătățirea cunoștințelor antreprenoriale ale locuitorilor din mediul rural pot contribui considerabil la reducerea dependenței de activitățile agricole, creșterea ocupării și dezvoltarea economică a spațiului rural.

Zonele montane sunt marcate de o puternică specificitate, sunt fragile ecologic și defavorizate economic și social din cauze naturale, necesitând din acest motiv o abordare specifică. În ciuda potențialului lor extraordinar, zonele montane se confruntă în continuare cu multiple provocări, precum emigrarea (nu doar a tinerilor ci mai ales a adulților cu vârstă de muncă, având un impact semnificativ asupra infrastructurii sociale de bază), îmbătrânirea populației, defrișările și declinul activităților tradiționale de creștere a animalelor, cu consecințe asupra deteriorării ulterioare a peisajului.

Fiind un teritoriu cu un specific economic, social și de mediu natural de interes național, zona montană este susținută prin Legea Muntelui 197/2018 al cărui scopul ambițios depășește cu mult dezvoltarea agricolă și rurală, pentru a include oportunitățile economice emergente și conservarea ecosistemelor, în același timp cu un pachet de finanțare generos. Concret, această lege⁵⁵ reglementează modalitățile de protecție și dezvoltare durabilă și incluzivă a zonei montane prin: punerea în valoare a resurselor naturale și umane, creșterea nivelului de trai, stabilizarea populației, menținerea identității culturale, creșterea puterii economice la nivel local și național, în condițiile păstrării echilibrului ecologic și protecției mediului natural.

P.6.1. Eficientizarea sectorului agroalimentar și îmbunătățirea pregătirii profesionale a fermierilor

Regiunea Centru deține resurse naturale agricole semnificative ce pot susține dezvoltarea sectorului agroalimentar. Din suprafața totală a Regiunii Centru 55,7% sunt **terenuri agricole** (1.900.464 hectare). După modul de folosință a terenurilor, suprafața agricolă a regiunii este formată din 39,5% terenuri arabile, 34,0% pășuni, 25,3% fânețe, 0,5% vii și pepiniere viticole și 0,7% livezi și pepiniere pomicole.

⁵⁵ https://static.anaf.ro/static/10/Anaf/legislatie/L_197_2018.pdf

Investițiile în **amenajarea și valorificarea eficientă a terenurilor agricole**, precum amenajarea suprafețelor prin lucrări tehnice de atenuare a factorilor geografici (ex. seceta, eroziunea solului, etc.), utilizarea de îngrășăminte chimice și naturale și mecanizarea prin creșterea și diversificarea parcului de tractoare și mașini agricole, pot impulsiona creșterea producției agricole, facilitând indirect eficientizarea sectorului agroalimentar. Potrivit datelor statistice, se observă că și în perioada de referință rămâne o provocare la nivel regional extinderea **suprafețelor amenajate** pe care se realizează lucrări tehnice **pentru irigații sau combaterea eroziunii solului**.

Suprafața amenajată pentru irigații în Regiunea Centru la sfârșitul anului 2023 era de 15400 hectare (13800 ha teren arabil), din care doar 1378 hectare au fost efectiv irigate. Deși suprafața agricolă irigată efectiv s-a dublat în perioada de referință 2020-2023, aceasta deține un procentaj redus din suprafața totală amenajată pentru irigații, de numai 8,9%. Sprijinirea dezvoltării sistemelor locale de irigații rămâne în continuare o necesitate cu atât mai mult cu cât efectele schimbărilor climatice sunt tot mai puternic resimțite.

Suprafața amenajată pentru combaterea eroziunii solului era la nivel regional în 2023 de aproape 300 mii de hectare, fiind constantă în perioada de referință, 93% fiind suprafață agricolă. Din suprafața agricolă amenajată pentru combaterea eroziunii solului, cele mai mari suprafețe au fost terenuri arabile (50%) și pășuni (27%).

Cantitatea de îngrășăminte chimice și naturale folosite în agricultură la nivelul regiunii a fost în 2023 de aproape 4,3 milioane tone 100% substanță activă, din care 1,6% îngrășăminte chimice și 98,4% îngrășăminte naturale. În perioada de referință 2020-2023 cantitatea de îngrășăminte folosite în agricultură s-a redus considerabil (-30% îngrășăminte chimice, -45% îngrășăminte naturale).

În perioada de referință se observă o creștere a mecanizării utilizate în agricultură prin extinderea **parcului de tractoare și principalele mașini agricole** utilizate. În 2023 la nivelul Regiunii Centru erau aproape 90 de mii de tractoare și mașini agricole, cu 17,3% mai mult față de anul de referință 2020. Din parcul de tractoare și mașini agricole la nivel regional la momentul anului 2023, aproape jumătate erau tractoare agricole fizice, peste un sfert pluguri pentru tractor, peste 20% semănători mecanice, prese pentru balot paie și fân și cultivatoare mecanice, restul mașinilor agricole deținând ponderi reduse, cumulând 7,5%, acestea cuprinzând combine autopropulsate pentru recoltat cereale și furaje, combine și mașini pentru recoltat cartofi, mașini de stropit și prăfuit cu tracțiune mecanică, vindrovere pentru furaje.

În perioada de referință 2020-2023, extinderea parcului de mașini agricole din regiune a fost determinată în special de creșterea numărului de mașini pentru balotat paie și fân (cu peste jumătate), tractoare agricole fizice (cu peste un sfert) și cultivatoare mecanice. Există în schimb și câteva categorii de mașini agricole unde numărul acestora a scăzut, amintind mașinile de stropit și prăfuit cu tracțiune mecanică și combinele și mașinile pentru recoltat cartofi.

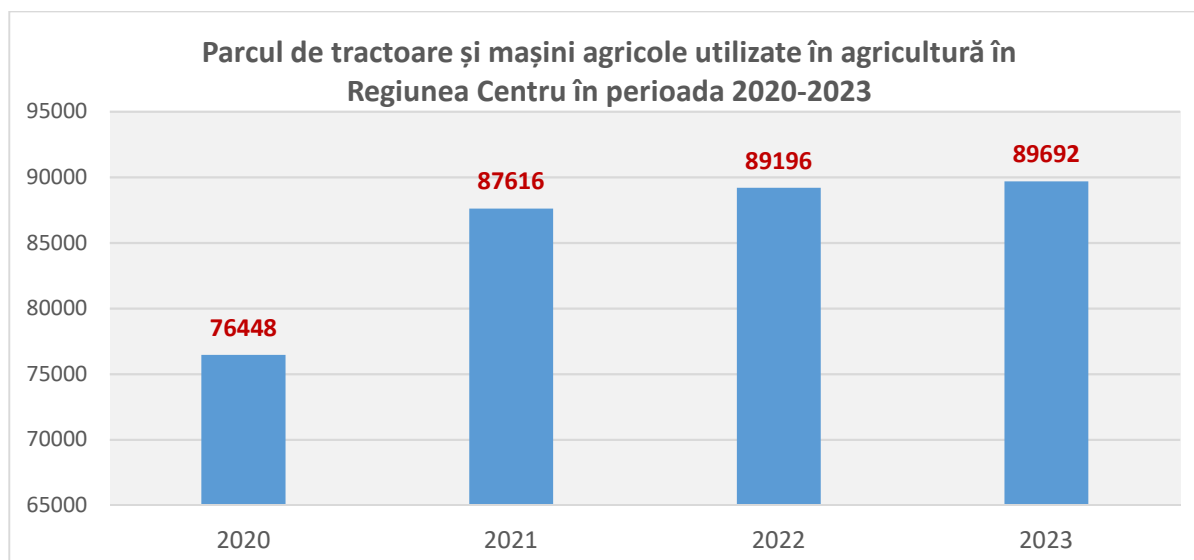

Fig. 6.1 Sursa datelor: Institutul Național de Statistică

O consecință pozitivă a creșterii numărului de tractoare agricole fizice se observă în **suprafața arabilă ce revine unui tractor agricol** la nivelul Regiunii Centru, numărul de hectare ce revin unui tractor scăzând de la 22,8 la 18,1 în perioada 2020-2023.

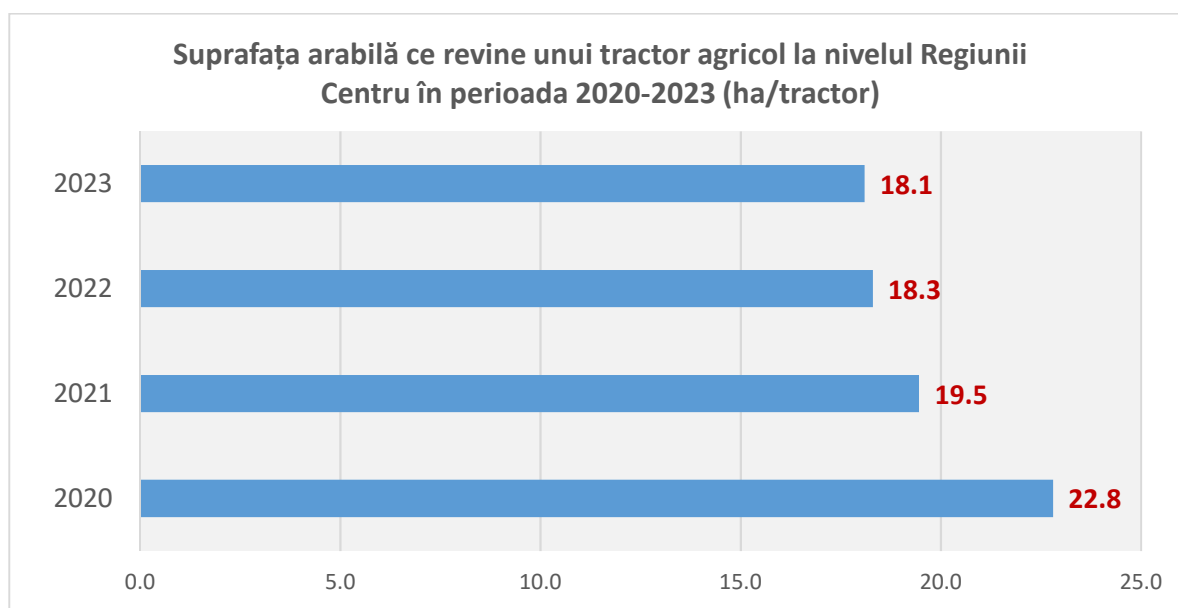

Fig. 6.2 Sursa datelor: Institutul Național de Statistică (calculare proprii)

Valoarea producției agricole la nivelul Regiunii Centru a fost în 2022 de 12178.4 milioane lei (11,1% din cea la nivel național) din care 57,2% producție vegetală, 42,2% producție animală, iar 0,6% servicii agricole. În perioada de referință 2020-2022 valoarea producției agricole a crescut cu 25,7%, însă sub media națională (+34,6%). Cea mai mare creștere la nivel regional a fost în ce privește serviciile agricole (+33%) urmate de producția animală (+32%) și producția vegetală (+21%).

Productivitatea muncii în agricultură⁵⁶ la nivel regional a înregistrat o creștere ajungând în 2021 la 73978 lei/persoană ocupată, fiind mai mare decât cea la nivel național (66901 lei/persoană ocupată). În 2021, la nivel regional, productivitatea muncii în agricultură era de 1,7 ori mai mică față de productivitatea muncii pe ansamblul economiei (2,1 ori mai mică la nivel național). Astfel, ponderea productivității muncii în agricultură în total productivitate a muncii la nivelul întregii economii era la nivel regional în 2021 de 58,9%, peste media națională (47,3%).

Valoarea adăugată brută obținută în **sectorul agricol** era în 2021 de 6473.1 milioane de lei la nivel regional, în creștere cu 12,4% față de anul anterior (+27% la nivel național). Cu toate acestea, ponderea valorii adăugate brute în agricultură în total valoare adăugată brută rămâne mică, aceasta fiind în 2021 de 5,3% (similar cu nivelul național). De asemenea, ponderea agriculturii, silviculturii și pescuit în total produs intern brut regional (PIBR) era în 2021 de 4,8% (similar cu nivelul național)

Având în vedere că metodologia INS privind numărul populației ocupate civile în agricultură, silvicultură și pescuit s-a schimbat și prin urmare începând cu anul 2021 datele nu mai sunt comparabile cu anii anteriori, se va considera perioada de referință 2021-2023. La nivelul regiunii, populația ocupată în agricultură, silvicultură și pescuit a crescut cu 4,3% (similar cu nivelul național) ajungând în 2023 la 91,3 mii persoane.

Pe lângă valoarea producției agricole este relevant de menționat și aspecte cantitative, producția agricolă vegetală și animală fiind baza materiei prime în sectorul agroalimentar atât la nivel regional cât și național.

În perioada de referință 2020-2023 **producția agricolă vegetală** a înregistrat o scădere de 8,6% la nivel regional, cele mai mari scăderi fiind în ce privește producția de cartofi timpurii, plante medicinale și aromatice, sfeclă de zahăr, tutun, tomate, ciuperci cultivate, legume cultivate în câmp, pepeni verzi și galbeni, rădăcinoase furajere. În schimb, s-au înregistrat și creșteri la unele culturi, în special la grâu, orz, sorg, leguminoase pentru boabe (în special mazăre boabe), legume în solarii, in pentru fibre textile, plante uleioase (în special floarea soarelui și rapiță).

Din producția agricolă vegetală la nivel regional în anul 2023 cea mai mare pondere a deținut-o furajele verzi (aproape jumătate), urmată de cerealele boabe cu aproape un sfert (în special grâu, secară și porumb) și de cartofi cu 4%.

În ce **privește producția agricolă animală** în 2023 s-au înregistrat peste 207 mii de tone greutate vie de carne din care 54% păsări, 20% porcine, 16% bovine și 10% ovine și caprine. De asemenea, amintim și producția de lapte de vacă, bivoliță, oaie și capră care totalizează 8616 mii hectolitri, producția de lână de peste 5 mii de tone și producția de miere extrasă de 4,5 mii tone precum și producția de ouă de peste 500 milioane de bucăți.

Fragmentarea excesivă a producției agricole, producțiile individuale reduse, variabilitatea acestora, costurile ridicate de transport al produselor agricole, alături de lipsa, în multe cazuri

⁵⁶ Domeniul „agricultura” cuprinde subdomeniile: agricultură, silvicultură și pescuit

a certificării produselor determină scăderea interesului marilor procesatori pentru produsele agricole local. Conform datelor celui mai recent Recensământ General Agricol, în Regiunea Centru erau aproape 320⁵⁷ de mii de **exploatații agricole** (reprezentând 11% din cele la nivel național) totalizând ca suprafață agricolă utilizată peste 1,6⁵⁸ milioane de hectare. Doar 1,1%⁵⁹ din exploatațiile agricole din regiune au personalitate juridică.

Suprafața agricolă utilizată ce a revenit în medie pe o exploatație agricolă a fost la nivel regional de 5,04 hectare, cea mai mare fiind în județul Brașov (peste 7 ha) urmat de Sibiu (peste 6 ha), iar cea mai mică în județul Alba (4,3 ha). La nivelul celor aproximativ 315 mii exploatații agricole fără personalitate juridică, suprafața agricolă utilizată ce a revenit în medie pe o exploatație agricolă a fost la nivel regional de 3,67 hectare, cea mai mare fiind în județul Brașov (5,29 ha), iar cea mai mică în Alba (2,96 ha). De asemenea, la nivelul celor 3,5 mii exploatații agricole cu personalitate juridică, suprafața agricolă utilizată ce a revenit în medie pe o exploatație agricolă a fost la nivel regional de 127,62 hectare, cea mai mare fiind în județul Sibiu (peste 200 ha), iar cea mai mică în Mureș (77 ha).

La nivel regional există o pondere ridicată a exploatațiilor de mici dimensiuni, asociată unui procent semnificativ de gospodării în care se practică sisteme de exploatație de tip gospodăresc/ extensiv. Un alt factor restrictiv în managementul eficient al terenurilor agricole este puterea financiară scăzută a tinerilor fermieri, dar și reticența fermierilor cu vârste înaintate în a preda exploatațiile deținute, în special persoanelor din afara propriei familii.

Există însă și multe exemple de mici producători agricoli care au reușit să-și aducă exploatația agricolă în zona profitabilității, fie prin procesarea propriilor produse, de multe ori sub marca unor produse tradiționale sau produse ecologic. Numărul acestora la nivel regional este foarte mic, fiind nevoie de încurajarea și sprijinirea acestora.

Prin creșterea accesului tinerilor la terenuri agricole susținută prin PNS 2023-2027, se vizează atenuarea problematicii nivelului ridicat de fragmentare a exploatațiilor agricole, revenirea tinerilor în zonele rurale, dar și aplecarea acestora către sectorul agricol astfel încât aceasta să conducă la dezvoltarea de exploatații agricole performante în sensul creșterii productivității și competitivității în sectorul agroalimentar.

Atât în perioadele de programare anterioare cât și în cea actuală, prin programele naționale de finanțare în domeniul agriculturii și dezvoltării rurale, s-au susținut și finanțat de către Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale, proiectele care vizează **modernizarea exploatațiilor agricole** și încurajarea tinerilor fermieri. Prin Planul Național Strategic 2023-2027, modernizarea exploatațiilor agricole are la bază o viziune centrată pe creșterea gradului de reziliență a exploatației, modernizarea și restructurarea exploatațiilor. Până la 30 iunie 2024, la nivelul Regiunii Centru, din Planul Național Strategic 2023-2027 încă nu era contractat niciun **proiect cu finanțare nerambursabilă alocată pentru modernizarea exploatațiilor agricole**.

⁵⁷ 318475 de exploatații agricole în 2020

⁵⁸ 1606104,18 hectare în 2020

⁵⁹ 3517 de exploatații agricole cu personalitate juridică în 2020

Valorificarea durabilă a potențialului agriculturii și eficientizarea sectorului agroalimentar este o prioritate atât la nivel național, prin viziunea strategică⁶⁰ de a susține progresul agriculturii și a dezvoltării rurale, cât și la nivel regional, sectorul agroalimentar fiind unul dintre cele 9 domenii de specializare inteligentă⁶¹. Dezvoltarea domeniului agroalimentar are un puternic efect multiplicator, atrăgând dezvoltarea altor numeroase activități economice. De asemenea, dezvoltarea și eficientizarea sectorului agroalimentar are un impact pozitiv în dezvoltarea spațiului rural din regiune. Din cele peste 81 de mii de firme din Regiunea Centru în 2022, peste 1500 de firme activau în **industria alimentară** (1,9%), în creștere cu 4,2% față de anul de referință 2020, în contextul în care la nivel național s-a înregistrat o scădere (-2,4%). Dezvoltarea industriei alimentare la nivel regional a fost facilitată de factori precum disponibilitatea și varietatea materiei prime locale, costurile de transport mai reduse, existența pieței locale de desfacere de dimensiuni apreciabile, orientarea consumatorilor către produsele autohtone, etc.

În ce privește **profesionalizarea agriculturii**, rămâne în continuare o provocare la nivelul regiunii. Este nevoie de sprijinul material acordat specialiștilor agricoli (ingineri agronomi, medici veterinari etc.) și tinerilor fermieri. Îmbunătățirea pregătirii profesionale a fermierilor este o necesitate la nivel regional fiind nevoie atât de resurse financiare cât și de deschiderea specialiștilor în domeniu în fața progresului tehnologic și a cerințelor pe piața muncii. Există la nivel regional atât instituții de învățământ universitar care oferă programe de educație în domeniul agriculturii, industriei alimentare și tehnologiei mașinilor agricole, centre de cercetare (pentru cartof, sfeclă de zahăr, pajiști, viticultură, creșterea animalelor, etc.) precum și licee cu profil agricol și industrie alimentară în toate cele 6 județe.

P.6.2. Susținerea activităților agricole în zonele montane

Munții Carpați ocupă aproximativ 47% din suprafața Regiunii Centru, iar dacă includem și zona colinară înaltă, ajungem la o pondere a zonei montane de peste 60% din suprafața regiunii. De-a lungul timpului, această caracteristică a Regiunii Centru a modelat dezvoltarea socioeconomică a așezărilor și a regiunii, în ansamblu. Munții Carpați joacă un rol social, economic și de mediu important în dezvoltarea atât la nivel regional cât și național.

Menționăm că 3 dintre județele regiunii au peste 90% din localități în zone montane, iar două au peste 55% localități în zonele montane. În strategia de dezvoltare a Regiunii Centru, dezvoltarea zonelor montane este considerată o măsură necesară și obligatorie pentru reducerea dezechilibrelor de dezvoltare din interiorul regiunii.

În ciuda potențialului lor extraordinar, zonele montane s-au confruntat cu multiple **provocări** în ultimele decenii. Principalele provocări la nivelul zonei montane din regiune, aspecte similare

⁶⁰ Strategia pentru dezvoltarea sectorului agroalimentar pe termen mediu și lung – orizont 2020/2030, <https://www.madr.ro/docs/agricultura/strategia-agroalimentara-2020-2030.pdf>

⁶¹ Strategia de Specializare Inteligentă a Regiunii Centru 2021-2027, https://www.adrcentru.ro/wp-content/uploads/2021/01/RIS3Centru_2021-2027.pdf

și în alte zone montane din țară sunt: declinul demografic, îmbătrânirea populației, depopularea, diversificarea economică, defrișările, declinul activităților tradiționale de creștere a animalelor, asigurarea accesului la servicii educaționale, sociale și de sănătate de calitate care contribuie la îmbunătățirea condițiilor de trai, modernizarea infrastructurii de transport și extinderea infrastructurii tehnico-edilitare, promovarea unui turism responsabil și sustenabil, protejarea și prezervarea patrimoniului natural, arhitectural și cultural, etc.

În ultimii ani s-a înregistrat un interes crescut pentru dezvoltarea zonelor montane ale României. Legea Muntelui din 2018 reprezintă o etapă importantă, însă în ciuda progreselor recente, mai este mult de parcurs până când această lege să fie pe deplin operaționalizată.

Agricultura montană este caracterizată prin ferme de mici dimensiuni care au o producție redusă. Din acest motiv, pentru a fi performante, acestea trebuie să fie orientate către calitate. La nivel european, agricultura montană este dominată de sisteme agricole care au la bază pășunatul și diverse culturi permanente, precum livezi, ferme sau culturi agricole de subzistență.

În ultimii ani se observă la nivel regional un interes tot mai crescut pentru practicarea și valorificarea **agriculturii ecologice** al cărei atu este producerea de produse agroalimentare proaspete și autentice, care să respecte factorii naturali și de mediu.

Conform Catalogului Produselor și Activităților Certificate⁶², la nivelul întregii regiuni (nu doar în zona montană) sunt în prezent 1356 de produse atestate (169-AB, 306-BV, 319-CV, 262-HR, 80-MS, 220-SB).

Regiunea Centru este bine reprezentată la nivel național în ce privește numărul și diversitatea **produselor montane**, acest aspect observând-se și din platforma <https://produsmontan.ro/>. La nivelul Regiunii Centru sunt 974 de **produse montane** (96-AB, 81-BV, 293-CV, 260-HR, 71-MS, 173-SB) pentru toate categoriile de produse montane: produse vegetale, produse apicole, produse din carne, produse din lapte, produse din pește, ouă, produse de panificație și patiserie. Amintim că produsul montan este o mențiune de calitate, aprobată la nivel european, acordată de către Agenția Națională a Zonei Montane.

Este nevoie de o mai bună informare a producătorilor din zona montană dar și a celor potențiali în ce privește realizarea de produse cu certificare "Specialitatea Tradițională Garantată (**STG**)". Prin această certificare se evidențiază aspectele tradiționale, cum ar fi modul în care produsul este fabricat sau compoziția sa, fără a-l lega de o anumită zonă geografică. Deocamdată la nivel regional încă nu s-a obținut această certificare. De asemenea, Denumirea Origine Protejată (**DOP**) a fost obținută doar pentru telemeaua de Ibănești din județul Mureș, iar Indicația Geografică Protejată (**IGP**) pentru novacul afumat din Țara Bârsei din Brașov și 8 produse din Sibiu (telemeaua și salamul de Sibiu). Este important să amintim că la nivelul întregii regiuni sunt și 85 de Puncte Gastronomice Locale (**PGL**) (15-AB, 51-BV, 2-CV, 0-HR, 1-MS, 16-SB), foarte multe fiind în zona montană.

Susținerea și dezvoltarea activităților agricole pot contribui la păstrarea condițiilor de locuire și reducerea disparităților demografice. Agricultura nu implică numai producția de alimente și

⁶² <https://cpac.afir.info/ToateProdusele>

produse finite. Este vorba și despre comunitățile rurale, mediul rural și resursele sale naturale de mare preț ce până acum nu au fost exploatate la adevărata lor valoare. Zona montană este una din aceste zone de agricultură și producție agricolă, ea reprezentând una dintre elemente esențiale ale economiei și societății locale iar principalii furnizori de îngrășăminte naturale fiind animalele existente aici. În plus, resursele financiare investite de fermele și producătorii locali rămân în economia locală, creându-se astfel și mai multe locuri de muncă.

Dezvoltarea activităților economice specifice zonei montane asigură păstrarea tradițiilor, a identității culturale, protejarea patrimoniului cultural, menținerea biodiversității și protejarea naturii și a peisajelor care la rândul lor facilitează creșterea atractivității și calității vieții în zonele montane.

În zonele montane, **diversificarea economică** este crucială pentru a deschide oportunități pentru **populația mai tânără**. Dezvoltarea lanțurilor valorice locale poate asigura că beneficiile dezvoltării economice sunt distribuite pe scară largă în comunitățile de munte.

De asemenea, **sprijinirea dezvoltării durabile a zonelor montane** prin PNS 2023-2027 contribuie la menținerea terenurilor utilizate în agricultură, prin stimularea instalării de noi fermieri care să preia aceste terenuri spre utilizarea acestora în activitățile agricole. Astfel, aceste proiecte facilitează dezvoltarea exploatațiilor agricole din zona montană în vederea diminuării riscului de abandon a terenurilor agricole în această zonă și a altor riscuri economice și sociale care pot apărea și conduce, ulterior, la dezechilibre semnificative. Până la 30 iunie 2024, la nivelul Regiunii Centru, din Planul Național Strategic 2023-2027 încă nu era contractat niciun **proiect cu finanțare nerambursabilă alocată pentru modernizarea exploatațiilor agricole din zona montană**.

Este important să menționăm că zona montană se confruntă și cu o **vulnerabilitate climatică în creștere**, marcată de alunecări de teren crescute, fenomene meteorologice extreme și variații accentuate de temperatură. De asemenea, schimbările climatice conduc la creșterea temperaturilor medii, a aridității și provoacă abateri de la tiparele meteorologice sezoniere obișnuite, punând sub presiune resursele montane și activitățile conexe. Aceste schimbări amenință agricultura, pădurile și resursele de apă, implicând în același timp și mijloacele de trai. Există însă și oportunități de atenuare a schimbărilor climatice, precum agricultura rezilientă la schimbări climatice, adoptarea tehnologiilor nepoluante și a celor de energie regenerabilă și eficiență energetică ridicată, conservarea pădurilor, etc.

P. 6.3. Valorificarea superioară, într-o manieră durabilă, a potențialului silvic regional

Pădurile sunt una dintre cele mai importante resurse naturale ale Regiunii Centru. Pădurile și vegetația forestieră acoperă 36,5% din suprafața regiunii (1.246.673 hectare), constituind principala resursă economică a locuitorilor din localitățile montane și asigurând un bun echilibru ecologic. Din suprafața totală de păduri și vegetație forestieră la nivel regional cele mai mari ponderi sunt în județele Harghita (19,1%) și Alba (18,3%).

În anul 2023, din suprafața fondului forestier al Regiunii Centru, cea mai mare pondere o dețin pădurile de foioase (55,4%), fiind urmate de pădurile de rășinoase (43,1%). În perioada de

referință 2020-2023 suprafața fondului forestier a regiunii s-a menținut la un nivel constant, înregistrând o extindere nesemnificativă (+0,07%). În profil teritorial, cea mai mare creștere a fost în județul Sibiu (+0,40%) în timp ce doar un județ a înregistrat o diminuare (-0,32% în județul Mureș).

În 2023 **suprafața terenurilor pe care s-au executat regenerări artificiale** a fost de 2022 hectare la nivelul Regiunii Centru (din care 71,2% păduri de rășinoase, iar 28,8% păduri de foioase), reprezentând 27,7% din cea la nivel național.

În perioada de referință 2020-2023, la nivel regional suprafața pe care s-au realizat regenerări artificiale a crescut cu 10,4%, cea mai mare creștere fiind în județul Harghita (+34,2%), urmat de județele Mureș și Brașov, în celelalte 3 județe înregistrându-se descreșteri, cea mai accentuată fiind în județul Covasna (-19,1%).

Cu un **volum** de 4,47 milioane m³ de **lemn recoltat în 2023**, Regiunea Centru este al doilea bazin de recoltare forestieră al României (23,3% din cel național, după Regiunea Nord-Est) și prima regiune în ce privește producția de cherestea. În ce privește volumul de lemn recoltat pe specii la nivel regional în 2023 procentajele sunt: 51% rășinoase, 32% fag, 6% stejar, 8% diverse specii tari, iar 2% diverse specii moi. Din volumul total de lemn recoltat la nivel regional în 2023 jumătate a fost din județele Harghita și Mureș (31,4% respectiv 18,5%).

În perioada de referință 2020-2023 volumul total de lemn recoltat a scăzut la nivel regional cu 11,5%, cu mult peste media națională (-2,5%). În profil teritorial, cea mai mare scădere s-a înregistrat în județul Harghita (-32,8%) urmat de Alba (-5,2%), în celelalte 4 județe înregistrându-se creșteri, cele mai mari, cu peste 7%, fiind în județele Mureș și Sibiu.

Rolul pădurilor și a sectorului forestier este unul important, potențialul pădurilor privind stocarea carbonului fiind semnificativ în procesul atenuare a schimbărilor climatice și de reducere a emisiilor de gaze cu efect de seră. Prin funcțiile de natură ecologică, socială și economică, pădurile furnizează și alte bunuri și servicii pentru societate, cum ar fi produsele lemnoase și nelemnoase, spațiul de recreere, înfrumusețarea peisajului, captarea carbonului, diminuarea amplitudinilor valorilor microclimatice, îmbunătățirea condițiilor pentru culturile agricole și creșterea animalelor sau captarea particulelor fine în suspensie.

Deși realitatea teritorială din ultimii ani evidențiază o creștere a conștientizării și responsabilității privind gestionarea durabilă a pădurilor din regiune, încă există multe zone cu defrișări și exploatare silvice cu un grad redus de modernizare, cu infrastructură de transport forestier insuficientă, un grad redus de utilizare în scop energetic a reziduurilor forestiere și agricole, etc. În plus, este nevoie în continuare de extinderea suprafeței ocupate de păduri, aceasta fiind un obiectiv nu doar la nivel regional, ci și național⁶³. Până la 30 iunie 2024, la nivelul Regiunii Centru, din Planul Național Strategic 2023-2027 încă nu era contractat niciun proiect cu finanțare nerambursabilă alocată pentru împăduriri și creșterea viabilității pădurilor.

⁶³ Strategia Națională pentru Dezvoltare Durabilă a României, Orizonturi 2013-2020-2030 și Strategia Națională a României privind Schimbările Climatice 2013 - 2020, precum și o obligație și prioritate națională definită în cadrul Codului Silvic. Programul Național Împăduriri: <https://oportunitati-ue.gov.ro/program/program-national-impaduriri/>

P.6.4. Creșterea atractivității economice și diversificarea activităților economice în localitățile rurale

Caracteristica principală a zonelor rurale din Regiunea Centru și implicit și la nivel național este dependența masivă de o singură ramură economică – agricultura. În plus, agricultura de semi-subsistență este practică în mare parte din zonele rurale din regiune, acesta fiind insuficient eficientă și profitabilă.

Creșterea valorificării resurselor naturale, extinderea infrastructurii de transport, comunicații și tehnico-edilitară, diversificarea și modernizarea infrastructurii sociale, creșterea calității vieții populației, susținerea dezvoltării profesionale a resurselor umane, promovarea patrimoniului natural și cultural, a meșteșugurilor tradiționale, susținerea dezvoltării turismului și a serviciilor conexe, valorificarea potențialului silvic, a industriei de prelucrare a lemnului și a mobilei, a industriei ușoare (în special textilă, marochinărie, alimentară, etc.), a industriilor creative, digitalizarea serviciilor publice și ale mediului de afaceri sunt piloni de bază în creșterea atractivității economice și a gradului de ocupare a forței de muncă în mediul rural, care la rândul lor contribuie la contracararea unor tendințe demografice precum migrația, îmbătrânirea demografică, șomajul.

Rata de ocupare a populației în vârstă de muncă (15 – 64 ani) din mediul rural la nivelul Regiunii Centru a înregistrat o ușoară scădere în perioada de referință 2020-2023, ajungând la 54,9%, fiind sub media națională (57,1% în 2023). Pe întreaga perioadă de referință valorile acestui indicator la nivel regional au fost mai mici față de cele la nivel național. De asemenea, la nivelul regiunii se păstrează decalajul față de mediul urban, în perioada de referință ratele de ocupare ale populației în vârstă de muncă în mediul urban fiind cuprinse între 63,7% (2021) și 67% (2022), însă sub cele la nivel național.

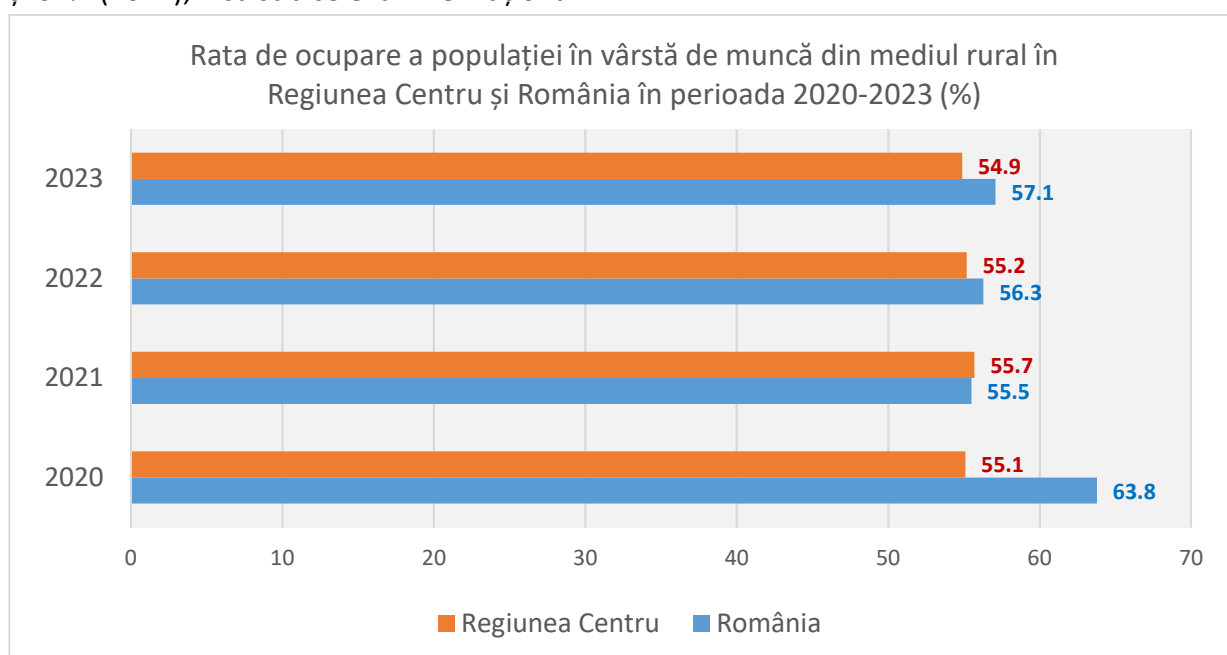

Fig. 6.3 Sursa datelor: Institutul Național de Statistică

Populația ocupată în agricultură, silvicultură și pescuit a înregistrat o creștere la nivelul Regiunii Centru de 4,3% în perioada de referință (de la 87,5 la 91,3 mii persoane în 2021-2023), creșterea fiind mult mai mare față de populația ocupată la nivelul întregului sector economic (+1,5%). Menționăm că metodologia INS privind populația ocupată în agricultură s-a schimbat începând cu 2021, iar datele statistice nu mai sunt comparabile cu cele ale anilor anterior (ex. 169,9 mii persoane în 2020 la nivelul regiunii). Evoluția numărului populației ocupate în agricultură, silvicultură și pescuit la nivel regional este similară cu cea la nivel național. Deși datele statistice se referă la populația ocupată în sectoarele agricole la nivelul ambelor medii de rezidență, aceste date sunt reprezentative întrucât agricultura este o ramură economică specifică zonei rurale.

Ponderea populației ocupate în domeniul agriculturii, silviculturii și pescuitului în total populație ocupate la nivel regional a înregistrat mici oscilații, menținându-se la aproximativ 9%, valoare sub cea la nivel național (aprox. 11%). Cu toate acestea, ponderea populației ocupate în agricultură, silvicultură și pescuit la nivelul Regiunii Centru este semnificativ mai mare față de cea la nivelul Uniunii Europene care este sub 5% și într-o continuă scădere.

Cu toate acestea, treptat, se produce o diversificare a activității economice din mediul rural prin dezvoltarea celorlalte sectoare economice care îmbunătățesc nivelul ocupării în mediul rural din regiune.

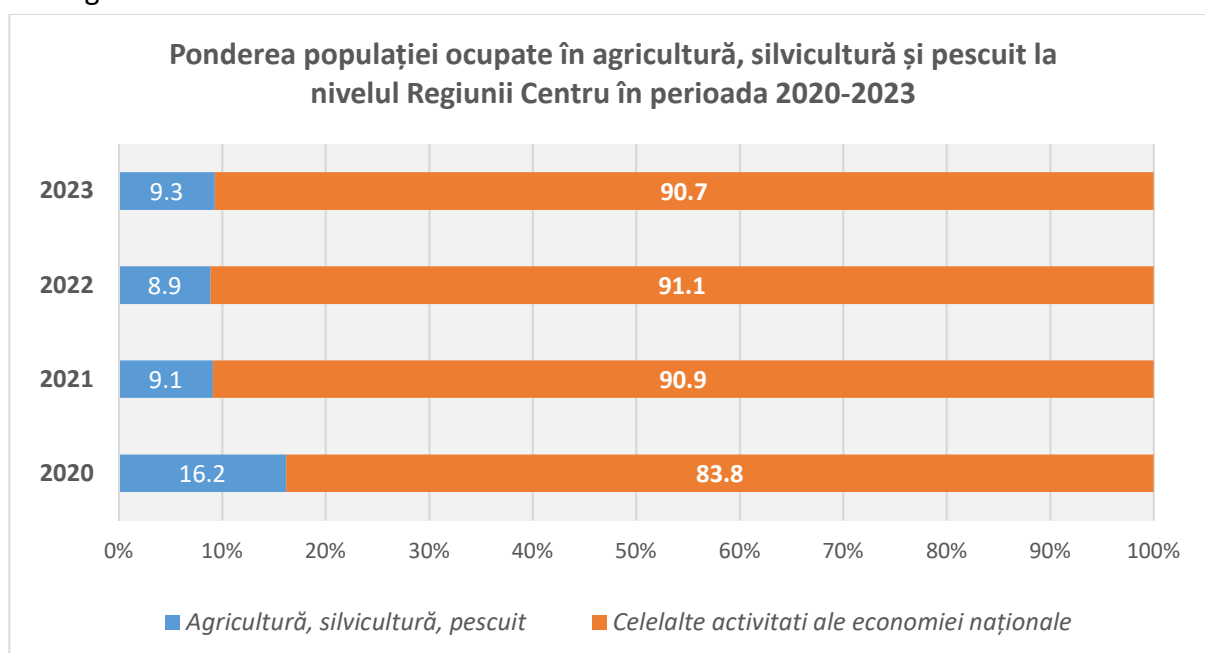

Fig. 6.4 Sursa datelor: Institutul Național de Statistică

La nivelul Regiunii Centru încă se mențin disparități accentuate la nivelul mediului rural, evidențiate pe de o parte de localitățile rurale dezvoltate din apropierea orașelor mari/municipiilor și de localitățile rurale cu importante resurse naturale și o tradiție în exploatarea și valorificarea acestora, iar pe de altă parte de localitățile rurale din zone montane izolate sau alte zone geografice cu un grad redus de accesibilitate (în special din cauza infrastructurii neadecvate) și sate cu resurse naturale modeste și/sau aflate la o distanță mai mare de 30 km față de cel mai apropiat oraș.

Cu toate acestea, există politici și acțiuni care susțin măsuri de diversificare a economiei rurale cu accent pe activitățile neagricole care la rândul lor să asigure crearea de noi surse de venituri alternative sau suplimentare pentru populația rurală. Acestea se vor reflecta în timp în contracararea fenomenului de depopulare a zonelor agricole și consolidarea structurii economice și sociale a zonelor rurale.

Este nevoie în continuarea de susținerea și dezvoltarea mediului de afaceri din mediul rural, în special al firmelor mici care acoperă o gamă limitată de activități productive și servicii și care nu au posibilități de a valorifica suficient resursele locale.

Până la 30 iunie 2024, la nivelul Regiunii Centru, din Planul Național Strategic 2023-2027 încă nu era contractat niciun **proiect cu finanțare nerambursabilă pentru diversificarea economiei din mediul rural**, nefiind încă niciun loc de muncă nou creat în activități neagricole în mediul rural în cadrul acestui program.

P.6.5. Îmbunătățirea infrastructurii tehnico-edilitare a localităților rurale

În ciuda progreselor înregistrate în perioada de referință 2020-2023, infrastructura de utilități publice în localitățile rurale ale regiunii continuă să fie subdezvoltată.

Din cele 357 comune ale Regiunii Centru, 299 (83,8% din total) erau racordate în anul 2023 la rețelele publice de **alimentare cu apă potabilă**, cu 8 comune mai mult față de 2020. De asemenea, 197 comune (55,2% din total) dispuneau de instalații de **canalizare publică**, cu 14 comune mai mult față de 2020. O situație similară este și în ce privește numărul comunelor în care se distribuie **gaze naturale**, acesta fiind în 2023 de 195 (54,6% din total). Trebuie menționat faptul că datele statistice utilizate sunt disponibile doar la nivel de unitate administrativ-teritorială (comună) și nu reflectă situația la nivel de sat sau pe gospodării.

În ce privește **lungimea totală a rețelei simple de distribuție a apei potabile** aceasta era la nivelul mediului rural din regiune de 7098 km în 2023, cu 12,2% mai extinsă față de anul de referință 2020, creștere peste media națională (+11,2%).

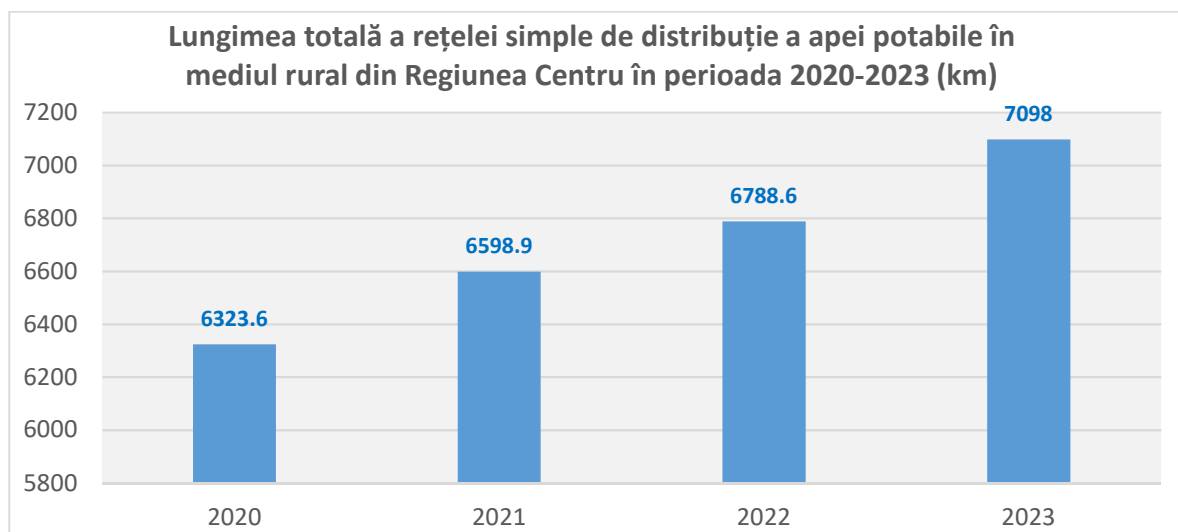

Fig. 6.5 Sursa datelor: Institutul Național de Statistică

Lungimea totală simplă a conductelor de canalizare totaliza la nivelul mediului rural din regiune 3320,8 km în 2023, cu 22,5% mai extinsă față de anul de referință 2020, creșterea fiind sub media națională (+31,7%).

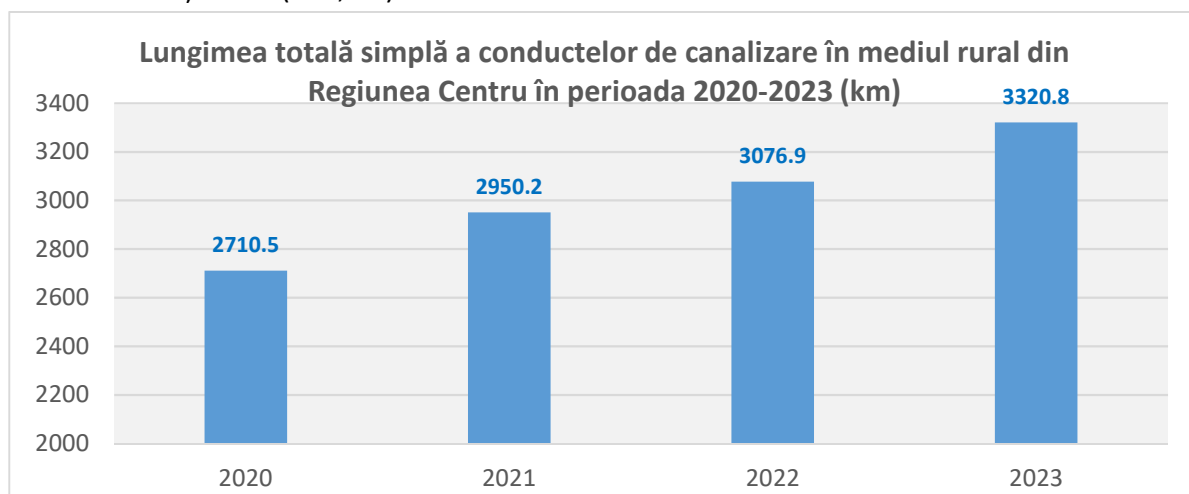

Fig. 6.6 Sursa datelor: Institutul Național de Statistică

Una dintre provocările la nivelul mediului rural din regiune este **modernizarea infrastructurii rutiere comunale**, drumurile comunale (drumurile care asigură legătura între satele componente ale comunelor) deținând 40,1% din totalul drumurilor din Regiunea Centru în anul 2023.

Din cei 4607 km de drumuri comunale din regiune, doar 1950 km erau modernizați în 2023 (1082 km modernizați și 868 km cu îmbrăcăminți ușoare rutiere (IUR)), reprezentând mai puțin de jumătate. În perioada de referință 2020-2023 se observă o creștere a ponderii drumurilor comunale modernizate și cu IUR de la 38,5% la 42,3%, creșterile fiind mai mici față de cele la nivel național.

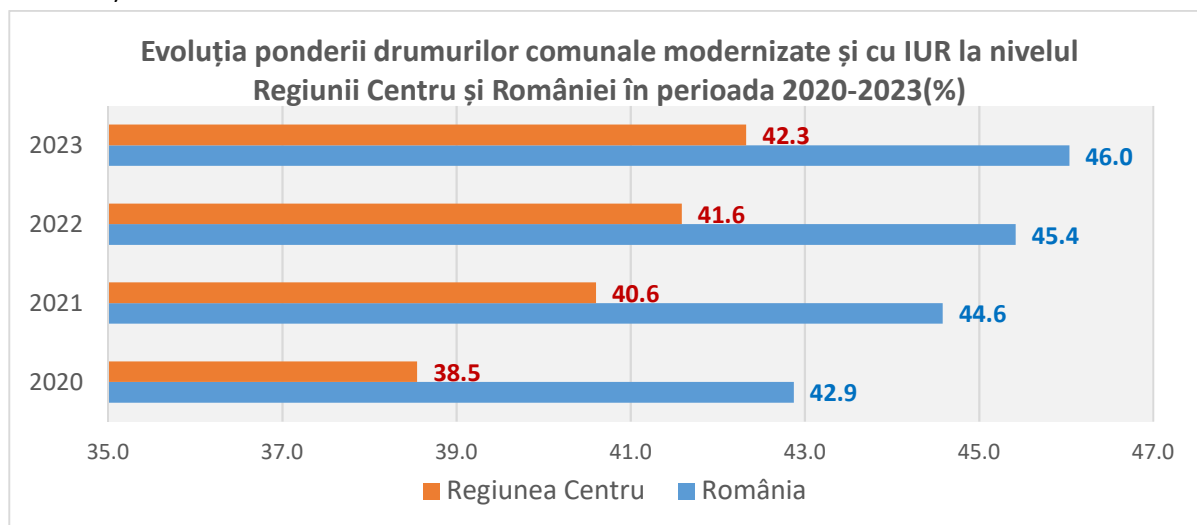

Fig. 6.7 Sursa datelor: Institutul Național de Statistică (calcul proprii)

În perioada de referință 2020-2023, lungimea drumurilor comunale pietruite și de pământ s-a redus cu 4,4% la nivel regional (sub media națională, -5,9%), ajungând la 2657 km în 2023 dintre care 1491 km drumuri pietruite și 1166 km drumuri de pământ. Din total drumuri comunale nemodernizate din regiune aproape 60% erau în județele Alba și Harghita în 2023. În perioada 2020-2023 cele mai mari diminuări ale drumurilor comunale pietruite și de pământ s-au înregistrat în județele Sibiu (-38%) și Mureș (-14%).

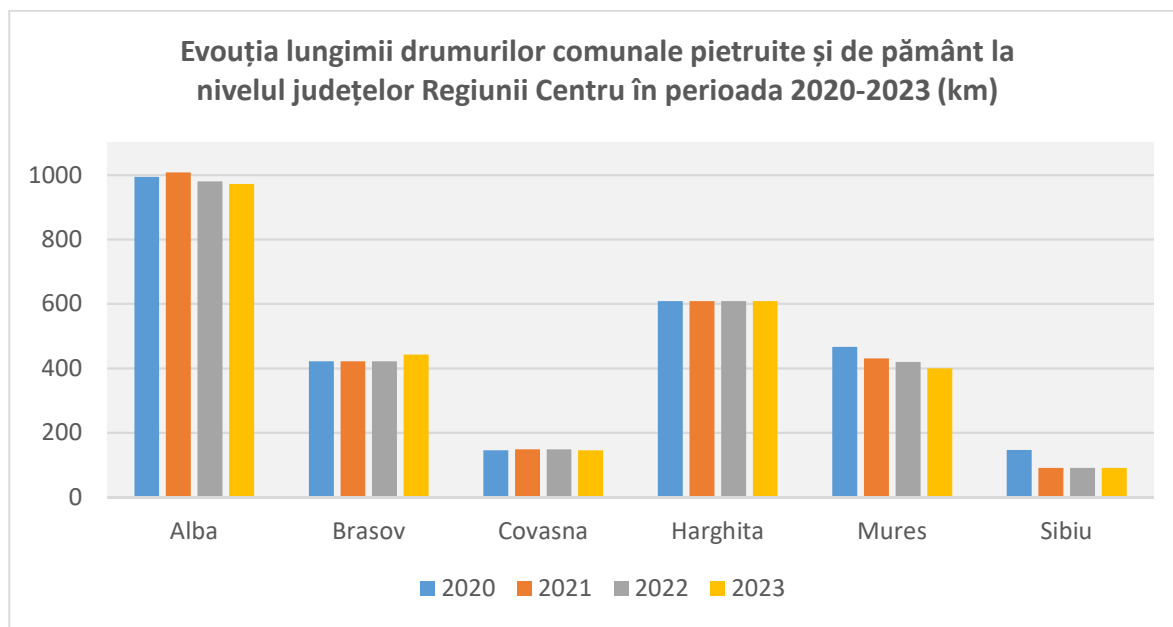

Fig. 6.8 Sursa datelor: Institutul Național de Statistică

P.6.6. Dezvoltarea infrastructurii sociale, cultural-recreative și susținerea dezvoltării comunitare

Extinderea, dezvoltarea și modernizarea infrastructurii sociale și cultural-recreative precum și diversificarea serviciilor suport au o contribuție semnificativă la dezvoltarea comunității și îmbunătățirea vieții locuitorilor din mediul rural. Aceste aspecte se reflecta în creșterea accesului la servicii sociale, de sănătate, educaționale, culturale și recreative, dar și în îmbunătățirea accesului la piața muncii în special al persoanelor aparținând grupurilor vulnerabile/defavorizate.

Un indicator care reflectă nivelul general de dezvoltare socială a unei comunități este **rata mortalității infantile**. La nivelul Regiunii Centru, rata mortalității infantile în mediul rural a înregistrat o scădere vizibilă în perioada de referință 2020-2023 de la 9‰ la 7,1‰, însă valorile sunt mai mari față de cele la nivelul mediului rural din România (ex. 6,6‰ în 2020, 6,9‰ în 2023). De asemenea, valorile ratei mortalității infantile în mediul rural la nivelul regiunii erau vizibil mai mari față de cele înregistrate în mediul urban (ex. 5,5‰ în 2020, 4,9‰ în 2023).

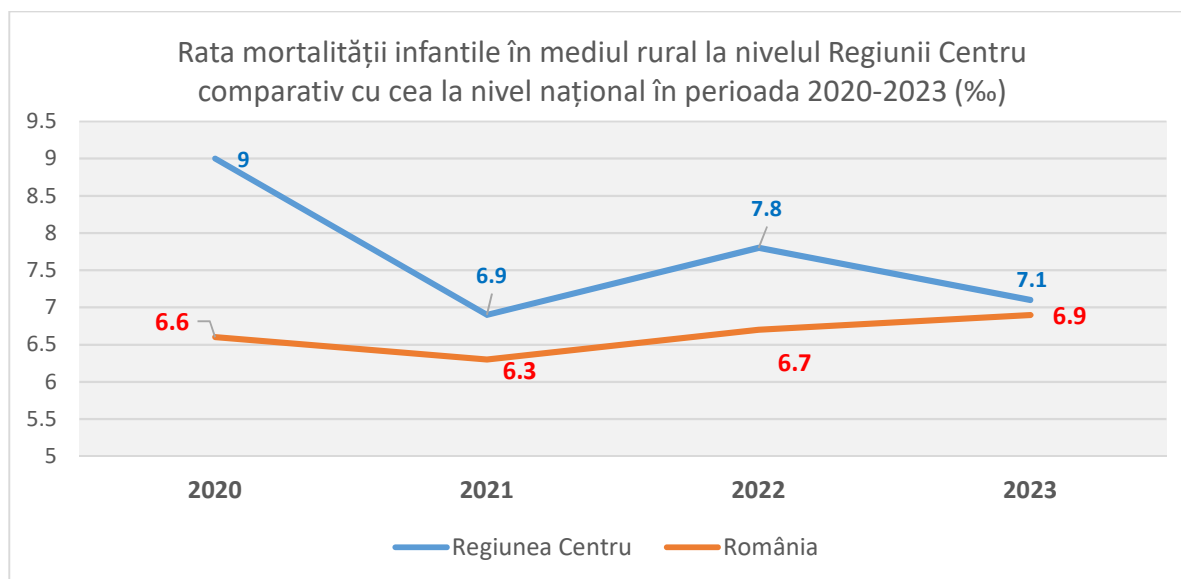

Fig. 6.9 Sursa datelor: Institutul Național de Statistică

Îmbunătățirea și extinderea infrastructurii sociale și cultural-recreative constituie premisa îmbunătățirii calității vieții rurale. Deși în ultimii ani s-au implementat la nivel regional proiecte privind aceste tipuri de infrastructuri și serviciile asociate, există încă accentuate disparități la nivelul mediului rural. De asemenea, dezvoltarea serviciilor sociale din mediul rural necesită în continuare o redimensionarea a infrastructurii sociale actuale. În ce privește infrastructura cultural-recreativă din mediul rural din regiune, aceasta este în multe comune degradată, inexistentă sau utilizată în diverse scopuri, fiind nevoie în continuare de proiecte pentru refacerea, dezvoltarea, modernizarea sau refuncționalizare.

Consolidarea acțiunilor integrate de tipul "LEADER" este importantă pentru dezvoltarea echilibrată a teritoriilor, răspunzând nevoilor identificate la nivelul comunităților locale. GAL-urile, prin natura structurii lor și a rolului pe care îl joacă în teritoriu, pot facilita o dezvoltare locală integrată. GAL-urile reprezintă o soluție concretă de creștere a calității vieții și dezvoltare economică, socială și culturală a spațiului rural, prin implicarea pe termen lung a comunităților în deciziile strategice, privind teritoriile acoperite de parteneriate.

Menționăm că până la momentul anului 2023, prin Centrul Regional pentru Finanțarea Investițiilor Rurale 7 Centru (CRFIR7 Centru) au fost sprijinite 35 de strategii la nivelul GAL-urilor din Regiunea Centru, acestea fiind finanțate din fonduri nerambursabile în cadrul Programul Național de Dezvoltare Rurală 2014-2020 (PNDR). Prin Planul Național Strategic 2023-2027 (PNS) se va continua finanțarea GAL-urilor în actuala perioadă de programare. Până la 30 iunie 2024, la nivelul Regiunii Centru, din Planul Național Strategic 2023-2027 nu era contractat niciun proiect cu finanțare nerambursabilă care să sprijine cadrul strategic de dezvoltare a GAL-urilor, neexistând încă nicio **strategie la nivel de GAL sprijinită prin PNS**.

De asemenea, până la 30 iunie 2024, la nivelul Regiunii Centru, din Planul Național Strategic 2023-2027 nu era contractat niciun **proiect cu finanțare nerambursabilă care să vizeze conservarea și valorificarea patrimoniului local din mediul rural**.

În procesul de creștere a atractivității mediului rural prin facilitarea accesului la infrastructuri sociale adecvate care să sprijine dezvoltarea comunitară, un rol important îl au politicile și proiectele de creștere a incluziunii sociale din mediul rural, acestea fiind finanțate în special prin Programul Incluziune și Demnitate Socială 2021-2027 (PIDS).

La nivelul mediului rural din regiune, este în continuare nevoie de dezvoltarea și diversificarea de servicii sociale la nivel local care să faciliteze creșterea accesului la servicii sociale în rândul populației vulnerabile.

Până la 30 iunie 2024, la nivelul Regiunii Centru, din Programul Incluziune și Demnitate Socială 2021-2027 încă nu era contractat niciun **proiect** care să vizeze **extinderea capacității structurilor de asistență socială noi sau modernizate (altele decât locuințele sociale)**.

Promovarea și susținerea economiei sociale prin sprijinirea creării de întreprinderi sociale noi în mediul rural contribuie la creșterea ocupării forței de muncă, îmbunătățind șansele de angajare a lucrătorilor defavorizați, cu capacitate de muncă scăzută. Atât la nivel regional cât și național, potențialul economiei sociale de a îmbunătăți condițiile sociale nu este valorificat suficient, economia socială se confruntă cu o serie de provocări, iar impactul economic al întreprinderilor sociale este redus.

Până la 30 iunie 2024, la nivelul Regiunii Centru, din Programul Incluziune și Demnitate Socială 2021-2027 încă nu era contractat niciun **proiect** care să sprijine înființarea de **întreprinderi sociale** în mediul rural.

Tabel 6.2 Indicatorii de monitorizare pentru DS6

Cod	INDICATOR	Sursa de obținere	Unitate de măsură	An de referință	2020	2021	2022	2023	2024 (sem.I)
DS6_1	Valoarea totală a finanțărilor nerambursabile acordate pt. modernizarea exploatațiilor agricole	CRFIR 7 Centru, PNS	Mil Lei	2021	NA	0	0	0	0
DS6_2	Număr de mașini agricole la nivel regional	INS	Nr.	2020	76448	87616	89196	89692	
DS6_3	Suprafața arabilă ce revine unui tractor agricol	INS	ha/tractor agricol	2020	22.8	19.5	18.3	18.1	
DS6_4	Valoarea totală a finanțărilor nerambursabile acordate pt. modernizarea exploatațiilor agricole din zona montană	CRFIR 7 Centru, PNS	Mil. Lei	2021	NA	0	0	0	0
DS6_5	Valoarea totală a finanțărilor nerambursabile acordate pt. împăduriri și	CRFIR 7 Centru, PNS	Mil. Lei	2021	NA	0	0	0	0

	creșterea viabilității pădurilor								
DS6_6	Valoarea totală a finanțarilor nerambursabile acordate pt. diversificarea economiei din mediul rural	CRFIR 7 Centru, PNS	Mil. Lei	2021	NA	0	0	0	0
DS6_7	Locuri de muncă în activități neagricole create în mediul rural	CRFIR 7 Centru, PNS	Nr.	2021	NA	0	0	0	0
DS6_8	Rata de ocupare a populației în vârstă de muncă din mediul rural	INS	%	2020	55.1	55.7	55.2	54.9	
DS6_9	Ponderea populației ocupate în agricultură, silvicultură și pescuit	INS	%	2020	16.2	9.1	8.9	9.3	
DS6_10	Lungimea totală a drumurilor comunale modernizate	INS	Km	2020	946	1013	1055	1082	
DS6_11	Numărul localităților din mediul rural conectate la rețeaua publică de distribuție a apei potabile	INS	Nr.	2020	291	295	296	299	
DS6_12	Lungimea totală a rețelei simple de distribuție a apei potabile în mediul rural	INS	Km	2020	6323.6	6598.9	6788.6	7098	
DS6_13	Numărul localităților din mediul rural racordate la sistemul de canalizare publică	INS	Nr.	2020	183	192	194	197	
DS6_14	Lungimea totală simplă a conductelor de canalizare în mediul rural	INS	Km	2020	2710.5	2950.2	3076.9	3320.8	
DS6_15	Rata mortalității infantile în mediul rural	INS	‰	2020	9	6.9	7.8	7.1	
DS6_16	Număr de strategii la nivelul GAL-urilor sprijinite prin fonduri nerambursabile	CRFIR 7 Centru, PNS	Nr.	2021	NA	0	0	0	0
DS6_17	Număr proiecte vizând conservarea și valorificarea patrimoniului local din mediul rural finanțate prin PNS 2023-2027	PNS 2023- 2027	Nr.	2023	NA	NA	NA	0	0

DS6_18	Capacitatea structurilor de asistență socială noi sau modernizate (altele decât locuințele) din mediul rural prin PIDS 2021-2027	PIDS	Număr persoane	2021	NA	0	0	0	0
DS6_19	Număr de întreprinderi sociale sprijinite în mediul rural prin PIDS 2021-2027	PIDS	Număr	2021	NA	0	0	0	0

Tabel 6.3 Matrice corelare indicatori priorități de dezvoltare din DS6 cu surse de finanțare

Priorități DS6					
P.6.1. Eficientizarea sectorului agroalimentar și îmbunătățirea pregătirii profesionale a fermierilor	P.6.2. Susținerea activităților agricole în zonele montane	P. 6.3. Valorificarea superioară, într-o manieră durabilă, a potențialului silvic regional	P.6.4. Creșterea atractivității economice și diversificare a activităților economice în localitățile rurale	P.6.5. Îmbunătățirea infrastructurii tehnico-edilitare a localităților rurale	P.6.6. Dezvoltarea infrastructurii sociale, cultural-recreative și susținerea dezvoltării comunitare
Planul Național Strategic 2023-2027 (PNS), SO2, toate intervențiile aferente N4 "Modernizarea și restructurarea exploatațiilor, prin investiții pentru îmbunătățirea productivității"	Planul Național Strategic 2023-2027 (PNS), SO2, intervențiile aferente N4 și N26 "Sprijinirea dezvoltării durabile a zonelor montane din România" care vizează modernizarea exploatațiilor agricole din zona montană. SO6, DR-09 "Zone afectate de constrângeri naturale - Zona Montană"	Planul Național Strategic 2023-2027 (PNS), SO4, DR-08 "Împăduriri - întreținerea și îngrijirea suprafețelor împădurite"	Planul Național Strategic 2023-2027 (PNS), SO8, DR 22, DR 23 și DR 29 privind întreprinderile aferente R.39 "Dezvoltarea economiei rurale"		Programul Incluziune și Demnitate Socială 2021-2027 (PIDS), Prioritatea 4 "Sprijinirea comunităților rurale fără acces sau cu acces limitat la serviciile sociale", Acțiunea 4.2. Prioritatea 3 "Protejarea dreptului la demnitate social", Acțiunea 3.2 Planul Național Strategic 2023-2027 (PNS), SO8, DR-36 "LEADER - Dezvoltarea locală plasată sub responsabilitatea comunității"

Concluzii principale și dificultăți întâmpinate în procesul de monitorizare

Implementarea Planului de Dezvoltare Regională 2021-2027 se bazează, din punct de vedere programatic și financiar, pe programele operaționale care finanțează obiectivele politicii de coeziune pentru perioada 2021-2027, prin fondurile structurale și de investiții ale Uniunii Europene: Fondul European de Dezvoltare Regională, Fondul Social European, Fondul de Coeziune precum și pe fondurile alocate prin Politica Agricolă Comună de UE, în special Fondul European pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală.

Astfel, ca instrumente principale de finanțare a proiectelor din portofoliul de proiecte al PDR Centru 2021-2027 se au în vedere fondurile alocate direct Regiunii Centru din Programul Regiunea Centru, precum și finanțările din Programele Operaționale: Educație și Ocupare, Creștere Inteligentă, Digitalizare și Instrumente Financiare, Transport, Dezvoltare Durabilă, Tranziție Justă, Sănătate, Incluziune și Demnitate Socială, Planul Național Strategic și PNRR. alocate proiectelor din Regiunea Centru. De asemenea, Cooperarea Teritorială Europeană finanțează implementarea de acțiuni comune la nivel național, regional sau local pentru îmbunătățirea politicilor între actorii de la nivel național, regional sau local din țările membre ale Uniunii Europene, cu scopul de a găsi împreună soluții la provocările comune.

Monitorizarea PDR Centru 2021-2027 a avut ca scop evaluarea, pe de o parte, a evoluției socioeconomice a Regiunii, reflectată în evoluția celor 144 indicatori de monitorizare iar, pe de altă parte, urmărirea implementării proiectelor aflate în portofoliul de proiecte al PDR 2021-2027.

Deși s-au făcut pași înainte în toate domeniile strategice incluse în PDR Centru, progresele au variat semnificativ de la un domeniu la altul.

Acoperind o arie vastă, implementarea priorităților incluse în **Domeniul Strategic 1** s-a dovedit destul de dificilă, iar rezultatele măsurate prin indicatorii specifici au fost mai modeste decât cele așteptate. Noutatea și complexitatea abordării integrate au determinat o serie de întârzieri privind derularea proiectelor care vizează dezvoltarea teritorială integrată. Până la finalul anului 2024, s-au constituit pe teritoriul Regiunii Centru două ADI care vor gestiona ITI: Asociația de Dezvoltare Intercomunitară «ITI Microregiunea Țara Făgărașului», aceasta având și o strategie integrată de dezvoltare adoptată și Asociația de Dezvoltare Intercomunitară „ITI Moșii -Tara de Piatra”, iar cea de-a 3-a acoperind microregiunea Sebeș- Vințu de Jos este în curs de operaționalizare.

O serie de întârzieri și blocaje a afectat cu precădere proiectele de modernizare a infrastructurii principale de transport rutier, feroviar și aerian gestionate la nivel național, dublate de întârzieri semnificative în ce privește implementarea proiectelor de dezvoltare

urbană integrată și a celor de mobilitate urbană. Cu toate aceste întârzieri, putem menționa finalizarea câtorva proiecte importante pentru Regiunea Centru precum Aeroportul Internațional Ghimbav-Brașov (impact vizibil și prin creșterea de aproape 3 ori a traficului de pasageri la nivel regional), terminalul intermodal de la Decea, județul Alba și modernizarea căii ferate între Sighișoara și Simeria (partea de infrastructură). În perioada 2020-2023, lungimea totală a autostrăzilor din Regiunea Centru s-a mărit cu 28%, ajungând la 228 km la sfârșitul anului 2023. Merită amintite progresele în ce privește modernizarea drumurilor județene, reflectate prin creșterea cu 8,5% a lungimii totale a drumurilor județene modernizate sau cu îmbrăcămînți ușoare rutiere.

În perioada 2020-2023, orașele din Regiunea Centru au continuat să implementeze proiectele cu finanțare europeană, în special a celor incluse în SIDU și PMUD, și proiectele finanțate prin PNRR și Programul Anghel Saligny, însă rezultatele până în prezent sunt mixte. Dacă în ce privește modernizarea drumurilor orășenești, nu au fost progrese notabile în perioada 2020-2023, indicatorul statistic corespunzător – lungimea drumurilor orășenești modernizate – înregistrând o creștere de doar 3,4%, îmbunătățiri vizibile s-au înregistrat în privința transportului public urban de călători evidențiat prin creșterea cu 25,4% la nivelul Regiunii Centru a numărului anual de pasageri transportați. Merită menționat faptul că prin Programul Regiunea Centru, nouă municipii și orașe din Regiunea Centru și 6,5 milioane pasageri anual beneficiază de sisteme de transport urban digitalizate noi sau modernizate și că urmează a fi construite piste ciclabile cu o lungime totală de 86 km.

În cazul orașelor mici din Regiunea Centru, putem constata o anumită îmbunătățire a situației socioeconomice, dacă avem în vedere evoluția demografică și dezvoltarea economică a acestora. Astfel, în perioada 2020-2024, numărul populației din cele 31 orașe mici a scăzut cu 2%, această scădere fiind mai mică în valoare absolută decât scăderea populației decât scăderea demografică suferită în același interval temporal la nivelul mediului urban din regiune (-5,3%). De asemenea, nivelul ocupării s-a îmbunătățit semnificativ în perioada post-pandemică, numărul salariaților din orașele mici ale Regiunii Centru în 2023 fiind cu 9% mai mare decât cel înregistrat în anul 2020, în timp ce la nivel regional, numărul mediu al salariaților a înregistrat o creștere de 6,2%. Aceste evoluții pozitive demonstrează că proiectele de dezvoltare implementate în orașele mici au avut impactul scontat și au putut inversa trendul economic și social negativ din perioada 1990-2020.

În ce privește **Domeniului Strategic 2**, remarcăm revirimentul economic rapid al Regiunii Centru înregistrat după scăderea din anul 2020 cauzată de pandemia COVID 19, evidențiată de evoluțiile pozitive ale majorității indicatorilor specifici (P.I.B., P.I.B./loc., productivitatea muncii, nr. de unități locale active, nr. IMM-urilor/1000 locuitori, valoarea exporturilor, soldul I.S.D.).

Produsul intern brut regional/ locuitor, exprimat la standardul puterii de cumpărare, a crescut de la 20500 euro, în anul 2019 la 25200 euro, în anul 2022. Raportat la media europeană, indicatorul P.I.B./ locuitor, la standardul puterii de cumpărare, s-a majorat în aceeași perioadă cu 5 puncte procentuale, de la 66% la 71%. Productivitatea muncii/ persoană angajată, în anul 2022, a atins 80% din media UE27. Numărul de întreprinderi locale active la nivelul Regiunii Centru a crescut între 2020 și 2022 cu 7%, iar numărul de întreprinderi la 1000 locuitori) a crescut de la 32 în anul 2020 la 34,7 în anul 2022.

Cu un total de 9,82 miliarde euro investiții străine directe la finalul anului 2023, Regiunea Centru se plasa pe poziția a doua la nivel național, după Regiunea București-Ilfov. Soldul investițiilor străine directe în Regiunea Centru a crescut în perioada 2020-2023 cu 1,34 miliarde euro (+16%), iar soldul ISD/ locuitor s-a majorat, în aceeași perioadă, de la 3679 euro la 4290 euro.

Valoarea totală a exporturilor regionale a înregistrat o evoluție puternic ascendentă în ultimele două decenii, nivelul acestora ajungând la circa 13,3 miliarde euro în anul 2023, un nivel cu 34% mai mare față de cel înregistrat în anul 2020.

Dinamica pozitivă a economiei Regiunii Centru nu a fost însă însoțită de creșterea contribuției cercetării-dezvoltării și inovării la dezvoltarea economică regională. Cu toate că atât valoarea totală a cheltuielilor pentru cercetare-dezvoltare cât și numărul angajaților în cercetare-dezvoltare au înregistrat creșteri semnificative în perioada 2020-2022, Regiunea Centru rămâne în urma majorității regiunilor din Uniunea Europeană și chiar în urma altor regiuni din România în ce privește resursele umane și financiare alocate cercetării. Conform *Regional Innovation Scoreboard 2023*, Regiunea Centru se plasează în categoria inovatorilor emergenți, înregistrând chiar o scădere în termeni relativi față de media europeană. Raportat la media Uniunii Europene, Regiunea Centru înregistrează decalaje semnificative față de media UE la majoritatea indicatorilor analizați (ponderea persoanelor cu studii superioare, educația pe parcursul întregii vieți, aparițiile de articole în publicații științifice internaționale, abilitățile digitale, specialiștii ICT, cheltuielile sectoarelor public și privat cu cercetarea-dezvoltarea, inovațiile tehnologice și non-tehnologice, cererile de brevete și mărci, angajații din întreprinderile inovatoare etc). În plus, datele pentru un alt indicator relevant: ponderea firmelor inovatoare arată o scădere în perioada 2021-2022 cu 1,1 puncte procentuale față de perioada de referință 2019-2020.

În ce privește implementarea **Domeniului Strategic 3**, monitorizarea rezultatelor obținute arată câteva realizări în domeniul ocupării și reducerii șomajului alături de nerealizări sau de evoluții modeste în ce privește indicatorii referitori la educația inițială și continuă, educația terțiară, integrarea tinerilor pe piața muncii, reducerea disparităților între urban și rural.

Rata de ocupare a populației pentru grupa de vârstă 20-64 ani a crescut de 65,5%, în anul 2020 de 66,9%, în 2023, discrepanțele între mediile de rezidență rămânând semnificative. În paralel, *rata șomajului* pentru grupa de vârstă 20-64 ani a scăzut la nivelul regiunii în perioada 2020-

2023 de la 6,6% la 4,2%. Șomajul în rândul tinerilor rămâne o provocare la nivel regional, chiar dacă se observă o ameliorare a ratei șomajului pentru grupa de vârstă 15-29 ani la 17,5% în 2020 la 14,5%, în 2023. Menționăm și categoria tinerilor NEETs cu vârste cuprinse 15-29 de ani care nu urmează o formă de învățământ, nu sunt integrați în câmpul muncii și care reprezintă la nivel regional 25,5% din populația în vârstă de 15-29 ani.

Educația și formarea profesională au fost și rămân o prioritate pentru Regiunea Centru iar în actuala perioada de programare sunt alocate fonduri importante pentru modernizarea infrastructurii și școlare și pentru creșterea accesului la educație. Datele statistice specifice aferente perioadei 2020-2023 arată că *rata de părăsire timpurie a școlii* în Regiunea se menține la 21% , aceste valori fiind sensibil mai mari față de media națională și de peste 2 ori mai mari față de media UE. De asemenea, valorile pentru alt indicator relevant - *ponderea persoanelor cu studii superioare în totalul populației din grupa de vârstă 30-34 de ani* – în ciuda unei creșteri de la 18,5% la 19,2% în intervalul 2020-2023, înregistrează valori sub media națională (22,8%) și mult mai mici decât media UE (43,9%). *Rata de participare a adulților la cursurile de formare profesională* în ciuda unei creșteri de la 1% la 3,7% rămâne mult sub media națională (6,7%) și media UE (12,8%).

Atât PNRR cât și PR Centru au alocări semnificative pentru modernizarea infrastructurii educaționale din Regiunea Centru. Până în luna septembrie 2024, prin **PNRR** au fost finanțate 1126 proiecte în valoare totală de 1,84 miliarde lei. De asemenea, prin **Programul Regiunea Centru 2021-2027 (PR Centru)**, Prioritatea 6 "O regiune Educată" au fost contractate până la finalul lunii noiembrie 2024 alte 40 proiecte în valoare totală de 234,64 milioane lei.

Un număr semnificativ de locuitori ai Regiunii Centru se confruntă cu diferite forme de sărăcie și deprivare materială sau sunt expuse riscului de sărăcie. Indicatorii statistici specifici cum ar fi *rata riscului de sărăcie sau excluziune socială (AROE)* a crescut în intervalul 2020-2023 de la 30,3% la 31,9%, în timp ce *rata deprivării materiale și sociale severe* a scăzut în aceeași perioadă de la 21,2% la 19,2%. Aceste date evidențiază legătura strânsă între nivelul de educație, gradul de ocupare și gradul de sărăcie precum și persistența unor disparități economice și sociale importante.

Modernizarea infrastructurii sanitare, creșterea accesului și îmbunătățirea serviciilor de îngrijire a sănătății reprezintă o prioritate regională evidențiată atât în PDR Centru cât și prin programele și liniile de finanțare dedicate.

Dacă în ce privește indicatorul *număr de paturi în unitățile sanitare* nu s-au înregistrat modificări semnificative în perioada 2020-2023, se pot menționa investiții importante în modernizarea și dotarea unităților medicale cu și fără facilități de internare.

De asemenea, un indicator care a avut o evoluție bună la nivel regional este cel al numărului de medici la 10.000 de locuitori, acesta crescând de la 34 la 38 în perioada 2020-2023. Cu toate acestea, accesul la servicii de sănătate a unei mari părți a populației care locuiește cu precădere

în mediul rural este deficitar, aspect evidențiat de faptul că, din cele 357 comune ale Regiunii Centru, în 42 nu exista în anul 2023 niciun cabinet medical de familie.

Un fapt îmbucurător este scăderea valorilor *ratei mortalității infantile* la nivelul Regiunii Centru de la 7,2‰ în 2020 la 6,0‰ în 2023, acestea menținându-se ușor peste media națională.

Atât PNRR cât și PS dispun de alocări importante pentru infrastructura de îngrijire a sănătății și pentru îmbunătățirea și creșterea accesului la servicii de sănătate. Până la finalul lunii septembrie 2024 prin **PNRR, C12 "Sănătate"**, la nivelul Regiunii Centru au fost contractate 162 de proiecte ce vizează dezvoltarea infrastructurii de sănătate, în valoare totală de 741,28 milioane lei și 13 proiecte care vizează digitalizarea instituțiilor cu atribuții în domeniul sanitar, valoarea totală a proiectelor fiind de 38,74 milioane lei. De asemenea, prin **Programul Sănătate**, a cărui implementare a început în 2024, până la finalul lunii noiembrie a aceluiași an au fost contractate la nivelul Regiunii Centru 11 proiecte în valoare totală de 93,35 milioane de lei.

Monitorizarea **Domeniului Strategic 4** consemnează progresele în domeniul îmbunătățirii infrastructurii de alimentare cu apă și de canalizare, în paralel cu creșterea numărului populației racordate la rețelele de apă și canal. Lungimea totală a conductelor de alimentare cu apă a crescut în perioada 2020-2023 cu 9,2% în perioada 2020-2023, iar cea a lungimii conductelor de canalizare cu 16,1%. Ponderea populației conectate la rețeaua publică de apă la nivelul Regiunii Centru a crescut de la 78,2% în 2020 la 82% în 2023, în timp ce ponderea populației conectate la rețeaua de canalizare a crescut de la 68,5% la 72,5%.

În ce privește acoperirea populației cu servicii de salubritate, ponderea la nivel regional a crescut în perioada 2020-2023 de la 93,6% la 94,9% , acoperirea în zonele rurale fiind mai scăzută (91,9% în anul 2023). Suprafața totală a spațiilor verzi în municipii și orașe s-a mărit de la 3002 hectare în 2020 la 4340 hectare în 2023, iar suprafața spațiilor verzi/locuitor a înregistrat o creștere de la 23mp la 34 mp. Un alt indicator relevant - *suprafața terenurilor pe care s-au executat regenerări artificiale* -a crescut în perioada de referință la nivelul Regiunii Centru cu 10,4%, ajungând la 222 hectare în 2023.

Politicile și programele de protecție a mediului, de combatere și adaptare la schimbările climatice, de creștere a eficienței energetice și utilizării resurselor materiale vor avea alocări semnificativ mai mari în perioada 2021-2027 comparativ cu precedenta perioadă.

Până la finalul lunii noiembrie 2024, prin Programul Regiunea Centru 2021-2027, Prioritatea 3, au fost încheiate 6 proiecte cu o valoare nerambursabilă totală de 36,7 milioane de lei vizând *investiții în infrastructura verde și albastră în mediul urban din regiune* și alte 28 proiecte cu o valoare nerambursabilă totală care se ridică la 438,24 milioane lei având ca scop reabilitarea energetică a clădirilor publice și rezidențiale.

Menționăm, de asemenea, că prin PNRR, Componenta 5 "Valul Renovării", până la finalul lunii septembrie 2024 au fost contractate la nivelul Regiunii Centru 192 proiecte pentru investiții în eficiența energetică a clădirilor publice și rezidențiale, valoarea totală a acestora ridicându-se la 1750,4 milioane lei.

Monitorizarea **Domeniului Strategic 5** consemnează progresele vizibile înregistrate începând din 2022 în ce privește turismul regional. Pandemia COVID 19 a afectat puternic turismul în întreaga lume, iar la nivelul Regiunii Centru indicatorii specifici fluxului turistic (nr. sosiri, nr. înnoptări, gradul de utilizare a capacității turistice) au arătat impactul dramatic al acestei situații excepționale. Pentru anul 2023, indicatorii statistici evidențiază fie revenirea turismului regional la valorile anterioare pandemiei fie depășiri ale performanțelor înregistrate în 2019. Astfel, numărul turiștilor cazați în structurile de primire din Regiunea Centru au depășit 3,27 milioane în anul 2023 față de 3,17 milioane în anul 2019, iar capacitatea de cazare existentă la nivel regional a înregistrat o creștere de 20% în perioada 2019-2023. Creșterea mai rapidă a capacității de cazare la nivel regional în comparație cu creșterea mai redusă a numărului de înnoptări a determinat o ușoară scădere a indicelui de utilizare a capacității turistice care a coborât la 27,7% în 2023.

Fondurile europene continuă să fie o sursă importantă de finanțare a turismului regional, iar prin Programul Regiunea Centru în 2024 au fost încheiate contracte în valoare totală de 170 milioane lei vizând conservarea, protecția și punerea în valoare a patrimoniului cultural UNESCO și de clasă A, valorificarea patrimoniului cultural din zonele urbane și valorificarea în scop turistic a resurselor balneare. Menționăm, de asemenea că 4 organizații de management al destinației turistice (OMD) din Regiunea Centru au primit până în noiembrie 2024 avizul din partea Ministerului Economiei, Antreprenoriatului și Turismului.

În cadrul **Domeniului Strategic 6** se înregistrează câteva evoluții notabile atât în ce privește echiparea tehnico-edilitară a localităților rurale cât și în ce privește economia zonelor rurale și nivelul de viață al locuitorilor săi. Numărul localităților din mediul rural conectate la rețeaua publică de distribuție a apei potabile a crescut cu 2,8% în perioada 2020-2023, iar numărul localităților racordate la sistemul de canalizare publică a crescut cu 7,7%. Din totalul de 4607 km de drumuri comunale din regiune, doar 1950 km erau modernizați sau cu îmbrăcămînți ușoare rutiere în 2023. Ponderea drumurilor comunale modernizate și cu IUR a crescut în perioada 2020-2023 de la 38,5% la 42,3%.

Agricultura rămâne o activitate economică foarte importantă pentru locuitorii din mediul rural. Populația ocupată în agricultură, silvicultură și pescuit a înregistrat o creștere la nivelul Regiunii Centru de 4,3% în perioada 2021-2023, ajungând la 91,3 mii persoane, iar ponderea populației ocupate în acest sector la nivel regional a înregistrat mici oscilații, menținându-se la aproximativ 9%, valoare sub cea la nivel național (aproximativ 11%). Rata de ocupare a populației în vârstă de muncă din mediul rural variază ușor în jurul valorii de 55%, fiind sensibil mai mică față de

rata de ocupare înregistrată în mediul urban (67% în anul 2022). Un indicator care poate fi considerat un indiciu al calității vieții este rata mortalității infantile. La nivelul Regiunii Centru, rata mortalității infantile în mediul rural a înregistrat o scădere vizibilă în perioada de referință 2020-2023 de la 9‰ la 7,1‰, valoare sensibil mai mare decât cea înregistrată în mediul urban (4,9‰ în anul 2023).

Ca și în celelalte regiuni din România, suprafața agricolă medie utilizată de o exploatare agricolă este scăzută, la nivelul Regiunii Centru aceasta fiind de 5,04 hectare, problema lipsei de rentabilitate economică punându-se în cazul multor exploatare agricole mici. Remarcăm, totuși, creșterea cu 17% a numărului de mașini agricole în perioada 2020-2023, reducându-se corespunzător suprafața medie ce revine unui tractor (de la 22,8 ha la 18,1 ha).

Atât în perioadele de programare anterioare cât și în cea actuală, prin programele naționale de finanțare în domeniul agriculturii și dezvoltării rurale s-au finanțat proiectele care vizează modernizarea exploatare agricole și sprijinirea tinerilor fermieri. De asemenea, consolidarea acțiunilor integrate de tipul "LEADER" este importantă pentru dezvoltarea echilibrată a teritoriilor, răspunzând nevoilor identificate la nivelul comunităților locale. Menționăm că până în anul 2023, prin Centrul Regional pentru Finanțarea Investițiilor Rurale 7 Centru (CRFIR7 Centru) au fost sprijinite 35 de strategii la nivelul GAL-urilor din Regiunea Centru, acestea fiind finanțate din fonduri nerambursabile în cadrul Programul Național de Dezvoltare Rurală 2014-2020 (PNDR).

În ce privește **procesul propriu-zis de monitorizare** a PDR 2021-2027, principalele dificultăți întâmpinate se referă la:

- Lipsa unor indicatori statistici relevanți la nivel regional, care ar fi putut completa imaginea evoluției socioeconomice a Regiunii Centru, plecând de la cele șase domenii strategice ale PDR Centru 2021-2027, precum: caracteristicile fondului de locuințe, calitatea vieții, calitatea mediului, rata de reciclare a deșeurilor, stadiul implementării sistemelor de colectare a deșeurilor în localitățile regiunii), calitatea infrastructurii și a serviciilor de sănătate.
- Întârzierea de 1-2 ani a publicării datelor statistice, iar în cazul unor indicatori se vor putea constata diferențe semnificative între datele incluse în raport și cele aferente anului 2024
- Efectele investițiilor atrase din programele europene sunt vizibile și măsurabile abia după finalizarea proiectelor ceea ce face ca indicatorii de rezultat să nu poată fi incluși în prezentul raport de monitorizare.